

રળ ચીઠી.

ભાઈ, છાયાલાલ મોહાલાલ.

શ્રી. અમદાવાદ.

લખવાનું જે દલપત કાવ્યમાંથી સુખોદ સંગ્રહ કવીતાઓ છે તમે રળ ગાળી તો ફક્ત તેની એક આવૃત્તી છપાવાની તમને રળ પણ ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીમાં મારી કવીતા જે વેચાતી હોય એકે ગંરળી કે છંદ તમારે લેવો નહીં. તેમજ સરકારી નીશાળની ઓમાં જે કવીતા હોય તે લેવી નહીં. આ રળ ચીઠી આજથી ચાર સુધીમાં બાણવી તે પછી નહીં, અને આ રળ ચીઠી અક્ષરે ચ ચોપડીમાં દાખલ કરવી.

તા. ૨૭ એપ્રિલ સન ૧૮૯૩.

જો તમે હજાર નકલો છપાવો તો તેમાંથી પચાસ નકલો મ આપવી જોઈએ. અને પાંચસે છપાવો તો પચીસ આપવી જોઈએ.

લ. ક. દલપતરામ ડાહ્યાભાઈ સહી દ. પાતે.

આ પુસ્તક સને ૧૮૯૭ ના ૨૫ મા આકટ મુજબ ૨૭૨૪૨ કર
સર્વે હક પ્રસિદ્ધ કર્તાઓ સ્વાધીન રાખ્યા છે.

અર્પણ પત્રિકા.

મહેશ્વરના સ્વરૂપ પ્રતી માનવતા સાદેખ—

મહીલાઈ જરાભાઈ દિવાન ખડાદર.

મુશમ મી. પટેલરા.

મદદાશ :

આપ એક મદદાન દેથી રાજ્યના વિદાન, ઉસારી અને સંજ્ઞા
સાક્ષાદ્દાત છે. રાજ્યનિર્મિતિમાં નિષ્ફળતા રાજ્યની રાજ્યનું દિવ ૩૨૫
સદા પત્ન ૨૨૫, તમા પ્રત્નઃ જ્ઞાના ઉત્કર્ષને વિધાતિ સાધનો. પ્ર-
દુષ્ટિત ૩૨૫ સદા ઉત્કર્ષિત રહે છે. અને એવો રહે તાન કરી
આપે રાજ્યમાં તમા પ્રત્નમાં સારી કીર્તિ પ્રધાન કરેલી છે. એક
મુન નદી પવુ દેથી કારીયરીને મુખ્ય અંતઃકરણથી ઉત્તેજન આપ-
વા પછી ઉસારી બતાવી મુનરાતી ભાગમાં સાસુ પુરુષોની રૂપિય-
કરવા ઉમેલાં પ્રત્ન સર્વ સ્વરૂપ દિવના અયાગ પ્રત્ન જ્ઞાનવામાં
મુખ્ય સંભતી રાખો છે. તેમજ પમા રાજ્યગર અને રજા કાર-
ણવાને રહી રીતે ઉત્તેજન મળી નિર્ધેનને ધનવાન થતા જોવાને
સદા ઉત્કર્ષ રહેલો, તમા એવા સાધન રૂપ મેવો પ્રસાર કરનારને
ઉત્તેજન આપી ઉસારવાન રહેલો. એ આદિ આપના અનેક મુખ્ય
અને હિજરને કીર્તિથી આપણાં રૂપનીના સિદ્ધાન્ત અને સાધના
સાધન રૂપ આ સમુપરુષને આપને ઉત્કર્ષ સદિત માનવતાં અર્પણ
કરી અત્યાનંદ પામુહુ.

આપનો શેવક.

છાંદાલાલ મોહાલાલ, કાપડવાળા.

દાસતા-મુગલોને અનુમતિને સપાળા વડેના આંદોને મગ્નતની સામે રાખી તેને દલિતાઓની હુકમો મળી જાય છે, અને તે પરી પાડવાને કે-
દસાઃ સકિતવાળા વિદ્વાનોનું લક્ષ તે તરફ મુખ્ય છે. તેથી અવાર નવાર એવાં પુસ્તકો દેશી બાપમાં પ્રગટ થયાં લાગ્યાં છે, એ પશુ ખુસી થયાં જોઈ છે. મનની કેળવણીમાં દલિતાનો અભ્યાસ એ એક અવારનું સાધન છે. સારી દલિતા માણસના રસ યાન તથા કલ્પનાને કેળવી પ્રવૃત્તિ કરે છે, તેને સાદું સુખનું એક નવું તથા અખૂટ ખાર ઉપાર છે, અને મનની જિગ્ઞાસુત્વિભાવે જનમન કરી તેની પાસે હંચા કર્મ કરાવે છે. વિદ્યાભ્યાસથી પરિપક્વ પામેલી બુદ્ધિને કેળવણી, અભ્યાસ, કમળી તથા ઉદારકર્તાર સારી દલિતા છે.

આ પુસ્તકનો ઉપોગ દરેક કુટુંબ અને દરેક માણસ પોતાના સામ-
ની ખાતર શુદ્ધ અંતઃકરણથી કરી તેમાંથી અમુલ્ય સામ્ય જેળવી પોતાની જાંઘી સારી સુખદાર્ઢ રિયાતમાં ગુનરશે-તોજ રચનાર કવિધરનો ઉદ્દેશ અને શ્રમ તથા પ્રસિદ્ધ કરનારનો હેતુ રૂપીયુત થશે.

આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવાની પુરવાનગી નામદાર રૂપાણુ કવિધરે અને આપી છે તેથી હું અંતઃકરણ પૂર્વક તેમનો મોટો આભાર માનું છું. તેમ-
જ આર્ય જનોના દિતાર્યે તેમણે સારાં સુખોધક પુસ્તકો રચવા પાંછળ મળ્યાં શ્રમ લઈ દેશીઓને ઉત્તમ પ્રદારનો બોધ આપવામાં મગ્ન રહેલા છે. તેથી સર્વે આર્ય અપુષ્કોએ તેમનો મોટો આભાર માનવો જોઈએ.

આ પુસ્તકનું ૩૬ કીમી આદ્યેષ્ટ કરવાથી તથા તેના છાપવારની સા-
રી તજવીજ અને મેદુનતથી ખીચી ખીચ લખાણ સમાવી મળ્યાં પોરી જમામાં પુષ્કળ દલિતાઓ સમાવી છે જેથી પારવા કરતાં બોધ કરમાં ઉત્તમ વધારે લખાણ સમાયું છે. તેથી પ્રેસના મેનેજર મી. હમનસાહ દરમોદન-
દાસનો પણ હું ઉપકાર માનું છું.

દુનિઆમાં કોઈ સર્વસ નથી, કપાલે કપાલે જુદી મલી છે, અને મનુષ્ય માત્ર જુલ જરેજુ છે. મારે આ પુસ્તકમાં કોઈ પ્રકારનો દોષ મળ્યાપ નો તે તરફ દ્રષ્ટિ નહીં કરતાં માત્રસારનો મહત્વકરવા લક્ષ આપીએ એવી આશા રાખું છું.

આ પુસ્તકનો ચમદ નાના મોટા મતીગ અને મીમંત સર્વે માઈઓ દરે અને તેને ઉપોગમાં લઈ પોતાની જાંઘી સુધારી પ્રાચીન સુખદાર્ઢ રિયા-
તમાં આવે એવી મારી પ્રજા પ્રત્યે પ્રાર્થના છે.

તા. ૩-૯-૯૩. સં. ૧૯૪૪. }
સાવણ ૧૬ ૮ જન્માષ્ટમી. }

છેલ્લાનાં મોદુલાસ
મિત્રાજી

અનુક્રમણિકા.

ખાખત.	પૃષ્ઠ.
અંથા રંભ.....	૧
સ્વાત્મા પ્રતિ ઉક્તિ.....	૧-૫-૨૦
ધૃત્વર સ્તુતિ.....	૨
અથ પ્રયોજન.....	૩
કવિષ્ઠચા.....	૪
શ્રોતા પ્રતિ ઉક્તિ.....	૫
નવરસ વિષે.....	૬
સંક્ષેપમાં કહેવા વિષે.....	૬
શ્રોતા પુરુષો પ્રતિ ઉક્તિ.....	૭
આઈયે પ્રતિ ઉક્તિ.....	૭
શ્રોતાની રૂચિ.....	૮
વ્યસની પ્રતિ ઉક્તિ.....	૮
નકારી કવિતા વિષે તમાકુ પ્રતિ અન્યોક્તિ.....	૯
કલમ પ્રતિ ઉક્તિ.....	૧૧
અપરીક્ષક વિષે.....	૧૨
કવિયોની વૃદ્ધિ વિષે.....	૧૪
ઉત્તમ કવિ વિષે.....	૧૫
કવિની નમ્રતા વિષે.....	૧૬
મુખ્ય શ્રોતા વિષે.....	૧૮
શુભરાતી શાપા વિષે.....	૧૯
એક રાત્રીએ પુછેલા પ્રશ્નો ઉત્તર.....	૨૦
વાણી મહિમા.....	૨૧
તારા મંડળ.....	૨૨
સૃષ્ટિ દેખાવ.....	૨૨
વર્ણાદ આપવાનાં ચિન્હો.....	૨૩
દીવાળી વિષે.....	૨૪
નવા વર્ષ વિષે પ્રશ્ન સ્તુતિ.....	૨૫
રક્ષાર થવા વિષે.....	૨૬
લગ્ન પ્રસન્ન.....	૨૭
ભગ્યા વમર મળે નદી તે ચિત્તે.....	૨૮
ધારો કરવા વિષે.....	૩૦
વદેશાન્તિમાન વિષે.....	૩૧
ખાખ્યા કિદુરવાની સ્વર્ણી સ-	

ખાખત.	પૃષ્ઠ.
મુદ્રણ પડી તે વિષે.....	૩૨
લક્ષ્મી ગજવાના ઉપાય.....	૩૨
હુતરનાં સાધનો વિષે.....	૩૪
સ્વદેશીઓ પ્રતિ ઉક્તિ.....	૩૪
છાપખાના વિષે.....	૩૫
ખાખાટક.....	૩૬
આગગાડી વિષે.....	૩૭
ગંગા અથવા આગ ગાડી વિષે.....	૩૮
ઉદ્યમ તથા કર્મ વિષે.....	૩૮
કર્મવાદ.....	૩૯
કર્મવાદ ખડન.....	૪૦
ધીમે ધીમે કામ કરવા વિષે.....	૪૧
કાંસ કાઢતાં પેસે સાત્ર.....	૪૩
દેખા દેખી કરવા વિષે.....	૪૪
અપૂર્ણ ઉપાય વિષે.....	૪૫
આળસ વિષે.....	૪૬
વિદ્યા મહિમા.....	૪૬
નિર્ણય લખવાની રીત.....	૪૮
નિશાળ વિષે.....	૪૯
દેશાટન વિષે.....	૫૦
સંપ વિષે.....	૫૧
હુળી છત્તર વિષે.....	૫૨
સુળી છત્તર વિષે.....	૫૨
કેદ વિષે.....	૫૨
વર્તમાન પત્રો વિષે.....	૫૪
શ્રી દેશાળી.....	૫૪
પુરણી પ્રતિ પ્રશ્ન અને ઉત્તર.....	૫૬
પરિશિષ્ટા લંકાર.....	૫૬
ખાળત્રમ નિર્ણય વિષે.....	૫૭
પ્રતિષેધ અત્ર કાર.....	૫૭
સરસૂત્ર વિષે.....	૫૭
પતિવ્રતા વિષે.....	૫૮
છત્રી ઉક્તિ.....	૫૮
નકારી શ્રી વિષે.....	૫૯

આખત.	પૃષ્ઠ.
સ્વાધ્યાય લક્ષ્ય...	૫૯-૧૭૪-૧૪૭
સાધી વચન.....	૬૦
શ્રી સદેવો (સિતા વિશે).....	૬૦
ઉત્તમ કુળ વિશે.....	૬૨
અરધુસાધુનું અર્ચન. મરનારની મ.	
છવાડે મેઘ કુટયાનો નિર્ણય વિશે	૬૩
મરનારની પદ્મોડે ન રેવા વિશે	૬૮
ભુક્તિ વર્ષક વિશે.....	૬૯
ધૃતર છે તે વિશે.....	૭૦
પ્રભુ પ્રાર્થના.....	૭૨
મેવા સ્તોત્ર.....	૭૩
અલ્પદેવની સ્તુતિ.....	૭૪
પ્રભુ સ્તુતિ. કટાવ.....	૭૪
નવા વર્ષ વિશે ધૃતર સ્તુતિ.....	૭૫
બાહુ રૂપી ધૃતરની સ્તુતિ.....	૭૬
ધર્મ સિદ્ધાંત વિશે.....	૭૭
કોણ સ્વર્ગ અને કોણ નહીં જવા	
ના તે વિશે.....	૮૩
અતુલ્ય મુનિ વિશે.....	૮૪
આયોજ્ય વિચાર વિશે.....	૮૫
ધર્મ સુરત એકલે દુરામદી વિશે	૮૬
સૌના ધૃતર એકલે તે વિશે.....	૮૭
પાઠ બીજો.....	૯૦
ધૃતર ધૃતિ વિશે-ધૃતીનું ધાતુ	
ધાય.....	૯૨
પ્રાર્થના તથા બ્રહ્મવાની રીત.....	૯૨
મામત્રિના અર્ચ.....	૯૩
ઉપદેશ વિશે-અત્યજી.....	૯૪
પાણી પડેલી અપીએ પાન.....	૯૪
પ્રથમ પોતાનું સમાજવા વિશે.....	૯૫
પ્રભુ મદિમાનો ઉપદેશ.....	૯૬
આયોજ્ય ન કરવા વિશે.....	૯૯
ગોત્ર વિશે.....	૧૦૦
દેવર દેખી રીજાનું નહી.....	૧૦૨
ગોત્રના ૧૫ વિશે.....	૧૦૩
હરિ બ્રહ્મવાનો ઉપદેશ.....	૧૦૮
" " પાઠ બીજો.....	૧૦૯

આખત.	પૃષ્ઠ.
ધૃતર બ્રહ્મવાનો ઉપદેશ.....	૧૧૦
પ્રભુ બ્રહ્મવાનો ઉપદેશ.....	૧૧૧
ઉપદેશી સિદ્ધાંતોદ્ધત.....	૧૧૨
વૈદારવા વિશે.....	૧૧૩
સાઈ માગ કરવા વિશે.....	૧૧૪
પોતે પોતાનું સામકી તેવા વિશે.....	૧૧૬
પરોપકાર કરવા વિશે.....	૧૧૭
કોઈનું બાળુ કરવાની પ્રભુ રીઝે છે	૧૨૦
સતસત. વિશે.....	૧૨૧
દુર્જન વિશે.....	૧૨૨
વચન વિશેક વિશે.....	૧૨૪
બોળી આ વિશે.....	૧૨૬
સ્વભાવ વિશે.....	૧૨૭-૧૩૮
ઉપદેશ વિશે.....	૧૨૮
પરાક્રમી જન વિશે.....	૧૨૯
લોની તથા કંજુસ વિશે.....	૧૩૦
નિદુરાનો તેજ.....	૧૩૨
નિર્બળ વિશે.....	૧૩૨
પોતાનું કર્મ ગમે.....	૧૩૩
અભિમાન વિશે.....	૧૩૩-૧૫૩
અડતી પાતી વિશે.....	૧૩૩-૧૮૮
ઉદ્યોગ વિશે.....	૧૩૩
નશિષ વિશે.....	૧૩૩
કવિ વિશે.....	૧૩૩
ધૃતર વિશે.....	૧૩૪
જન સ્વભાવ વિશે.....	૧૩૫
મન વિશે.....	૧૩૫
આભાવ વિશે.....	૧૪૦
મજ્જન વિશે.....	૧૪૦
સિદ્ધનું દ્રશ્યંત.....	૧૪૩
મધાકાનું દ્રશ્યંત.....	૧૪૩
મન્થર મારવાના સાંચાનું દ્રશ્યંત	૧૪૫
આખરના આડનું દ્રશ્યંત.....	૧૪૫
રૂતાળી વિશે.....	૧૪૫
મૂર્ખ વિશે.....	૧૪૫
અમાર આત્મી.....	૧૪૭
વહેગ વિશે.....	૧૪૨

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1934

[illegible]

४ श्वर स्तुति.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।

नमु विश्वना नाथने, वणि वणिने षण्ड पार;

જેણે ઝાઝી શુદ્ધિથી, સદ્ગુણો સાર સંસાર.

ଭୁବନେଶ୍ୱର ଗୃହ.

સત્યો બુદ્ધિથી સાર સંસાર જોણે, તથા તત્ત્વ મેલ્યાં મથાયોગ્ય તેણે;
ચિરંકાળ તેને વિષે ચિત્ત ચોડી, નમું વિશ્વના નાથને હાથ જોડી.
દયા રાખિને જ્ઞાનનું દાન દીધું, કરી દૃષ્ટિ સંકળને નષ્ટ કીધું;
હૃદય પાપથી મેલશે આપ છોડી, નમું વિશ્વના નાથને હાથ જોડી.
જરાએ ક્રિયાથી નથી તે અનુભવો, પુરા પડિતોએ પતી જે પ્રમાણ્યો;
ગિજાં તે વિનાથી ગધી પ્રીત નેહી, નમું વિશ્વના નાથને હાથ જોડી.

જાને સર્વ જોને સજી બાલ્ય બહિત. સદા કામ મરે રાખે જોને મંત્રિન;
 કુળે જો કયા-ધામ તે કમ યોગી, નમું વિષના નાપને કામ જોડી.
 કુદા કર્મના જાણેને કાપી-નાંખે, મહા દુષ્ટા દારિદ્રી કુર રાખે;
 કપાળુ દિશે રીનવા પુકવ દોડી, નમું વિષના નાપને કામ જોડી.
 મહા એજ ચિંતામણી મૂલ મોઢી, વહી અન્ય વસ્તુ મણી સર્વ સોઢી;
 કસીએ જીજીમાં નથી મામ દોડી, નમું વિષના નાપને કામ જોડી.
 સદા નેકનામી પ્રથુ એક સાચો, તમા તે વિના તે જગા વાદ, કાચો;
 અરે એપિ કાપી મતીને મરોડી, નમું વિષના નાપને કામ જોડી.
 રૂઢું સત્તને સોધિને શુદ્ધ રસને, છાંદે સર્વ કાળે અને સર્વ આજને;
 ફરી ફેસના ગામતા રૂંદે ફોડી, નમું વિષના નાપને કામ જોડી.
 મુખે એ રિતેથી સુખે સ્વાદ પીને, સુની વિષના નાપની નિત્ય કીને;
 દરેકોજ તેને મળી હામ હામે, રન્વા છે રડા છે દમપતરામે.

સાર્થક વિશીલિત વૃત.

વંદુ મી મુખ મિષ્ટુ વિષ મંત્રિને, હું બહિત બાલે બહુ;
 જોજો મુદર મુદ્ધ જુદિ બળથી, રાક્ષાત મુદો સજી;
 પાણી પૂરતી વનરપતિ શ્રિ પુરો, સર્વો પસુ પ્રાણિને;
 સાથી જુદિ વિશેષતા મનુષ્યને, આપી કૃપા આણીને.

વસંત તિલકા છંદ.

જુદા જુદા ધરમના જગ મધ્ય પથો, જુદા જુદા ધરમના મુખવંત મથો;
 નામે જુદાં ધરિ જાને જન સર્વ જોને, તે એક ધરમ સદા નમુ નિત્ય તેને.
 જોને પ્રસન્ન કરવા જન ધર્મ પાણે, જોને પ્રસન્ન કરવા દિલ દોષ દાણે;
 સર્વે તજો જન રૂદે અધિનાય જોને, તે એક ધરમ સદા નમું નિત્ય તેને.
 જોના ન હોત ડર તો જન દુષ્ટ ધાત, અન્યોન્ય ધાત પડિને અનિ તે પિડાત;
 રૂદે કયા કરિ ન દે સુખ દોષ કેને, તે એક ધરમ સદા નમુ નિત્ય તેને.
 જુદું વડે નહિ જોને જન પાપ જાણી, વડે નહીં ગરિખને અતિ ભેગ આણી;
 રાખે દિશે ડર રૂદે પ્રજુજ રખેને, તે એક ધરમ સદા નમુ નિત્ય તેને.
 જોનાથી ત્રાસિ વિચરે જન ન્યાય સહે, સાક્ષી મણી વર વદુ પરજો વિનાડે;
 જોનો રૂદે ડર દિશે નરનારિ જોને, તે એક ધરમ સદા નમુ નિત્ય તેને.

અંત્ય પ્રયોજન.

છંદવિશય છંદ.

પ્રીત ધરે પરજીવ પડે, વગિ નીતિ ધરે સુખરે નરનારી;

તેમનાં લેગ વહેગ તલે, વળી સંપ સજે સગજ સુખધરી,
સર્વ પ્રકાર સુખપ્રદ થાયા, સ્વદેશ તણી સુધરી સ્થિતિ સારી,
પુરતઃ એજ પ્રયોજનથી, રચના રચનાં ચિત વાત વિચારી,
દોહરો.

નિધા નિધિય પ્રકારની, કળા કુશળતા લેગ;
સંપત વધે સ્વદેશમાં, વને વળી ઉદ્યાગ.

સનહર છંદ.

આમ આમિયારું કિય, સંભરમાં કિયું સદા, આર્થભૂમિ તણાં મારાં, અસ્થિ અગ
કેમકર માં કોતે યશ, મીઠા મીઠા વેણ કદું, એતો મારાં મોટાં ખરે ખરાં ખર
કુમારી કુમારી કદા, કુમારી કુમારી તણાં, માયોજી એ તોતો મારો, કયો તથા
કેવળે જીવે કાંપે વળે, કુમારી કુમારી ચરે, એજ મારા મન વિષે, મોટો એક
દોહરો.

આમ આમ એવાં મારી, પુરતક કદ પ્રકાર;
દશ પદી નિજ કામની, સંધર પુરે આરા.

કનિકા.

સનહર છંદ.

આમ આમ એવાં મારી, પુરતક કદ પ્રકાર;
દશ પદી નિજ કામની, સંધર પુરે આરા.

આમ આમ એવાં મારી, પુરતક કદ પ્રકાર;
દશ પદી નિજ કામની, સંધર પુરે આરા.

સનહર છંદ.

આમ આમ એવાં મારી, પુરતક કદ પ્રકાર;
દશ પદી નિજ કામની, સંધર પુરે આરા.

આમ આમ એવાં મારી, પુરતક કદ પ્રકાર;
દશ પદી નિજ કામની, સંધર પુરે આરા.

પ્રમટે બહુ પ્રેમ પ્રભુ પદમાં, મન મરણ ને સાથ મદા મરમાં;
 વળિ પ્રીતિ વધે પરમારમમાં, મમજે જન દેવપદે દેવારમમાં.
 હરિ પાપ પદે પમયું ન બરે, પર પીડન કોયું વ્હી ન કરે;
 ઉપદેશ નિરૂપે રહે ઉમા, પરી પીડવ દુઃખ જોમ પાર.
 ગમરવિ જરી ન થા' મનમાં, જડ મરખ દુન જપા જનમાં;
 કવિતા તણિ રીત ન બાળું કથી, કવિતા કરવા કર આસ વગી.
 સધગા કવિનો શુભદાસ મદા, હરે કેમ દિલે અભિમાન કદા;
 શરૂ સર્વ કવી જન મેટગણ, મનિ તેનિ કૃપાવિ કવીત મણ.
 કવિનાં રથ સાગર સર્વે કહે, શુભ આદક પાત્ર પ્રમાણ મદે.
 મુલ મુદિ પ્રમાણ મળી મુજને, મુળી દોષ નરી મરવે મુજને.

સ્વારમા પ્રતિઉક્તિ.

દોહરો.

જો દોહરી શુભ જગત, કવિતા કરવા પાર.
 સારા સારા શાધિને, સે સંધરી વિચાર.

ધંનાક્ષરી છંદ.

સારા મારા સે વિચાર, રસ સારે સજ્યગાર, મન કરી તલાકાર, તિલાવ્યુ મુદિ ઉતાર;
 મહાકામ્ય જા સાર, જન આગળે ઉચ્ચાર, નાય પાડનાર પાર, રમે તું દિગન દાર;
 તે આગે તને આધાર, નેજ જે છે નમદાર, તોટો નેમી તેને દાર, નકિ તે કહે નકાર;
 તુતો તારો ધર્મ પાર, વિચારી સે પારવાર, સાર મતી સંજનાર, તેને તો ન તું વિમાર.

શ્રોતા પ્રતિ ઉક્તિ.

મંનદર છંદ.

દરપનાં દેવાસ દોસ ઉપર આમન કરી, અવની આદાસ પાસ કોડે દ્રષ્ટિ કરણ;
 દીસે જે દેખાવતેનો ભાવ ભસી બાને મણ, હંચરની લીસા તણે આમંત્ર આદરણ;
 નીમિ વજો ઊપદેશ જિયર નિરૂપ એમાં, પાપુ સેના પ્રેમ એવી આસા ગિર મરણ;
 દહે દરપનરામ કરે સાર જણી કામ, જેવી મારી મતી એવી કવિતા હું કરે હું.

દોહરો.

બહુ બાધને બાધયો, શ્રોતા જનણિ સુમદ;
 અનેકને કે એકને, સાધક જણવું લક્ષર.

૧ મતમળ કે કોઈ વખતે શ્રોતાને અનેક વચનમાં અને કોઈ વખતે એક વચનમાં લખીય. ૨ વિચાર.

રાત દિવસને રૂતુ તથા, સૃષ્ટિ તથા શણગાર;
લાયક લીલા ધૃતિરી, વર્ણવું વિવિધ પ્રકાર.

નવ રસ વિષે.

મનહર છંદ.

દેવેતિ વિવાદ સ્નેહ વર્ણવું શ્રંગાર રસે. હાસ્ય રસ લાવું ક્યાંઈ ગિતને હસા
સારાં ગાણુસોગે પશુ સંકટ સહેલા કેવાં, કરૂણા રસે કહું કરૂણા ઉપજા
કોધી વેન રાત તણો કોધ કહું રોદ રસે, વીર રસ લાવું ચિત્ત દિમત ચાહા
દુરાચારીના આચાર વર્ણવું વિભાત્સરસે, ગપ દિધો વેને જુઓ વિપ્રને નસા

હરિગીત છંદ.

ઉદધી તણું આકાશનું વર્ણન કરું અદ્ભુત રસે,
શુભ શાંત રસથી દહી શિખાગણ કીક યૈ મનમાં રસે;
કહું ભેદ જાહુ કવિતા તણા અધિકા અલંકાર કરી;
મુજ શક્તિ સગ શણગાર શોભિત ઠાઠ ગાઠ રસુ કરી.

ઉપજાતિ વૃત્ત.

ભુડા બધા લોક તણા સ્વભાવ, તથા જનેલા નવજ્ઞા જનોન;
તે વાતનું વર્ણન હું કરીશ, ધી ગાનની આગળ તે ધરીશ.
પરોપકારી જન જે જણાયા, કીધાં રૂડાં કામ રૂડા ગણાયા;
તેઓ તણી કીર્તિ વળી વખાણું, કવિત્વનું સાર્યક એજ જાણું.
કહીં વળી યુદ્ધ તણો પ્રસંગ, ભક્તી તણો ભેદ કહીં અમંગ;
વળી પ્રભુનો મહિમા વખાણું, જેથી યયું જીવન સાર્ય જાણું.

દોહરા.

કાવ્ય કળાની સુકિતયો, આવે ગાંઠિ અનેક; શબ્દ અર્થને ચિત્રના, અલંકાર સર્વ
ઉપજે જો આ વાંચતાં, સંશય કોઈ ઠાર; પૂર્વાપર અવલોકતાં તે સંશય ટળના

સંક્ષેપમાં કહેવા વિષે.

જુલણા છંદ.

વસ્તુ પ્રત્યેક વિસ્તારથી વર્ણવું, તો નહિ મંથનો અત આવે;
અલ્પ આયુષ્યને કાગતો અતિ ધણું, કરવિ લંગાણુ તે કેમ ફાવે;
ખોલવાની જાહુ જાગતોછે વળી, સર્વ દેવી પડે છેક છોડી;
નાટકી જેમ નાટક નહોં કરિ સકે, વેપ ઝાઝા અને રાત થોડી.

અમરજાણી છંદ.

નરિ પાર નિધી જગ મધ્ય પગાય તરંગ તમે;

નરિ કાવ્ય તરંગ અનંત મુખી લગે એમ મળે;

મંજતા જુગતા જુગ જલવ તપાપિ ન પાર સદ;

દેવી જગ તુલ્ય અપામ અતી યદિ અપ કદ.

શ્રોતા પુરુષો મતિઉકિત.

મનહર છંદ.

શિક્ષા સંગ્રામ સારી શિખાગંજની દેનારી, જદ તુલ્ય જેમાં દલો વિવિધ વિચાર છે;

ગિત તુલ્ય માનવીના, અનંત પ્રભોદ આપે, તરફી સંગી સમ મુખાપય તૈવાર છે;

આનંદ સમે ધરે તો આનંદ અધીક આપે, દુઃખ સમે દુષ્પિયાને દિશાએ દેનાર છે;

સંવીના પ્રતાપે જાને કવિતા તો કંઈ દર, અપર રહેલા જન મનને આધાર છે.

દાંપત્ય ધરેતો વિંદી પેન્દીથી વિશેષ કામે, કને ધરે તો અતુલ્ય કુણ આકાર છે;

મુખે ધરેતો ને મુખવાસથી, સુગમ આપે, કદ દેતો ને હીરા મોતી તલો દાર છે;

મગજમાં ધરેતો મુગટથી સરસ શામે, ધરમાં ધરેતો, રૂડો ધર શશુમાર છે;

સરિતા પ્રતાપે જાને કવિતા તો કંઈ દર, અપર રહેલા જન મનને આધાર છે.

બાધયો મતિઉકિત.

જુલવાં છંદ.

જામે જલો મને જે મંથી બાધયો, રોદથી તો જુઓ મુજ સામ;

સો, અદોનીશ આશીય આપે, મને, જેપિ જમદીસનો પ્રેમ પામ;

વીરનો કંઈ પ્રતિવંદ દે બેનને, આપણા દેસંગી રીત અસલી;

કે તમારો વંદો ધરેતો વીરજી, વીરની આ મંજો વીર પસલી.

ઇંદ્રવિજય છંદ.

સુદર ગીત મિખાગંજના, શુભરાત થવા દિતના મણિ મારો;

અર્ધ નથીજ અનર્ધ નથી, ઠાર અર્ધ મર્યાદી સમર્ધ જાણોશો;

જ્ઞાન મળી નાત મળી, બહી બાન મને નિજ મિત મંદારો;

ઉતમ નીતિ તલો કદ અર્પણ, આ તમને શુભ સાસરપાસો.

મનહર છંદ.

કવિતાનો કદેનાર કદે જાવ કવિતાને, સુચનાર કવન ધરે ન કદ કાનેમાં;

† જગત કર્તા. † દમેશા આવજુ માસમાં બાર પારોધી જેન કાઈ

૬: લેઉ તેને બાધ પગલી અથવા વીર પસલી કહેછે.

જાવારથ બેઠ બાણવાની નહિ શક્તિ ભાગે, ધીરજ ધરીને અર્થ ધરે ન
અભાવતા અન્નનો આહાર કરે એવી રીતે, સુણે પણ તેનું ગન દોડે પી
કહે દક્ષપત એવા આગળે કવિતા કહી, તેનો જગ જઈને રૂદન :

આતાની રૂચિ.

કોઈ શબ્દ ચિત્ર અલંકારને કહેછે સારા, કોઈ અતિ ઈચ્છે અર્થ તણા
કોઈ તો વિવિધ વસ્તુ વર્ણન વિશેષ વાંચે, કોઈ તો સદા વખાણે શિખા
જેને જેવો ભાવ તેને તેવી કવિતાછે આમાં, બેશીને શુભો આ જડા બાગ
ગમે ત્યાં ગમત કરે ન ગમે તે નિદેશોમાં, રાખજો તે જગા જવા પીજ

દોહરો.

ભાત ભાતનાં ભોજનો; કરિ રાણે કંદોઈ;
જેને ભાવે જે ધણું, જમે લઈને જોઈ.

વ્યસની પ્રતિઉક્તિ.

મનહર છંદ.

અરે ઓ વ્યસની નથી વ્યસનીનો વાટવો આ;
ઝોમાંતો અધીક ગુલ્યાસ ને ગુલાગણે;
અંખા ને અંબેલી તણા હશે ગજરાને હાર;
ળીજા પણ ઝોમાં એવા બહુ બહુ બાગણે;
ફાગટ તું ફેંદીશમાં, તેતો નહીં ફાવે તને;
જો તું ગને પુછે, તને એટલો જવાગણે;
ગાંજો નથી બાંચ નથી, બાળી પીવા બીડી નથી
પત્ર પુષ્પ વાળી આ, શ્રીમાળી તણી છાગણે.
ધરાકો ધણાક દેખી સુખડીએ સગબંધુ;
આ તો સારી સુખડીયો વેચવાનું સ્થાનણે;
પેડા બરશી પતાસાં, ખાજાં પણ મળે ખાસાં;
પુષ્ટિકાર બીજાં પણ, મીઠાં પકવાનણે;
સાકરે ઈંદાઈચી, સહીત જે સુગંધીદાર;
ત્રેમચી પીયો તો પીવા જોગ્ય પય પાન છે;
પીવી હોય મદીરા ને પીવી હોય અકલ તો;
તેવા જનો જાઓ જ્યાં કલાલની દુકાનણે.

દોહરો.

જેનો ચારો જે ક્યો, તેને ભાવે તેજ;
હંસ સદા મોતી ચરે, કાગ અમલ કરેજ.

મનદર છંદ. =

પાણી ખાશે તજો કાળો દૂધ મદે મરી દેવો, તરતજ તરતરી મુકામ એતો મરે;
 જોખી નખા ચારે બારે વેળવને શુકા મદે; જેનું ગનં જોખી થયા જોગ દુખતી કરે;
 કામગ કવિતા રૂઢા કવિની કરેલી બહી; અજોગમજુને ઉર, એતો નદી વેતરે;
 કહે દસપતરામ જેને નદી જેનું કામ; વિખનો વિલાસી છવ સાકરને શું કરે ?
 વરમાદ થતાં સુખ સરવ વનસ્પતિને; જગજાગે છવ જગ, એકે નદી ઉઠરે;
 ચૂરજ ઉઘાધી જુઓ સાકા સંસાર રીઝે; મૂંડને થજો ક્લેશ એ યાત્રી અનુમરે;
 મદ તજી આંતનીને આદેહે અશુ સહનાં; ચોરસો જિંતા મિત્ત જોગખી જોખી ધરે;
 કહે દસપતરામ જેને નદી જેનું કામ; વીખનો વિલાસી છવ સાકરને શું કરે ?
 આખજાને આરથીનો ઉપયોગ એકે નદી; ગંધીરને બધા રાગ બકવાં જેવા કરે;
 દાધી તજે દોરે-જેને બેસવાનું હોય નદિ; દીલ તેનું દૂરથીજ દેખી દેખીને કરે;
 આંગણને વિલાનો અવ્યાસ ત્રામ ઉપખરે, કંજુસને કીરતીનો કસો રસ ઉતરે;
 કહે દસપતરામ જેને નદી જેનું કામ; વીખનો વિલાસી છવ સાકરને શું કરે ?
 કાઠી શોધે કંજુને કનકનું ન કામ કશું; ચાર પથુ ઢોર તેનો ચાર ચાલીને ચરે;
 સિદ્ધને તો રાદ મહાં મમિને; જ સારો ભાગે; શેલડીનો રવાદ જખી રિવેકે ન વાપરે;
 મુર્ધવને ગમ નદી સારી કે નદારી મધે; તથુ શુભ રથાનક કુસ્થાનકે દેરા કરે;
 કહે દસપતરામ જેને નદી જેનું કામ; વીખનો વિલાસી છવ સાકરને શું કરે ?

નકારી કવિતા વિષે.

તમાકુ પ્રતિ અન્યોક્તિ.

આરે જો તમાકુ તારો તોલ તું તપાસ કરે; મિથ્યા ગનમાંથી તારો મેલ અગિમાનને;
 નાગરવેલીના સુખ નીરખી જે નવનથી; જેનો સુખ વિશેષ વિદિત છે જહાનને;
 તેની સાથે તું મજાકે તેની તો નવાઈ નથી; રાખ સાથે કાઠીમાં કહે છે લોક ધ્યાનને;
 વ્યસનીઓ તારાપર તાંગીયો વિશેષ પાડે; તેથી તું ન પામર મજીરા પાકા પાનને;
 કામગ કવિનાનું જે નીતિપર પ્રીતિ વધે; સરસ કે નરમ તો તેપર સંભાળીએ;
 જે કવિતા વાંચીને અનીતિની અસર થાય; એવી કવિતાને ઉન્દાપાણીમાં ઉઠાળીએ;
 નીતિને અનીતિ મિશ્ર થાય જેનો બાળીએનો; આવળના કાલજાની સાથે નેને બાળીએ;
 બેઠેન કે બેઠી પાસે બોલી ન સકાય બોલ; એવી કવિતાને તો ઉકરડે ઉઠાળીએ;
 કાઠિની કવિતા તે નીતિનું પોષણ કરે, પેલાજ કાસક જેનું માનું પપ પાન છે;
 મોટા માણસોને સુની ગનમાં મિહાસ બાજે; મિટના બરેકું જેનું જગમાં મિટાનહે;
 કુર્મવની કવિતા વાંચ્યાથી કાળો કેર થાય; અનીતિ જરેકો કાઠા ઝેરની સમાન છે;

કહે દ્વપતરામ કદી નહીં ધરો કાન; નરક નિવાસની દેનારી તે નિદાનછે.

ઉધાર છંદ.

સંધરશે ન ધરમાં સાપ, સંધરશે ન પ્રાદાં પાપ;
સંધરશે ન ઝોમજ આપ, જેમાં છે અનીતિ છાપ.
સૌથી માતાનું પય શુદ્ધ, દીસે ચોરનું પણ દૂધ;
ઝોમજ કાવ્ય નામે ઝેક, છે ગુણ જરૂર જૂદા છેક;
સજશે નિત્ય જેવો સંગ, ચઢશે ચિત્ત તેવો રંગ;
પાંચે વેણ જન જે નિત્ય, કરશે આપ એવાં કૃત્ય.
અગલી લોક ખાય અરીણુ, હોય હમેશ તે મતિ હીણુ;
ત્રિધ-વિધ ગાય કેક વખાણુ, એથી જન ઠગાય અજણુ.
હરખે મોતિ ચરિતે હસ, અગલો ગચ્છ તનના અંશ;
આપે આપનો આહાર, વિધ વિધ વણુવે બહુ વાર.
ગર્વવને ન ભાવે ગોળ, ખાતે ખાય ઝાઝો ખોળ;
કરકા પરર રહે જૈ કાગ, ઉર હરખાય ત્યાંજ અયાગ.
રહિછે જગતમાં એ રીત, જેવું પાન તેવી પ્રીત;
સારાને ગમે શુભ વાત, નરસો નરસથી રણિયાત.

સોરડો.

કાગ ફટાણાં ગાય ત્યાં ઉભા રહેતાં દિલે;
સજ્જનતો શરમાય, નિર્લજને નિર્લજ ગમે.

મત્રે દોહરો.

ખડિયાને દેખી કહે, કવિને કાર્ધ ખાધ;
રોશનાઈ એમાં રહે, કે કવિ કહો શિદાઈ.

ઉત્તર ચોપાયા છંદ.

શિદાઈ છેકે રોશનાઈછે, કહો કવીશ્વર એમાં;
ખાઈ સુણો વસ્તુ બનેછે, તમે કહી તે તેમાં;
નીતિ સહીત સપૂત લખે તે, રોશનાઈ અજવાળું;
કરે કપૂત શિદાઈ ભુંચી, ધોળા ઉપર કાળું.

૧ સુંદરદાસજીએ તથા મુક્તાનંદ સ્વામીએ કહ્યું છે કે. “રસીક પ્રિયા રસમંજરી, ઇત્યાદીક રસગ્રંથ. મુક્ત કહે મતિમંદુક; સળહિ નરક? પય.” ૨ કરકું=કાડકું.

મનહર છંદ.

બાળક વાંચે તો તેની જુદીમાં બિગાડ થાય, જુવાન વાંચે તો તે જરૂર વધી જાય છે; વૃદ્ધ જન વાંચે તો તે લાગે તેને વિષ જ્યેવી, યુવક કદી જે કવિતા ઉપર યુક્તિ પાડે; જમનીઓ સાંભળતાં ભાઈથી બચાવ નહીં, સાજવાળાં માણસો તો વાંચતાં લખાય છે; કોણ એવી કવિતાને કહેશે જે કવિતા છે, કવિતા તો, સાને સુખકારક ગણાય છે.

દોહરા.

કોઇ કવિ નીતી લખે, કોઈ અનીતી છે; અનાજ પાવે એક જન, અરીજુ પાવે એક. યૌર દૂધ ને દૂધ નહિ, જોકળ ગાય ન માય; કુનીતિની કવિતા નહિ, ધૂડ રામ નહિ રામ. સારું કહે છે શિશુ તણું, તમે માતને લાલ; આરાક માણુકની કદી, ધોન વાંચવા વાત.

ગીતિ છૂત.

બાળક અમૂરો વિછી, બાળક દરમાં કદી ન દે થાપ;
એમજ અનીતિ કેરું, પુસ્તક દે તો પિતા શિરે થાપ.

કલમ પ્રતિઉક્તિ.

મનહર છંદ.

કાજળની કાટડીમાં, વારે વારે વિચરતી; અરે ઓ કલમ તને, વિનતી હું કેરું છું; શામ મુખ વાળી પજુ, જેન તજી સંગતિમાં; બાળી તને આજ તારો, બરે સો દુઃખ કેરું છું; ગન તણો મમં તારી, આમજ લખાડો કેરું; ધરી દેવે દેન તને, લાપમાં હું મરું છું; નિર્લજ વચન કાંતો, કાઈની નિંદા લખીને; અપ લખાડે તું રખે, દીલમાં હું ડરું છું.

પ્રમિતાક્ષર છંદ.

ન લખીશ નીતિ તથા માય તણ, ન લખીશ રાજ દિલદોષ મણ;
ન લખીશ જુદી કરિ જુડ જરી, ન લખીશ પનં નિજ દૂર ધરી.
લખ સત્ય કૃત દરિનાં દરખી, લખ પુણ્ય કામ જનનાં પરખી;
લખ કેસ કાજ ઉપદેશ પજો, લખ સંપ થાય જન જન તણો.

છંદવળા છૂત.

બેટી બહેનો પિતૃ જાત પામે, જે જોતનાં જોમ જાદુ લખાગે;
એવું લખે તે કહિયે અનીતી, રડા જનોની નહિ એરિ રીતી.

ઉપમાનિ છૂત.

અનીતિના રાજ અનીતિ માન, વચ્ચે વખાણે રાજ માવધાન;
જે સાંભળી લખેડ વિગ કાંબે, આરા જનોના મુખમાં ન દોંબે
નિવા તજાં નિર્લજ જે રડાજાં, દોળી મમાની વચ્ચે રાગમણા.
કારા જનો તો દરખાવ એધો, ખુશી થશે લખેડ દેડ દેધો.

ઉદ્વિગ્ન્ય છંદ.

મુદરનો ખંજ ગા હપોતનિ, અપનિ આમગ આમગી સાપો;
જો અગમગ દિશે આનિ કનમ, નિર્મનને ઉપોમ ન આપો;
મદિ કંદ ધવો ગણિદાર, પ્રદાર ગપ્પી આનિ દૂરે કિડાપો;
કાન્ય કાગી કદી ખૂબ પાસ, ખમીદની આમગ સંખ ગાનગો.

મનદર છંદ.

ન તણા ઘેર મુણી ઘેર બોલે જોર કરી, રંગતિ તણા નિદુ મીપ ઝડપણી ગીમે છે;
માકર પ્રભાવો પદ્ય પ્રકૃતિન થાય; મદ્ય મદિકાગી ખૂન કુમુદની ખીલે છે;
ખાપી નેમ મોદ મંગળ તરન થાય; સુમયને સ્વ નેમ સમીર દરી મેછે;
દે દલપત નેમ કવિતાના શાખી જન, કવિતા શુણીને સાર સમજી મે છે.
પ્રથતા સુમધી વિમે રવાદ સમજી ન શકે, નહી શુન્ય નાસિકા છે એમ લર આણીએ;
સ્વ વસ્તુ દેખવા ન ઇચ્છે દલપતરાગ, દુનિયામાં દથી શુન્ય જન એનો નાણીએ;
ગરતી કપન કે રસીક રડો રામ કદી, શુજયા ન ઇચ્છે શ્રોત્ર શુન્ય તે પિછાણીએ;
કવિતા રસધી ન રંજન હંચ થાય, તે હંચ શુન્ય એમ પ્રસિદ્ધ પ્રમાણીએ;
એક શહેરનો રાય કહે શુજો કવિરામ, પછા તમે જેવા અદિ કવિ ઘેર ઘેર છે;
તમારા મુલકમાં તો કવિયોનો ટોટો દરી, અદિતો આ સમયમાં કવિ ટકે શેર છે;
કહે કવિ શુજો રાય સર્વ કવિ ટકે શેર, એવું આ સમામાં દોષ એતો કાગો ઠેર છે;
ખાનગી માજી હતાં એક શહેરમાં ટકે શેર, આજ જાણું એવું બીજું આપનું શહેર છે.

વસંત તિલકા છંદ.

જોને ન જાણ કદિ કાકિલ કાગ કેર, તે કાગનું કદિ વખાણ કરે મલોર;
જોણે શુણ્યા ધવજ કાકિલ શબ્દ સારા, તે કાગના રવર સંધી નહિ માનનારા.

દોહરા.

જોને જોનો રવાદ નહિ, તે તેને ન મહાપ; દુપણ આપી કાખને, કાગ સિંઓળી ખાય.
સાકર લાગે સર્વદા, મનુષ્ય માત્રને મિદ; કડી તેને જે કહે, તેનું તન રામિદ.
રે સાકર તુજને સડ, નહીં કહે રસહીણ; બહાકરે અમલી જાણે, તુજને તણ અરીણ.

મનદર છંદ.

શેલકી કહેછે શુણ્ય ગર્ધવ આ સાકરને, શું મધું જો તારા જેવા આદર ન આપશે;
દેવે તેના રવાદનો તને ન અધિકાર આપ્યો, એથી અરિસ્થાથી એની આગર ઉપાપશે;
તારો અંતે યશી તોલ મમકશે દીધા દોલ, તારા બોલે બોલ મધા તુજને સંતાપશે;
અમયો બકે શું આમ કહે દલપત રામ; સાકર તો કાગ કાગ વિધ વિધે વ્યાપશે.
પારણ રપણું પણ જેને ઘેર પુત્રનો, અવાજ નહિ તો પછી તેને તેનું શું કાજશે;

રાજ ચિન્હ રૂડાં પણ જેના તાળામાં જરીયે, રાજ નહિં તો પછી તેને તેનું શુ
લાયકીનાં લક્ષણનું લક્ષણ છે મૂલ પણ, લાજ નહિં તો પછી તેને તેનું શુ કાજ
કવિતા સરસ પણ સાંભળવા તણી જે, ઇચ્છાજ નહિં તો પછી તેને તેનું શુ
દોહરા.

કદી બિલુક અનેક મળિ, કહે સૂર્ય નિસ્તેજ; પણ જાણો નિશ્ચે પડે આંતે જૂઠા
તોળે શુ જ તુલ્ય તો, હેમ ન થૈશ બિદાસ; તારિ જરાજર કયા યશે, શું જનીયુ
મનહર છંદ.

અજાણ્યાને દિલ્લિના ઠગારા દસ યાર મળ્યા; લકડના લાડુને વખાણ્યા ખૂબ
ભોળા જને ભોળવાઇ ખરીધા તે મોંઘા મૂલે; અણ્યું સારા જનોને જગાડીશું ઉમ
ભાગીને તે જેવા બ્યારે લાકડાનો ભૂકા ભાળ્યો; પલાળી કરેલા લાડુ ખાંડ તણા પા
જેના મૂખ આગળ મુકે તે યૂ યૂ કદી શું કે, ધન ખરચેલું બધું ગયું ધૂળ મુકે

દોહરો.

ચોડા જનો ઠગાય પણ, પ્રસિદ્ધ બ્યાં તે થાય;
લકડના લાડુ પછી કાઢ ન લેવા જાય.

ઇંદ્રવિજય છંદ.

ફેરવિ રૂપ દગાયિ ફસાવિ, અરે નર આંતર ફાગટ ફૂલે;
છાનિ રહે નહિં છોક હમેશ, ખરે ખરિ વાત કદી પણ ખૂલે;
ભોળવિએ ભરમાવિ ભલે પણ, ભોળપણે ફરિયા નહિં ભૂલે,
કાગળ હાંડણિ કાપ કરે કદિ, એકજ વાર ચડે પણ ચૂલે.

મનહર છંદ.

જેને જગદીશે નહિં વાણીનો વિલાસ દીધો, વાણી દીધી પણ જે ન જાણે જુદા રાગને
તેવાને તો કાવ્ય કળા અતિ ઉપયોગી નથી, કાંચન તે ઉપયોગી નહિં જેમ કાગળને
મર્મ નહિં જાણે તેને મન તો સમાન બધું, બકરો જરાજર ગણે છે વન આગને
સમજે શુણ્ણીને તેનું કવિતા ડોલાવે શીશ, નાદ મોરલીનો તે ડોલાવે જેમ નાગને

દોહરા.

નીતિ ઉપર પ્રીતી વધે, કવિજન એવા કાય; કાગ કટાણું જોડિયાં, એના પણ કવિ હોય.
તીર્થ નાહી વ્યભિચારી જન, સુનો કાગ કુકાગ; ખર નાહી જેનું કરે, કીધું એવું કાગ.
જૂદા જૂદા કામના, કવિયો જૂદા જાણ; કૃત મળે માળી ગ્રહે, સજાટ ઘર પાપાણ.

કવિયોની વૃદ્ધિ વિષે.

મનહર છંદ.

દેવે દયા આણી મહારાણીજના રાજ્યરૂપી, પર જન્ય પ્રેયો તે પોતાનો ધર્મ ધારે છે.

પેટમાં ભર્યો બોલો છે જનન થત, કમ્પર સીત્તોના નુમથી સંમેરે;
વેદો વિગિર મેધપંથુપ સમાન શોભે, રિધો રૂપી વારી જાનું વસુધામાં પ્રવેરે;
દત્તપ્રસાદ મામ સામ દામ દામ, દર્શિ રૂપી કમ્પરો દરુદાસ કરેરે.

દોહરો.

ગાંધી સંખ્યા મોરની; મુખે અલ્પી ભંડાવ;
પેનું કવિમન આ કાળના મજો-મણી ને સંકાપ.

ઉત્તમ કવિ વિગે.

હુતો કવિ મનિ અરપ છું, અર્પ વિગે અમાન,
સન્નતન શુભો કરે, મદું; વડા કંપોની વાત.
પદમાત વિષ્ણુ ત્યાં સમા, ત્યાં પુનઃ પ્રસાપ;
ઉત્તમ અપમ કવી તણી, તરત પરીક્ષા પાપ.

દુમિલા છંદ.

વરતાપ નદી સગી સર્વ સમે, વરતાપ સતી અતિ સંકટમાં;
રબુ ભૂમિ બયાનકર્માજ જાણાય, સમર્થપણુ નર સુમદમાં;
સર્જિ નાટક વ્યાં શુભ નાગ કરાય, કળાય કળા નિરખી નટમાં;
કવિનો જદુ છે દસપત કહે, સગળપ કવિત્વ સમ્ય તટમાં.

દોહરો.

જનુ પદપાતે નહે, જોસે નિર્ગમ જોસ;
તેવિ સમાને તો મજો, મકંટ મંડળિ તોસ.

. મનહર છંદ.

બાળક પીએ તો તેને માન બજા જલુ વધે, જુવાન પીએ તો છા ઉતરે જુવાનીનો;
જૂદ જો પીએ તો તેને હિ મત ને જોર વધે, ઉપજાવે અંતરમાં રસ સોજે આનીનો;
સતીયો પીએ તો તેને સતનો મારગ મૂકે; સુધારસ સમ નારી મોટી અને નાનીનો;
સુ કવિતા કોઈને ન દોષ અવશ્યકારી, દોષ ન દેખાય જ્યાં જરિએ ગાદાનીનો.

શાર્દૂલવિકિરિત પૂત.

દીનિ કાવ્ય થકી મજે વળિ મજે પ્રીતી પ્રગની ધણી,
નીતીનો પણ જોષ શુધ્ધ કવિતા આપે અનીની દણી;
આનંદામૃત કાવ્યના ક્યનમાં ગાના જનોને જડે,
જે જાણે કવિતાની વુકિલ સમજ તે જોગ્ય તેને પડે.

મનહર છંદ.

મરાજ તો ગોળી ચરે મોનીમાંજ માન્યું મન, બધો તેને અપર આદાર કેમ માન્યો;

સાકર સદેવ ખાવા ધર્યે છે સકર ખોર, અન્યપર રૂચી કેમ અતરંગા આવે
 સુગંધનો ભોગી ભંગ સુગંધનો સંગ તણ, બમી બન્ય કેમ કદી કોઈ બે બ...
 કહે દલપત તેમ કવિતાના ભોગી જન, કવિતામાં નિજ લક્ષ લક્ષ્યા લગ-
 ધન તણો ઘોર સુણી મોર જેમ સોર કરે, સુ કવિતા સુણી જન વાહ વાહ બોલે
 બાળક બુવાન વૃદ્ધ શુદ્ધિગણ અનુસારે, તત્ત કવિતાનું નિજ ચિત સાથે તોને
 પવનની લહેરથી પદ્મ પત્ર જેમ લજે, હૈયું જન તણું તેમ કવિતા દિગ્બોલે છે,
 કહે દલપતરાગ રસ કવિતા સુણી, શીશ નર નારિયાનું નાગ જેમ ડાલે છે.

કવિની નમ્રતા વિષે.

દોહરો.

કવિના તર્ક વિતર્કથી, છેક અખણ્યો ધુન્ન;
 કવિ મુજને લોકો કહે, નામ માત્ર કવિ હુન્ન.

છપય છંદ.

ક્યાં મણિ ગણુક મૂલ, મૂલ ક્યાં કોડી કરે;
 ક્યાં ગરૂડ ગતિમાન, અને ક્યાં ધાન્ય ધનેરે;
 ક્યાં તૂતીનો નાદ, નાદ ક્યાં નોખત કરે;
 આકળ જળ શા માત્ર, જ્યાં ધન ચઢે ધણેરો;
 ગતિમાન મહાન થયા કવિ, કવિતા કરી નવી નવી;
 એવા કવિયોની આગળે, કોણુ ગાત્ર દલપત કવી.

મનહર છંદ.

જોળ જાણે હુન્ન ગળ્યો ખાંડ તેથી ખૂખ ગળી, ખાંડથી ખરેખરો તો સાકરમાં સારો;
 સાકર સરસ હોય દીસે જ્યારે દૂધ જેવી, દૂધ મીઠું દ્રાખ જેવું સાઈ તે શ્રીકારો;
 ગુણ તણું ગુણવાન આણે કોણુ અભિમાન, જોઈ જોઈ જો કરે વિવેકનો વિચારો;
 કહે દલપત રામ સાંભળો સાહેબ સર્વ, એક એક થકી એમ ઉત્તમ અપારો.

દોહરો.

શક્તિ નહિ શણુગારની, તો સજીએ સંતોષ;
 પણ પેખીને પારકા, શિદ્ધ કરિએ અધસોસ.

વસંતતિલકા છંદ.

રે ભંગરે અંગ તુજને પ્રભુ પાંખ આપી, તું કેમ એમ હરિયો રિધર થી તથા
 શક્તિ સમાન કરણી કરવી તપાશી, મોટાનિ શક્તિ નીરખી ન થવું નિરાશ

૧ કવિ પ્રેમાનંદમઠ અને સામળશટના જેટલી કવિતાશક્તિ આ
 રામાં નથી; તેમજ બીજા પણ સર્વે કવિયોનો હું દાસ છું. ૨ ભગરો.

अथवा १७३

[illegible]

3153

દુઃખની નિંદા કરે, જે દુઃખી કુખાર;
 સમજાવે ને નિજ શિરે, એવો નહીં ઉપાર.
 કાપિરે, ઘમરિ જનપ્રિય કપન, સર્વિ રુદિ, તર્વિ તાક સ્થાન;
 તપિ નારસંકર નવર, મુક, અવિગન કરવે, મારે.
 ખેતરમાંથી ખેડ્યો, જે કણ મેલે જોઈ;
 તપાસ થામે તોય ખજ, રહે માંડા ઝાઈ.
 તેમજ મુજ અવિત્ય વિશે, વિશે જે રહિં દેવ;
 કુપારિ લેવે સજ્જનના, રહે ન ધરણી રાવ.

સુજગી મંદ.

અહો સજ્જનો આ રમુંદું રાખી, બાઈ પાને પ્રમુદ તોરા મુખાખી;
પછી તે બદ બેઠ હે આપ પાસે, પુરે આપનો મામવા પ્રેમ આપો.
કરો કાઠ ઢાળી કૃપાથી સિવાર, પ્રમુદથી સદા આપને આપનાર;
સદા આપના મેજને શીર થાપો, મને મેજનાં આપનો પ્રેમ આપો.
વળી તે વિગે ને જગાડી જાણો, વિરોગે કરી મૂઝવેનું વખાણો;
ધરો કંઈમાં તે કરી સારી માળા, સમા મધ્યે તો શીખણો ચે કૃપાળા.

ગુજરાતી ભાષા વિષે.

શાદ્દત્ત વિહીણિ કવિ.

જોઈયું સંસ્કૃત સિદ્ધિને બદલિએ, અને તણ મરિને;
 બાપા સોદાની? છટકિ-બળવા, શિક્ષા કદી સંકો,
 તે શિક્ષા સંક્રમે પ્રમાણ ગણિ છે, સીધાજી વાણીપરે;
 તે બાપા શુભવર્તન મધ્ય મુંગતે, આંખી રમી રમિયે.
 તે બાપા નરસિંહ નામર દરી, સીધી મગો સપમે;
 પ્રેમાનંદ બટે પખાણિ વગતી, બાપી બટે વસમમે;
 દેવીદાસ, મિટો, અખો, પ્રિયમ ને, સંખ્યા મિમાન્સા મમે;
 કુમે ને રજુહોડ; કાન, રજુમે, સોભાવિ છે સમમે,
 મનહર છંદ.

ને ભારત રચેથી છે રામાયણ, દેવાખંડ શંકરપુરાણ પણ સારાં છે;
 જોતિષને વેદાંતવાદ વારનાંઓ; નામરી નારીનાં ગીત સ્તીત ચોરનારાં છે;
 ॥ જે જાણીએનારાસમાં દયાશ નથી, પ્રેમ ભરી ગર્ભિયો ને પદ પણ ખારાં છે;
 તોર, ભેદ મને બાપી શુભવર્તી બાપા, સારે શયુગાદે જેનાં અંગ રાજગાર્યાં છે.

છંદ વિગત્ય છંદ.

આન ગિરા શુભવર્તિ તને, અતિ શોભિત હું સચુમાર સગવું;
 જનમુનિ પાસ વખાણુ કરાવું, શુભી જનમાં તુજ કિર્તિ ગમેયું;
 ભારતનાં વિષે વિગિ બાદનિ, માનરતીતણુ માન તમવું;
 દેશ વિષે દક્ષપત કહે, અમકા, તુજ જે શક્ષિ બાલુ ભગવું.
 મનહર છંદ.

પ્રભુની સદાવનાથી પાર પાડી શકું, અંધુરજી જોમએ સ્વદેશીની સદાવતા;
 વાન મંડળ મળીને મટે એજ દામે, ચિત્તમાં પરીતે નિજ જ્ઞાપાની ચદાવતા;
 ॥ ને અનેક અંધ સુધારે વધારે કરે, નિશ્ચય ધણે નિત્ય આપશે જે ન્યાયતા;

૧. યથા મૌરાષ્ટ્રિકા નારી, “અરો” રૂપાધિ ભાવતે ॥

एवं रंगं विजानीयात्, खे “अरौ” इव खे दया ॥ ૧ ॥

અરપર એનું અનેક વચન અરપરમાં થાય છે; ને શબ્દ ચોરકની
 રોગો સારી લટકી બોલે છે એવી લટકી દયા, મયા, આદિક સં-
 ૧૩. શબ્દો બોધવાની સીખામણુ એ શ્લોકમાં લીધી છે, એ શ્લોક પા-
 મુનિય શિક્ષાનો છે. ૨. સ્વસ્તનિ.

શબ્દારી છંદ.

આતી પ્રેમ આણી, વહુ એવિ વાણી; સંભાના સમાજ રહે થાય રાજ.
 વળી કાવ્ય વાંચે, પ્રભ કોઇ માંચે; મને ગિત્ર માને, બહુ એવ જાને.
 ઉરે પ્રેમ આણે, વિશેષે વ્રજાણે; ગણી લાભ લીજે, રમાતાય રીઝે.
 આતી એવ આશા, બાણે ભાવ ભાપા; જુઓ યુદ્ધિ જેવી, ઉડે ઉડિત એવી.
 તથા વિશ્વનાથા, દિસે યુદ્ધિ દાતા; પુરી મુજ પાડે, સુરસ્તો મુખડે.
 ભલા છંદ ભાસે, રડાતો રચાશે; નથી બોલનારી, મહા શક્તિ મારી.
 ગણો અદ્વૈત જ્ઞાની, સજ્જુ યુદ્ધિ શાતી; ચડ્યો કાવ્ય આજે, દબ્યો એવ દાજે.
 પુરા પડિતોતી, કવિકાવિદોતી; ભલાઇ ભણું છું, ચુર હુ ગણું છું.
 સ્તવુ નમ્રતાથી, સુણો સુર સાથી; લખ્યું વાંચિ લેજે, દયા ભાવ દેજે.
 રજે રીસ રાજો, ચિતે સ્વાદ આજો; સજે સૌ સુધારો, વિપત્તી વિદારો.

દાહરો.

નિજ રૂચિ સમ આ ગ્રંથનો કરે લોક ઉપયોગ;
 તે વાતે મુજને કરો, નથી હરખ કે શોભ.

મનહર છંદ.

પાંખડી બનાવનારે પાંખડી પ્રલંબ રચી, પછી કોઇ સારો કહે સુરતી આકરને
 કોઈને ચંડાવી ચંદ્ર દક્ષણીતું કોણ ગમે, કોઇ કમ્પ્ની આંચથી શોભાવે શણગારને
 કોઈ મારવાડી કે મેવાડી ઘાટ સારો માને, ગમે ગૂંજરાતી વળી કોઈના વિચારને
 જેને જેમ કાવે તેમ કરે દલપત કહે, નહિ રાગ દેશ પાંખડી બનાવનારને.

મુખ્ય શ્રોતા વિષે.

મનહર છંદ.

ચિત રૂપી એવટામાં કાવ્યની દુકાન કરી, પછી તે દુકાનનો દુકાનદાર હું
 નીતિસંધી રીતિ તથા પ્રીતિ પરિશ્રવણ પર, સારો સારો માલ એવો શોધી શોધીસંધ
 આદકોની શોધ માટે ગામ ગામ ઠામ ઠામ, દેશને વિદેશમાં વિશેષ વાર હું
 કહે દલપત મારી કવીતાનો ક્યાસ કરી, સોદાગર કારખસ સાહેબે સોદો ક
 બાવનગરનો જૂપ મારી કવીતાનો ભોગી, રાઓળ વિન્યસિંહે સાંભળી સચેત
 સર આનરેઅજ્ઞ જુવાનસિંહ મદારાજ, ધરિર આંધીપતીએ હુંજો ધરી હેતથી
 વટવાણ તાપ મહારાણા રાયસિંહજીએ, સાંભળી વળી તે સ્નેહ વિશેષ સમેત
 જુનામડના નવાગ સર મડાળત ખાને, સનમાન પૂરવડ સાંભળી સંકેતથી

ગુજરાતી ભાષા વિશે.

શાર્દૂલ વિદીપિત પુનઃ

મુશ્કેલ મમૂન સિંચિને બહુમિલે; અને તણ નવે;
બાળા મોરની જેણે મનુષ્ય. કિલ્લાની મોમે,
તે વિદ્યા મનુષ્યે પ્રમાણ મનુષ્ય છે, મોરની વળેવડે;
તે બાળા મનુષ્યને મનુષ્ય મનુષ્ય, આપો રમી રમી.

તે બાળા નામિદ તામર હી, મોલી મોલી મુલમે;

દ્રુમાનદે બદે વખાણી વગેરી, આખી મદે વગમમે;
દેરીસમ, નિદો, મળે; પ્રિયમ ને, મળે. નિમ્ન ના મળે;

પ્રેમ ને રમુછો; રાન, રમુમે, રે. મ. પિ. છે. રામમે,

મનદરે છે.

સદેન ને આમરત રમેલી છે રામાવળ; રેવાખંડ. સંકરપુરુષ. વળ સારી મે;
કેકે જેનિપાને વેદાંતવાદ વાસ્તવ્યો; નામેરી નારીનાં મીન મીન ચારનારી છે;
જોડેલા જે જોડેલાનારાસમમાં ક્યાસ નથી, પ્રેમ જરી મનિયો ને ૫૬ ૫૭ પામે છે;
મારનીમેર બેઠ મને આપી ગુજરાતી ભાષા, શારે સખ્યાદે જેનાં અંગ સાચુપાળે છે.

છંદ વિનય છે.

આન મિશ ગુજરાતિ તને, અતિ મોમિત દુ' સખ્યાર સખ્યુ;

મળુનિ પાસ વખાણુ કરાવું, ગુમી જનમાં તુજ કિન્નિ મરતપું;

આરતરાર વિશે મિત્રિ ભારતિ, માનવતીતણ માન તમનું;

દેશ નિમે દલપત કહે, સંમકા, તુજ ને મિત્રિ બાળુ મળતું.

મનદરે છે.

પ્રેમ પ્રમુની સદાયતાથી પાર પાડી સકું, મ. મુરખ જેમને રહેલીની સદાયતા;
વિદ્યાન ગંડળ મળીને મડે એક કામે, મિત્રમાં પરીતે નિજ કાપાની અદાયતા;
શુભાને અનેક અંધ મુધારો વધારો કરે, નિશ્ચય પછીને નિત્ય આપશે ને ન્યાયતા;

૧. યથા સૌરાષ્ટ્રિકા નારી, “અરો” ઇત્યામિ માપતે ॥

एषं रंगं विजानीयात्, खे “अरौ” इव खे दया ॥ १ ॥

આરપર એનું અનેક વચન આરપરમાં થાય છે; ને રાજ સૌરાષ્ટ્રની
ઓયો સારી વટકથી બોલે છે એવી વટકથી દયા, મયા, આદિક સં-
મૂન રાજો બોલવાની ગીખામણ એ શ્લોકમાં દીધી છે, એ શ્લોક પા-
ણિય સિદ્ધાંતો છે. ૨. સરસ્વતિ.

કહે દલપતરામ તોજ થાય પુર કામ, એ વિના તો અન્ય નથી સુજતી વિપત્તિ
એક હાથથી તો નહીં તાળી પલ્લ પડી શકે, ગની શકે કેમ કારીગરી મોટા કામની
માટે વારે વારે હું વિદ્વાનને વિનંતિ કર, તત્ત્વ જાણનારા મારા દેશીઓ તમામની
મમતા ધરીને તન મન ધન તેમાં બેડી, ગાય ગુજરાતી ગીરા પ્રજા ગામે ગામની
સ્વદેશી ભાષાનો એમ સુધારો વધારો થાય, દીલની આશા તો પુરે દલપતરામની

એક રાજાએ પુછેલા પ્રશ્નનો ઉત્તર.

મનહર છંદ.

સ્વદેશ સુધારવાની સમાનો છું સભાસદ, સુળોધક સજ્જનોના સાથમાં સામીલ છું
ચોટામાં લુટાણી ગદારાણી ગુજરાતી વાણી, જાણી તેનું દુઃખ ધણો દીલગીર દીલ છું
હિંદીને ગરાહી હાલ પામીએ પ્રતાપ પ્રૌઢ, સ્વદેશી શિયલ રહી તે દેખી શિયલ છું
કહે દલપતરામ રાજા અધિરાજ સુણો, રૂડી ગુજરાતી વાણી રાણીનો વડીલ છું

સ્વાત્મા પ્રતિઉક્તિ.

દોહરો.

વાણી ગુજરાતી રૂડી, રાણી જાણી આજ;
તું વજર તેનો બની, કર તેનું શુભ કાજ.

મનહર છંદ.

આરે છવ દિગત ધરીને મોટી મળે કર, વજર સમાન જ્ઞાન દોલતના ભરથી
શંકરના સ્વામી તણું જે જન સ્મરણ કરે, થવાનું હરેક તેની દયાની નજરથી
રિદ્ધિ સિદ્ધિ તથા ધણી ઉપર જે પ્રગ ધર, તો તને ગળશે પ્રેમ તે ધરણીધરથી
નીતિમય માપ વાળું સ્નેહથી જે કાજ સજ, સરે તુજ કાજ મતી મળે તેના ધરથી

દોહરો.

એજ અર્થ ફરિયા કહું, જે સૌને સમજાય;
ગંગણીક શુભ સાચીયો, પગરણુમાં પૂરાય.

દંડવિનય છંદ.

રે કર છવ મળે ધરિ હાગ, ગહા રિધ જેમ વજર કરે;
રે જન યાદ કરે હરનાય, મનાર હરેક દયા નજરે;
રે ધર પ્યાર ધણી રિધ સીધ, ધંસી ધરિણીધર પ્યાર ધરે;
રે સજ કાજ નીતિમય માપ, પમાય મતી નિજકાજ સરે.

મુળોદય વિવિધ કાવ્ય.

તારામંડળ.

મનહર છંદ.

તારા અશ્વનીના ત્રૈલુ ત્રૈલુ તારા ભરણીના, કૃતિકાના છછે પાંચ રોહીણી વખાણીએ
ત્રૈલુ મૃગશીર તણા આંદ્રાને એક એવે, પુનર્વસુ ચાર ત્રૈલુ પુષ્યના પ્રમાણીએ
અશ્વેશાના પાંચ પૂરો ગાનીએ મંધાના પાંચ, પૂરવાના જોડ જોડ ઉત્તરાના અભિજિ
પંચાના તો પાંચ ચિત્રા સ્વાતી તણે એક એક, ચાર વિશાખાને અનુરાધા ઉર આણીએ
તારાતો જોષાના ત્રૈલુ મૂળના અગ્રાર સાર, પૂરવા ઉત્તરાશાઢા બંને પૂરો પેખિએ
અભિજિત તારા ત્રૈલુ ત્રૈલુ તારા શ્રવણના, ધનિષ્ઠાના ચાર શંતભિશાના સોદેખિએ
પૂરવા ઉત્તરા ભાદ્રપદના પદ્મંગ જેવા, બંને ગળી ચાર પાયા જેવા બાણી લેખિએ
રેવતી બત્રીશ એવી રીતે અકાવીશ જોધ, જતાં થોડી રાત રૂડા અંતરમાં રેખીએ
તુરંગતું તુંડને ત્રીકોણુછે સખયો સારો, ગાડી મૃગ મસ્તક મણી તણે પ્રકારો
ગૃહાકાર બાણાકાર ચક્રને મંદિરાકાર, પદ્મંગના પાયાસાર બે ગળીને ચારછે;
પજો મોતીને પ્રવાળ તોરણ બળદ તેવો, કુંડળ કેસરીપુછ મંચક આકારછે
કરીદંત ત્રીકોણુ ત્રીપદ તથા ઢોલકીછે, ચાળણી ચોપાયા જોડે મૃદંગ સુચારો
કૃતિકા રોહીણી અને પુષ્ય અશ્વેશાને ચિત્રા, શ્રવણાદિ ત્રણ રેવતી તે મધ્ય ચારીએ
અશ્વનિ ભરણી મંધા ક્ષાલ્યુનિ બે સ્વાતી તથા, વિશાખા બે ભાદ્રપદ ઉત્તરે ઉતારે
મૃગશીર આંદ્રાને પુનર્વસુ હસ્ત અનુરાધા જોષા, મૂળાત્પાઢા દક્ષિણમાં ધારીછે;
નવ મધ્યચારી છે ને નવછે ઉત્તર ચારી, દક્ષિણચારીછે નવ સૌની શોભા સારીએ

સુષ્ટી દેખાવ.

ઉપજાતિ વૃત્ત.

અકારને ચિત્ત ઉમંગ વાધ્યો, કુમુદની-એ પણ સ્વાર્થ સાધ્યો;
નવો થતાં જોમ પતિ પ્રજ્ઞનો, પાસે પૂરો હૃદય નવા પ્રધાનો.
શોભા ધટી કંજ સમૃદ્ધ કરી, કુમુદની શોભિ રહી ઘણેરી;
શ્રીમંતના જોગ ગરીબ થાય, ગરીબ શ્રીમંત બુન્યા જણાય.
ઝાડો તણાં પત્ર દિસે ઉદાસી, બાણે રવી તેજ વિના નિરાશી;
શોખી નરો નાચણિયો નચાવે, કાઠ રમૂજ રંગતો રચાવે.

કાઈ પિપે મંચ બસાઈ ભોળા, કોનું સુન્દર અવિરલ વેળા;
કાઈ ક્યા સિંચ લો કરે, પ્રભુ તરુ ધ્યાન રહે ધરે;
વેળા ક્ષેપા સુખ દુઃખ કાળે, મર્મોદનો પમે કદી ન દાને;
પરંતુ રૂંદમાં પ્રતિગિન નેતુ, સંગે કંઈ વલન શુદ્ધ નેતુ.
દયાળુ વિષેષર વિશ્વભાગ, સુતાન રાજો અદિ સર્વ કાગ;
સુખી રહે સ્નાન દાન કામે, આથીશ લીધા દમપત્તકામે.

વર્ષાદ આવવાનાં ચિન્હો.

શાસિની વૃત્ત.

દેશ લેને ધાડિયો નીકળાઈ, રાજે રાજે એકી મેં મગાડે;
જલે એતો ભોળે ધેવ રહે, રૂંદી ધારે એમ ને મૂમરેહે.
પક્ષી મંડપાં સુધેવાં ધાસ માળા, ભોલા જલે રૂંદિના એલ માળા;
કાંઈકાને રંગ રાનો ચડયોઈ, કંઈ પત્રી રૂંદિની લાવિયોઈ.
કાંઈ દામે દેકાં જુગ પાડે, ભોકાને શુ ધેવે એતો પમાડે;
મીઠા કેરા પાનમાં યાવ પાણી, ભોકે લીધું રૂંદિ માવાનું જાણી.

વસંતતિલા વૃત્ત.

પાંખો કરી ચકસિયો રજ અંગ નાંખે, જાણે નિમજ્જન કરે નિત અંગ આખે;
એવે મિતે મનુષ્યને મન ક્રિયે રહે, રૂંદી યવાનું સુખ કારણ સચવે છે.
જાણ્યું યજ્ઞ મિલન ભારકર કંઈ રાશી છે કંઈ જાત જગમાં જાળના નિવાસી;
જેવો સુધંગ કરશે, સુખ તેતું કામ, એવું વિમારી જાત લે મનમાં વિરામ.

ઉદ્ગમજા છંદ.

જેઆ વળી આમ જાણાય રાતો, વર્ષાદ આખ્યાનિ નિશાનિ આતો;
ઇંદ્રે દર્શો આચ્છર દોષ રહો, આકાશમાં જેમ સુલાહ ઉડયો.
આકાશમાં સુંદર મચ્છ તાણ્યો, એતાં કવે, મેધ સમીપ જાણ્યો;
શું મીઠમના સાચું ધનુષ તાણ્યું, નસાડવાને હરે હરે આણ્યું.
જાંચી જોએ વનમાં ટિટોડી, ઇંડાં મુકે તો નહિ રૂંદિ ધોડી;
શુ એટલે મુધિ યવાનું પાણી, ઇંડાં-મુઠ્યાં દોષ ભવિષ્ય જાણી.
જે વીજળી આ જગકે ઇંડાની, તે સદ્ય વર્ષાદ તણી નિશાની;
જાણે યજ્ઞ ઇંધર દરિ દ્રષ્ટી, તેથી યશે વિશ્વ વિષે સુ રૂંદી.
જો ચંદ્રને આ જાળવું કંઈકાણું, આકાશમાં આજ દિમે રપાણું;
આડી રહી સર્વ સુખી-ધુરી છે, આકાશ સું મેધ નુષે કરી છે.

વેપારિ બીદેશ થકી વળે છે, કુટુંબને આવી સુખે મળે છે;
જાણે સુખી બે લડનાર રાજ, સંજાળ લીધી ધર કેરિ આજ.

વસંતતિલકા વૃત્ત.

આશ્રિત સ્વસ્થ નયિ કાંઈક સાગતા છે, તારા શશાંક મણુ સ્વસ્થપણું તમ્બા જે
જાણે યડા નરપતી તણિ વ્યાપિ હાયા, જાંબ પડી અંધાર ભૂપતિઓ દગાયા
જો મંદનાદ જદુ દૂર મુંઝી સુચાપ, ઉડાણથી નિકળતો સ્વર સુદમ ચાપ;
જાણે મધુ અશન તાંમુદ્રતું ગર્વજો, તેથી જિજ્ઞા સ્વર ઉડ્યો મન ધારિ લેજો
સંસારતા જન જુઓ વળિ હાપરાંને, મંજા નવીન ધરને કંટ દોકવાને,
જાણે યડા નરપતી પુરમાં પધારે, શોભાવવા પુર વિશેષ ધરે સુધારે.

દીવાળી.

માલીની છંદ.

અધિક દરમ આગે આજ આવી દિવાળી, જન ધર રાજ્યગારે વસિત દીપે રૂપાળી,
મપુર સ્વર સુવાગ્ન મંડળીમાં બળવે, જગપતિ ગુણ ગાઈ ભાવ રૂડો મળવે.

વિષ્ણુતિ વૃત્ત.

શિવો પુર્યો રાજ્યગાર સાથ, ફરે ફરે અંતર થાય રાથ;
જાણે પ્રભુતી જદુ પીન જામી, પ્રજા નવો શું શિરપાવ પામી.
રાખા રૂઝ આગળ ચોક પૂરે, ખડી ગુલાલે લગદી સિંદૂરે;
સદમ્બે નહીં શું ધરમાં સમાઈ, આવી દિસે આગળ ઉભરાઈ.
દરોઈ પાડે ફળ આસપ્તીનાં, બહી મત્રી ભાત જુદી ધણીનાં;
જોતાં દિસે પાટ ધણ રૂપાળા, જાણે ફરે ઇશ્વર ફૂત ચાળાં.

માસિની વૃત્ત.

નરસ સરસ નિરખ્યાં જેમ એવે નવીન, સરવ ઉપરિ એવે આજતો ગ્રેષ્ઠ દીન;
ધર ધર ક્રાંતિ દીપે દીપતી દીપ માળા, અવનિ કરતિ દોરે વ્યોમના જેમ ચાળાં.

વિષ્ણુતિ વૃત્ત.

જુઓ જની અતલસ કેરિ જાણ, જોઈ રહેમાં જન થાય રાથ;
જોતાં દિસે પાવડિ ખેલ આસો, એવેજ છે આ જગતો તમાસો.
કેલીનિ હર જગતે ફરે છે, જાણે હૃદય કંચન જાડ એ છે;
સાખા દિસે પવ ફૂલે ખરે છે, એક યડી માવ ખુમી ફરે છે.
તે કુજો જે કુજ જાગ ફેરાં, છે એક નામે સુખ તો જુદેમ;
એક જ દીપે જગત જગદે, જાતો જાતોમાં વધુ દેડ જાદે.

આત્મામાં સિદ્ધિ કરે દશાધ, તારા ખરે ને નિરંજન નવધ;
 જનને બધું બાળ્ય નહીં સંભળ્યું, તારા નેત્રથી કંઈ પાડિ લાવ્યું.
 પ્રભા બુદ્ધિ પામું અપોદિયાની, બોલે ગયો ને પળ સે કશાની;
 જો એવિ રીતેજ અપોદિયાન; તો સૂર્યની પ્રગટ કોણ વાન.
 રૂઢાશિયા નેત્ર અદ્દુ કામ છૂટે, જનને કોણ પર પાળિ પૂટે;
 આનેક આપાર જિજ્ઞાસો છે; અભૂતને આદર કાળસ છે.
 વધી પુછ સાદર પાંગ વેચે, ગામાં નવાં આપ્યું પ્રમાણે બેચે;
 દેવાગણોમાં અનેકદ યાચ, જનને રિતે હવે પછો જજાચ.

નવા વર્ષ ત્રિપે પ્રભુસ્તુતિ.

દાહરો.

નવ વિક્રમના સકલક, વંચાયું નવું વર્ષ;
 આપો પ્રભુ આ વર્ષમાં, હવે અધિક ઉત્કર્ષ.

ભુજંગી છંદ.

અટોભાગ હવે હવે દાય આપો, પ્રભુ પાસેથી પ્રેમનો પૂર્ણ આપો;
 કૃપા દરિયા પુષ્ટિ દે કદ દાપો, નવા વર્ષમાં હવે ઉત્કર્ષ આપો.
 જનને રામ ને રામ સર્વે જાનોના, તથા તાપને ત્રાસ નામે તનોના;
 બધી બીક દાણી મટારો બજાવો, નવા વર્ષમાં હવે ઉત્કર્ષ આપો.
 પ્રભુ સર્વ સંપત્તિ વંચે એ સુખાળી, દશે દીકરામાં નિલ દેજે દિવાળી;
 જપે તાદરા નામનો સર્વે જાપો, નવા વર્ષમાં હવે ઉત્કર્ષ આપો.
 સદા વરતુ સર્વે મજો મૂલ્ય સંરતે, રહે શ્રમ શોભા બની સર્વ રસ્તે;
 હજો માળિયે હવની છાપ છાપો, નવા વર્ષમાં હવે ઉત્કર્ષ આપો.
 મદીમાં બાજા વર્નજે મેદ માખ્યા, રહે લાભ ને લક્ષમાં લોક લાખ્યા;
 જનને આંગમાંથી મદીને ઉતારો, નવા વર્ષમાં હવે ઉત્કર્ષ આપો.
 વિવાનાં અદનાંશ વાજીય વાગો, ભક્ત લોકની પ્રાંતિને ભીતિ વાગો;
 રિયતી સારીમાં સર્વને સ્થીર થાપો, નવા વર્ષમાં હવે ઉત્કર્ષ આપો.
 દિના નાચંછ દ્રવ્યની છટ દેજે, બધા લોક લાખો તજો લાભ લેજે;
 પ્રગ્નનાં પ્રદે વેગજે સર્વે પાપો, નવા વર્ષમાં હવે ઉત્કર્ષ આપો. ✓
 સુખે સંપત્તિ સુ લોકો સમૃદ્ધી, વળી વંશની આપજે આપ વૃદ્ધી;
 લગવે બધા પુત્રને લાડ જાપો, નવા વર્ષમાં હવે ઉત્કર્ષ આપો.
 દહીં દૂધ થી મોળને માખ મેવા, મજે અરપ મૂલ્યે હિંદ પાપ એવા;

અને અન્ન સંસ્તાં મળે માંડિ ગાપો, નવા વર્ષમાં હર્ષ ઉત્કર્ષ આપો.
 સુખી રાય રાણા પ્રજા સુખ પામે, જનો મધ્ય આનંદ આનંદ જ
 વળી સર્વ સંસારમાં સુખ વ્યાપો, નવા વર્ષમાં હર્ષ ઉત્કર્ષ આપો.
 રહેા ક્ષેમ માનુષ્યને ઢોર જાતે, ક્ષિતી મધ્ય ખૂટે નહીં અન્ન ખાતે;
 તમે પાર ઉતારજો તારિ ત્રાપો, નવા વર્ષમાં હર્ષ ઉત્કર્ષ આપો.
 કીધી પ્રાર્થના તે પ્રજા લોક કામે, રૂઢી રીતથી આજ દલપતરામે;
 શુભીને પ્રભૂછ કરો માપ શાપો, નવા વર્ષમાં હર્ષ ઉત્કર્ષ આપો.

દોહરો.

હર્ષ અધિક ઉત્કર્ષદો, સુખ સુર લોક સદર્ષ;
 વસિત તણા આ વર્ષમાં, અવગુણ થજો અદર્ષ.

ફેરફાર થવા વિષે.

ઉપજાતિ વૃત્ત.

કુંભારનું ચક્ર જુઓ ફરેછે, દૃષ્ટિમણી ભાગ જુદો ધરેછે;
 ક્ષણે ક્ષણે આ જગમાં લગાર, થતો દિસે તેમજ ફેરફાર.
 પૃથ્વીતણી નિલ ગતી વિચારો, જેથી નિશા વાસર છે યનારો;
 ક્ષણે ક્ષણે થાય નવો પ્રકાર, થતો દિસે તેમજ ફેરફાર.
 રવી ઉગીને ચઢતો જણાય, સાંજે જુઓ તે વળિ અસ્ત થાય;
 રિયતી જણાતી બદલે અપાર, થતો દિસે તેમજ ફેરફાર.
 જે જે ચિજો આ નજરે જણાય, ક્ષણે ક્ષણે કાંઈક તે ધસાય;
 આંતે પછી નાશ નકી થનાર, થતો દિસે તેમજ ફેરફાર.
 જે ચાલતા કે રિયર છવ જામે, વધી વધીને પરિણામ પામે;
 પછી થવાનો ક્ષિણુતા વિકાર, થતો દિસે તેમજ ફેરફાર.
 પૃથ્વી વિષે જે બહુ પર્વતો છે, થતા દિસે તે પણ માપ ઝોએ;
 વિદ્વાન જાણે મનમાં વિચાર, થતો દિસે તેમજ ફેરફાર.
 વડી વડી જે નદિઓ વહેછે, તે સર્વદા ઝોછિ થતી રહેછે;
 સદૈવ ચાલે નહિ ઝોડકાર, થતો દિસે તેમજ ફેરફાર.
 સમુદ્ર પાછો હકતો જણાય, કોઈ સ્થળે તે વધતોજ જાય;
 જ્યાં પૃથ્વિ છે ત્યાં જળ કોઈવાર, થતો દિસે તેમજ ફેરફાર.
 જ્યાં વસિત છે ત્યાં વન છે થવાનું, અરણ્યમાં પૂર થશે પ્રગ્ગનું;
 જાની રહે ઉત્તમ ત્યાં ખમ્મર, થતો દિસે તેમજ ફેરફાર.

[illegible]

11531

મનુષ્યની વચની શક્તિ, પ્રભુ જાહેરી વચના; સુધરી જાહેરી સુધરણા, અતો જનમ મોત.
 સુધરવાને વિષય પ્રભુ, કરે પ્રભુ પ્રભુ; તો સુધરી જનમ મોત, નિર્ધિત ન. મ. વચના.
 વિષય દક્ષણ કીડી, નિર્ધિત તન દ્રાઢ; નિર્ધારે નવ જાને. એમ જામનાં શાક.
 સુધરી તન મન સુધરનાં, પ્રભુનાં શાક જાને; સુધરી મન પ્રભુની, વચની જાને મોત.
 તો મોતે જનમ ફરવા, સુધરવાને જામનાં; પરંતો સુધરવાને, જાને સરાં જનમનાં.

જોના પ્રતાપથી વધી, વિદ્યા ૧૭૪ વિગ્રહ; ગુણમ માત્રો પુણ્યોત્તમો, રિતે મુખી અપ દેસ.

રાજ્ય પ્રશુન્સા

મનહર હંદ.

આદિત્ય ઉપ સગ આંગરેજી રાજ યમું, વિવિધ વિદ્યા બજારા સામિયા વિધારથી;

ક પેરકાના બેટમાં.

‡ કાસડાના ઊંડાને ઊંઘવાનાં ઊંઘવાનાં તેની શેષડી થાય છે; અને મે-
લડી ઉતરી નવ્ય તો ખડો કાસડો ધર્મ નવ્ય, અને જોંધરીમળીયા ઊંડાની
સુધરતાં સુધરતાં વંતાડડી થાય છે; તેમજ ધર્મ કાંમર નમેરે આનાજ પખ
ઊંઘવાની સુંદર વધુ છે, અને ઉતરી નવ્ય તો પાહું ધાસ જેતું ધર્મ નવ્ય,
તેમજ માખસ પખ જંગલી નાલીમાંની ઊંઘવાઈને ઉતમ થાય છે, અને
ઉતરી નવ્ય તો કેટલીએક પેરીએ જંગલી જેતું ધર્મ નવ્ય.

† આમંત્રની કંપની ઈ. સન ૧૬૦૦માં સીકામાં વેપાર વાસ્તે આવી અને આમંત્રે મુજાર્ડ ૧૬૬૨ માં અને અમદાવાદ ૧૭૮૦માં છતી લોધી.

અનેક પ્રકારના ઉદ્યોગ લાગ્યા થોડા સફળ થયાં, ધારી કર્મ કર્યાં થોડાં મરવાયાં, ગ્રાસમટ્થો તરફનો સૌએ ખુલાં દ્વાર મુખાં, ખાવ પીએ સુખે સુખે વિગરે મુખારથી, ખાગ ખંગલા જનાવે ભોગવે વૈભવ બલા, પુન્યકાળ જનણી પુન્ય કરે મરવાયો, ઠોર ઘોર ધુણ તે મરમાં મકાઈ રજા, ધાતક તે ધાત જૂલ્યા જૂલ્યા રોત શતલી, ધનલીન ધનવાન ધીમે ધીમે ધધે ધાયા, ધેવં ધરી ધાક લછ કર્મી કર્મતલી, કમળ સગાન મુખ કમળ અગળ દૂશ્યાં, સગળ શીકલ થે અગ્રુધ બુધતાતલી, જાનું શોભમકદાર જાળ્યો અંગરેજ ભૂપ, બાજો મલી ભૂમિ મધ્ય શોભા ભતભાતલી.

દોહરા.

નૃપ રૈયતને લૂટતા, વળિ તરફરની જાત, વાડ ખેતરો ખાય લ્યાં, વનગરની શો વાત ? કેમ સુજે વિદ્યા કળા, પ્રતિદિન જ્યાં ગભરાટ; વરૂઓ જ્યાં વિંડી વળે કેમ સુજે શુભતા, કોઈ દવાખાનાં કરે, કિતાબખાનાં કોઈ; ઉચટ વધી શુભ કાગની, એક એકતું જોઈ, વસ્ત્ર ખોળિયે રંગમાં, તેવો લાગે રંગ; અસર થઈ અગ્રેજની, તેમ પ્રજા નૃપ અંગ. રાજકુમારભણાવિયા, કર્યા અધિક હુશિયાર; સુખ રસ સિંચો મૂળમાં, ઉત્તમ જોઈ પ્રકાર. વિસર્ગા વિક્રમ ભોજ નૃપ, વિસર્વે રધુકુળ રાગ; થયું નથી થાશે નહીં, એવું રાજ્ય છે આજ. કર્મ કરે તે ભોગવે, સર્વ જિભને સૂખ; કુર્કર્મ જગજો ફર કરે, ડાળાને નહિ દુઃખ. એવું છે આ રાજ્યમાં, સર્વ પ્રજાને આજ; તે કારણ સૌકો દહે, નિશ્ચય નેકા રાજ.

અનહર છંદ.

હતા મોટા મોટા જે આગીર કે ફકીર હતા, હતા વળી પીર કે પીરાન પીર જાગતા; દેવ મદાદે નરદેવ કે ભૂદેવ હતા, પુખારોને પુત્ર આપે એવા મૂળ માગતા; ભાગ લેવા ભોગ લેવા નિરોગીને રોગ દેવા, લાલચુ થઈને જોરે લોકો કેડે લાગતા; આવ્યું નેક રાજ્ય તેથી આજ સર્વે જોઈ ગયા, કાં તો ભારે ભયથી ફરે છે દૂર ભાગતા.

માગ્યા વગર મળે નહીં તે વિશે.

દોહરા.

આ સાંછી સંસ્કારનો, નિર્મળ છે શુભ ન્યાય; પણ જોલ્યા વિણ કોઈનાં ખોર નહીં વેચાય. માગે તેને તો મળે, અદલ રૂડો ઇનસાફ; એ અંતર જાગી નથી, કેમ કરે દરિયાક. માતા પણ માગ્યા વિના, આપે નહીં અનજન; ઘટમાં ઘૂંટણ રહે, કશું સરે નહિ કાળ.

ચોપાઈ.

ખોર વેચવા નિસરી જાણર, આશી સ્ત્રિયો મળિને ચાર;

અબજોત્રી અમળી અપકમ, બોલે તેનાં બોર વેચાય,
 પડનો યુગ્મમાં ખમે ને પ્રભો, વાંકે વિના લંકે તે સમ;
 અરજ કરે દુષા અમલુ, થાવ, બોલે તેનાં બોર વેચાય,
 જામતાં ભામે તે જન જંગે, નવ ગામે તે બુખો જામે;
 માયા વિના ન પિરમે ગાય, બોલે તેનાં બોર વેચાય,
 અજાતર-અજુતર ભારે બણે, ધર બેરી રહે ધર્મ ધરણ્યો;
 યુગ તેના ક્યાઈ ન ગજાય, બોલે તેનાં બોર વેચાય,
 ઉરમાં આતીશે ઉમેદવાર, બોલે સકે નહિ બોલે સંગાર;
 મેરો સદા અગાસાં ખાવ, બોલે તેનાં બોર વેચાય,
 કાઈ પાગો અધારે કુવે, રહે સાંજ ને જાનો રહે;
 સોર કરે તો મજે સદાય, બોલે તેનાં બોર વેચાય,
 અંતરમાં આસા ધરિ રહે, ને કાઈ આગળ નવ રહે;
 શી રીતે તે જાણી સકાય, બોલે તેનાં બોર વેચાય,
 લટાયો વસ્તીમાં વસી, કાઠને વાન રહે નહિ કથી;
 તેનું તો વળતર ન વખાય, બોલે તેનાં બોર વેચાય,
 એક દરિયે દરિયે સોર, બોલે કે ખાધો લો બોર;
 દરી ન બોલે કાગઠ જાવ, બોલે તેનાં બોર વેચાય,
 કંઈ દરી દરિ કાઈને કહા, રે માખસ સિદ્ધ-શ્રંગાં રહો;
 એમ કાધે જરૂર ઉપાય, બોલે તેનાં બોર વેચાય,
 આદારને ઉદયનાં દર્શ, સમે મામતાં સ્થાની સર્મ;
 પડે દરમ નહિ પેટ ગરાય, બોલે તેનાં બોર વેચાય,
 કયા વિના તો ન સરે કામ, વિજગી રહે છે રસપંતરામ;
 ગાંઠો હૈયામાં ગેદાય, બોલે તેનાં બોર વેચાય.

અનુદર છંદ.

શુધારો કરો રરદેહી ચવદેશગિમાન ધમે, સ્ત્રીન ને વિજ્ઞાપની દુનર સાયો ચાલીને;
 આગગાત્રી જેના જરૂરો અનેક તૈવાર કરો, ઉદય આદરો કર્મનો રિસમો દાદિને;
 પામે દામ કરો દેખા દેખી દ્રવ્ય ન વાવરો, વિદ્યાને વધારો અન્ય દેશ અવગાદીને;
 સપ સળે કરે તાને વર્તમાન પત્ર વાંચો, આ રેખાખી કરો ગણ્યાની કરી ગાદીને.

+ એકાદ વાર બોલીને બેસા રહેલું નહિ. પણ એકથી વધારે વાર
 પણ બોલવું + દાદિને-આજાને, + અવગાદીને-અધને.

દોહરા.

ખાળકમ જહુધા તજે, શુભ ચાલે ધર સુન; ઉત્તમ લક્ષણથી ગણો, ઉત્તમ કુળનાં પુત્ર
ઉચ્ચ બુદ્ધિ વર્ધક બનો, ધરો દેશની દાંઝ; સ્વદેશ પતરાળ થી સદ્, કરો એમ શુભ ધન

સુધારો કરવા વિશે.

હળી મળી હળવે રહી, પુરો જાણાવી પ્યાર;
સંભળાવજો સજ્જનો, ધિરે સુધારો સાર.

ભુજંગી છંદ.

લખું વીનતી વાંચિને દેશિ લોકો, જતી રિદ્ધિને દર રસ્તેથી રોકો;
અરે બોલનો તોલ ગાની અમારો, કુધારો ન ધારો સુધારો વધારો.
ચડી ચારપાસે બધી રિદ્ધિ ચાલી, ખળના ખુટીને થયા ખૂબ ખાલી;
વિગાસી હવે વાત વેગે વિચારો, કુધારો ન ધારો સુધારો વધારો.
છુટા છેક થીને તમે બહેમ છાંડો, મહા હીમતી થી હવે પાવ માંડો;
અરે આપણી સંતતીને ઉગારો, કુધારો ન ધારો સુધારો વધારો.
થશે કષ્ટ જો બહેમ મદ્દે કુટારો, બધા લોકના થોડ મદ્દે લુટારો;
નહિ આવશે દુઃખનો એક આરો, કુધારો ન ધારો સુધારો વધારો.
પ્રભ જો તમારો સુધારો ન પામી, ગરાળિયિ જીવે કરોને શુભાંભો;
અમેરીકનોની દશા ઉર ધારો, કુધારો ન ધારો સુધારો વધારો.
જવું ચીન વીલાયને લાભ જાણી, નહિ તો યશે ધારણા ધૂળ ધાણી;
ન રાખો હવે હઠ જૂઠો નહારો, કુધારો ન ધારો સુધારો વધારો.
સજો મિત્રતા સજ્જનો સર્વ સાથે, મટે આપદા આવતી આપ માથે;
અરે અંતરે વાત આ તો ઉતારો, કુધારો ન ધારો સુધારો વધારો.
ખશી જાય જો મચ્છ પાણી અખૂટે, નહિ તદ્દંતે ત્યાંતણી સેરું તટે;
નહિ તો પછી કષ્ટનો ક્યાં કિનારો, કુધારો ન ધારો સુધારો વધારો.
દશા દર દેશો તણી તો તપાસો, તહાં વીચરોને વશી રાત વાસો;
સુરીતે શિખો જૈ રૂડા રોજગારો, કુધારો ન ધારો સુધારો વધારો.
વશી સૂખમાં લોક લે ખૂબ લાવો, તમે ચોંપથી ચાલ તેવા ચલાવો;
વડા દુઃખના ચાલ વેગે વિદારો, કુધારો ન ધારો સુધારો વધારો.
છુટે દુઃખ છે જો ઉપાયો છતા તો, સુખી સૌ વસો, શોદ દુઃખી થતા તો;

તે નરે તે પ્રિયો; વિચારે, કુપારે ન મારે કુપારે વંચારે.
મીઠા, મેઢા, મુદ આ મે, રચારે કાઠ રાદ રાવનરામે;
રે રાખારે ચિંત બીજાર સામે, કુપારે ન મારે કુપારે વંચારે.

કાલકા.

તેજ ન આગસ રાખારે, જન વિહાન વિરોધ;
મહેનન કરે દમિયો, કુપારે સત રાદેસ.
માસ માંદિયો મધ વસા, પશુપી મનુષ્ય સમાજ;
જીમ મુખરુનું આવિયું, છે નમુના દહ આજ.
આમજોટ આનો જુઓ, જુનો જુઓ જુદાજુદ;
કેરકર કરતાં ધમે, જીમ કુપારે આજ.
રૂપરેસા સરખો ન યા, કુપારેસા યા વીર;
મીઠા. જોનું નાદિ બચું, મીઠું બચું નીર.
સપજા જન આ જમતમાં, કરી ન સપરનાર;
આડા દિંગા વગરની, પ્રાપ્ત નથી પત્યાર.

સ્વદેશાભિમાનક વિષે.

ઉપેદ વખાવૃત્ત.

મળી રહેલે ખમ એક મામે, કરે સદ સંપજ કદ કામે;
તમે બધા તેમજ પણ તાણે, અરે સ્વદેશી અભિમાન આણે.
કદ કયા શી મધમાંણિ કરી, મરે જનાવે મળિને પછેરી;
વિચારિને પાત તમે વખાણે, અરે સ્વદેશી અભિમાન આણે.
વનેયરો જે વનમાં વસેલે, દળી મળી શત્રુ સમા પસેલે;
સ્વજાતિમાં સંપ રહે રચાણે, અરે સ્વદેશી અભિમાન આણે.
કુસંપથી કદ કરોડ મામે, જુઓ દિસે વંપ સુસંપ સામે;
અરે ખરેલે અખો દખાણે, અરે સ્વદેશી અભિમાન આણે.
કુસંપથી પાંડવ કૈસ્વેએ, સડી પડી લાભ સિંચો ન કામે;
મણેજ તોરો પંચમાં પલાણે, અરે સ્વદેશી અભિમાન આણે.
સુસંપથી સુવં સમૃદ્ધિ મામે, કુસંપથી વૈભવ વિત વામે;

† પ્રગપ-બધી. † મીઠા. જોનું-બચું જોનું.

* આ દેશજે અભિમાનનો અર્થ મગરૂરી કરવો નાદિ પણ ૨૩
નયુવો.

કરી પરીણા પગમાં પિપાણી, અરે સ્વદેશી અભિમાન આણી
સ્વદેશી સર્વ પ્રકારે સાર, તમે કયે તે મનિને લગાર;
જરે કોમાં જનમનં તલો, અરે સ્વદેશી અભિમાન આણી
મયે કદી સંકટ એક માણે, તમે તમે દિગત તેક સામે;
વદાર્થ જનુ દિ તે વદાર્થ, અરે સ્વદેશી અભિમાન આણી
મળી રલો દોન સ્વદેશી રાન, કદી કદી કેમ મુક્ત માન;
પડી કરે શું શુભા પદાણી, અરે સ્વદેશી અભિમાન આણી
જુનો સિધી દાસી જાતો મુન્નેરી, મુળે રલો સાદેપરીનો ગરી;
કુસળી શત્રુ નહીં કદાણી, અરે સ્વદેશી અભિમાન આણી
વિપીસિદ્ધ સંપ કદી કરેજે, મદા આદીનો પશુ પ્રાણ લેજે;
જાએ અદી દોન ખજે બરાણી, અરે સ્વદેશી અભિમાન આણી
કયે જાને તેમ ઉપાય કદી, તમે અરિયા હરમાંયિ જોડી;
કુસંપથી અર્થ નથી સધાણી, અરે સ્વદેશી અભિમાન આણી
કહી કયા આ નિવરદેશ કામે, દિસે નિવારી દલપતરામે;
પ્રિયેન્દ્ર પૂરાં વચનો પ્રમાણી, અરે સ્વદેશી અભિમાન આણી.

હોહો.

સ્વદેશ તેમ સ્વદેશની, લે નહિ જે સંભાળ;
ઝોટે તેને આંદહે, ગાંડા કેરી ગાળ.

જે પાપથી હિંદુસ્તાનની લક્ષ્મી સમુદ્રમાં પડી તેનો,

છપો.

સંપરથી એક સમે, પધાર્યા પૂનામાંહી;
રાજ બાહરાન, કિયું સન્માન ન કાંહી;
અયો કોષ રૂપિ ચિત્ત, બૂપનો ધનગદ બાળી;
શાપ દિવો રૂપિ આપ, બળવી હાથે તાળી;
સાગરમાં હિંદુસ્તાનની, પડો લક્ષ્મિ આ પાપથી;
પછી તુરત લક્ષ્મિ સાં પડી, સંપ રૂપિના સાપથી.
લક્ષ્મિ મળવાનો ઉપાય.

મુસલમાનને હિંદુ, શુભો મુજ દેશિ સમસ્તો;

† જે કોઈ સ્વદેશી હુબથી પીવાયો હોય તો તેની ગદદે આપણે
પીવાઈ જતું તેની ફિકર નહિ. † શાહાજીદીન. * પિપીલીકા-કાકી.

$$\frac{1}{4\pi\epsilon_0} \frac{q_1 q_2}{r_{12}^2} = \frac{1}{4\pi\epsilon_0} \frac{q_1 q_2}{r_{12}^2} \cos^2 \theta_{12} = \frac{1}{4\pi\epsilon_0} \frac{q_1 q_2}{r_{12}^2} \frac{1}{2} (1 + \cos \theta_{12})$$
$$L_0 = \frac{1}{2} \int_{-\infty}^{\infty} dx \left(\frac{1}{2} \dot{\phi}^2 + \frac{1}{2} (\phi')^2 \right)$$

...and the ...

[illegible]

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

9.24.14

7. *Is the author's argument convincing?* ☐ Yes ☐ No

$$\frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{x}} \right) = \frac{\partial L}{\partial x}$$

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

विनिर्दिष्ट अर्थों के अन्तर्गत ही विवेचन किया जाये, अन्यथा यह प्रमाण ही नहीं माना जायेगा।

站在那兒，好容易才敢回頭，他看見了，當即走上前去，

6. 4. 4.

[illegible][illegible]

ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵੀਡੀਓ 'ਚ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

[illegible]

74. 24 24 24 24 24

॥ श्री गणेशाय नमः ॥

உ.தி. 1047 வ. 2. சூழிதல்.

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਜੀ,

સર્વે ગિતિ કમલોત્તમ સ્ત્રી

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਹਿਤ, ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ।

ସଂ. ପ୍ରକାଶନ କ୍ଷମା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ।

[illegible]

॥ श्री गुरुभ्यो नमः ॥

५१७३ ५१४९ के संग्रह। ३६८ की संख्या ५१७३ ५१४९-
६०००० के बीच है।

172 ১৩৭ ১৩৮৭ ১৩৯৮

78441.

1. 1971 12월 31일 현재 100% 완공된 상태임.

અદાલત ચરણ અજસાનો, લૂચાઓને લાંચ ન ગોપાનો,
 દો યુક્તી ધરમેજે દાવો. દેશીમિત્રો.
 તમે ચીન વિલાત ભણિ આણે, ઉસદેરીને હિંમત આણે,
 કિક સમજે વેહેમ તજે દાણે. દેશીમિત્રો.
 લક્ષ રાખાને ધવે લાગે, શિદ ભડકીને પાછા ખાગે,
 મહાપ્રજ્ઞની પૂરી મદદ માગે. દેશીમિત્રો.
 વળિ દેવામાં હિંમત આણે, જન સંઘજાને સરખા બાણે,
 શિદ તુચ્છમતીયી મત તાણે. દેશીમિત્રો.
 પરદેશી હુનર પ્રગટ કરે, સંચાને જત્રો સિદ્ધ કરે,
 દલપતની પિનતી દીલધરે. દેશીમિત્રો.

હોહુર.

કર્કભણીનોહર થયા, દમાય છે કર્કબ્યાજ; દયા સુધારે દેશની, જોતો વિરલા આજ.
 કર્કજનને જાગીરહે, કર્ક કરેછે રાગ; દયા સુધારે દેશની, જોતો વિરલા આજ.
 જોકાપેટા અતી લાણુ, કરે સ્વાયે કાગ; દાઝ ધરે ઉર દેશની, જોતો વિરલા આજ.
 શુંસુ ને શુંચાયછે, જો થાયે પરિણામ; ભવિષ્યબાવ વિચારતાં, દાઝે દલપતસામ.

હુનરનાં સાધનો વિષે.

હોહુરો.

જો ઈશ્વર આ દેશપર, નજર કરે દિનનીચ;
 હુનર જ્ઞાનો હવે હવે, દોડાવે જગદીસ.

સ્વદેશીયા પ્રતિષ્ઠિત.

કમળી કાક કાલપે, મિત્રમંદુરે વિચારી;
 નિર્મલે જુદાં બિલાવે, સિદ્ધ કરે જીવનચિ;
 મનદુર હરે.

જાનકી કીસ કીસ કીસી કીસી કીસી, કીસી કીસી કીસી કીસી કીસી.

મનુષ્ય શ્રમ દુખ શાંતિ સહ્યાં, નીર નેવનાં મોભે ગયા.
 જે ચિત્તરો ઉકરડા ભોગ, એના પાણુ કીધો ઉપયોગ;
 કામળ ક્રીર પુરતક પ્રગટિયાં, નીર નેવનાં મોભે ગયા.
 હય, પાડા, બળદોનાં હાડ, જેથી ખચ બસતી આડ;
 એપણુ ઉપયોગે આવિયાં, નીર નેવનાં મોભે ગયા.
 ભતે નીચ હતા નાદન, તેનો વડા ચયા વિદવાન;
 ઉત્તમ કુળ બગડી બૂઝિયાં, નીર નેવનાં મોભે ગયા.
 જે કુળને કરતા ધિકાર, એ ઉત્તમ પામ્યા અધિકાર;
 સાહન તેને સૌએ ચહ્યાં, નીર નેવનાં મોભે ગયા.
 જળા ઠેકાણે ચળચૈ રહ્યું, યજ્ઞને ઠેકાણે જળ મયુ;
 એ કહેવતનાં પણ પેળિયાં, નીર નેવનાં મોભે ગયાં.
 ખડતર ક્ષેત્ર થયાં ખેડાણુ, વળિ રેતીમાં ચાહ્યાં વહાણુ;
 જંગલમાં મંગલ થી રહ્યાં, નીર નેવનાં મોભે ગયાં.
 સ્વધજો સમય દરિગમો આમ, દેજો કહેછે દક્ષપતરામ;
 અતિશય અચરજ ઉપજાવિયાં, નીર નેવનાં મોભે ગયાં.

ખંખાટક.

ઉપજાતિ વૃત્ત.

શરીરમાં શોષિત સંચરેછે, વાયુ દળાણે સઘળે ફરેછે;
 એ વાતથી જો ઉપજે અચંબો, જુઓ જુઓ આ જળજનંત બંબો.
 ગૃધ્રો વિષે આ જળ જે રહેછે, વાયુ દળાણે નદિયો વહેછે;
 એ વાતથી જો ઉપજે અચંબો, જુઓ જુઓ આ જળજનંત બંબો.
 જુઓ કૃવારે જળ નીકળે છે, વાયુ દળાણે અતિ ઉછળે છે;
 એ વાતથી જો ઉપજે અચંબો, જુઓ જુઓ આ જળજનંત બંબો.
 આકાશ મધ્યે જળ જે જગાય, વાયુ દળાણે વરસાદ થાય;
 એ વાતથી જો ઉપજે અચંબો, જુઓ જુઓ આ જળજનંત બંબો.
 વરાળ જે આ જળની ગનેછે, વાયુ દળાણે નમમાં ચઢેછે;
 એ વાતથી જો ઉપજે અચંબો, જુઓ જુઓ આ જળજનંત બંબો.
 કરે તળાવે જળપાન હાથી, ઘણું ઉછળે જળ સુદમાંથી;
 એ વાતથી જો ઉપજે અચંબો, જુઓ જુઓ આ જળજનંત બંબો.
 ખેંચો વળો સુદરી પીચકારો, વાયુ દળાણે જળ ફેંકવારી;

એ વાતથી જે ઉપરે આવ્યો, તુએ તુએ આ જાણવું જોઈએ.
 સુખે એ અનુભવતાં દુઃખે, વિદા વિદ્યુ નરે એ જ જાણે.
 એ વાતથી જે ઉપરે આવ્યો, તુએ તુએ આ જાણવું જોઈએ.

માર્ગદર્શિકાનું પૂર્ણ

દુઃખમાં દીધે વાન જાન નહોતે, એ વાતે જોડે રહેલો.
 અપમાન મળેલો વિદેશ, ત્યાંથી વિદેશ તો લેવડો,
 આ અનુભવે વિદેશ વિદેશ, એ જાણવું જોઈએ.
 દાખલે કાળવશીલ વિદેશ, અનુભવ અર્થે રહે
 રાહડે.

અમી મોડવણ કરો, અનુભવે જાણવું.
 અંતરમને અમી રહે, પારખો અર્થને.

આમમાંથી વિશે.

શ્રીરામ ચંદ્ર.

સગેરે સુખારો તમે વાન આવી, સુખારાપિ હો આ જુઓ આમ માળી;
 જુઓ સદ મુગ્ધ જાતો જે ન હોડે, કો તે કો જે સડે હૃદયો.

ગીતિવૃત્ત.

નિર કપમોગિ ન પામે, તાપ નળ સમ પુખ્તો નરે રમેલ;
 ઉત્ત સુખારો આરો પાવક રથને સમીપ જઈ પેમે.

ઉપમાનિ વૃત્ત.

સુખારતાં યામ સદા સુખારો, ચહે કળા માળવતાં વિચારો;
 અરે જુઓ આ દતિ ક્યાં અમાડી, સુખારકોએ સજિ આમમાંડી.

દોહડો.

રસ્તો પ્રથમ રચાવિમે, તેને ઘરન થાય;
 ઉત્તમ રસ્તે આસિ રથ, જુઓ અડપથો જાય.

ગીતિવૃત્ત.

રે રે નિર્મળ જબહો, નરે ન પરચો અસલ આ રાજો;
 પેમે પાવક પાખી, તખી આડી અદી તુરત આજો.

ગંગા અથવા આગગાડી વિશે.

દ્વિતીયો. મનહર ૭૬.

જેમાં જુઓ શરૂ છે શરૂ નીરગમન, તે પાસે તપાસો હોમ પુણીની મુખ્ય
જોની ઉપર એ ગાદી ગંદકીનો આને માત્ર, જેને નેજા જુઓ ખાલી અડપ દેખા
ત્યાંની પ્રાપ્તી ગાડી જોનો તેમાં પ્રવેશ કરે, ત્યાંની પ્રાપ્તી તો તેજુ તે જોને ખાલી
ચક્રવાક + જ્યાં જાદુ ગિરિજા દેવપત્રમ, શુભાં વિના સદા જેતુ નામ આમ માત્ર

દાહર.

અનેક જાતોના કરો, એ રીતે ઉપયોગ;
સજ્જો દેશ સુધારવા, આપ કરો ઉદ્યોગ.

ઉદ્યમ તથા કર્મ વિશે.

દાહર.

કૃષ્ણ જ્ઞાને સુખ, આપે ઈચ્છિત જોમ;
મેં મનમાં નિશ્ચય કર્યો, કૃષ્ણ વૃક્ષ ઉદ્યોગ.
ઉપજે સુખ ઉદ્યોગથી, સુધરે વળી સ્વદેશ;
એ માટે ઉદ્યોગની, હીમત ધરો હમેશ.
ધૈર્ય પાણુ ઉદ્યોગિને, દેહે બક્ષિશ દાન;
આ અવસર યુરોપના, લોકજ સડે વિમાન.[†]
મળવાની પણુ નવ મળે, વણુ ઉદ્યોગે વસ્ત;
તરી તીર પામે નહીં, જો ન હસાવે હસ્ત.
જેને આપ્યા હાથ પગ, છે તેને ઉદ્યોગ;
તરૂને જન્મે ત્યાંજ છે, ખાન પાન સુખ ભોગ.
જો જન રાખત એકસો, ધૈર્ય કૃત આધાર;
તો વાસણુને વસ્ત્ર વણિ, જનત નહિ ધર ખાર.
સુસ્ત થઇ નહિ જોશિયે, મગજ ન ધરિયે દોષ;
ચરણુ ગરમ શીતળ મગજ, લે પેદકનો બોધ.

† ચક્રવાક-પૈડાને. ઉચ્ચાર અથવા સારસ પક્ષી.

† ઉજડ વગર અથવા અનુસ્તર વગર વાંચીએ તો આ ગંગાઈ
આગગાડી વચાવ.

† વિમાન-અગ્રનમાં.

કર્મનાદ.

ઉપજાતિ વૃત્ત.

રે સિધુ રાનાર નામ તાર, કહે સક તે કુડ કેમ પાર;
રૂપો નદી જે મુખનેજ ફેરો, નકો દશે વાંક નસીજ કેરો.

દોહરા.

જાંક કરમના આંદો, માંકતોજો નહિ વાંક; ગજે ન રાગે રોકને, ટાંક ભણે નવટાંક.
ધણુ મળિ શકે દેવ ગતિ, ખનશે કેમ જનાવ, કાણુ કહેતુ જે જશે, મહિપતિ મહારરાય.

છંપા.

નર નારી જે હોય, પ્રભ તો ત્યાં પ્રમટાશે;
છંદ દેહ જે હોય, કીયા તેથીજ કરાશે;
ખીજ નીર જે હોય, તેજ તરવર ત્યાં પાશે;
દહન દાણ જે હોય, જોત ધિર ત્યાંજ જણાશે;
એમજ ઉધમ ને કરમનો, કરો વિચાર વિવેકથી;
જોડે જોડું તો જોધએ, અર્થ સરે નહિ એકથી.
નર નારી જે માંદિ, મરનો મદિમા મોટો;
છંદ દેહ જે માંદો, દેહનો દાવો ઊટો;
ખીજ નીર જે માંદિ, ખીજ જોરાવર જણો;
દહન દાણ જે માંદિ, દહનને મુખ્ય પ્રમાણો;
એમજ ઉધમને કર્મમાં, ઉધમ ઉત્તમ જણવો;
દિવમાં સમગ્રે લખન કહે, ઉર સંસાર નહિ આશુનો.

ચોરો.

કાઈ કહે છે કર્મ, કા ઇશ્વર ઇચ્છા કહે;
મર્મો જાણે મર્મ, કાંઈક પશુ ને છે ખર.

• કાલીવાનાડનો પોલીશિયલ એન્ટ લાંબ સાદેજ તેને સોડા સાંક સાદેજ કહેવા હવા ને સાદેજની નરથી આશા અમથવાધો આ દોહરો ક્યો હતો, તેમાથી સાર સમજવાનો એકે કે કાઈ ખાણુસની તરથી આશા ભગ પછએ નો તેનો વાક નકાદના પોવાના નસીજને વાંક જાણુવા; અને આ દોહરો વાદ લખવા.

THE HISTORY OF THE

REIGN OF

CHARLES THE FIRST

BY

JOHN BURNET

OF

THE UNIVERSITY OF OXFORD

IN TWO VOLUMES

THE FIRST

VOLUME

CONTAINING

THE HISTORY OF THE

REIGN OF

CHARLES THE FIRST

BY

JOHN BURNET

OF

THE UNIVERSITY OF OXFORD

IN TWO VOLUMES

THE SECOND

VOLUME

CONTAINING

THE HISTORY OF THE

માથા ઉપરે ધારીને, એકે કદી રીત; જેના ગણુ વડે મરે, નિર્મલ થવા નિર્મિત.
 જેને હિંમ આપમે, પાપમ પલ પ્રવાપ; પદાવિના મનસાન પ્રમ, એવે કમોરડે આપ.
 રૂઢાખીજ વિગન વડે, તારી વિનય વચાપ; આરિ મરે દલોચ વળ, તો પનનાં તર માપ.
 કદે વરના કુળ વિરે, પાવ પનવની દોષ; સામર વમર તેંગાવમાં, મોટો મમર ન દોગ.
 પધાન મરે પનવિના, પનવિજ્ય મરે ન પાન, પાનવિના પીરજ તજે, વિજ્યમતિને વિદાન
 પ્રમર્જી સેવા ધરી, કે મિત્રાચી સાંગ; વળિ વમનાં કુમામમાં, નંદપ ન દરિદ્ર જાત.
 હિંમ રૂઢા ઉધામનો, વિશ વિષેકે વામ; મૂળ નેદનાં એવડે, કાં આઠા કે ત્રોસ.
 કદાપતારી સર્વદા, કરાવ જાણુ દામ; ચરમાંગી રેને ધર્યું, દહી દસપતરામ.

મનહરે છંદ.

કદી તુરી દોષ તોય તેમાં લે ઉતાર્યોને, એને આડીમાં જાંઘા કિતારવા કે તારવા;
 રેકે અણવા વિનાનો વેદ જની વેદું કરે, એ તે એવું ચરીર સંભારવા કે મારવા;
 દામ મંચ કપા કદી કદે છતો દામ દોષ, એનો અમિ ભારેસો ઉભારવા કે ભારવા;
 તમે દસપત સસ્ત્રવિના ને સમાગ સજે, એ તે સજુ સનને સંતારવા કે હારવા;
 દોહરો.

આજસ તનિ જાઘમ કરો, ચિતમાં કરી વિચાર;

સુખ પામે જન સર્વદા, વળિ સુધરે સંસાર.

મનહરે છંદ.

દોહડું દરિદ્ર જવા આમ કરો આમ કરો, દેખો ભ્યાં ઉલોચ સાં મુકામ કરો દામ કરો;
 રજિને એ રૂપીઆનો દામ કરો દામ કરો, નવા મંથો રચાવા ધનામ કરો નામ કરો;
 નમજાને દાન બે બદામ કરો દામ કરો, રહો નહિ મુસ્ત દેવે દામ કરો દામ કરો;
 દેહ પ્રીતી દેસીયો તમામ કરો મામું કરો, દોસ્ત ખરો દસપતરામ કરો રામ કરો.
 દોહરો.

એ નર તું આ જગતમાં, ધનની ઉચ્છા ધાર;

તો વસને વાસો કરી, વિવેક ભ્યાં વેપાર.

ધીમે ધીમે કામકરવા વિશે.

છંદ વિશ્વય છંદ.

ન ગણ્યા કુલો કામમાં અણુતાંજ, અણ્યા કુલો અણુતાં અણુતાં;
 ન ગણ્યા હવેલિ પુરી મજમાંજ, ગણ્યા પુરી ગણુતાં ગણુતાં;

† મામ-મમતા.

ન વખાણ પૂર પડતો વખાણ, વખાણ પૂર વખાણ વખાણ;
ન વખાણ પૂર વિનમાં દલપત, વખાણ વખાણ વખાણ.

દોહરા.

જે દેરનો સમય નહો, સમય આવતો રાહ; કાળે દેરવતાં કરે, પાણીતણી મે
કેક કામ વખતે મને, વતણને નવ ગામ; રતવિષ્ણુ કળા કાળે નહિ, કરતાં કોરી
જે કારજ રસો પડે, પછિ એમાં મગ અડાય; જો પેડાં ફરે મડે, મોઢાને અમ
અડયાય પડિ અધમડી, કામસે મનમણ્યામ; પડિ અધમડિ દોહામપણુ, વિનબર ના
કામ અવળવળુ કરમું, કરવા ન મરે મત; આવ્યો કોઠે માતંગે, અગિમન્યૂનો અ
પ્રયમજ છેલ્લે પગથિયે, પગ કહિ નહિ પરકામ; એક એક ઇશંધતાં, ચઢિયે તેમ ચ
સાહસ કારજ જે કરે, તેની નીંદા ધામ; પણ જો આવે કાવતુ, તો વિશેષ વખાણ
સિદ્ધિ ન પામે સગવડ વિષ, કેક કામ કરનાર; રસાળાં ન ફરે રત વિના, રાતાં રાજકે મર
કેક કામ કરનારનો, પછિ જરા વધે અપાર; દેખે નહિ કળા દહિયે, રામણ રામણદાર
અપકેવ કળાનો ખીજને, વાપે કળા નહિ ધામ; ખીજ ખિચાર અગડશે, મિથ્યા મહેતત
ઉતમ રચના એકદમ, સદિ વિરહની વાત; જળગર પછિ તરપછીપણુ, પછીરચીજનમ
સુધડ ધડે નહિ એકદમ, જુઓ જગતનો તાત; હાસણને વિકટોરિયા, જુઓ બેય જનમ
અણુધડ ધઈ પછિ સૂધરે, પછી અગડતું જાય; જનમે ખાળ જુવાન ધઈ, પછી સિધિલતા
વણુ રસો જન વિચરતાં, પાછો પડે સદાય; દડો જેટલા જેરથી, અથડાયો હઠિ જમ
કેક કામ અભ્યાસનાં, પણ નહિ શુદ્ધ પ્રકાશ; નટડી નાચે દોરપર, અકલ નહિ અભ્યા
જુગલે કરાવી જાણિયે, જડપણુ કરશે કામ, વરાળ જત્રો વિશ્વમાં, દેખો દલપતરા
કળથી કારજ નીપજે, બળથી તે ન કરાય; આગ ગાડિ દિન એકમાં, જુઓ ફર બહુ જા
અપજશાં પણુ શુભ કામનો, અપજશનહીં ઉજસ; અક્ષર માંસૌશુભ ગણે, કાજળની કાળા
પ્રતિપક્ષીને પણુ ગમે, બલો શિરસ્તો ભાણિ; પરધર્મી પ્રીતે કરે, હિંદુતણી દિવાળિ.
નિજકૃત સૌ નરનારને, વહાણું હોય વિશેષ; આંદન આડો ચંદ્રવો, આંધે જાણી બેશ.
નિરખેદરિરિનિજકૃતી, આપે ગણી અનૂપ; સુતનિજજાણ્યો સિંધિયે, ફરાજકું વરઅનુરૂપ
તેને કામ ન સોંપિયે, જે દિલગીર જણાય; આંખે પાટો ખાંધિયે, જો તે દુખણી ધાય.
વગર વિચારું કામ કરિ, ધન મેળવવા ધાય; તે ગમારની ગાંડનું, ગોપીચંદન જાય.

ચોપાઈ.

જોગી પાસે હગ જન જઈ, સ્થીર રહે ત્યાં એલા યધ;
દુઃખ પડે તો યાપ વિદાય, ગાંડનું ગોપીચંદન જાય.

† આંખો. † સાર કામ કરવામાં અપજશ મળે તોપણુ પરિણામે વખણાય.

મનહાનિયા યા, આને મિત્ર, દેશન જાણીને મિત્ર પરિત્ર;
મતભાવ સાધી આને માલ, માંડનુ ગોપીચંદન જાલ.
સમચાલી દેખાડે લાભ, આપે કાંઈક-સેવક આત્મ;
મુશી કરીને ફાલી આલ, માંડનુ ગોપીચંદન જાલ;
લગમાં લેવા-કાગળન લેલ, સ્વાસ્થ્ય સ્ત્રી રાખે રોલ;
અતિ અતિશય આવશ્યક-માલ, માંડનુ ગોપીચંદન જાલ.
કરન કરી પરણારે પુત્ર, તે જુદું મોડે ધર-મુત્ર;
પીઠા પામે માત્ર પિત્રાલ, માંડનુ ગોપીચંદન જાલ.
ઉત્તરિ લેહે ધાના ઉલ, અવર મનુષ્ય-ન જાણે એક;
કોઈ આગળ નહિ જાત કરાવ, માંડનુ ગોપીચંદન જાલ.
દિશિયાગરનાં જોયાં કામ, દેખાડે નજરે-જનુ લાભ;
લેલી ધન લેવાને ધાવ, માંડનુ ગોપીચંદન જાલ.
જે ચારીના રાખે માલ, તેમાં નરનજો મળિ તાલ;
માલ, સાલ, ને માલ સુદાવ, માંડનુ ગોપીચંદન જાલ.
કૃપાળુ મનુષ્યની નોકરિ કરે, અતિ આમા અંતરમાં ધરે;
જુએ મરે, નહિ પેટ ભરાય, માંડનુ ગોપીચંદન જાલ.
દે પૈસાવાળાને દાન, અભિ-વિધ રાત્રિ ધવા ભગવાન;
પુણ્ય કરું તેથી ન પમાય, માંડનુ ગોપીચંદન જાલ.
ખાર જમિનમાં વાવે ક્ષેત્ર, નિરખે નહિ હાડી નેત્ર;
લાભ કરી નાંધી ન લજાવ, માંડનુ ગોપીચંદન જાલ.
અરે સરવ સમજ સ્વો આમ, દિલથી કહેછે દસપતરામ;
વગર પિયાળું ધન વવરાવ, માંડનુ ગોપીચંદન જાલ.

દોહરું.

એતુ કામ ન કીજીએ, મળે ન જેમાં માલ;
હલકું પેસે અંગમાં, ફાંસ કાઢતાં પેસે સાલ.

ફાંસ કાઢતાં પેસે સાલ.

ચોખાઈ.

ગરીબ જનની દરકત મણી, જે જઈએ જોરાવર ગણી;
નેના દાગ વરે વિકરાળ, ફાંસ કાઢતાં પેસે સાલ.
રદ કરવાને નાનો રોગ, કરે રસાવણનો ઉપતોગ;

બગડે શરિર કરે બેહાલ, ફાંસ કાઢતાં પેસે સાલ.
 એક વખત ઉગરવા આંચ, લુચ્ચાને બે દઈએ સાંચ;
 ખચિત પછી નહિ છોડે ખ્યાલ, ફાંસ કાઢતાં પેસે સાલ.
 જે રાગ બાણે નહિ ન્યાય, ત્યાં જઈ બે ફરિયાદી યાય;
 કદિયે ત્યાંથી નં યાય નિકાલ, ફાંસ કાઢતાં પેસે સાલ.
 વરને વશ કરવા ઉર ધરે, કામનિ બોળી કામણુ કરે;
 ઉલટું વેર વધેજ વિશાળ, ફાંસ કાઢતાં પેસે સાલ.
 ધનની મનમાં ધૃષ્ટિ ધરે, જુગટા જેવો ધધો કરે;
 ઉલટી તનની ઉતરે ખાલ, ફાંસ કાઢતાં પેસે સાલ.
 કોબી વેદ કને જે જાય, ઝોસડનો કરવા ઉપાય;
 ઉલટો રોગ વધારે વાલ, ફાંસ કાઢતાં પેસે સાલ.
 દલમાં શિયાળિયાથી ડરી, સિંહ શરણુ ધૃષ્ટે ઉરધરી;
 હાણુ કરે તનની તે હાલ, ફાંસ કાઢતાં પેસે સાલ.
 સાચવવા સોનાની મહોર, ચોકી કરવા રાખે ચોર;
 મૂરખ બોઈ જેસે માલ, ફાંસ કાઢતાં પેસે સાલ.
 દુષ્ટ શુરને દમ્પને માન, સુધારવા સોંપે સંતાન;
 ચોગણિ ઉલટી વધે કુચાલ, ફાંસ કાઢતાં પેસે સાલ.
 કૃતમિ જનની સેવા કરે, ઉરમાં અતિશય આશા ધરે;
 તે ધીંગી ગન બાણે દાલ, ફાંસ કાઢતાં પેસે સાલ.
 કરે વિચારવિના જે કામ, દિલથી કહેછે દલપતરામ;
 તુરતજ તેનો ખગડે તાલ, ફાંસ કાઢતાં પેસે સાલ.

દેખા દેખી કરવા વિશે.

દોહરા.

દેખા દેખી ને કરે, વણુ સગજ્યો તે વ્યર્થ; વગર ભણેા કીટાં લખે, ઝોગાં ન મળે અર્થ.
 ધૃષ્ટિર દક્ષ શુણુ વિના, દેખા દેખિ ન યાય; સોનું તરે ન જળ પરે, કાષ્ટ યદીજ તરાય.
 જેનું કારણ ને કરે, ખીલે કરે ખગાડ; તાણુ ઉઘાડી નવ શકે, કડકા કરે કુદાડ.
 ચોપાઈ.

લાંબા નેડે દુકા મ્લય, મરે નહીં પણ માંદો યાય;
 તે માટે તક નેઈ તમાગ, શક્તિ વિચારી કરિયે કામ.
 દેખા દેખી સાધે નેગ, પડે પડ કાં વાધે રોગ;

મણે મુખમાં સંવળું ગામ, સક્તિ વિચારી કરિયે કામ;

સીંચાણે બળ મરે પાપ, મચ્છી પકડી પાછો જાય;

કામ મરાય કરે જોઆમ, સક્તિ વિચારી કરિયે કામ.

ચર ખણી સંગ્રામે જાય, ખાળાનું મન લોરકેય;

દોહર ખાઈ મરે તે કામ, સક્તિ વિચારી કરિયે કામ.

ગ્રીમતો બદ્ધ સાણાં સાથ, ક્ષણજી દેખી પ્રસાધ;

દુખે મરે ખરચીને કામ, સક્તિ વિચારી કરિયે કામ.

જ્યાં વાગે તરવાયાં દોષ, જોયે સૌ કિંમતના બોધ;

મોઢો મરે ધરે જો કામ, સક્તિ વિચારી કરિયે કામ.

સદસા કામ ન કરવું કહી, અનુભવવું એકાંતે રહી;

પછી થશે દેશે પરિજામ, સક્તિ વિચારી કરિયે કામ.

આમજ આવી ષષ્ઠોદરે, આશુસ તેની યશ્વરિ કરે;

વળતી નપડે પળ વિજામ, સક્તિ વિચારી કરિયે કામ.

નામા ખાવાથી ને પાપ, સંસારીથી કહિ ન કરાય;

ખાવાને શેતું બદનામ, સક્તિ વિચારી કરિયે કામ.

જાગેશ કે નાગો જન નેહ, તમા વમરના તોવજ તેહ;

શીઠ કાંઈને કરે સલામ, સક્તિ વિચારી કરિયે કામ.

નદ દોરે નામે ને રે, જો જીને જન એવું કરે;

જાપ જરૂર તે જમને ધામ, સક્તિ વિચારી કરિયે કામ.

સમજી હોય શીખાગણ સાર, કહ્યું સચું કાટીકવાર;

દાખે મુખથી દસપતરામ, સક્તિ વિચારી કરિયે કામ.

અપૂર્ણ ઉપાય વિષે.

દોહર.

હી અપૂર્ણ ઉપાયથી, કામ બધું ન કરાય; ચૂકે કામજ સાધિયે, જોતાં ઉખડિ જાય.

જાવ નદિયો વળડે, આરપાર ઉતરાય, સાગર સંપૂર્ણ જશે, તેતો નદિ તરાય.

શૈલ છંદ.

નદી નાશું નો વૃષ્ટિથી તરાય, કદો સિંધુ તેથી તરો દમ જાય;

સિંધુ રોમને સોજનો કામ થાય, નદિ ઉઠના રોમનો એ ઉપાય.

કુવો એક ધામે કહી ના ખણાય, બહુતાં નદિ વેદ અપે બાણ;

ચડે પેમડે દમ કિલો મણાય, ધડીમાં નદિ અજ વારી સજાય.

; સીંચાણ-કારો. જ જમો-કોઈને મોટા જમન કરી છોકે તેનો સીમન.

દોહરા.

જે જાણુ નેઆ હોય સાં, એકે સરે ન અર્થ; જે કમાડ ને ખારજો, વારયું એક તે
 કશું ન નિપજે એકથી, કોગટ મન કૂટાય; કમાડ તાણું જે મળી, ઘરનું રક્ષણ
 જોધએ તેમાં એક પણ, જોછે નહિ નિમાય; પાયા, ઇસો, ઉપજાં, મળી ખાટસો
 એક રૂપેજો સાંપડે, નાણાવટુ ન થાય; મજે સુઠનો માંગડો, માંધી નહિ યત
 કારજ સદાયતા વિના, કરી શકે નહિ કોય; કહો હયોડો શું કરે, જે નહિ હાથો હો
 નિએ નિયમ પ્રમાણમાં, દસર કરી ન શકાય; રંગ જેટલો નાંખિયે, તેવું પટ રંગાય
 આકર અલપ પગારનો, હોય ન જોળી ચાલ; જરૂર જાણો જગતમાં, મૂલ્ય પ્રમાણે માત
 પોતે કરવા યોગ્ય તે, પરને સોંપે કામ; તે પણ પછિ પરતાય છે, દિલમાં દલપતરાય.

આળસ વિશે.

દોહરા.

આળસ બૂંડી ભૂતડી, વ્યંતરનો વળગાડ; પેસે જેના પંડમાં, જહુધા કરે બગાડ.
 જનઆળસના અખમથી, જેકોઈ અખમી થાય; પડે પથારી પાંચરી, છવનરહિત જણાય
 ભ્રષ્ટ કરે ભણનારને, ઉપજ આળસ અંગ; ભક્તી કરતાં ભક્તને, કરે ભજનમાં ભંગ
 અધધડિ પછી જઈશ હું, દેતિ દિલાસા એમ; વગર ખશેડી નવ ખસે, જજોઈવળગે જે
 આળસમાં દુઃખ અતિ ઘણાં, ભર્યા રહે ભરપૂર; તે માટે સજ્જન તમે, કરો દેહથી દૂર
 કદી આપણા કામનો, કોઈ કરે અટકાવ; તે જીલમીપર કીછયે, જઈ રાતજે રાત
 જીલમી આળસ ઉપરે, ક્યાં કરિયે ફરિયાદ; વ્યર્થ અમુલ્ય વખત કરે, કોગટ કરી દિસા

વિદ્યા મહિમા.

દોહરો.

વિદ્યા જીજ વિગત વડે, વાડી વિનય વધાય;
 આવી ઠરે ઉદ્યોગ જળ, તો ધનનાં તર થાય.

શાદૃલવિક્રીડિત વૃત્ત.

વિદ્યા વેલડિને વિચાર જળથી, સીંચી સદા કાળમાં;
 સાખા પાન સમાન જ્ઞાન પસર્યું, આકાશ પાતાળમાં;
 કૂદ્યાં કૂલ કળા કુશલ્ય ફળતો, ફાલ્યાં ભલી ભાતનાં;
 અમીના રમ આગજોટ ખસુતો, જત્રો જીદી જાતનાં.

મનહર છંદ.

વિજ્ઞાયતી વાળાં તાળાં સરસ રચેલાં સાળાં, આવીને જિરાજ્યાં જેજો શોભાઅતિઆણી

પ્રાર્થના મુને મુને બેઠે મેલી રહે, મેલી મુ આ શુભાશિષ્ય વચ્ચેથી જે
 મુને આમ અંબા રૂપના લગ્ન વચ્ચે, વેળે મુને મેલી રહે, મેલી મુને
 રહે, મેલી મુને મેલી રહે, મેલી મુને મેલી રહે, મેલી મુને મેલી રહે.

કોલેરો.

જેમ વેળે વિદ્યા મળી, તેમ રહે, નવનગર;
 તેમ કોલેરો નવે ઉપર, રહે, રહે, રહે.

મનદુર છંદ.

કોલેરો મેળવવા કૃપા રામ કરવાને, મુને મુને પોતાના શરીરને કમરવા;
 મુને મુને તેમ પરમેશ્વરે આપ્યાં છે સિંચ, કોલેરો રામ રીધા ભેરથી નિહારવા;
 મુને કસુએ આપું પુંછે પરમ બળ, કોલેરો તેમ નવ આપ્યા મદાનને મારવા;
 કસુપરામ ભગ કરવાને આપી, મુને મુને વિદ્યા સંવે કારણ મુખારવા.

કોલેરો.

સાંભળ માત સરસ્વતી, મુને મેલી મુને;
 કોલેરો વિદ્યા મળે, મુને મુને મુને.

મનદુર છંદ.

મુને મુને કહે કામળને કિમતથી, કિમત વિચારી તારી રીસે મે બદામતી;
 મુને મુને વસું કદી અસું ન હવેલી મેલી, મુને મુને ગુલામ ને ગુલામી બધા ગામતી;
 મુને મુને મારી પ્યારી મુને વિચારી બોલ, કંપની કમાઈથી કલોલ કરે કામતી;
 મુને મુને આમળ નગર રાખતો નહોય, દોષ મુને તેમ એવી જેવી કોયળી હલમતી.

કોલેરો.

મન, વિદ્યા, અધિકારની, મેતાં દદ ન જાણાય; અત નદિ આકાશનો મરડો ગોધાં ખાવ.
 મરડે કાળું કોઈથી, ધસાય નદિ અભિમાન; શુભો કાળા કુંભારની, મુને મુને વિદવાન.
 મુને વિદ્યામાં ને કુરાળ, તે મુને તે મર્મ; પડિત જન જાણે નદિ, કુંભારનું કર્મ.
 મુને ને ઉપયોગમાં, ઉત્તમ વિદ્યા એવ; બધેયો મધ્યો બૂબે મરે, તેમ ન બધેયો તેવ.
 મુને વિદ્યા, વનિતા, વેલિ, મન, શુભો ન ગુણ કે જાત; મેને સ હવાસે વસે, રહે તેધિ રળીયાત.
 મુને મુને મુને મુને મુને, રહે નદિ રીઝાય; વિદ્યા, વનિતા, વેલિ, વસ, જ્યાં વળગે ત્યાં જાય.
 મુને મુને તરવાર તે, વાવર ત્યાં વવરાય; મેલીનાં કે મુનેનાં, છેડે સિર હેલાય.

ઈન્દ્રવિજય છંદ.

જાણક મુને પ્રતિજ્ઞાકને, દુઃખ ટાળક રેખિ બશે બજિ લેને,
 મુને મુને અમલુપણ, તજિ જાણિક ને શુભતી આતિ નેને

લોક અને પરલોકતણી ગતિ, તેમ ત્રિલોકતણી ગતિ તેજે;
દીન બની દલપત કહે નિત, દેવિ સરસ્વતિમાં દિલ દેજે.

દોહરા.

દશે ન વિધા આદરે, સોજે ગુણ ન પ્રકાશ, વીરો સુત સુધર્મો નહિ, તો સુધર્મીની ન આસ.
બાણિને સુધરે જાણપણ, તો જીવતર ઉતકર્પ; ચોંભાસુ સુધર્મો થકી, સુધરે આપુ પા.
નહિ લૂપી છે ચોપડી, રસ જો રહ્યો ધરીશ; પોપણ થાશે પડનું, અક્ષર પદ પામીશ.
વિદ્યા બણાવનાર કે, જો આસડ પાનાર; પ્રયગ શત્રુ સમ લાગશે, પણ અતે કિપકર.
તૂટે દરિદ્ર તેહનું, બાલિ વિધ હોય બણેલ, કીકી છે તો કોઈ દિન, મટે આંખનો મેન.

મનહર છંદ.

કાચલીમાં ખાતે તેણે કાચ લીધો જોવા મુખ, નાચ તો પડે તે ઘેર નાચ તો પડાવે છે.
કાવાદાવા કરતો તે કેવી રાખે કાવાદાની, કાકીયો વેડતો તેતો કાકીયો ધડાવે છે.
કાશ દાંકતો તે જવા કાશ દામ ધાવે નહિ, કાટ વાળતો તે કાટ વાળને આડાવે છે.
કેળ વાવતો તે કેળવાઈને ચરોછે કેવો, કેવડો ખાતો તે ઘોડો કેવડો દોડાવે છે.

દોહરા.

તે નર સુધર્મો તે ભણ્યો, જીદિમાન પણ તેહ; જીદે નહિ ભગવાનને, ડરે દોશથી જોડ.
વિદ્યા સધળી વાંચિને, અંતર સમજો આગ, પ્રીતે નીતી પાળવી, દાખે દલપતરામ.

મનહર છંદ.

અરે મનસુખા ચાણું યાપવા દેકાણું શોધી, કુદેકાણું તણ સુ દેકાણું જોઈ દશીએ;
હર ધરી ચાલતી રમૂજ રૂપી હવા હોય, જ્યાં મુજોધની ઉગસવાર ત્યાં વિસસીએ;
કુરિત કપડી ન કપટ કરી ચકે કોઈ, નીતિ ખુશજોઈ જોઈ જોઈ કેમ ખશીએ;
દંડવાનું ગણી દામ કહે દલપતરામ, તણ અન્ય આજય વિદ્યાજયમાં વશીએ.

દોહરો.

સોનું ને શ્રીચંત જન, મોંમાં હજો હમેશ;

મગ્ન પડિત પાણી વપન, સોંધાં હજો સુરેશ.

નિબંધ લખવાની રીત.

સેનું અને છે તે તેથી બનાવનું કારણ શું, કારણ બનાવો અગો અંગના આકારડો.
અરે શાશા ઉપરે જે મો વિના શી આગ્યગો, હોય તે બતાવો જાણુ જેને જોની દારડો.
જગતીધી મુદરેલા જગતોમાં જેનું જણાય, વદો એનું વર્ણન એવા અનુસારડો.
કહે દલપતરામ ત્યાં ત્યાં છે કમેલું નામ, જો લખો લખાણુ લખો જોડલા વિચારડો.

દોહરો.

હૃદયે જો દ્રવ્યંત તો, શોભે સમગ્રી પાત;
જેમ જ્યાં જ્યાં યત્રી, શોભે જીવતી જાત.

શાર્દૂલ વિકીરિત વૃત.

જે વિદ્યા ધન માન્ય માન્ય રૂપદા, જે દેશ દેશ જુઓ;
તે વિદ્યા મુતને સદેવ શિખરો, ખાલી ન વેળાં જુઓ;
જે વિદ્યા અંજુનાયિ ત્રિશુક રહે, તેતો કરાં કામળી;
જુતી જેઠ નદી યત્ર જળ વિના, તેતો નદી નામળી.

નિશાળ.

આયોધ્ય.

સુપાત કરિ શોભાને, સુધક ધરી ધાટ સૌ ધરી સારા;
કુપાતતા દૂર કાઢે, શિક્ષક કે શ્રેષ્ઠ કસારા.

મનહર છંદ દ્વિઅર્ધી.

પદ્મનાં પદ્મતાં અંજુષક ન્યાં સુધક ધામ, કંજુનાં કાળજાં અમેદ ન્યાં ભેદાયછે;
વાંકાં મેદી કીધાં ધામ મલિનના મરી જાય, યોપાંને રસે તે ચળકતાં કરાયછે;
જુદી જુદી જાત એક સ્થાનમાં જોડાઈ જાય, અને પછી જુઓએના અંગમાં ખીલાયછે;
રથ ધમ ખીજે દામ કહે દરપતરામ, આનો શાળા અરથ ધમની યોગખાયછે.

ઉપજાતિ વૃત.

અગ્રેજ જુગેજ તપ્યાન ગેગા, દિસે રડા નારિ નિશાળ કોળા;
જુઓ નકાચા પદમિન વાળાં, વિચિત્ર વસ્ત્રો રમિયાં રથગાં.

દોહરો.

શીશક કહેછે શીરવને, બહુ વિદ્યા જુગેજ;
ખૂન એમિયા ખંડની, ખરી કરીયે જોજ.

હરિગીત છંદ.

રમિયાન તુંગતાન ચીન ધમન એતો આરછે,
જનપાન ને અધમાન વણિ નીમેઠ ને તાતાર છે,
સીવામ દિંદુસ્તાન અર્ધમાન એ અખ્યારછે,
અલરેમ મુદ્દા એમિયામાં પેસિયા એ ખારછે

દોહરો.

પારે મેઘ ખવાડે, દરમ કહે અપાર, પણ પ્રતુની કરજી, જામ ન થાય વમાર.
મારે સૌ કોળામાં, પુરો ધરીને પ્રેમ; પ્રતુની કરજી મામળી, મને તે ધરી હેમ.

દેશાટન વિષે.

દોહરા.

વિદેશમાં વિચર્યાવિના, પેટ ન પૂર્ણ બરાય, પશુઓ પણ પરમાત્મી, નંગલ ચર
 ઘેર રહે લક્ષ્મી ધણી, હોશે કેમ હમેશ; રાગ રાજ્ય વધારવા, વિચરે દૂર વિદેશ
 વિદ્યા સદગુણ વિનયતા, હોય ચપળતા હામ, ડરે ન પરદેશે જતાં, દેખે તે નર દામ
 વિદેશમાં વિચર્યાવિના, મળે ન મોટું માન; સમુદ્રમાં વખણાત શું, સીપતાણાં સ
 સુખે વિદેશે સંચરે, કરો બહેરાં કામ; પ્રેમ ધરી વિધિ પાળતાં, નિર્મળ કરતું નામ
 જો ધનની મુઝા ધરો, તો ખરું માનિ ખચીત, મહા સમુદ્ર મથન કરો, જોજાનારી
 પ્રમાણ કરિ પરદેશમાં, પરવરિલાંખે પંથ; કાટિકળા દોશલ્યના, ગુણિજન લાવે પ્ર

મનહર છંદ.

શૌર્ય ધરી શરવીર સંચરી સંઘામ સજે, ઢાલ આડી ના ધરે તો કેમ રહે કો
 આલી સમશેર પછી આલતાં ન આંલ્યા રહે, શત્રુતાણું છેદે શીર ચાહી ચડિ ચોટમાં
 હાર છવનો વિચાર હોય ન લગાર હૈયે, ખુશી ખુશી રહે ખૂબ ખૂબ લાભ ખોટમાં
 તેમ જો વિશેષ દાઢ દીલ લે સ્વદેશતણી, વેપ લે વિદેશનો ને બેશ આગબોટમાં

દોહરા.

સો જોજન સમ ચોરસે, દૂર તળ્યો ન્યાં દેશ; સમજ પુરૂષ શા માત્ર છે, વેંત સાતનો વેપ
 દુઃખમાં મોટમ મેલિયે, દુઃખમાં તળિયે દેશ-અળજો ક્રિયે આતિ દખે વરણ નતિનો વે

દેશાટન વિષે.

દોહરા.

વિદેશમાં વિચર્યાવિના, પેટ ન પૂર્ણ ભરાય, પશુઓ પણ પરભાતથી, નંગલ
 ઘેર રહે લક્ષ્મી ધણી, હોશે કેમ હમેશ; રાજ રાજ્ય વધારવા, વિચરે દૂર વિદેશ
 વિદ્યા સદ્ગુણ વિનયતા, હોય અપજતા હામ, ડરે ન પરદેશે જતાં, દેખે તે નર
 વિદેશમાં વિચર્યાવિના, મળે ન મોટું માન; સમુદ્રમાં વખણાત શુ, સીપતાણાં સ
 સુખે વિદેશે સંચરો, કરો ભલેરાં કામ; પ્રેમ ધરી વિધિ પાળતાં, નિર્ભય કરવું નામ
 જો ધનની ઇચ્છા ધરો, તો ખરું માનિ ખચીત, મહા સમુદ્ર મથન કરો, એજ અનાદી
 પ્રયાણ કરિ પરદેશમાં, પરવરિ લાંબે પંથ; કાટિકળા કૌશલ્યના, ગુણિજન લાવો

મનહર છંદ.

શૌર્ય ધરી શરવીર સંચરી સંગ્રામ સજે, ઢાલ આડી ના ધરે તો કેમ રહે કોટ
 આલી સમશેર પછી આલતાં ન આલ્યા રહે, શત્રુતાણું છેદે શીર આડી ચડિ ચોટમાં
 હાર જીતનો વિચાર હોય ન લગાર હૈયે, ખુશી ખુશી રહે ખૂબ ખૂબ લાભ ખોટમાં
 તેમ જો વિશેષ દાઝ દીલ લે સ્વદેશતણી, વેપ લે વિદેશનો ને બેશ આગખોટમાં

દોહરા.

સો જોજન સમ ચોરસે, દૂર તળયો જ્યાં દેશ; સગજ પુરૂષ શા માન છે, વેંત સાતનો વે
 દુઃખમાં મોટમ મેલિયે, દુઃખમાં તળિયે દેશ; અળગો કરિયે આતિદુખે, વરણ જાતિનો

છંદ્રવિજય છંદ.

વાંચી પ્રવાસની વાત વિશાળ, અહો ધનવંત વિચાર ધરોરે;
 જીંદર જોમ રહે દરમાં, ધરમાંજ ધણાઇ તમે ન ઠરોરે;
 દેશ વિદેશ વિશેષ જુઓ, દસપત કહે દિલમાં ન ડરોરે;
 ખુદિ પ્રકાશ પ્રકાશિત તેમ, તજી ધરવાસ પ્રવાસ કરોરે.

દોહરો.

મુકામ કે વિશ્રામથી, છેટે જતાં ખચીત;
 સર્વ ચીજ સંભાળવી, આ બે બોલિ કવીત.

મનહર છંદ.

પાણી પાત્ર, ગળણું, ને દોરી, પાણિયાર માં, જોજન માટે રસોડું જોજન ભાતાડું છે;
 નાવણીયું એજ મારે નિલનો નાવાનો ચોક, અખોટિયું એજ શણગાર સગવાડું છે;
 દેવ પુત્ર, દીવાસળી, તેતો દેવ સ્થાનક છે, પલંગ, સમાન સંગે સુંદર ખિજાડું છે;
 દેખી લે મુસાફર તું કહે દલપતરામ, કાયજો મુસાફરીતું મંદિર મળતું છે;

મીન નાથ છે તે જાણું છું ખજનો ખાસો, દરતરો દવાત તે દિવાન ખાતું છે;
 પાન સોપારીનો વાટવો નજર નામ, દવાખાતું ખાતું પ્રોટ પોટકું દવાતું છે;
 ડી, સોપ, દારા, છરી, તે તો અલ્લ સલ્લ સારાં, છનિ છત્તપતિતલું, ચિન્દ તે દવાં છાતું છે.
 તે મુસાફર તું કહે દવાપતરામ; કાથળા મુસાફરીનું મંદિર મળતું છે.
 દોહરો.

પુરવ જાય પરદેશમાં, રજવાં થામે સિદ્ધિ;
 જાન્ય બુઘીમાં જાન્ય પછી, સોગાસો સમૃદ્ધિ.

સંપ્રવિષે.
 દોહરો.

પસળે સજ્જનન સડે, સપે સો સુખ ધાય; સંપવિના કંઠેગ સૌ, જરૂર નિષ્ફળ જાય;
 યા જાપ સંપી વસે, તેને દુઃખ ન થાય; કહી દગાપ ન કણ્યસહુ, છુરી જુવાર દગાપ.
 કાલ પશુ સહજમાં, કાઠા મળી કરાય; લાખ જાણા અકેક દે, લાખ તણા દગધાય
 મરે અતરો એકસો, તેને હરકત ધાય; મરે એકલી સોગલી, જુગ નહિ માપો જાય.

ઇદ્રવિજય છંદ.

ચોરખમાં ચતુરાઈ પછી, સગળે નહિ તે અમયું સિર દૂરે;
 એકલિ સોગલિને દણવા, છળ બેદ બરી બહુ સોગલિ દૂરે;
 જો જુગતે જુગ જાય મળી, પછિ તે તણું મસ્તક તે નહિ તૂરે;
 દોસ્ત શુભો દલપત કહે, હરિ જાય મરી ખરિ જો જુગ દૂરે.
 ગાદિત વીર વચે ન પડે, વચમાંદિ પડેલ મટે નહિ વાધો;
 ઘળ મળી રસરૂપ દિસે ન, વિના જળ જો રૂડી રીતથી રાંધો;
 કાપક સાગુ કહી ન બનેજ, મમે સમ માંદ જરાખર બાંધો;
 ગાદિત તાંત્ર મમે દલપત, મમે સુખદાયક સુદર સાંધો.

દોહરો.

જાળુખનાવવામાં મલે, મરે એકે બેય; પાણીને ખાવક મળ્યાં, કદોજી કેમ રહેય.
 બેની લગાઈમાં પડે, જન તે માપો જાય; પંડીના બે પાવિયે, ઘણા પગા દગાપ.
 સજ્જન આ સંસારમાં, સર્ગા બાંધાં કેસંધ; પડી શર પાસજામાં, લાખું વચમાંકંપડ.
 સંપ કંઈ કિંગન વધે, પડે કંઈ ખન રીસ; યાપ અંકે સુખ ફેરવે, જેમાના છત્રીસ.

૧ પપરામાં શર પડે તો લાં સાંપડ માસ હમીને પોતાનું જાન કરેછે.

હુખી છવતર વિષે.

હુખી.

રહે સરીરમાં રોગ, બરાન આપી કોમ નખમુ;
યમે ન વિચારવાય, કરજ હરે નદિ અગમ્ય;
પસે કુટંગ કુસંપ, કલેશ કામળિ નદિ કાંઠે;
પાગી પુન કુપાન પુત્રી પાળાગણ રાંઠે;
આલોનિય વસતુ કલમનિના, તુખા અધિક અપારછ.
આ જગમાં એવા પુરુષનું, જિવતર તે હુખકારછ.

સુખી છવતર વિષે.

રોગ રહિત તન રહે, અધિક વિદ્યા અભ્યાસી;
પાગે આજા પુન, સદા પરઆશ નિરાશી;
ગધુર વાયા માનની, કરજ શિરપર નદિ કોડી,
ચિત્ત સદા સંતોષ, પ્રીત સજ્જન સંગ જોડી,
વળિ દિવસ દિવસ વધતો દિસે, સંપ કુટંગી વર્ગમાં;
પછિ તે યદિ હું નથિ પ્રીછતો, સરસ કાંઈ સુખ સ્વર્ગમાં;
ગરબી.

દેશમાં સંપ કરો સંપ કરો, દીલે દેખી કુસંપથી ડરોરે;	દેશમાં
હારે જે કોઈ સંપ તજીને સુખ માગે, તેના સુતેલા શત્રુ જાગેરે;	દેશમાં
હારે તજિ સંપ લડાલડી આવે, તેમાં તુર્ત ત્રીજનને કાવેરે;	દેશમાં
હારે જે કોઈ વીધા જગીન સાર લડતા, રાજ જોઈને રહ્યા હવે રડતારે;	દેશમાં
હારે હજ હજો વિચારી નહીં જોશ, ખરેખાતે છે હાથમાં તે જોશોરે;	દેશમાં
હારે તમે ઠંઠાં ધરગના ટાળો, જેને પ્યારો લાગે તે ધર્મ પાજોરે;	દેશમાં
હારે છળ દગા કપટ દો છોડી, આખા દેશની થઇ આખર થોડીરે;	દેશમાં
હારે કરી સંપ કાંઈ હુનર હલાવો, કરી દેશની વખત ફેરવાવોરે;	દેશમાં
હારે કોઈનું સાર દેખીને શીદ દાઝો, તેને જુઝાડી મારવા ન જાઝોરે;	દેશમાં
હારે વાંચો દલપતરામની વાણી, પદ્મપાતલિના સત્ય પ્રમાણોરે.	દેશમાં

કેક વિષે.

દોહરો.

કેક કિરીટ ધરો કરે, કે કિરીટધર દોહ;
નરકે શીકે સુખ પડે, નર કેશી કહે લોક.

મનદર છંદ.

વિને મધ્ય મનને નમ્યાં આવરને વાનનાય, ધાંચ વજ્ર જાંચ તારે વાન મનાવશે;
પાન નાંદે રે મેળો દુલી છે મદાજનની, મદાજનને હરિ તને મોખને મેળવશે;
રડોને સમાવી આમ, પામેથી નમ્યાં મી, તારી નને કરી ઉંચા તારાં પાત્રને;
હિંદાનો મેમ જાંચ અરિયા તો મદાજનની, અરિયા મદાજનને ઉંચરુ મુકારશે.

હાલુરેલ.

જે દેશનો રાજ છે. તે આવશે પરિ મુખ;

પડે પીનાર જન, મુખ આપીય કે રૂપ.

મનદર છંદ.

ધણમાં પાણી જુઓ દાનેડે જેમ જેમ, તેમ તેમ પીનારના મોલીને ડાકો છે;
પાણીમાં મોળે કે મદાજન જેમ પ્રભુ છે, તેમ તેમ પિનારનું કાપણ પ્રભુ છે;
અધિક અધિક જેમ જેમ મુખ ઉછેરે, પિનારની અકરના કાંગ ઉછેરે;
મુખ મનાવેથી પાત્રતણે મુક લઈ જાશે, મુક મુક ઉંચારી દોરો ઉતાર એ વાળે.

શીતિવ્રત.

માનસ મદાજન જેવી, કરે અમેનન, કરે સરિર શુદ્ધ;

માનસના જાનનાં, બનશે મુરખ મુખાવિને જીવ.

ઉદ્ધિવિજય છંદ.

પ્રથમ પ્રણયો નિર્મળીતમને, એક જાનનિમાં એક કામનીએ;
અક્ષત હીણુ બને કે બને નહિ, જે મુખ માંદિ અશીણુ હીએ;
કંઈ કહે ધરતી નાથ અક્ષત, કારણ હુ કહું ધાર્ય હીએ;
કોઈ પ્રણય અશીણુ પિરે નહિ, અક્ષત હીણુ અશીણુ પીએ.

હાલુરેલ.

અશીણીઆના અમના, નમરે નિરખો દામ;

એ ઉપરથી જાણને, અશીણુમાં શો મામ.

ઉદ્ધિવિજય છંદ.

સમ મથા રણ રંગ વિરે, ખજ રાવણને રણમાં રમદોળ્યો;
કસતજો નિરવચ કપો હરિ, ચાચણની સમ ચાલુર* ચોળ્યો.

† જેનામાં અક્ષત નહાય તેવાજ અશીણુ પીએછે મારે તેવાની અ-
વધ પરેજ કાપી જેમદે નામે હુલાય નહીં; તેમ.

* ચાલુર-કંસનો મથ.

[illegible][illegible]

10-10-68

[illegible]

Phragmites, *Spartina patens*, *Spartina alterniflora*

附錄

[illegible]

સોરઠો.

બણતરથી ભ્રમ ભય, તો બણતર સાચું બણી;
બણેલિ બોળી થાય, તો બણતર બડકો ઉડ્યો.

ખુરશી પ્રતિ પ્રશ્ન.

ઢાહરા.

તું તનુખ ધનવંતની, કે તુજ પિતુ કુળવાન;
શા કારણ સરવે તને, ગદિપતિ આમે માન.

ઉત્તર.

એ શાળામાં ગાર્ઠ હું, પામિ સરસ સુધરાઈ;
બીજ અશલ હું જંગલી, ગૃહસ્થ જોગ જણાઈ.

મનહર છંદ.

જંગલની ઝાડીઓમાં ઉપજી ઝોલાદ મારી, બીજપાસે ભાળીને સોદાગરે સોદો
સોદાગર પાસેથી સુતારે પછી સોદો કરી, શાળામાં સુધારી તોય સ્વારથ નહિ;
પામવાને નેતર એ સારી ખીજ શાળાવિશે, પામી ત્યાર પછી વર શ્રીગંત અને
કાણુ પુછે કુળતાણું સુલ દલપત કહે, પામી માન તે પ્રતાપ કુળવણીને.

ઈંદ્રવિજય છંદ.

તાત તમે દિન રાત દયા કરિ, નીતિનિ નીત્ય કહી કવિતાણ;
જેમ જુઓ જહુ નંદન જુક્તિથી, અર્જુન આગળ ગાર્ઠ ગિતાણ;
તેમ તમારિ શિખામણ હું, શુણી શીખિ શિખામણ જોગ સિતાણ;
તે ભવમાં નહિ ભૂલીશ હું, પદિસખિસ પાઠ પવિત્ર પિતાણ.

પરિસંખ્યા લંકાર.

મનહર છંદ.

ત્રણ ચણી ઠીંગો તુલ્ય વદે લોક વાલ થાય, તેતો વાલ તોળવાનો નહિ જાત દાળ
ગજથી ભરાય લાંબી થાય બેસા અસે ગજ, પાટી તેતો પતંગની નહિ તે નિશાળ
ધડીઓ તો પાણીથી ભરાય અને ખાલી થાય, તેતો ઘટમાળતણી કહે નહિ કાળ
સુગાણી સકળ કળાવાળી દલપત કહે, તેતો વિદ્યાવાળી ન જણાવ નારી ખાળ

ઢાહરા.

ચતુરા ખીજ ચોપડી, જે નીતી ગુણ ગાય; સુધરે તેનો સોળતી, નહિ તોતે વહિ જ
ભામનિયોમાં બોળપણ, ખરેખરો એ ખેડ; મટાડવામાં મન ધરો, એ સિરપાય ઉડે

† સુખણી અથવા પ્રસવ કરાવનારી તે ચણુ સુગાણી.

આગલન નિયમ વિશે.

આમ જમના-ગામળી, પાણી-પાણી નિયમ.
પ્રાણ બધી નિયમ નાને, પછી ન હોય વિગત.

પ્રતિષેધ અલંકાર.

મનહર છંદ.

ખાંડ અંખડી મળી સમજાને સમજાવે, કશી આસં કામ તે અન્યાય નથી કરે;
કે કોયે ધેર ધેર રેવા ફરવાની રીત, નેત્રી નાંખી તેનો સમુદ નથી તરે;
કામ કરીને વગ કરવાનું કાલ નાંખે, તેતો પોતી ફરને ફર નથી મરે;
કામ લમ બધે કોયે કહે સમજાવે, તેનો કામ પ્રાણીજો માણુ નથી કરે;
માણુ પછી પછી પછી ન વિચારે વાત, નીનમ ફર રજા નમરે નિદાગિયે;
નિદાગિયે કોયે લમો લામ મેલ કા ન રાખે, મેલ કુદિ રેલનો કુદિ અધિ દાગિયે;
જે વિચાર આગળથી આર પછી બેથી કોયે પછી મરણ દહે એમણે સંજાગિયે;
કોયે આગળથી આગળથી સમજાવે આમ, એ સમજાવે આગળથી નાનમ નાનિયે.

છંદવિનય છંદ.

આગળથી પછી પછી આગળ, આવક શી તેદમાંકિ જતાવે;
આગળથી કરતાં પછી પછી, આવકથી તેદમાં સમજાવે;
જો કોયે કુદકું કુદકું કુદકું, પૂરણ પાછળથી પસતાવે;
આવક આવક આવકમાંકિ, પ્રાણ પછી પાણીમાં પધરાવે.

ધર સૂત્ર વિશે.

મનહર છંદ.

પ્રમદા રૂપી પ્રધાન આયે મળી પ્રાણ પાણ, સંજાગે જે લપાળે ખરચ સું ધાયછે;
કોયે આગળથી લહે કે કુદકું બમાં કહેસ ધાય, ફોજદારી વિવાનીના ફેસલા સુઝાયછે;
જોને જેમ પટે તેને તેવી રીતે સમજાવે, સામ દાન બેદ હંડ એ આરે લપાયછે;
રામ અલાવે કે ધર અલાવે તે બરાબર, ધરપણી પછી નીજ પરતજો રાયછે.

દોહરા.

આંડી કાટે અજાણી, પુંચ પડે ન મુઝાપ; તાણીને તોડે નહિ; તેા ધરસુત્ર અજાણ.
પર સૂતરને ફાળકે, ધણી કુચવણ વીર; તાણી તોડે આજળા, ધિમે ઉઠે ધીર.

† માવિક-માવિરય, * પાવક-પાણલમ રૂપી ફરતામાં.

તંત અલંત ન તાણિયે, તાણે તૂટી જાય; જો તૂટ્યાં મન સાંધિયે, વગે માં પ્રી
પરણીને ધર માંડતાં, સદા સહનતા તાક; પરણ્યા પહેલું પોંખતાં, સાચ તાણે
આણે કે આણે નહિ, તે જાને પરતાય; એવું છે સંસાર મુખ, લક્કડ લાડુ

પતિવૃત્તા.

ઉપજાતિ વૃત્ત.

પતિવૃત્તા સુંદર વસ્ત્ર દારા, પતિ પ્રિયા તે શણુગાર સારા;
સન્ન્યા થકી જો મડદું જ શોભે, તોતે વિનાનું નર ચિત્ત લોભે.

મનહર છંદ.

સ્વામી વશ થતો નથી શોળ શણુગાર સજે, સ્વામી વશ થતો નથી અંગતણા રંગથી;
સ્વામી વશ થતો નથી પિયરના પૈશા થકી, સ્વામી વશ થતો નથી સદા રહે સ
સ્વામી વશ થતો નથી પુત્રનો પ્રસવ થયે, સ્વામી વશ થતો નથી ધૂર્ત જેવા ઢંગ
કામનીને વશ કંથ થાય દલપત કહે, પ્રેમ ઉર આણી પાળે આગના ઉમંગથી;
સાનીને તો કરે વશ રાનની ગાથાઓ ગાઈ, માનીને તો કરે વશ નિલ નમ્રતાઈથી;
ફૂંપણને કરે વશ કરીને કસર ધણી, કોંધીને તો કરે વશ ખામુખા ક્ષમાઈથી;
મુરખને કરે વશ મીઠી મીઠી વાતો કહી, કૂલણને કરે વશ પુલાવી પુલાઈથી;
કહે દલપતરામ કામની ચતુરા કંથ, ચતુરને કરે વશ ચિત્ત ચતુરાઈથી.

છત્રી ઉક્તિ ઇંદ્રવિજય છંદ.

જો શિર છત્ર કરી મુજને, પકડે પતિ પ્રેમયિ હાયથી હાયે;
તો મુજ પંડ પ્રકૂલિત થાય, સમાઈ શકાય ન જો ભુજ બાયે;
હું તિનો પરિતાપ હરું, વળિ જોડ જણાય સુશોભિત સાથે;
કાય કરોચલિયો વળિ જાયજ, જો પદ નીચ દિધું નિજનાથે.

દોહરા.

નિશ્ચળ મન જો જનતાણું, ટળે ન તેની રીત;
ધુસ્સો ક્યેં ધટે નહિ, પતિવૃતાની પ્રીત.
પતિ મુખ રવિ શપિ પત્નિ મુખ, પરસ્ત્રિ મૃત્યવિ પ્રમાણ;
અંદ્ર અહણુ નહિ ચાહિયે, સૂર્ય અહણુ શુભ જાણ.

સોરઠો.

જેતું મન જો સાચ, લલચાઈ લાગી રહ્યું; ગમે ન ખીજી ગાય, રહે લીન તદરૂપ ચૈ
દદ જ્યાં લાગ્યું ધ્યાન, વળતી બીજી વીસરે; ભૂખ તરશતું જાન, રદયા માંદિ રહે નહીં.

મનહર: છંદ.

સંસાર તારનાં મુજ પતિ અને પતની છે, ગણી જોતાં ગણતીમાં પ્રસક્ત ગણાય છે; સંધને સમાધિ હોય એકમાં સજો ન હોય, તેજ તાજું તરવર જોતાં તે જણાય છે; કાલીને ફેલાય મુખી સદૈવ દેખાય વળી, વિશ્વ વિશે વિવિધ પ્રકારે વખણાય છે; જનમાંથી એકેનું જે અંતર સહેલું હોય, તો તે દુખી દીસે કવિતા લખાતી લખાય છે.

નકારી સ્ત્રી. મનહર છંદ.

કામનીના કામની કહેલી જે પક્ષ મનીશે, કામની છે સિદ્ધા તેનો કામની તમામની; કામની જે કરે નદિ ચિંતા પર કામની તે, નિલંબ નકામની કિંમત જે બદામની; કામની કામની જેવી કથમાં ન કરે પ્રીત, કુંભારના કામની તે ગદિ જેવી ગામની; સારાં કામ કામ નિતો કરવા કામની કામી, કામની જે આજીવ તે કામની સા કામની. સારી મુધરાઈથી ધરાઈ મુધરાઈ ગાઈ, સંસારમાં તેતો સદ બાગણું ગણાય છે; મણી મણી નદિ બરચારમાં જુડાવો પામી, વિશ્વમાં તે વનિતા વેરાગણું ગણાય છે; ખારીશી જે નારી વાણી નકારી કચારી જાણે, નારી નદિ એતો કાળી નાગણું ગણાય છે; કુદરતના કંધને તો કહે દસપતરામ, કુન સદૈવ માસ દાગણું ગણાય છે.

વ્યાધાત, લંકાર.

કુંભારજ કંધને મનાવા માટે કહે કેલું, હું તો તુંથી હારી હવે માટે માધી માગું છું; માણસો મળી મને કહે છે કંધને મનાવ્ય; માટે હું મનાવા આવી ભાંત તારી માગું છું; તેનો વાળ્યો આડો આંક ટાંક મારો વાંક નથી, રાંક જની બધી રીસ રહ્યાની ત્યાગું છું; રાયા તારી રીસ મૂખ કરમ તારું કાળું મોંડું, પીટયા તને હું પચાસવાર પગે લાગું છું.

છંદવળી છંદ.

જે સુંદરી મોરિ ગુલાબ જેવી, આખી પ્રભમાં વખણાય એવી; કાંઠાપતીનું દિલ બેદિ નાંખે, તે કાણ જાણે પતિ દુઃખ સાંખે.

છંદવિજય છંદ.

સંખણિ નારિ નહી મુધરે ન, મદમ દિપાય સજે મન સાચે; અંતર હેઠ હરે ન સિખામણ, દંબધિાં બેદ બજે બળિ રાચે; દોષિ પ્રયત્ન કરે કદિ ક્રોધ, કદો જગ કેમ રહે મદ કાચે; કાળું રોવર જગ્ય યદી યયું, તો મુખ રાનું રહે ન તમાચે.

દોહરા.

પમમાં તો નેવજાં ધનં, નાકે ધાકી નાપ; હાથે નાખ્યાં ડસદસાં, તમારે રદિ સ્ત્રી દાપ.

લાજ શરમતો આંખને, તેતો કાળી કીધ; સુખઉપર પણ મૂછ નહિ, પછી શરમ રા
કાણું સ્ત્રીનું કાળજું, હોડે ટપકું શ્યામ; હૈયે તે હોડે વસે, એ કહેવત છે

ઇંદ્રવિજય છંદ.

પ્રેમ પ્રયત્ન વિના પડનો ન ટળે, મળ જો જળપૂર જતાથી;
પાણિ વિના પરિપૂર્ણ ઉપાયયિ, છોડ ઉગે નહિ બીજ છતાથી;
દ્રષ્ટિ ધરે નહિ તો દલપત, લવિંગ મળે ન લવિંગ લતાથી;
શુદ્ધિ ખરી પણ બોધવિના, દિલમાં અતિ ખેદ ઉડે ન ખતાથી.

દોહરો.

પતિ કરતાં પૂરો ધરે, પદ્મા ઉપર પ્યાર;
એક સખીએ એવિને, દિધી શિખામણ સાર.

સખી વચન.

સવૈયો.

ધીર ધરાણું રહે ન તમારું, લડાઈ ન રાજ લડો વરથી;
રાખતું ધીર શરીર ધરે, ખિણવાર ન ખાર ખસો ડરથી;
સર્પ વિંછી પણ જો સુખ, તે નગણું છકે રાનતાણું દરથી;
હત્તર-ધીર ધણું તન રાખિ સડી ન, નકી સખિ રાનતાણું ધરથી*

દોહરો.

પુરુષ અને સહ પ્રેમદા, જો સુખ આહો ચિત્ત;
રામ સિતાની રીતની, કરો પરસ્પર પ્રીત.

શુક સંદેશો.

ઉપજાતિ વૃત્ત.

સિતા સતી શોચતિ જે સગામાં, અશોક નામે વન પિંજરામાં;
ન નાસવાનો અવકાશ આવે, દશારથ માંગર દિલે ડરાવે.
ફરે ફરે ત્યાં ફળ ફૂલ ખાઈ, મુખે ન લે અંન અને મિઠાઈ;
તપો વને જેમ તપસ્વિ તાપે, જિજ્ઞે જગત્પાતક નામ જાપે.
દિદો સિતાએ સુડલો સ્વદેશી, સુખોદ બોલ્યો તર શીશ બેશી;
સમે મિચારી શબદો સુદાતા, જરૂર જાણતા.
અરે સુડા હું અરણ ઉચ્ચારું મન
પિયુ વિનાની પરિપૂર્ણ

* આ ધરના કરતાં

વિદેશ સર્વે વંશાદ શામે, અને કુટુંબી મળિ એક માને;
 ગમે વિદેશે તનિ નારિ ન્દાની, કહેા શુભ તે મુ રીત ક્યાની.
 આ શુભ દનમ આજ તાર, કહું તને તે રૂ રૂપ માઁ;
 વિદેશમાં વનમ ને વસાવે, કમી મને ત્યાં ગિર થે રચાવે.
 કમસમાં આ વન આપ આપી, તકે મર્દ તે ન મળ્યા તપાપી;
 વિદેશની પીઠ વિશેષ જાણી, જનો નથી પ્રાપ્ત તપાપિ પાપી.
 હવે આ નું પ્રિય નામ પાસ, વિદાનજી વાત પુરી પ્રકાશ;
 તમે વિદેશ તરજાં તપેછે, વિષુ વિષુ જાપ જિલ્લે જપેછે.
 રી ક્યાપો મનમાં કરેછે, રી આતીશે કુઃખ ઉચ્ચરેછે;
 રી વધી જાવ વિદેશ તપાજા, જગી જગી બોલ જકે સુજાજા.
 અરે રે શું અજાણ નિચારી, અમાધ સજ્જન જગમાં ઉતારી;
 પરી શકે કેમ મુજેથી વાણી, મરે બિચારી મનમાં મુઝાણી.
 અર્પણ અમે અક્રમાય એવી, મુશી પડી પિતર બધ જોવી;
 ઉપાય એક ઉરમાં ન આવે, મનોરથો થે મનમાં સમાવે.
 વિદેશનાં વાસરે કેમ વીને, સગે સદા ચિતરતીજ ચિતે;
 જુણી મરે બોજન કેમ માવે, અપીરતા ને ઉભરાઈ આવે.
 શુભે વળી જ્યાં જાણું દામ જાતે, રહે નહિ કદ કશું જાતે;
 હશે વળી વાદળિને કહું કે, મને ઉપાડી પિત્ર પાસ મૂકે.
 વિષુ વિદેશે વધિ પ્રેમ પીઠ, કદી શકે શું નહિ જાળ કીઠ;
 વળી વિશેષે વિજળી અજુગી, મનોજ તે કાળ મળા ન મૂગી;
 વિદેશ તે જ્યાં વિજળી કરેછે, સમીપ સ્વાગી સુખ મો સરેછે;
 વિદેશજી કેમ સદે વિદેશી, રૂગી રૂદેની ન રહેજ રોડી.
 તથા જગી મેધ ધનુષ તાપ્યું, જરૂર તે કામ ધનુષ જાપ્યું;
 દયા તથા ગમન માર રોડે, વિદેશજીનો કટ છવ લેશે.
 મંપૂર તેવી તકે માદિ બોલે, ફરી ફરી અજમરુંજ ફોલે;
 હો સુણી અંતર માદિ જાળ, કદારના ધાવ થકી કરાળ.
 સમુદ્ર સાંભી સંરિતા વહે છે, સ્વનાથનો સંધ ચિતે મદેછે;
 વિદેશજી સ્ત્રી વરસાદ વારે, વિદેશિને ધીરજ દમ ધારે.
 દિને દિવાનાય દયાળુ દીસે, અર્પણ દેખી નયકે આતીસે;
 ક્યાપે એનાયિ જની ન આવે, સ્વપક્ષ તે વાદળમાં છુપાવે.

શુભી-વેળાંની. ગાદા. કુ વંશાની-વાદળી. * સર્વનારણ.

વિલ્લેગણીયો વરસાદ લાગે, કરી રત્નની કૃપા મિલતી આવે;
 યથા અગતી શુદ્ધિને કરીતા, તથા મુખે નાદનમાં સવીતા.
 પ્રવાહ ને નાસ્તિક જોખ મળે, સુખમના જેમ કરે કુપમી;
 પ્રવાહ આંગુ દૃગથી પરોણે, સુધર્મના આરગને નરેણે.
 વળિ વિલેહી વનવાણિ વેલી, તરતજે મરે તરે મળેલી;
 વિલ્લેગણી ઉર વિચાર આવે, મને પિતૃ આમ લેખ સમાવે.
 દયા દહે તે દિતમધ્ય લાવે, દહે મણી ચર્ચાધર તરે આવે.
 સુ વાદ્ય એવાં પિયુને સૂણાવી, સ્વપ્નામમાં લાવ સુડા મનાવી.
 વિલ્લેગણીના દુઃખ દરિ વાણી, વિશેષ સંશેષ કરી વખાણી;
 સુદંપતી કારણુ છંદ આ મેં, રડા રચ્યાછે દલપતરામે.

ઉત્તમ કુળ વિશે.

દાહરો.

જે અગળા ઉત્તમ કુળે, પ્રીતે પરણી હોય;
 પૂરણુ સુખતે પામશે, કદ ન પામે કોય.

ચોપાધ.

જે કુળમાં સંપૂરણુ સંપ, જે કુળમાં જનને યહુ જંપ;
 કરે સદા કીર્તનાં કામ, ઉત્તમ કુળતો એતું નામ.
 અહો નિશા જેને આવાસ, વિદ્યા ને લક્ષ્મીનો વાસ;
 ન્યાં સુખ દીસે આઠે જામ, ઉત્તમ કુળતો એતું નામ.
 ચોખાં ધારે આંગે ચીર, ભત્રુંજ જેતું મન મંભીર.
 તેવા જન ધર માંહિ તમામ, ઉત્તમ કુળતો એતું નામ.
 ઉત્તમ ધધો જે આદરે, દેશ કલેશ થકી દીલડરે;
 દેણું નહિ શિર એકે દામ, ઉત્તમ કુળતો એતું નામ.
 અંતરમાં નધરે અભિમાન, કદી ધરે નહિ નીંદા કાન.
 ઠરે નહીં દૂષણુનું દામ, ઉત્તમ કુળતો એતું નામ.
 કદીએ ચડયું નહોય કલંક, સત્ય પાણું પાણે નિઃશંક;
 ધર્મતણું તે નિર્મળ પ્રામ, ઉત્તમ કુળતો એતું નામ.
 અવ્યાગતને આદર કરે, સર્વ જન સદા ચરણુ આચરે;
 વહાલાં સગાંતણો વિશ્રામ, ઉત્તમ કુળતો એતું નામ.
 લોકોમાં લાખેણી લાજ, કરે સદા પરમાર્ય કાજ.

બિંદુ કે ન અલ્પ સુખમ, ઉત્તમ કુળનો એનું નામ.
મદિપતિનું નામે સન્માન, ગણે બધા લોકો અનુચિત;
લેવ પક્ષી દેશમાં લામ, ઉત્તમ કુળનો એનું નામ.
જેની સ્ત્રી માળાપો પાસ, અચન વસનની નરે આરા;
અતિસુખ અનુભવ પામે આમ, ઉત્તમ કુળનો એનું નામ.
સુરિપોતે સધળું સુખ, રેખે નહિ સ્વપનામાં દુઃખ;
શુદ્ધોને બહું વખાણે ગામ, ઉત્તમ કુળનો એનું નામ.
નામે ઉત્તમ કુળનો પાણી, આસદાણુ ઉત્તમ કુળ તથા;
દિલથી કહેછે દસપગરામ, ઉત્તમ કુળનો એનું નામ.

કાહુરા.

સદ વિધા સદગુણ સધન, સદાચરણ સુવિચાર;
ઉત્તમ કુળનો એજછે, જે ધર સુખિ નર નાર.
કુસંપને કંજુમ પક્ષી, માનનિને નહિ માન;
એજ અધમથી અધમ કુળ, નિર્ધન નિર્વિદાન.

શાર્દૂલવિક્રીડિત વૃત્ત.

કન્યા વિક્રમ જે કરે પન લાઇ, વિકાર તેને ધરા;
કીર્તિના કદો લેખથી કુળ જુએ, તે પાપિ પૂરા ખરા;
કીર્તિ દ્રવ્યજો કસો જગતમાં, જે સ્વાર્થ સાધે નહિ;
કન્યાના સુખનો વિચાર કરશે, તે પ્રુપ્તશાળી સદી.

કાહુરા.

વે કહું આ દેશમાં, અવગુણ છે જે એક; મરનારની પાછળે, રવે કુટે બહુછેક.
તેથી તન દુઃખ ઉપજે, સાતો ન હોસે લેછ; વિરહ તે છે સાઅથી, અર્થ કશેલ વિરોધ.

ગરુડ પુરાણનું અંગ.

“મરનારની પછવાડે રેવા કુટવાના નિશેધ વિશે.”

કાહુરા.

મોક્ષ પતી મોસે વસે, મોક્ષલજો દાસાર; નરનારીનો નરકથી, એજકરે ઉદાર.
સુઆ પછી દેશમાનવી, જે સ્થાનક સ્થિરચાલ; સારા ઉદ્ધમતી સજે, અધમ અધોગતિઅધ;
સુસંપ્રમાન આજી કહે, મેરા લોકો ગાડ; કિંકુ માને દેનાયા, પુરમેજરનો પાડ.

એમ નરક ને મોક્ષનાં, નામો બિન્ન અનેક; પણ સૌ મનમાં પ્રીતીએ વસ્તુતાએ
મોક્ષ નરક માને નહીં, નારિતક તેનું નામ; એથી દુષ્ટ ન દેખિયે, દુનિયામાં કોઈ
જૂઠું બોલે જગતમાં, કરે ચોરિ બ્યભિચાર; પ્રભુ આજ્ઞા પાળે નહીં, એજ નરક માન
સત્ય દયા પાળે સદા, ગુણ કરતાના ગાય; પરતાએ દિલ પાપથી, માનવિ મોક્ષે
જનમે ત્યાંથી જાણવું, એક દિવસ મરનાર; રહ્યા ન રાજ ર કકા, શોધિ મુઓ સ
ઉપાય ચાલે આપણો, તે કરિયે તતકાળ; પાછળ રોતું પીટવું, તેમાં શો છે મા
પહાલાના તનમાં વધે, વાત પીતકક રોગ; તેને તુરત જ ટાળિયે, કરિ ઓસડ સંગે
દોરા, ચીડી, આખડી, ભૈરવ, ભુતના જાપ; વળગી એવા હેમને, ઓસડ ન તને

ચોપાઈ.

કરતાં જતન કદી મરિ જાય, એકે નવ ચાલે ઉપાય;
જો તેનું હિત હૈં ધરે, કામ સદા પરમારથ કરે;
ભિક્ષુકને આપો ભોજન, અનાથ જનને આપો અન્ન;
તે પણ કરજ કરી નવ કરે, જો પરમેશ્વરથી દિલ ડરે.

દોહરા.

દુનિયાને દેખાડવા, કુટે રૂએ જો દોષ, નિશ્ચે એ મરનારનો, હેતુ શનુ હોય.
પ્રગટ મરડ પુરાણમાં, વર્ણવિછે તે વાત; સાંભળજો સજ્જન સહિ, સ્નેહ ધરી સાક્ષી
પુછે મરડ પરિચક્ષને, કહો પ્રભુ કરિ પ્રીત; પાપિ નરકના પંથમાં, દુઃખ પામે સી રી
આમ પિયે શું વાટમાં, શોધે કોનો સાય; વાત સર્વ વિસ્તારિને, કહો કૃપાળુ ના
સુધિને બોલ્યા શ્રીહરી, સુણ વિનતાના સૂત; પાપી જનને તેડવા, આવે જમનાં
જકુટિ ભયંકર જોદની, મુશળ સરીખા દંત; કાળા જેવા દોષલા, એવા દૂત અન
જેને જેવાં જીવને, તુરતજ ઉપજે ત્રાસ; પકડી ચાલે પ્રાણિને, યમરાજની પા
વિદ્ય કરે જનુ વાટમાં, જગકંકર વિકરાળ; સાંકળાં મારે શરિરમાં, જળ હજીતી કવ
મુદ્રકળ માયામાં હજો, માત્રે પાડે ભંચ; આમ કુવાડે કાપિને, એ પાપીનું અ

ચોપાઈ.

પુણ્ય કરે પાછળ જો અહીં, તે બાનું પામે છે તરી;
પણ ખુંસી જામ દિંકર આવ, તેને તેણિ વિસામે સાય.
સયાં મળી સૌ રદનજ કરે, લીટ, લાળ, આસુ, જે ઝરે;

૧ જાત તે મોત અને તેના દૂત તે જમકર રોમ.

૨ કાકળ-આપીને નરકમાં અનેક પ્રધારતુ દુઃખ દેખાડે, પણ આ
જમકરની નેટલાં દુઃખ કહેવાયછે, અને કવિની કમનાનાં નેટલાં દુઃખ
આવી કમનાં નેટલાં કવિને નરકના દુઃખ કહ્યુંમાં છે.

અરે ગરૂડ એથી દુઃખ થાય, તે તો કંઈ કહ્યું નવ જાય.
 ભોળો જન વિશ્વાસી હતો, આવી વાત નહીં જાણતો;
 સગાં મળી કરશે આ કામ, દુઃખમાં દુઃખ દેશે આ કામ.
 લીંટ લાળ મોકલશે દધ, વળી કૂટશે ભેગાં યઈ;
 અધિક સગાં આગળ ઈચ્છતો, પૂરણ સુખ તેમાં પ્રીછતો.
 આ અવસર પોકારે મૂખ, ઝાઝાં સગાં તો ઝાણું દુઃખ;
 પૂછે જન્મ કિંકરને વળી, શા માટે કૂટે સૌ મળી.
 મુજને દુઃખ દેવાને રડે, તેયિ લાભ તેને શો જડે;
 મેં કાંઈનું બગાડયું નહીં, દુઃખમાં દુઃખ દેછે કેમ અહીં.
 કહે જન્મ ચર સુણ મૂઠ ગમાર, સ્વારથિયો સંઘજો સંસાર;
 બ્યારે તુજમાં સ્વારથ હતા, ત્યારે સૌ હેતે બોલતા.
 હવે ન સ્વારથ તુજમાં રહ્યા, તેયિ સગાં સૌ શત્રુ થયા;
 તારું દુઃખ ન વિચારી જુઓ, ગનમાને તેમ કૂટે રૂએ.
 પછડાએ પાળાંડ આચરે, લોકોમાં દેખાડો કરે;
 જેમ જેમ લોકો જોવાં મળે, કાંઈ આંસે તેમ કૂટે બળે.
 ભોડો સૌ જ્ઞાને ધર જાય, ત્યારે તે વીસામે ખાય;
 રોજ સવારે સાંજે રડે, લોકોમાં શોખા તે વડે.

દોહરા.

દિલમાં હેત અહેતપણુ, રોજ રડયાનો ચાલ; તેથી ઉપજે તૂળને, દુઃખ મોટું વિકરાળ.
 સાંભળિ શોકાતૂર થૈ, પાપિ કરે પોકાર; કાંઈ મારી માને કહે, દુઃખ ગાર આ વાર.
 કુટ્યા રડયાનું દુર કરી, લે પ્રજુ દેર નામ; ઉપજે જેથી અંગમાં, સુખ મુજને આ કામ.
 હેત દેવામાં રાખતી, તે નવ જાણે આજ; મારા સુખ માટે તજે એવી લોકનિ લાજ.
 કોધે જેમ કિંકર કહે, સુખ રહિ ચાલ ગમાર; હવે ન ઉપજે એહને, તુજપર દયા લગાર.
 રહેવું નિશ દિન લોકમાં, હવે ન તુજથી કાજ; ધણું રૂએ કૂટે ધણું વધે લોકમાં લાજ.
 પોલી હડી પ્રભાતમાં, રોજ રડે નહિ એમ; તો નિંદા લોકો કરે, માટે આંસે કેમ.
 ગરૂડ પુરાણ સુણે ધણું, જે ભટ વાંચે મૂખ; જાણે છે મરનારને, રજા કુટ્યાથી દુઃખ.
 તોપણુ દયા ન દિલ ધરે, સગાં સંબંધી કાય; કૂટે રડે લોકો મળી, જેમ વખાણુજ હોય.
 રજા કુટ્યાની રાંતને, પૂરણ હોયે પ્રીત; ન્હાનપણથી નિરખિયે, રામા કેરી રીત.
 વૃત્તના દિનમાં પહુ કરે, કુટ્યા રડયાનું મન; મરનારાનો મીઠા કંઈ કેમ ન કૂટે તન.
 વિવાહ દિન બોલતવત, નાચે ગાવા મીત; વણુ જોવાથી આવીને, કૂટે રડે કરિ પ્રીત.

સીધે જોવા રહેવા, નિર્લજ્જ છે દોષ દામ; કુટે કરે પાખંડ બદ્ધ, લલિત તલકતું નામ.
દક્ષિણ દિશમાં જન્મપુરી, જોજનને ઉદ્દામર; પ્રતિદિન તપદામર માડ, પહેલે માસે પાર.
થાપાઈ.

હરેશ્રી હરિ સંભળ અમ રાવ, નિવને જન્મપુરિમાં લલિત ભવ;
જેતું ક્યું દોષ જોયે પાપ, તેવો ત્યાં ખંગે સંતાપ.
સૌરવ મદા સૌરવ આદીક, કુડ નરકના તલ્લ આધીક;
જોયે જુદી સાક્ષી પુરિયો, ચોપા પરધન પરનારિયો.
પ્રજુ આગાઓ પાળી નહીં, તેવા દુઃખ પામે છે તરી.
જોતું દુઃખ એ નરકના તલ્લ, રચા કુટખાતું તેથી ધણ.
લાગ લીટ જે પીવાં પડે, દુઃખ મોટું ઉપજે એ વડે.
જેમ બાળકને ઝોસડ પાપ, મેંમાં વેલણ ધાલી માપ.
નાક પાડિને ક્યેઆસ, પાપ પછાડે પાપ ઉદાસ;
એમ જન્મ કિંકર અંકુસે દણી, તોડે છે ઘડો નેતણી.
નાક દળાવી લીટજ પાપ, એતો દુઃખ જોયું નવ જાપ;
તે મારે નિજ હેતુ હોય, તો તેને નવ રોસો દોષ.

કોહરા.

કુટે રડે કાંઈ દેખિયે, તો કરિયે તે કામ;
મનુષ્ય બદ્ધ બોલાવિયે, દેને જાજ દામ.
લાગ ન હીસે લેશનો, રડે કુટે શું ધાપ;
દમની પીડા પામિયે, કાંતો આંખો ભવ.
મદા દુઃખ મરનારને, આપણને પણ એમ;
સોખા સેવા સોકમાં, કુટિયે રડિયે કમ.
ધીરજ મનમાં ધારિને, કરિયે કાંઈ ઉપાય;
જેથી તેના જીવને, સુખ ને શાંતી ધાય.
અમ ગણક પુરાણુ, ક્યા કહી જે આજ;
સૌ જન સમજે સ્નેહથી, કરે વિચારી કાજ.

† દક્ષિણમાં રાક્ષસો રહેતા હતા. તે મારે દક્ષિણમાં જન્મપુરી કહી
હમે; અને મરનારને જેમ જેમ પધારે દહાડા યાવ, તેમ તેમ દરેક
દામર માડ દુર મધ્ય જોડેલો વિચારે પડેલો જાવ છે, અને ૩૬૦ દહાડા
પછી સોફાની લીઝમીરી છે મરી જાય છે, તે ઉપરથી ૩૬૦ દહાડાનો જન્મ
પુરિનો રહેલો દર્શાયો હશે.

સાંભળશે જે રનેહથી, દિલમાં દયા સહીત;
 સંપૂર્ણ સુખ પામશે, તે નરનારી નીત્ય.
 ક્યા સુણીને નહિ કરે, દિલમાં દયા લગાર.
 પૂરણ પીડા પામશે, નિશ્ચે તે નર નાર.
 આગણિયે ને આક્રમાં, શુદ્ધ ચૌદશ સંનિવાર;
 માસ અધિકમાં મેં કહી, ક્યા અધિક સુખ કાર.
 ધણી વરસનાં કોટડાં, દેખો આ દેખાય;
 વાવળ કે વરસાદથી, તેહ પડી નવ જાય.
 રહે ટકી રક્ષણ વિના, નિરૂપયોગિ નવ જાય;
 રહે કોટડાં કોટરાં, જાપ તેનો ક્ષય પામ.
 જો રહતાં જાળકનણા, આળા પાડે જાળ;
 તો તે જાળકને ધણી, રીસ મારે તે કાળ.
 વગર સખી મળિ નારિયો, રંગે કુરેછે જોડ;
 તે પશુ આળા મુલ્ય છે, તેમાં નહિ સંદેહ.

મરનારની પછવાડે ન શવા વિષે. — પદ.

જગજી જિવડે સુકનીની જૂઠ્ઠિ ન જાણી, એ રાગ.
 વાવાની વાસે, રાગ તાણી નવ રાવું;
 જેથી તેને જાપ ન કપલે, હવમાં સમજી જોવું; વાવાની.
 જોવિશ્યે કહ્યું મરણને, કૂટે રહે જે કોઈ;
 મરનારને મહા દુખ કપલે, ધરે નિમાસા રાખરે; વાવાની.
 હોઈ સાથ ને આંસુ જગે, જગત્તર પાવ પરાણે;
 ફેરવ મહાવીરવતઃ દુખથી, એ દુખ અલકું જાણરે; વા
 કોઈ કોઈ કૂટે સિર કૂટે, સુટે કેલગ દાયે;
 જો સુધથી પતિજાણી લીધા, મરનારને મર્યે; વાવાની.
 હોઈ જાણરે કે ન જાણરે, તે હોઈ માંગી સરિયે;
 મને હોઈયું રેન વડે તે, દુખ તેને સિર દેવરે; વાવાની.
 સુપુત્ર મોહરે દેવ જો, રહે કૂટે ન વિચારે;
 હવમાં વેર જાણી ન કહે તે, મરનારે સજિ માનરે; વા
 કહ્યું મહા જો કહ્યું દેવે તે, કૂટે સહન મરિયે;
 હવડે તેને કહી સરિયે, મેલ દુખરે જાણરે; વાવાની.
 કોઈ કોઈ જોઈ અજાણ, જાણરે મરે ન વડે.

તેથી શુદ્ધ હૃદયનો દો. સુખનો, પુનઃ દો. કાંઈ કેમકે; કાચાની.
 રીતો પંચ તેને નિદિ રહેજે, નિદિમાં અંતર સમજશે;
 રસપતંગમાં એ દિશ્વ રહેશે, મનો વિદ્યા મારીરે; વાચાની.

શ્રીવિવેક ચિંતો.

નારાયણ છંદ.

શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતાને મંગલ સમર્પણ, ખરો ગદ્ય હમેશ જેણે રસ જુદિ વર્ણકા;
 રસરસ સ્વપદાંતિ સારિયાન તે વિચારવી, વિશેષ શુદ્ધ જુદિ જુદિ વર્ધકે વધારવી.
 નવી નવી નિસાળનો વિચારન રં દસારવી, મનુષ્યનિ માન માન કાલ દામમાં દસારવી;
 રસપતિ મિત્ર પ્રિય પ્રીતી રીત તે વિચારવી, વિશેષ શુદ્ધ જુદિ જુદિ વર્ધકે વધારવી.
 નિષ્કલેષ પ્રમથ પદ્મચોપકી ઉપારવી, અરે અરી ધરીજ બુદ્ધ અંતરથી ખપારવી;
 નિષ્કાર દે અંતરે જાન નીરવી નિષ્કારવી, વિશેષ શુદ્ધ જુદિ જુદિ વર્ધકે વધારવી.
 હીત યોગિયો હરીની પાસનો કરારવી, રસીકતા અપીક રીક દામિ કરારવી;
 વિભૂષણો વિમિત્ર મિત્ર પ્રાસંગી સંગારવી, વિશેષ શુદ્ધ જુદિ જુદિ વર્ધકે વધારવી.
 રમેશદારસાર કોબિલી સમા રમ્યની, મદામદા મનોરમોનિ ધૂમસાં મમાવવી;
 શુ વારતા વિવેકની અનેકમાં ઉચારવી, વિશેષ શુદ્ધ જુદિ જુદિ વર્ધકે વધારવી.
 ખરાજ આત્મ ખંડી સારિ આત્મે મલાવવી, કહે કદાચિ સોર સેસગાજતો નલાવવી;
 રસરસની અનેક જાન આખરે ઉચારવી, વિશેષ શુદ્ધ જુદિ જુદિ વર્ધકે વધારવી.
 વિવાલજ્ઞા લગમજ્ઞા પ્રયાગ પજ્ઞા મદાડવા, અપાર ઉચ્ચોર રચી નિરચગી મદાડવા;
 યત્નસદાય થી પ્રજુની માર્ચના શુભરવી, વિશેષ શુદ્ધ જુદિ જુદિ વર્ધકે વધારવી.
 અભાગિયાભિખારિયોનું બુદ્ધ દુઃખ ભાગનું, દમેશ એ ઉપાયમાંજ સંજ્ઞ સંજ્ઞ લાગવું;
 દયા કરી દરીદ્રિની દરીદ્રતા વિદારવી, વિશેષ શુદ્ધ જુદિ જુદિ વર્ધકે વધારવી.
 પ્રવીણ સંજ્ઞ પંડિતો રવધર્મ શુદ્ધ ચાપના, વિશેષ કોષ કાદવા રાદા સુખોધ આપવા;
 પછી પુરાણિ યોગિયો સમગ્ર તે સુધારવી, વિશેષ શુદ્ધ જુદિ જુદિ વર્ધકે વધારવી.
 વિલાપતી વરાળ જન મુલ દે મમાવવા, વિવેકથી અનેક કાષ કાળમાં મુકાવવાં;
 રવમિત્રને પવિત્ર વાત ઉરમાં ઉતારવી, વિશેષ શુદ્ધ જુદિ જુદિ વર્ધકે વધારવી.
 કુટુંબમાં ક્રોધ લેશ ઉપજેજ દાહને, મનાવિને મદાડવો જરૂર જાણિ જોધને;
 સગાર આગ લાગતાંજ દ ક્રોધ દારવી, વિશેષ શુદ્ધ જુદિ જુદિ વર્ધકે વધારવી.
 સભા સમે રહે ન આપિ નામદાર નારિયો, જુલે પડી ખુલેજ કાળ બધીમાં ખિચારિયો;
 બાણાપિ બાત બાત તેનિ વેદના નિચારવી, વિશેષ શુદ્ધ જુદિ જુદિ વર્ધકે વધારવી.

સદાય દ્યો સદાયતા બલા બલા શુભાળની, કુતૂહિ કષ્ટ કાપના કરે રત્નિ કું
પ્રભ હિતેચ્છુ વાત પૂરિ પૃથ્વીમાં પ્રસારવી, વિશેષ શુદ્ધ બુદ્ધિ બુદ્ધિ વર્ધકે
દોહરો.

બુદ્ધિ વિશેષ વધારવી, કરવાં મોટાં કામ;
દેવામાં હિં મત ધણી, રાખી દક્ષપતરામ.
છપ્પો.

કર્ણાનિધિ કરતાર, ધાર ઉર ચારજ અમારી;
પ્રણુગીને તુજ પાસ, પ્રગટ કહિયે પોકારી;
હિંદુ સમાની હામ, પરમ પ્રભુ કરને પૂરી;
છેને ઈચ્છા છેક, એક નવ રહે અધૂરી;
રિયતિ સુધરે સૌ શુભરાતની, કરે અધિક શુભ કામને;
શ્રદ્ધામાં તે રજની દિવશ, રચિ છે દક્ષપતરામને.

દોહરો.

એક જિજ્ઞાસા ધર્મની, તજશે ખોદા ખોદ; ત્યારે દેશ સુખી થશે, વધશે સંપત્તિનોદ
તે માટે ધન્યર વિશે, તથા ધર્મ સિદ્ધાંત; હવે પછી હું તે કહિશ, બાગે જયી શ્રાંત.

ધન્યર છે તે વિશે.

દોહરો.

પ્રભુ નજરે તો નવ પડે, ઉચરે નહિ ઉચ્ચાર;
જગ રચનાથી જાણિયે, જે છે જગ કરતાર.

મનહર છંદ.

પવન પ્રગટ નહીં પેખવામાં આવે પણ, ઝાડોને હલાવે તેથી પવન જાણાય છે;
નદિ મધે નિરતણું નિરખી નવિન પૂર, દૂર વરસાદ થયો દિલમાં મનાય છે;
દૂર દિસે દેવતા તે દષ્ટિએ દેખાય નહિ, ધૂમાડો દેખીને દૂર દેવતા ધરાય છે;
તેમ કરતારતણું કામ દક્ષપતરામ, દેખી કરતાર છે એવું કહી શકાય છે.

ભુજંગી છંદ.

અહો પાંડિતો પૃથ્વી આકાશ પેજો, લખેલા રૂડા અક્ષરો સર્વ લેખો;
વિચાર્યાધિ વચ્ચાય તેતો તમોથી, પ્રજા નાથના હાથની શુદ્ધ પોથી.

દોહરો.

ઉપરી વિના નિશાળનો, રહે ન અદોગસ્ત;
કેમ નિતે તો પ્રભુવિના, આ અક્ષાંડ સમસ્ત.

મનહર હંદ.

પણ કારખાનું કદાપી ન નંબી સકે, જો તેને સંભાળનાર કદીએ ન દાઢએ;
મનત કદી અંડાણા કારખાના તણા, જરૂર સંભાળનાર કદાઈ પણ જોઈએ;
કો અણપડે જે એવો એક ધરિયરો, તે પ્રજાના ચરણમાં પ્રેમે ચિત પ્રાઈએ;
દશપતરાગ તેનાં કામ હામ હામ, જોઈને જરૂર ખોટા સંસાર તે જોઈએ,
દોહરો.

અચર્ય એવું કંઈજ, કરતાં ચિત વિચાર;
દિલ-ચક્કી દેખાવ છે, ધરિયર સક્તિ અપાર.
છંદો.

એક તરખાનું આજ, હાથમાં લીધું દરખી;
જગજતાની જુક્તિ, નજરથી તેમાં નરખી;
મનો નળી નરંગ, ગાંઠ તેમાં ગંદાઈ;
સરખું વચે સજામ, સરસ તેમાં સાદાઈ;
નરખી એવું નવ બનિ સકે, કરે દોડ કારીગરી;
અદ્ભુત એમાં દશપત કહે, કિંમત તે હરિએ કરી.

મનહર હંદ.

ધો રંચનાં વિચાર દેખામાં ક્યો દરો જે, મુંઝવિના પાણી દાણી સીરીને પિનારો;
જે પગે પીવા છોટાં છોકરોને ખાટે માતા, તનમાંથી તાળું તાળું દૂધનો તૈયાર છે;
ધીંપી બાનુ દેખ થયું દેખ તે સુકાઈ મધુ, ચિતમાં વિચારો તે કેવો ચમતકારો;
ચારીને કરનાર કહે દશપતરામ, જાણીએ જરૂર જે જગત કરનાર છે.

દોહરો.

જેણે પ્રાણી જનમતાં, પહેલું પ્રગટ્યું દુઃખ;
એ પ્રજાને નહિ જાણજે, એથી કાણ અનુદ.

મનહર હંદ.

પ્રજાંતપાકાગિમાં ને કાકડીના નેલા કીપા, જેના દરેક વચે તે જનને દુઃખ રહ્યો;
ગેવળા, પીંચેલા, વડ, લોળડાને વડા કીપા, જેની જાણજે તે સૌને યોગ્ય જાણ્યો;
જાણને જોરડીની બદાની છતા નળી ને, કહે દશપત ત્યાં કાંટાની છતા છાંયો;
મનુર દિશામાં શાંદિ ચિતવે, મનુર રેવી, મનુર મનુર કુખતરૂં મનુગઈ છે.

દોહરો.

ક્રિયા જનની ગુલ્મના, કરી રોડે પ્રેમના,
જે કામ ન જાણ ને, જેને જરૂર પડેજના.

પ્રભુ પ્રાર્થના.

દોહરો.

પ્રથમ કૃષ્ણ પ્રભુ પ્રાર્થના, દોશ દ્વેષાણુ દે દાન;
તજ્યો નથી તનવાસના, ભજ્યો નથી ભગવાન.

વૈતાળીય છંદ.

નયિ હું તન વાસના તજ્યો, નયિ હું નમ્ર પંજુ પ્રભુ ભજ્યો;
કૃષ્ણા નિધિનું કૃપા કરી, હરજે કલેશ હમેશ હે હરી.
નયિ મેં મત દાન આદર્યો, નયિ મેં કામ રૂડાં કશાં કર્યો;
ખળતા કરિ મેં ખરે ખરી, હરજે કલેશ હમેશ હે હરી.
ન પડ્યો શુભ ગાર્ગ શોધમાં, ન પડ્યો હું અહુ જ્ઞાન બોધમાં;
અવળી ગતિ નિત્ય આચરી, હરજે કલેશ હમેશ હે હરી.
ન રહ્યો વળિ હું વિવેકમાં, ન રહ્યો હું તત્ત્વભાર ટેકમાં;
ડગલાં ન ભર્યો ડરી ડરી, હરજે કલેશ હમેશ હે હરી.
પડિને અતિ પ્રાઢ પાપમાં, તક ખોઈ તણુ ભાત તાપમાં;
ફિક થૈ ન વર્યો કદી ફરી, હરજે કલેશ હમેશ હે હરી.
કરજે દુર બંધ કર્મના; ધણિ ધિંગા પ્રભુ બેસિ ધર્મના;
જહ સાગર તર્તતો તરી, હરજે કલેશ હમેશ હે હરી.
જાહુ સંશય સાથ ખોલિયો, ભ્રમણામાં ભગિ બૂલિ ડોલિયો;
દૃઢતા નહોં ધ્યાનમાં ધરી, હરજે કલેશ હમેશ હે હરી.
ગણિ સ્વાર્થ અર્થમાં કર્યો, અતિશે વ્યર્થ અનર્થ આદર્યો;
તજિ પુણ્યનિ વાતતો પરી, હરજે કલેશ હમેશ હે હરી.
શુભ કારજ જાણિ સાધિયાં, ઉત્તરાં કષ્ટ અનંત વાધિયાં;
ફિટકાર મળ્યો ફરી ફરી, હરજે કલેશ હમેશ હે હરી.
સુખદારિ ક્યા ન સાંભળી, શુણિ ગેં ગ્રામ્ય ક્યા ગણી ગળી;
ભગતી નહિ ભીતરે ભરી, હરજે કલેશ હમેશ હે હરી.
પ્રભુ તું ભવ તારનાર છે, અધમોદ્ધાર અને ઉદાર છે;
અનિ છે ગુણને અનુસરી, હરજે કલેશ હમેશ હે હરી.
રૂઢ્યે દ્વેષપત્તરામને, દરજે કીક દગાવિ દાગને;
જનપાળ પાણુ ધરી જરી, હરજે કલેશ હમેશ હે હરી.

સેવા સ્તોત્ર.

હે હરિ કૃષ્ણ દમેન હર, હર સુખ પૂરણ પ્રમ;
એ મામે તુમ આમને, દિન દિન દત્તપ્રદાન.

સેવા સ્તોત્ર.

વસંત તિલકા પૂત.

હે દીન બધે જગદીશ્વર વિશ્વપાળ, રીસો તમે પ્રભુ સદા દિવસ દયાળ;
માટે કૃપાપિ પકડે પ્રભુ દાપ માટે, હે સ્વામિનાથ હરિ સેવક હું તમારો;
કેવી રીતે સ્તવન કરીશ ધાપ તારું, કેવી રીતે વિનવનાં વચનો ઉગારું.
હૃદયની શુભિ નદિ, તત્તમ જળજનારો, હે સ્વામિનાથ હરિ સેવક હું તમારો;
સંતુષ્ટ ગાનં યમ સંતત કહ શપો, જાકતી તથા અમય ઉત્તમ ભાવ આપો;
નિશ્ચય કૃષ્ણ પરમેશ તમે નિવારો, હે સ્વામિનાથ હરિ સેવક હું તમારો.
હું મળિ બુંસિ જાકરો ખરિ મૂલ આપી, સેવા ભવિષ્ય ભવ મુક્તિ નહિ શુભિ સાધી;
આપી અખંડ પદ આપણી ઉગારો, હે સ્વામિનાથ હરિ સેવક હું તમારો.
કોઈ જ્યાં સરસ સાધન મેં ન કીધાં, દેખી મરીજ જનને નહિ જાન કીધાં;
ધ્યાર પ્રભુ પ્રણામ પાળજાણું વિચારો, હે સ્વામિનાથ હરિ સેવક હું તમારો;
પ્રીતે કદાપિ પરમાર્થ કરી ન જાણ્યો, ચિત્તે સદા સમય કેવળ સ્વાયં આપ્યો;
તેવો તથાપિ નિજદાસ કરી સ્વિકારો, હે સ્વામિનાથ હરિ સેવક હું તમારો.
હું માનવાન નયિ ને અભિમાનવાન, હું ખાન પાન રસ લોભ બધો નિદાન;
વૃધ્ણ સમુદ્ર જળ પાર તમે ઉગારો, હે સ્વામિનાથ હરિ સેવક હું તમારો.
જો તારનાર ન જાણ્યા જગદીશ જોને, તૈયાર ત્રાસ જામનો નજરેજ લોને;
એ વાતમાં નયિ આરે પળનો ઉધારો, હે સ્વામિનાથ હરિ સેવક હું તમારો.
કાપી ક્યાય પદ પાસ નિવાસ આપો, માથે મહા પ્રભુ કૃપા હરિ દાપ ધાપો;
નાના પ્રદાર નજાળાં કરમો નિવારો, હે સ્વામિનાથ હરિ સેવક હું તમારો.
સંતોષ્ય કાંઈ સુધરે તુમ પાદ સેવી, દેખૂ ન અન્ય સુખદાયક દેવ દેવી;
પ્રેમે પ્રમુદ્ધ પદ પંકજ પૂજનારો, હે સ્વામિનાથ હરિ સેવક હું તમારો.

શાર્દૂલચિહ્નીયિત પૂત.

સ્વામી સેવક હું યથો તમતજો, આમી ખરી ખેઈ મેં;
પામી નિશ્ચયતા તમારિ ભમતી, જામી દિવે જોઈ મેં;
યામી અક્ષર ધામના હરિ જહુનામી, મળ્યા આ ભવે;
વામી હે જગ વેદના હરખમી, હામી મારં હું હરે.

અક્ષદેવની સ્તુતી.

દાહરો.

આહો દેવના દેવ પ્રભુ, અગિય જગત આધાર.

તત્ત્વ પ્રગટ કરિને તમે, રચ્યો સર્વ સંસાર,

ભુજંગી છંદ.

તમે સર્વ સંસાર વિસ્તાર કાધો, તમે સર્વને સૂખનો સાજ દીધો.
તમે વિશ્વ વિશ્રામના દાગ જેવા, દયાળુ તમેને નમો અક્ષદેવા.
તમે પૃથ્વી સાથે ત્રણ્યા સર્વ પ્રાણી, તમે વેદ વિદ્યા વિશેષે વખાણી;
તમે માણુએને દીધા મિદ્યમેવા, દયાળુ તમેને નમો અક્ષદેવા.
જાળેજો તમેને તજેતે કુણુદિ, યજેજો તમેને સજે સર્વ શુદ્ધિ;
ન જાડેનો યસેતે દશે લોક કેવા, દયાળુ તમેને નમો અક્ષદેવા.
તમારા શુભો શેષ માદેશ ગાવે, તમારા પુરા પાડેનો પાર નાવે;
તમેજો ત્રિલોકાકાંતજી તાત વેવા, દયાળુ તમેને નમો અક્ષ દેવા.
તમે વિશ્વમાં પારિ વૃદ્ધી કરોજો, તમે સર્વદા સર્વ સંભાળ લોજો;
તમે દેવ તત્ત્વને ઉદ્ધાર જોવા, દયાળુ તમેને નમો અક્ષદેવા.
કુણુ લોક જે આપનો પાડ જુલે, નદી દુઃખ દાવાદળે સથ જુલે;
નપામે પડીતે કડો લાભ લેવા, દયાળુ તમેને નમો અક્ષદેવા.
જાળે જોવને સારસા સંદેને છોડે, જાળે આપને નિત્ય મોટા મહિંદે;
સદાશીવ જેવા સજે નિત્ય સેવા, દયાળુ તમેને નમો અક્ષદેવા.
કુણુ તમે દેવ કલ્યાણુકારી, અતિ આપદા દેખિ લોજો હિમારી.
દમેલા તમારો દિસે જોજ દેવા, દયાળુ તમેને નમો અક્ષદેવા.

માલિની વૃત્ત.

મનુષિ અધિક કયાદે, જો રિતે છંદ આદે; પુનિત મ નયિ પ્રીતે,જો પદે નિત્ય પાદે
જેન તન કુખ નામત, પૃથ્વીમાં પૂર્વે ખામે;પ્રભુ પદ પરનાપે, વેદના સર્વ વામે.

પ્રભુસ્તુતિ કટાવ.

અમૃતધ્વની છંદ.

કામ કામ કામ કરતર જાગે, નિર્મલ મુખમય બહુ નામો;

મુદ્ગલ ન જોડે હરિ ખામી, હો સકલ જનતના આત્મા.

પ્રભુ હો કામ દરમી મુખ મનિ નામો, ધરિજ પાત્રો, નરિ હૃદય દામો;

દેવતા નંદન સુખને દે.

જે પદે પ્રાપ્તિ જન નિર્માણ, મધ્ય ગિરિ દામી ગિરિજા પામી.
 નિર્મલ દરિયા અમર અરિયા, તે બધે દરિયા નિર્મલ દરિયા.
 ગુરુ મનુષ્યરિયા, તે સર્વગિયા, અંતર દરિયા, અથ દુર્યોદરિયા.
 નિર્મલરિયા બંધન અંતર, મર્યા મંતર, જન મન રૂઝન.
 મગ દર અંતર, સુખર પ્રમંજન, તાદા બંજન, એક રમંજન.
 ગુરુ મગ પરી, કુનુ મુખ કરી, તે જાત તરી, રિરિ નદિ મરી.
 નદિ અંતર, રિયર મે દરી, દિલ નદિ કરી, સડ સુખ જારી.
 મન કરમ, મર, આજ કરમાર, સંકર સુખ દાર, પ્રજા પરમ પર.
 એજા સંજા નર, જાત મગ નમ મર, દર અંતર અર, દરિયા બધે દર.
 દર ગુરુ કરી, વિધવિધ વરણી; પરિ તે પરી, ત્રિવિજ અરણી.
 અંતર મરણી, રેદિજિ દરણી, સંકર તરણી, સડ ગુરુ તરણી.
 મગ મન મન, સંકર સંકર મન, જાત જાત જાત, તરણ મરમ તન;
 મન પતિ મર મન, મનુષ્ય મનુષ્ય મન, કંકર કંકર, ગુરુ સંપાદન.
 દેશ સંકર, ગુરુ કૃત તંકર, જાત અંતર, ગુરુ નિરંતર;
 નદિ તંકર, જાત અંતર, સડ રતંતર, દરપત અંતર ગામી.
 જાત જાત જાત અંતર જામી, નિર્મળ ગુણમય બહુ નામી;
 ખુશી ન મગે કશિ જામી, હા સંકર જાતના સ્વામી.

નવા વર્ષવિશે ધધ્વર સ્તુતિ.

દોહરા.

પ્રથમ જરમાં ધરી, નવા વરસ મોજાર; સુખ સંધ્યા સમારિત, કરને જગ કરાર.
 પરીદરિયે ખસકી, જાતે ખેદને ખાર, સંધ આમારા સ્નેહમાં, કરને જગ કરાર.
 કંકર કામ પ્રકાર, સામે નદી લગાર; ઉત્તમ દિન આનંદના, કરને જગ કરાર.
 પેલાની જુદી યજ્ઞે, હજ્જે વિવેક વિચાર; આનિ નિર્મળ મન મનુષ્યનાં, કરને જગ કરાર.
 જાત વધજે નર વિધમાં, દિન તત્વાન હજાર; જાત મેળવનારા જાત, કરને જગ કરાર.
 વનમન તાપ દુષ્ટ યજ્ઞે, કંકર કામે દાર; આગાદી આ દેશની, કરને જગ કરાર.
 યીમતોનાં ગુમ યજ્ઞે, અતઃકરણ ઉદાર; વગિ જુદી ધન ધાન્યની, કરને જગ કરાર.
 દુઃખ દરિયે દુષ્ટાં દરી, જોનો યજ્ઞે ઉદાર; કાષ તજ કરણા પરી, કરને જગ કરાર.
 પ્રાણી સાને પરસપર, પૂરણ વધજે પ્યાર, દોરણ સરવનાં એક દિલ, કરને જગ કરાર.
 દુષ્ટણ દર યજ્ઞે, સદગુણના ચળુગાર; સા જાતે શાંખિત સદા, કરને જગ કરાર.
 પ્રલય કરીને પાપનો, જોનો દરને જાર; સદીમાં જુદી બધી, કરને જગ કરાર.
 દિલમાં દલપતરામને, વધે હમમ અપાર; એનું ગુમ આ વર્ષે, કરને જગ કરાર.

બહુ રૂપી ઇશ્વરની સ્તુતિ.

દાહરો.

આહાણુ, ક્ષત્રી, વૈશ્યનું, કરે શુદ્ધનું કામ;

બહુ રૂપી બહુ નામિને, પ્રેમે કરે પ્રણામ.

આહાણુ રૂપ.

મનહર છંદ.

સમસ્તમાં રીતે ઉપદેશ જે હમેશ દેહે, ધર્મને અધર્મ તણા ગર્ભ જેથી મન
ઉત્તમ આકાશ ગંગા જેવીછે જનોઇ જેની, એનાજ આશીરવાદ થકી હું ઉગ્ય
પુરતક અનેક તારૂં પડદેરવતો રહે, અક્ષર એમાંથી વાંચી વાંચી હું ઉગ્ય
દમરોછેજેને ઘેર કુંડ અમીત દોષતણા; એવા એક આહાણુનું બનન હું કરે
વેદ વિદ્યા આદીમાં વિચક્ષણુ સુ લક્ષણુ છે, રક્ષણુ કરે છે સદાચારનું સુ રીત
કરે અટક મનમાં જાગેછે બંધા ગર્ભ, પાળેછે પોતાનો ધર્મ પરિપૂર્ણ પ્રીત
કરેછે ત્રિદાજ સધ્યા તર્પણુ કરેછે તથા, આપણું કરેછે ભૂત બળી આદિ ચિત
કરે દક્ષપતરામ એવા વિપ્રને પ્રણામ, કરવેડી કરે વળી ગાળી ગુણુ ગીત

ક્ષત્રી રૂપ.

જેનાતાબામાં અનેક છદ્ધાઓ જણાય જોતાં, તેછદ્ધામાં રાજધાનીનું નગરોને પ્રમાણ
પવન વરણુ મેઘ પાવક જેવા પ્રતાપી, સારા સરદારો જેના તાબામાં તમાર
કરે જેનો હુકમ તે દોષદેરવી ન સહે, કરેલાં જણાયે તેનાં થાણાં દામો દામ
કરવેડી કરે ગરી કહે દલપતરામ, પ્રસન્નગી એવા રામને મારા પ્રણામ

વાણિયા રૂપ.

કિયજે કૌનામે માલ+ સધરે વહરો કરી, એમાસે વિશેષ વસ્તુનું વેચાણુ કરે
માગતો નથી તે મૂલ આપેછે ઉપારે માલ, વેપાર અપાર કહી વિશેષ પાવરે
દેહો દેશમાંહે દોષી માધીની દુકાનો જેની, વિવિધ વસાણાની વખારો ધણી ગરી
પ્રેમથી કરી પ્રણામ હીન દલપતરામ, એવા એક વાણિયાનું દિલે ધ્યાન ધરે

કણ્ઠથી રૂપ.

સર્વથી પ્રેમજે જેણે સ્તુતિમાં અનાજ વાળ્યાં, જેના ખેતરનું અન્ન સ્તુતિથી હું મનુ

* ૫૧-અનેક એનાનાં પડ દેરવતો રહેછે તે.

૧ અહોહુડ-અનેક સૂર છે તે.

૨ રાજધાની-દેવ. ૩ નગરો-દેશ. ૪ માલ-વસ્તુદેહ.

૫ કૌનામે ઉપરથી જણાવેલાં એકનું કરેછે તે.

જાન્યારી-ફેબ્રુઆરી સ્પર્ધામાં સાથે જઈ, બેલ્જિયમ રાષ્ટ્રીય ક્લબ ટીમો સામે મેચો રમી હતી. આ મેચોમાં જાન્યારી-ફેબ્રુઆરી સ્પર્ધામાં સાથે જઈ, બેલ્જિયમ રાષ્ટ્રીય ક્લબ ટીમો સામે મેચો રમી હતી.

भा. १५

[illegible]

સેરે કુમાર લોકો તમે તે સ્થા સ્થળોએ, ક્યમી અમારા, રેશમાં રોડ કુમાર છે;
માત્ર મેણી રૂપવાના કામનાં ને રામ પડે, સરે સિંહ ક્યમી અનંતને સુગાર છે;
સરે માત્ર ન પડે કુહુ કુહુ ન પડે; તાજ ને પમજનો તે રામમાં તેવાર છે;
સરે પરી અનો કામ સરે રમપતરામ, એના એના રામમાં ઠાલી અમલ કાર છે;

31534

५४२ ५५१ गौडीतन्त्रा, इरे सञ्चन सारः

એતાં ઉપર આપણાં રૂઢું કાવો કુંભાર.

પ્રશ્ન ૩૫

મનદર બંદ.

મથામ, મુરીને સર્વે, આગળે ઉગ્નસ કહે; તદખીર કરીને, અધાર માર ટાળે;
કેણુ જાંજે કેવી રીતે તેમાં તે પુરેછે તેમ; જુઝાર્થ નળમ તેમ મથામ તે જાળે છે;
કેઈ સમે અનુભવ આરથી રેખાડે વંણી, કેઈ સમે ન્દવરાવા નીરને ઉછાળે છે;
કહે દસપનરામ કોયો કોઈ દળમ, તે સર્વેવ સિતે મધ્યા સ્નેહથી સંભાળે છે.

બાજુ ૨૫.

અદર્શ રીતિને કહે એકસો અનેક ખેલ, જોનારા જાનોની જુઓ નજર સુઝાવે છે;
 ધૂળમાંથી ધાતુ કહે પાણીમાંથી પ્રાણી કહે, દેખાડી દેખાડી આપ કળાથી ઉઝાવે છે;
 વિવિધ પ્રકાર વસ્તુ નવી નવી નીપજાવે, કાણુ જાણે ક્યાં સંતાડે છે ને ક્યાંથી લાવે છે;
 એવા બડા બાહુબલ પદે દલપતરામ, નંદતાથી નિલ નિલ મસ્તક નંખાવે છે.

धर्मसिद्धांत विषे.

ਟੈਗਰਲ

સુજ કવિતા મનમાં ધરી, પાંચે પૂર્ણ અદાર; તે આરે સોને મમે, એવા વદુ વિચાર.

આજીવનમાં મેરુ મત, દરી નથી થાનાર; સંપ વિનાયક સર્વથા, પદ્મનભૂત તરાર.
 પુત્રે નહિ પ્રેરે, કમલ ધર્મ અમેર; વાદ વરીને નવ લોકે, અચરજ નિરખો એવ.
 તેનો સામનો, શિષ્યો કલેષો, લોક; સંપ વધે તેનું સન્ને, તન્ને રજેતી કોક.
 આચારજી યથા, એજે નાર્યું હર; આખા જગમાં પ્રસરશે, મારી પંથ ૦/૩૨.
 આમાં નહિ ધર્મ સંપો, પદ્મનભૂત મત એક; માટે એકજ મત યથા, હાડો મમતા છેક.
 તેને ધીરો, આપતજો અભિપ્રાય; પંચાકડવા કપનો કહી, ન કરો કલેષ ઉપાય.
 જે પદ્મરંભી, ધમ્મા જનોની પાત; તે માટે કુંઠી કરો, તે તરારી વાત.
 મુક્તિની મુક્તિ મિતે, વસ્તુ નહિ ચરતાય; તો જગદીશ્વરની કળા, અકળિત કેમ કળાય.
 અકળિત કરે કપના, લડી ગરે છે લોક; હાલું વેર વધારિને, ફળેતિ પામે ફોક.
 નો દરખુ જોઇને, શ્વરેશિયોમાં સંપ; કુસંપનાં કપનો ગુણી, અમે ઉપજે કંપ.
 જીવંતી જીવંત, વ્યસન મળે જે ધર્મ; અચીત તે પાખંડ મત, મન સમજને એ મર્મ.
 મરને માને આનંદ, નીની આદે ચિત; તે પણ છે પાખંડ મત, વણ પાવાની જીત.
 મનની નિંદા કરો, દેશધિ કરવા દૂર; નામ લઈ જન કાઢતું, નિંદો નહિ જરૂર.
 મેઘ નદી તળપ નહિ, દુકાન પણ નહિ એક; ધરણી ઉપર ધર્મના, એમજ પંથ અનેક.
 દેવના ઉપદેશથી, ગત ઈદ્રિય વશ યાય; શુદ્ધ પંથ સર્વોપરી, ગણતાં એજ મણાય.
 વરૂણી સ્વરૂપતા, રાખે રહે પ્રકાર; ઉપજે તન આરોગ્યતા, એ કહિએ આચાર.
 સતમાન ને પારશી, દિલ્લ ખીરિત દરેક; જુદા-જુદા મત તણ, કેમ યાય મતએક.
 માન મત સાચા કહે, એક સર્વનો દેવજ; એમ ગણે સૌ તો ટળે, તે ટંકાં તતખેવ.
 રસજી નહિ શોધતા, એથી બિન્ને ઉપાય; જેથી કુસંપ જાય ને, સમાદ સંપ સળાય,
 ને ગમ્યું તે મે કહ્યું, મુજને સમ્યું જોય; તો પણ જે તમને ગમે, કરો સજ્જનો તેમ.
 પી કુસમદ મુજ દિલે, નથી રાગ કે દેસ; મુજમત ખડ નથી મને, દુઃખ નથી લવશેસ.
 રેક પંથ વિશે દતા, વડા વડા વિદ્વાન, કેનામાં કહિએ કહેલ દત્ત ન પૂરે જ્ઞાન.
 મોતેના પાંચતાં, અચરજ કપજે આજ, આપણથી નવ ખાનિ ચકે, કીધાં એવાં કાજ.
 ક પુરાણ કુરાન ને, જુઓ જનનાં સત્ત; કરી ચકે આ કાજમાં, કાણ માઇનો પુત્ર
 સ્ત્રિ વિવિધ વાંચ્યા વિના, જ્ઞાન ન પામે કોય, જે જન બહેરો જ-મથી, ને મુજો પણ હોય.

ક મુગધ, સુરત અમદાવાદ વનેરેમાં મૂર્તી માનનારા અમેજને અને
 નહિ માનનારા અમેજને એ જ ને પથનાં દેવજો છે. પણ તેઓ એક જી.
 જને જુદા પાડવા આર માંદો માંદો તરાર કાઢીને લોકે અને આપણ
 લોકો ને તમારો જુઓ, એવો દલાડો આવનાર નથી, માટે આપજે પણ
 દેશમાં સંપ થવા પારને એમ સીખનું જોઇએ

સુવે દેવ નમસ્કારઃ કેનાવં માનિ ગચ્છતિ ॥ મીનાવાં ॥

ઉદ્રવિગ્રય છંદ.

વેદ પુરાણ કુરાન કુડા ન, કુડા ન રડા પવ ગય અપારા;
 લાવક લોકને લોગને લાવક, બુદ્ધિ પ્રદાયક વાવક સારો;
 તે સમજે સમજુ જન જો, સમજૂજ વિના સમજો ન વિચારો;
 વાદ વિવાદ અનેક દિસે ગણ્ય, એકજ ધર્મ તાણા કહેનારા.
 દોહરો.

માટે એકે ગણને, બીજા કેમ કહેવાય;
 સ્તૂતી કહેતાં કાણને, મુજમતિ તો મૂઝાય.

ઉદ્ર વિગ્રય છંદ.

નિર્મલ મનોભ જરો જન કાણ, ગરો ગિરનાર સિધાયણ આણ;
 કલિનિ કલુષિ જરો મણિ કાણ, મનુવ ધરે સિખવા ધર ગાણ;
 મર્મજ સુમન પડો ન પડો, પછિ વેદ પુરાન કુરાન કિતાણ;
 રમણજ મર્યાદ જો જગમી ધર્મ, શુ કરવા અસિધે પછિ સાણ.

મનહર છંદ.

જનુ જનરવેદ જન કોઈજો મિધ્યાનિ છે, તેના ગળે પીતલ ભણે નાસિત કોઈ જો;
 જો જો પુણ્ય તે કહેલો કે કહર છે, કુરાની બલુ તો દિદુ કહે કે મોગજો;
 દેવ સત્તુ તો અદેવ મદોમ્મે આતની છે, અદેવ માતુ તો દેવતણી અદેવજો;
 સર્વને સિદ્ધાઈ કેમ કહું કલપન કહે, સર્વ જન સાથે મારે મનનો વિચારો છે.

દોહરો.

માટે ગણક મંડારો, કલિનારની જોમ;
 સંજના નિરમેય યજી, સ્વધર્મ સમજો તેમ.

મનહર છંદ.

જનકની જા રાણી કે જાણતું જાણકા કૃષ્ણ, ખાવક જોડી લેજુ મોકરી બલગજો;
 રાણી તણક કૃષ્ણી આજો તે જાણો જાણ, પશુજ પ્રદાય કરે તે મળી લાગજો;
 જાણ કુદ જાણકાનિયા વડી જુડી છે વેદ, દેવ જુડી એવો દિવ દરાવ ભાવજો;
 જાણકો જાણી દેવી જાણ કૃષ્ણા સમજી દેવો, કહે કલપન આ વેદે ચાલ્યો જાણજો;
 વિદ્યાજો જાણકાજો જાણ દેવો જાણકાજો, વિદ્યાજાણી જાણકાજો તે જાણી જાણકો;
 જાણકાજો જાણ, કે જાણકો જાણકાજો જાણકાજો, જાણકાજો જાણકાજો;
 જાણકાજો જાણ, કે જાણકો જાણકાજો, જાણકાજો જાણકાજો;
 જાણકાજો જાણ, કે જાણકો જાણકાજો, જાણકાજો જાણકાજો;
 જાણકાજો જાણ, કે જાણકો જાણકાજો, જાણકાજો જાણકાજો;
 જાણકાજો જાણ, કે જાણકો જાણકાજો, જાણકાજો જાણકાજો;

પોતપોતાના પ્રેમની પ્રેમ કરે પ્રાર્થના, કાંઈ જોડી આગે કે આ વિપતિ હશે
એતે સરકાર પરધર્મને જુદા મણુન, નો સાનરે કરે ન જે એવી રીતે
તેમજ સ્વદેશનું સર્વે સુખ સંવિહનારા, ધર્મ દેશ હીતમાં કાપી કાઢે ના પડે.

દોહરા.

દુર્યોધની નિંદા કરે, દુર્યોધની પ્રશ્ન કર; ઉપાધ સંપ સન્નવાતજો, જાણો એજ
અક્ષતો જે પંચના, સડિને + મુખા અપાર; રાજ્ય જનાને, પછી, સંપ સન્નવાતે
તે રીતે મુજ દેશિયો, સંપ સન્ને સો કાર; જુદા જુદા ધર્મની, તન્ને તમે
અદાલતથી અવાપિનો, જુદો જગત ઈતિદાર; મંત્રણો તકરારથી, મુખા વિશ્વવિ
દેશતણી પડતી દસા, જ્યારે હોય ધનાર; ઉપર માંદો માંદો ત્યાં, મંત્રણી તકરાર
જુદી સાજી જન હોય જુદા, સ્વદેશનું સુખ અદાય; અવાને પશુ અંતરે, અવાના સુરે ઉપ
કેમ મુકિયે કોઈ શિર, દોષતણો આરોપ; નિજ જાણો તે દેશપર, દિસે દેવનો ગ
દેશતાણી ચટતી દસા, ચવાનિ જ્યારે હોય; સંપ જુદાનાં સર્વથા, કહે ન કથનો મેવ
નિંદા કોઈ ધર્મની, સંપ વિનાશક વેળા; તે સુણતાં મુજ અંતરે, અતિ લાગે દુઃખે
જે મત પોતાને ગમે, તેનાં કરે વળાણ; પશુ નિંદા પરધર્મની, તન્ને ખેદની આજ
જો ધર્મર મુજ દેશપર, કહણા કરે અપાર; સંપ વિનાશક નારાકર, ધર્મ તણી તકરાર
જોરાવરના ધર્મની, કરે ન નિંદા કાય; નિદે ધર્મ ગરીબનો, પદાપાત તે હોય.

મનહર છંદ.

જુદા જુદા ધર્મની જુવતી વાદવદી કહે, આગારાજ દેવમાં દેવાતણુ જણાય છે;
માનતા કર્યાથી મન ધાર્યું કાગ સિદ્ધ થાય, નિંદા કરે તો તે પ્રાણી પંડમાં પિડાય છે.
પુછ્યું પછી કવિને તો કવિએ કહ્યું કે આજ, પારસીને મહમદી ધર્મ જે પંકાય છે
તેઓની નિંદા લખે તેને પુરં પરતાવું પડે, દેવાતણુ તેઓનાજ દેવમાં દેખાય છે.

દોહરા.

ન્યાય સભામાં પંચ જન, ઉચરે બિન વિચાર; દેવ ન રાખે પરસપર, કરે નહિ ધિક્કાર.
અકળિત ઈશ્વર મત વિષે, મત જુદાં શુણિ એમ; સલ ગમે તે માનિયે, કુવચન કહિયે કે
અધિકારી સરકારના, તે કહિયે સરકાર; રામકૃષ્ણ મહમદ ઇધુ, એમ દૈવ્ય અવંતાર.
તેની પ્રતિગા કે કબર, માને પૂજ્ય પ્રકાર; કોઈ પાવક કે પાણિને, પૂજે છે ધરિ પ્યાર.
કેમ તજે નિજ ધર્મ તે, કેમ એક મત થાય; સૌગતને સાચા કહો, એજ સંપ ઉપાય.

+ સોળમા સૈકામાં પ મા આર્લસ પાદશાહના વળતમાં જે પંચો લ-
ડતા હતા તેથી તુર્કસ્તાનના મુસલમાનો કાવતા હતા.

§ હાલમાં તુર્કસ્તાન ને રશિયા વચ્ચે મોટી લડાઈ ઉઠી, અને લાખો
માણસ કપાઈ ગયાં તેવું મૂળપણુ જુદા જુદા ધર્મનીજ તકરાર છે.

કોણ સ્વર્ગે અને કોણ નરકે જવાના તે વિષે.

કોહરો.

શંકા મારે માનવી, જવા પ્રશ્નની ખાસ;

કોણ કરે ઉપવાસને, કોણ કરે વનવાસ.

ઇદ્રવિજય છંદ.

કોણેતો વનવાસ કરે, ઉપવાસ કરે પ્રશ્ન ખાસ સિધાંવા;

કોણે મૂમતિ મૂખ ધરે, જનુ સુદામ જનુ જરૂર જમાવા;

કોણે માંસ અને મદિરા, બળિદાન કરે નિજ દેવિ રિઆવા;

કોણ હશે સ્વરગે દલપત, ને કોણ હશે નરકે જન જવા.

કોણે રતાન નિકાળ કરે, જઈ પાવન તીરથ પાવન થાવા;

કોણ મેનુષ્ય મલીન રહે, પ્રતિવાસર પાપયિ આપ મુકાવા;

એક બિભાષી વિશ્વ કરે, ને ધરે દિલ સ્વર્ગે જવા સદુ દાવા;

કોણ હશે સ્વરગે દલપત, ને કોણ હશે નરકે જન જવા.

કોણે વેદતો બધી બેદ, ઉભેદ ધરે ઉર સ્વર્ગે તકાવા;

કોણે રામનું નામ રટે નિત્ય, આપતણું બધું પાપ પતાવા;

કોણે શંકર શંકર નામ, સદૈવ જપે અધ્યોપ રામાવા;

કોણ હશે સ્વરગે દલપત, ને કોણ હશે નરકે જન જવા.

કોણે જાપ પ્રભાત સમે ઉડિ, પીરતણે સિર પ્રુપ્ત મગાવા;

કોણે પ્રભાત સમે ઉડિ જાપ, પરીકમણું હરી કર્મ અપાવા;

કોણે જાપ પ્રભાત સમે ઉડિ, નોનિત્યા કરિ નિર્મળ થાવા;

કોણ હશે સ્વરગે દલપત, ને કોણ હશે નરકે જન જવા;

કોણ કરે બહરી ઈદ ને વળિ, કોણ સિને સેનવામ કથવા;

કોણેતો વ્યભિચાર કરે, સિવસક્તિનણું મન સધ મનાવા;

કોણે ભામપિમે બલિભાગ્યિ, બેગિ નહીં પશુ ભેમિ જખાવા;

કોણ હશે સ્વરગે દલપત, ને કોણ હશે નરકે જન જવા.

કોણે શીશ જટા નખ દારથ, કોણે ખુશી મન મૂડ મુકાવા;

કોણે મૂખ મૂની જગપારિ, જનુ રખડે પુરખાં જનિ જાવા;

કોણે ને વળિ દક ઉઝિયિ, મને જનુ એવિદન મુણ મવા;

કોણ હશે સ્વરગે દલપત, ને કોણ હશે નરકે જન જવા.

† દુહિય. * નોનિત્યા-નરકે પાણી પીએ અને પૂરે કદા, ઇ-

ત્યાદિ. † પાપ માર્ગ.

કોઈક સૂરવનેજ સદૈવ જાપે, દિલ જ્યોત ઉઘોત જગાવા;
 કોઈક ભૈરવનેજ ભજે, દિલશુદ્ધ પણે મહાદુઃખ મટાવા;
 કોઈક એકજ ટેકજ ધારિ, અનેક ઉપાય કરે વણિ આવા;
 કોણ હશે સ્વરગે દલપત, ને કોણ હશે નરકે જન જાવા.
 કોઈક એકજ બ્રહ્મ ભજે, જીવરૂપ મટી શિવરૂપ શમાવા;
 કોઈ કહે ભલિ ભકિત કર્યા થકિ, ખૂબ મળેજ પિવા અને ખાવા;
 કોઈ કહે કશુએ પછિથી નથિ, ભોગવ ભોગ ભલા મન ભાવ્યા;
 કોણ હશે સ્વરગે દલપત, ને કોણ હશે નરકે જન જાવા.

દોહરો.

જો ચોરી જારી તણ, તજે ભૂક જન જોડ;
 જરૂર ભજે જગદીશને, ઉત્તમ સુખ લે એહ.

મનહર છંદ.

દિલમાં દયા ધરીને જેણે પરદુઃખ છેઘાં, પાપથી જે ડર્યો પોતે વખત તમામમાં;
 સર્વ સાંધ રનેહ રાખી સાયવ્યું સદાયરણ, મુઆ પછી જેના ગુણ વખણાય ગામમાં
 પ્રભુ પર પ્રીતિ રાખી કોઈને ન કષ્ટકર્યું, કાઢી જેણે ઉગર પરોપકારી કામમાં
 સત્યવાદી ત્રાહીત જનોનાં ગન સાક્ષીપુરે, તો જરૂર જાણવું તે ગયો પ્રભુ ધામમાં

દોહરો.

મુઆ પછી ફટ ફટ કરે, સૌ જેને સંસાર;
 પુરો પુરાવો એજ છે, ગયો નરક મોઝાર.

ચતુર્થા મુક્તિ વિષે.

દોહરા.

પ્રેમધરી પ્રભુને ભજે, વણિ પાળે સદર્મ; કેમ જાય જન નરકમાં, કરતાં તે સહર્મ
 અસંખ્ય લોકો યઈ ગયા, મત જુદા ધરનાર; નથી ગયા સૌ નરકમાં, કરતાં પરોપકાર
 કેમ વાંક જનનો કહું, ઇશ્વર આદર્શગાન; જેની શુદ્ધિ જેટલી, એમ કરે અનુમાન
 જુઓ લખ્યાછે મુક્તિના, શાસ્ત્રે ચાર પ્રકાર; જેવી ઈચ્છા જેહની, પ્રભુ તેવી દેના

મનહર છંદ.

નિરાકાર ધારી તેજમાં જે લીન થવા ઇચ્છે, તેને પ્રભુ લીન કરશે પોતાના દરમાં
 સુર જેવો જાણી સેવા ઇચ્છશે સમીપ રહી, તેને તો દમેશાં તેમ રાખશે દબૂરમાં
 રાગ જેવો જાણી તેની રૈઆત થવાને ઇચ્છે, તેને પ્રભુ રાખશે અખંડ નિઝાપુરમાં
 જેવું રૂપ પ્રભુનું ધારીને તેની ભક્તિ કરે, પ્રભુ તેવું રૂપ આપે ઇચ્છે જેવું ઉરમાં

દોહરો.

ને ગાડે ગાડે લજિ, મુમ પડે મલિ નીપ.

પ્રભુને, મજાતી પ્રમણી, મયે મનોરથ સિદ્ધ.

મનાદર છંદ.

કરિયે પિનિ ને મનવીસારની તેમાં, એક વચદ્ધમને બીજી વચ બાળમો;
સપરવાંગનો પદાર્થ પતિની વખાણે. સુડી શરે કાંગો વાળ નેમ્મ ધોળા વાળમાં,
કુલ્યમે ભેદ નેમ્મ પિંગાવાળ સુડી કાઠા, કમ્મ માયું પતિનું જેવી જગાં કપાળમો;
કેમ રાને એક બીજી નેજાં મને ઉચ્છેરતાં, કપરે કુતરે માય નાસ્તિક તે કાળમાં.

દોહરો.

મનાય દિ વિચારાણી, સ્વમે અને વગિ નક;

અર્થો સંગમ ઉપર, મદિયે તેજ કુતર.

કવિત.

જેનાં મુજ જમીનમાં ઉડાં નદી એવો છાં, ઉગાડીને બીજે રાપતાં સુમે રાપાય છે;
નલિ મુજ જાડાં માંસી ગોઠું વધ્યું એવું પદ્મ, ઉખડે ન, ઉખાડે તો લાંજ તે સુજાય છે;
કેમ જેને મંગલણીં ઉપલી અંસર દોપ, તેને બીજે સગમવે તેમ સગમાય છે;
પણ જેને રોગરમે વ્યાપી રહ્યો મર્મ રંગ, ઉખડે ન, ઉખડે તો નાસ્તિક તે ધાય છે.

દોહરો.

તન પર આલે દુકમ પણ; મન પર દુકમ ન ધાય;

સંસય બાગે સંસયા, મનથી તોજ મનાય.

આસ આસ કે સરમથી, કરશે છામ કબુલ;

પણ મનતો ખાત્રી વિના, માને નદિ બિલેકુલ.

અયોગ્ય વિચાર વિષે.

કવિત.

જાતી તનજાણે ભગવાન રાજ બાંગ પીએ, જાતજાનજાણે પ્રભુ રાજ જાત રમે છે;
બેથી રહેતું મને તે જાણે છે પ્રભુ બેથી રહે, બગતું મને તે જાણે પ્રભુ રાજ મને છે;
આંગ ધારવા મને તે જાણે પ્રભુ આંગ ધરે, જગતું મને તે જાણે પ્રભુ રાજ જાણે છે;
તેવું રૂપ તેવી ક્રિયા માને દહપતરાગ, જેવું રૂપ જેવી ક્રિયા જેને મન મને છે.

દોહરો.

ગોળ રોપડું રાંઠને, મજ્ય છતાં મદ રોગ; તેજે જાણ્યું આપ દપ, રોજ રોપડું ગોળ.

તેગજ જોતે જો રૂમી, એવો કરે વિચાર; મંમર પણ કરતો દરો, એજ વિચાર
વિવેકવંત વિચારિને, જાણો સર્વ જરૂર; દુર્ગુણ ન મરે દેવને, દુર્ગુણી

ધર્મચુસ્ત એટલે દુરાચલી વિષે.

દાહરા.

ધર્મચુસ્ત મરણી વિષે, વહિગે તેની વાત; એવાથી પણ ઉપજી, ધણીક જનની
કલ્પિત ગત નિશ્ચય કરી, મનમાં મરે મગત; જાણે આખા જગતને, તેજ મનાવું
નવ માને તે ઉપર, અતિશય ઉપજે ક્રોધ; દેશ ભાવ દિલમાં વધે, વળિ જાતુ કરે
લાલચ આપી લોકને, કણકાવે નિજ ધર્મ; માન મેળવું મુશ્કેમાં, મનમાં એવો
કટુ બાપજી મુખથી કરે, કરિ પરમત ધિક્કાર; દહન થાય દિલ પારકાં, એમ કરે
જો આલે તો જનતણાં, ખૂન કરે તે ખૂન; પરમત જનના પ્રાણ લે, માને મોડું
ભૂંડા તે જૂતળવિષે, નાસ્તિક યકી નિદાન; તેના સરખું નધિ યમું, નાસ્તિકથી
જાણે હું જાની યયો, જાનન કરે જાણિભાત, પણ માણસના પ્રાણની, થડે ધક્કા
દુનિયાંવિષે દુરાચલી, અજાની જન એજ; આલ્યો લેવા લાગ પણ, ઉલટો ગયો
ધર્મી બૂલે ધર્મ નિજ, જાની બૂલે જાન; દુષ્ટ દુરાચલ તો દિસે, મદકર મધ
તીર્થ વડું હરહારનું, એક સમે તે દાર; પર્વણિ દિન મેળો યયો, ગાણસ મળ્યાં
વૈષ્ણવ શૈવી બહુ મળ્યાં, પડે યવા પવિત્ર; ગોસાંઈ વેરાગિયો, ધરિયા વેશ
પછિ માંહેમાંહી લજ્યા, † કીધાં ખૂન અમાપ; પુન્ય પામવા આવીયા, પણ જાહુ પામ્યા
ધર્મચુસ્ત એવા ધણા, હરેક ગતમાં હોય; વચનયકી વરતાયછે, કળી શકે સૌ કોય
આંસુ લાવી આંખમાં, જાનન કરે ધરિ ભાવ; પણ પરમત જન પ્રાણલે, જો તે પામે
જીવો તપાને દુહિયા, જીવ દયા પ્રતિપાળ; લડે પરસ્પર તો પછી, જનનો આણે કાળ
સોરઠ વાંકાનેરમાં, પ્રસિદ્ધ છે તે વાત; કરિ પચૂસણ દિવસમાં, તરવારે જન ધાત
નાસ્તિક યકી દુરાચલી, ભૂંડા જૂતળ માંધ; વિચાર ન કરે વેગમાં, પાપ પુન્યનો કાંધ

મનહર છંદ.

એક કહે તારો દેવ ખાતો નથી પીતો નથી, રાંધીને રસોઇ એની આગળ શી ધરવી;
ખીજો કહે તારો દેવ બધીર ને મુગોછે તે, ઉત્તર ન આપે, એની પ્રાર્થના શી કરવી;
ખંતે જણા જગતના નાથનેજ જાનનારા, નથી જાણુતા જે નિંદા કેની આ ઉચરવી;
કહે દલપતરામ જેમ સગા ભાઇ શીશુ, એક ખીજની માને તે ગાજો દેછે ગરવી.

દાહરો.

નિશાચર આશરણ, માનનાં ને ગિન;

અંધ વહીને પરસપર, હરે વચન વિચિત્ર.

મનહર છંદ.

કહે દેવ કલિપત્ર, તારો દેવ કલિપત્ર, તારો ક્યાં દેખાડ દેવ, તારો ક્યાં દેખાડે;
જીવિત મહીને સસારે તારો દેવ પાપો, તારો દેવ ચીર સક મોર ઝાડે જાપડે;
પ્રભુ પાપુ મધુનો તારાનું શર પડ્યું, તારા પંથી લુચ્છા, તારા લુચ્છાઓ મધ્યાપડે;
જેમ એક જીવ તારા મંત્રનું અંતન કરે, મોઝાને વિખરા કહે, પોને પશુ ધાપડે.

દાહરો.

કહે દેવ નમ જરે, તેની ક્ષી પંચાતા કાળ અને આશરણ, ઊગની ક્ષી પાત.
જેને એક પુરુષમણી, એક દિશ પશિમ માંધ; સાક્ષિ એનો સર્વ દિશ, મખતે મરે કપાંધ.
દેખાને જે ગમ્યું, તે તેનો આત્મા; ધર્મ મણી દેવીકને, કરે મનુષ્ય સંદાર.
પ્રભુએ મનુષ્યની, વંચાના ધર્મ અનેક; એક અદીસાને બળે, અશ મેધને ઝોંક.
જેને મનુષ્ય મળે, જે મનુષ્ય નિજ ચિત્ત; એક મુક્તિ સંપાદન કરે, જિજ્ઞાસે અંડીત.
મનુષ્યને અપવિત્ર મણિ, મનુષ્ય મણ્યું પવિત્ર; ચૂડો ન મંદ્યું હાડકું, જગત વિચારવિચિત્ર.
ધર્મનું મૂળ છે, ભક્તી જો સિંચાય; દયા વિના ભક્તી કરે, ધર્મ વૃક્ષ નહિ થાય.
જે ન તેથી મોક્ષ કાઢ, અર્થ સકળ અમ જાણે; વારી જેમ વસોવિને, માખણ કોઈન આપે.

સાનો ઇશ્વર એક છે તે વિશે.

દાહરો.

જેકાં છે અવિનાશ તે, ઇશ્વરનો કું દાસ; જિજ્ઞાસે કહે તે બે ધયા, ઇશ્વર ન અવિનાશ.
જે રીતે ઇશ્વરતથ્યા, જુદા નામ અનેક; પણ જરૂર તે જાણ્યો, ઇશ્વર સાનો એક.

મનહર છંદ.

અંધારને કહે ઇશુ ખીરત ખરો તારનાર, પ્રભુનો છે પુત્ર અને જાણે તેને જાણ્યે;
જાણે જનો કહે અરા ઇશ્વરી અંશાવતાર, રામ કૃષ્ણાદીક અને તેને કમ તણ્યે;
મદમદીપન કહે મદમદ એજ ખરો, પારથીઓ કહે અને પાવકને પૂજિયે;
જો રીતે મમત તણ સર્વ એકમત ધાય, સાને સાચા કલાવિના સંપ કેમ સજિયે;
કાંઈ કહે મદમદ સાચે ખુદા બોલતો ને, કાંઈ કહે જરૂરત સાચે વાત કરતો;
કાંઈ કહે ઇશુ સાચે કરતો અનેક વાતો, કાંઈ કહે રામકૃષ્ણ રૂપે તે વિચરતો;
કાંઈ કહે આરબી લીલીમાં લખતો ને લેખ, કાંઈ કહે એતો વાણી વેદની વાપરતો;
કાંઈ ન જુદા કહે કહે દત્તપતરામ, દિશ ફાઈવું હાવાવાથી રહું ડરતો.

જોધ મતવાળાઓને કહીએ જો બુદ્ધિ હીણ, તેતરીશ કોડે ચીનાં શુ પશુ
સુસન્નમાની ધરાની આરખો માનેછે મત, યુરોપ આખો તે ખ્રીસ્તી ધરમની
હીંદુ છે હજારો લોક; જરથોસ્તી જન ધણા, કેને કેને કહીએ કેએ જધા
કહે દલપતરામ જૂદાં જૂદાં પડ્યાં નામ, સર્વનો પ્રભુ છે એક ખાલી ખંચા

ચોપાઈ.

ગામ વચે જોદાવો કુઓ, સૌના મનની મરજી જુઓ;

કોઈ ભડો કે પહોળો કહે, સૌનું મન રાજી નહિ રહે.

મનહર છંદ.

કોઈ કહે સાકાર ને કોઈ કહે નિરાકાર, નિરાકાર સાકારનો નિશ્ચય શાથી
પાટીયાની પેટી તેને તોલવાળું તાળું મારી, પુછે આમાં શું છે તેતો હરી જણે શુ
જોયાવિના જે કહે તે જોશિયોના જોસ જેવું, કહો તે ખચીત કેમ કથતાં કથુ
અકળીત કળા એની કહે દલપતરામ, કળા ન શકાય તે ઉપાય કીધાથી
કેવોછે ને ક્યાં રહેછે કેવી રીતે કરે કામ, ખાવંદની ખુળી કહો. કોઈને દેખ
આશરેથી આચરજો ઉચારી ગયાછે અને, જેવી સગબત તેવી ગ્રંથમાંકી ગા
અધે હાથીના આકાર જુદો જુદો જાણ્યો તેમ, જેણેજેમ માની લીધી તેમ તે મન
દીકા વિના દીકી દીકી કહે દલપતરામ, ઠગવાની ઠગારાની હાલી તે ઠગાઈ
નોકરી કરવા માટે નૃપના નોકરો મળ્યા, નોકરી તજીને પડ્યા જીજી તકરાં
નૃપ નીરખેસો નહીં તે વિષે ચલાવ્યો વાદ, કેવે રૂપે રંગે છે ને કેવો છે આકાર
એવો વાદ વદી લડી વાસર શુભાવી દીધા, કહો પછી પૈશા કેમ પામશે પગાર
કહે દલપત પ્રભુવિષે તેવા વાદ તજી, સારાં કામ કરો પ્રભુ રીઝાવા સંસાર

દોહરા.

એક કહે આકાર નહિ, બિજો કહે સાકાર; અકળિત ઈશ્વરના જુઓ, એય થયા કળ
હુંતો નકી ન કહિ શકું, કેવો જગ કર્તાર; અકળિત જાણું ઈશને, કેમ કરું ત
જુએ તમાસો જગપતી, અણખોલ્યો આ હામ; શાંશાં કળ શું જાણિયો, દેશે દલપત
વ્યાપક પ્રભુ સરવત્ર છે, જીવ શરિરમાં જેમ; આત્મા ને પરમાત્મા, નિરાકાર છે
અકળિત ઈશ્વરની ગતી, માનો તેમ મનાય; અદર્શ ને અનુગાનથી, નકી કેમ કહે

મનહર છંદ.

કોઈ કહે મગજમાં આત્માનો છે સુકામ, જ્ઞાન તંતુ વડે આપુ શરીર સંભાળે
ઈશ્વર સદૈવ એમ રહી એક સ્થળ વિષે, સર્વ શક્તિમાન સર્વ પ્રદેશને પાળે
ગલીય વસ્તુમાં કેમ ગણિયે વિજુનો વાસ, પોને અળગો રહીને નજરે નિહાળે
કહે દલપતરામ ઉચરે જો કોઈ આમ, કહો આમ કોણુ તેના સંસારને ટાળે

દેહદર:

મૂડી મૂડી સુધિયો, હૃદયો સ્થિતિ દુઃખાર; તેમજ જુલુક અનિવા, ક્ષયરના ગાતાર.
ધરણ્યના સુખો, દે મૂડી આકાર; નેની મનુષ્ય એકો, નામ રમણ દેનાર.

મનદર છંદ.

જેણ જેમનાં હો યોગનાં તમેજી નામપર, આમડું પારેતો રાજ્ય ભેદકર આપુંયો;
સૌનીય વલ મરે બરર મિથર હરે; રાજ્યને ન વાગ્યુ કિંવા વાદ કાણુ તાજુરો;
જેમનું કબજું વાગ્યુ રહ્યો વગાવી પ્રીતે, યુગને કરે તો રાજ્ય સુધેમી પ્રમાણુરો;
જેણ કરેતો તો પત્તો જ્યજી રાજ્યપિરાજ, વનના મનનો બાળ કેમ નહિ જ્યજી.

દેહદર:

જેણ જોણું રેવનું, ગિરખી અવસ્થ મેવ; ન જાણેશો સીદાં કહે, હરે બાણેશો રેવ.
જેણ જોણું છે પ્રજા, જે જાણી સદામ; તો આતેની ગુપ્તિઓ, તર ગિરિ આદિ તમામ.
જેણ જેણે તે પૂજા, જેણે જ્યાં નિધાસ; નિદા કરતાં દાસની, નિંદાશી અપિનાસ.
જેણ જોણું રેવેશ, પછિં તોતો કહે જાણ; એમ કહ્યું બાદ વધુએ, મા સમજે તત્ત્વાળ.
જેમજ જમજમને, માના દુઃખું દુઃખું; એકો વગતારાર તે, સમજ લેજો તુપ.

મનદર છંદ.

નિગાહ માનીને વેદાંતી વાણે ઈશ્વરનું, નાન્યતર જાતી નામ બલ નિરંધારું છે;
પ્રણામ પ્રાકમ, પૂર્ણ પેખી પુરાણીઓ, પ્રરૂપ આકાર પ્રજા સ્વરૂપ નિચાડું છે;
જનન અનેક જોના અંગમાંની ઉપજ્યાં છે, રાકી મંતવાને નામ માતાજી ઉચ્ચારું છે;
હરે દષપતરંગ ઈશ્વરનાં સર્વ નામ, એતો એમ સમજને અંતરે ઉતારું છે.
અધ્યાત્મો દાથી દેખી લહે અરે સાગી મારે, કાન જોયો તેતો કહે સપ્તા આકારે છે;
પમ જોયો તેતો કહે મંબ જોયો દામ દાગી, દંતુસર જોઈ સાંજેતા જોયો ઉચ્ચારે છે;
પૂંદ જોયું તેતો કહે સાવરળી સમે દાગી, વાંસો દીઠા તેતો રેકરાની તુલ્ય ધારે છે;
જોઈ રીતે ઈશ્વરને જુદી રીતે જાણે જન, સોને સાચા મણી મુંડું અંતરે ઉતારે છે.

ગીનિ છંદ.

જો શિશુની વનિનાને, સાસરિયાં ના વ. વદ કહે છે;
શિશુ પણ વદ કદિ જોતે, પ્રમુતા સમજ મનોર્ય પૂરે છે.
તેમજ જો જોના, લપટેજકી મજે પ્રમુ જાન;
તે નામે તે રૂપે, જાણનાં કેમ ન જાણ્ય જામવાન;
હરિ હરિ કાંઈ મારે, કરે કિષ્કો અનેક સિર સાટે;
જનપતિ શુ નહિ જાણે, જોનો વિચાર કમાવ મુજ પાટે.

† વલ્લભમદ.

સૌનો ધધ્વર એકછે તે વિશે. પાઠ બીજો.

દોહરો.

ધધ્વર સાનો એકછે, ઠરી સ્થા સૌ ઠામ;
કાઈ રામને કાઈ તો, લેશે અલ્લા નામ.

ઉધાર છંદ.

લેશે કાઈ અલ્લા નામ, રટશે કાઈ મુખથી રાગ;
હિંદ મુસલમાન હરેક, ધધ્વર સર્વનો છે એક.
વાટર આખ જળ કહેવાય, જૂદાં નામ માત્ર જણાય;
અળગી વસ્તુ નહિ અલ્લેક, ધધ્વર સર્વનો છે એક.
સાધૂ શેવડાઈ દરવેશ, દે "મોળેદ" જાહુ ઉપદેશ;
અળગા ધર્મ પંથ અનેક, ધધ્વર સર્વનો છે એક.
આદિમ* એકની ઝોલાદ, આખા જગતમાં આખાદ;
ધર ઠરિ રહે દેશ ઘણેક, ધધ્વર સર્વનો છે એક.
વસવા એક પ્રથવી વાસ, ઉપર એક છે આકાશ;
જૂટા કેમ પડશે છેક, ધધ્વર સર્વનો છે એક.
માતા પીર કે મહાદેવ, સળશે કાઈ જિનની સેવ;
પ્રભુ જૂદો નથી પ્રત્યેક, ધધ્વર સર્વનો છે એક.
જગમાં એક જનની જાત, નોંખી નોંખી બાંધી નાત;
ટક ટક કરે રાખી ટેક, ધધ્વર સર્વનો છે એક.
સૂટી નિયમ છે સરખાજ, અળગા ધર્મ તો ઉપલાજ.
વિગતે જુઓ રાખી વિવેક, ધધ્વર સર્વનો છે એક.
ખાહું મુખ યકીજ ખવાય, રાખ્દો શ્રવણથીજ સુણાય;
વિધ વિધ વેધ માત્ર વશેક, ધધ્વર સર્વનો છે એક.
સૌનો એક છે અજનાર, કદિએ એક પાળનકાર;
નહિ બે તરફ કે ચારેક, ધધ્વર સર્વનો છે એક.
દાએ એમ દલખાણ, અંતરમાં સમજવું આગ;
સવળા મુલકનો માલેક, ધધ્વર સર્વનો છે એક.

† દેવડા-જૈનના મોળેદ. ‡ દરવેશ-શ્વેત. * મોળેદ-પારસીઓના મોળેદ.
* આદિમ-અલ્લા.

શુદ્ધી છંદ.

સુખને એ છે જાને એજ બાળા, પ્રજા એજ પોને અને એજ લગા;
 શી રિધે માંતે જુદો ન જાણે, તમે મિત્ર મારા જ્યા વાદ તાણે.
 મને જુદા કે વિરતને સ્નેહ સાથે, નહો ભણું જુદો નથી પાપ નાથે;
 જે એકને નામ જુદા પ્રમાણે, તમે મિત્ર મારા જ્યા વાદ તાણે.
 કે અપ દાં તો રહે છેજ પાણી, યુ જાણે મુશી વરજુ જુદી ન જાણી;
 અવરજુ રૂટે થીસ લે પ્રેમ પાણી, તમે મિત્ર મારા જ્યા વાદ તાણે.
 વિચાર સમાર કાંઈક માતા, રહે દાં તો તાવ કે દાંઈ માતા;
 અને જાનિયો જેમ જેને મનાણે, તમે મિત્ર મારા જ્યા વાદ તાણે.
 જેજ દાં છે રૂપના એવિ કાથી, નથી વસ્તુ તે દષ્ટિએ રૂપિ લીધી;
 જે સ્વરૂપના દાંજો એજ આણે, તમે મિત્ર મારા જ્યા વાદ તાણે.
 જુદા દેવની તો જુદી જેમ બાળા, જુદાં શાસ્ત્રમાં શબ્દ જુદા પ્રમાણમાં;
 જ્યાં જેમ જેને ગમે તે વખાણે, તમે મિત્ર મારા જ્યા વાદ તાણે.
 જેને જો જુદા દેવને વાસ જેને, બધા એ સગા બાપજુ પેટ ઉપે;
 જ્યાં જાનરી યોગ્યતો એક દાંજો, તમે મિત્ર મારા જ્યા વાદ તાણે.
 નથી જન્મ કે મોતની રીત જુદી, બધે દેવ દીઠ વિના કે વફાઈ;
 જેને દેવને ક્ષેત્ર તે દાંધિ સાણે, તમે મિત્ર મારા જ્યા વાદ તાણે.
 નથી રાગ કે નહિ જુદાં મહનાં, નથી આપણાં વિસ્ત જુદાં બહનાં;
 જુદાં જ્યાં જોડો એક એજો શુંખાણે, તમે મિત્ર મારા જ્યા વાદ તાણે.
 જુદો ચાર કે પાતરી તે અધર્મો, દવાનંત ને સત્યવારી સ્વધર્મો;
 જેને ચેદ જે ને દશે આંખ કાણે, તમે મિત્ર મારા જ્યા વાદ તાણે.
 નથી પુન્ય કે પાપની રીત બીજી, નરો નારિયોધી નથી જાત ત્રીજી;
 મનો સંપ્રમાદી મહા સખ માણે, તમે મિત્ર મારા જ્યા વાદ તાણે.
 જેમાં છેડ છે શુદ્ધ દલપતારને, પરી પાક આ જે પ્રેર સાને પામે;
 જે રાજી રાજી રહે વિસ્તારાણે, તમે મિત્ર મારા જ્યા વાદ તાણે.

* જેમ વેદાંતમાં છેડે સ્વાતંત્ર્ય જંગમ વગેરે પ્રાણી કર્મ બધેનથી
 મુક્તિ દિવસ યાવ તે જ્યોતિષપ. પરમેશ્વરમાં જાણી જાણ છે. તેમજ જેન
 નવેમાં પણ લખ્યું છે કે જે પ્રાણી દૈવસ્વરૂપ યાવ, અને જ્યોતી દેવમાં
 જાણી જાણ તે પરમેશ્વર કહેવાય, અને જ્યોતિષપ પરમેશ્વર એકજ છે, તે
 સર્વ સમિતમાન છે, પણ દર્ષ સામ કર્મો નથી, સંહિતા નિયમે પ્રમાણે
 સંહિ પતી આવે છે; તે નિયમે અનાદી જાણના છે, કાંઈએ નવા દેવ નથી.

મનહર. ૭૬.

એકજ પ્રભુ છે જે જગત ઉપનિવતાર, બાશાઓ અનેકમાં અનેક એનાં નો
સરજ સસાંક શેલ સાગર સુધાં વસુધા, ધરી કાઢી એવાં તો હરેલાં એનાં કો
મોટાથી માંડીને એતાં કીણાથીજે કીણા છવ, તેનો આનિશો કી માંતેજે રમ્યા તમા
હરેલો છે હાગ હાગ કહે દલપતરાગ, પ્રતિ દિન પ્યારા એવા પ્રભુને પ્રણામ

ઈશ્વર ઈચ્છા વિશે.

ધણીનું ધાર્યું થાય. દાહરા.

માણસ જાણે મેં ક્યું, મન ગિથ્યા ગણકાય; નરનાથી શું નિપજે, ધણિનું ધા
આખિલ જનોને અંતરે, રમે યવાને રાય; કાંઈ આરે ફરિ ફરી, ધણિનું ધા
વહાણું ચડિને વાણિયા, ધન લેવાને ધાય; લાવે કે આવે નહીં, ધણિનું ધા
કર્તાની કરણા વિના, કશું કરી ન શકાય; ધરી રહે સૌ ધારણા, ધણિનું ધા
જાણું સરોવર જળ ભર્યું, સન્મુખથી સદાય; પિવા જતો પાછો ફરે, ધણિનું ધા
કાપે જોંદર કંડિયો, સાપ જોંદરને ખાય; ઉઘોગે આવળો પડે, ધણિનું ધા
જ્યાં સરવે સવળું પડે, ગવે નિજ ગુણ ગાય; જડ બુદ્ધિ જાણે નહીં, ધણિનું ધા
પ્રભાતથી સૌ પરવરી, જર લેવાને જાય; આદકું કે ઓછું મળે, ધણિનું ધા
જાણે જરિયાં જોજનો, જન્માવિના રહિ જાય; આશા અંતરમાં રહે, ધણિનું ધા
ઈશ્વરની ઈચ્છા વિના, કદી કદમ ન જરાય; વિચાર સૌ વાંકા પડે, ધણિનું ધા
જંગમ જાતી છવને; આખ્યા છે ઉપાય; ફરિયે પાણુ ધરિઓ નકી, ધણિનું ધા
અરે અલ્પ જળ આદમી, ફેગટ શિદ કૂલાય; દુનિયામાં દલપત કહે, ધણિનું ધા
પુરુષારથ પરિપૂર્ણતા, કરી શકે નહીં કોય; સકળ મનોરથ સફળતા, હરિકરણથી
જ્યાં લગિ જગપતિની દયા, રહે સુજસપસરેલ; જ્યોતજગમગે જ્યાં લગી, દીવામાં
જે જગદીશ્વર જગતની, ચિંતા ન ધરે અંત; ગતુશ વિચારું શું કરે, ઉચાટ કરી અ
પ્રાણી કરે પ્રયત્ન પણ; અને આદર જનાવ; સવળા કે આવળા પડે, પાસાં દેરા
વિશ્વપતિની કૃપાવિના, કાગ ન સિદ્ધે કોય; ખાંતે ખેડે ખેત્ર પાણુ, હરી કરે તે
કર્તાની કરણા યદી, સફળ થાય સૌ કાજ; વરસે જે વરસાદ તો, ઉપડે છોડ અ
પ્રભુપડવાદેશે નહિ, નિશુવનમાં કશિતાણુ; ગળતણુનો ગળપણુ પડે, જોલે નિકળી

પ્રાર્થના તથા ભજનાની રીત.

દાહરો.

પ્રભુ પદ પ્રભુમુ પ્રથમથી, હર ધરિ હરજ અત્યંત;
કરણાકર કરણા કરો, અશરણુ શરણુ અનંત.

છંદઃ - છંદઃ

અરુણ ચરણ ચન્દન, ચન્દન જન સન્દન એરે;
 જન જનન બનવન, જનન દુઃખ પડે દેવે;
 કદરુણ મુખકરણ, તારણ તારણ રામ કોરણ;
 જાનિ દેવમ આમરણ, ઘરણ જન રામ મુખરણ;
 પ્રતિ દિન જનપામ કૃપામ પ્રણ, કામધાન વિષ કળહર;
 વહિ રીતનામિ દસપત કહે, જન જન જન જનન હર.

ગાયત્રીના અર્થનો સોરડો.

જે જાનું ભગવાન, પ્રુદિ અમારિ દડપ કરે;
 પરિયે તેનું ધ્યાન, વરણન લાપક શક્તિ પર.

મનહર છંદ.

પ્રથમી આરિક જૂત પંચના પ્રપંચથી તું, પ્રાણિગોના પંડ રૂપી પ્રથમીઓ પરછે;
 પ્રમાર પ્રમા પેટે પ્રણુ તારી પ્રણુતાથી. કૃપા રૂપી પ્રભા પછી તે ઉપર પટેછે;
 પ્રણુઓના પાપ રૂપી ચંદ્ર આરે પાસ કરે, વચ્ચે પડી થડી થડી નજી આપી નડેછે;
 પ્રારથના કરી કહું કહે દસપતરામ, સરજ અદણ ટાળ સોભા તુજ વડે છે.

શાર્દૂલનિકીડિત વૃત્ત.

હે ખ્યાસ હરિ દુઃકમેસ દહપી, કૂલો કુર્કા કર્મમાં;
 પાપી પંડ પવિત્ર પાંચ પમથાં, પાપી નહીં ધર્મમાં,
 પાપી સાથ પ્રપંચ ખાપ પડમાં, ભૂમો ભામો આ ભાવે;
 તારે સાથ અનાથ નાથ મુજને, લે હાથ આવી હવે.

હોહરા.

માનો કે માગો નહીં, પ્રણુ વખતે દેનાર; ચોમાસાની રત થયે, વરસે વરસાધાર.
 પથુ ઉપકાર ન માનસી, કહું કૃતમી એજ; માટે પ્રણુની પ્રાર્થના, કરવી લાપક છેજ.
 અગાને હિંચર બજે, તોજણુ રજ અણુતોજ; અધારે આરોગતાં, મળ્યોજ સામે ગોજ.
 રાયે તે સ્થાને જઈ, બળ્યા થી ભગવાન; નહિયે કે વાયે કુવે, જઈ કરતું જળપાન.

મનહર છંદ.

ભેદ જનકયા વિના દેખા દેખી જે બજન કરે, તેથી તો પરમ પદ પામે નહીં કોઈએ;
 સમજ્યા વિનાનો કુક રટે જેમ રામ નામ, આમ કરવાથી તો વખત ખાસી ખોઈએ;
 જેમ એક સ્વાન યાત્રુ દેખી પીળાં સ્વાન રહે, રૂઢવમાં જાણે નહીં જે આ કેને રાઈએ;
 દાખે દસપતરામ રામ નહીં રીએ આમ, જે વિચાર શક્તિ દોષ તો વિચારી નોઈએ;

ઉપદેશ વિશે.

ચેતવણી-દાહરા.

પરલોકે સુખ પામવા, કર સારો સંકેત; હજી બાજી છે હાથમાં, ચેત ચેત નર એ
 જોર કરીને જીતવું, ખરેખર રણ ખેત; દુશ્મન છે તુજ દેહમાં, ચેત ચેત નર
 ગાફલ રહી ગમાર તું, દેગદ થઈશ કળેત; હવે જરૂર હુશિયાર થૈ, ચેત ચેત નર
 તન ધન તે તારાં નથી, નથી પ્રિયા પરજીત; પાછળ સૌ રહેશે પડ્યાં, ચેત ચેત નર
 પ્રાણુ જશે બ્યાં પીડથી, પીડ ગણાશે ખેત; માટીમાં માટી થશે, ચેત ચેત નર
 રણા ન રાણા રાહ્યા, સુરનર મુની સમેત; તૂતો તરણા તુલ્ય છે, ચેત ચેત નર
 રંગકથુ તારાં રખડશે, જોમ રખડતી રેત; પછિ નર તન પામીશ ક્યાં, ચેત ચેત નર
 ગાટે મનમાં સંગળે, વિચારિને કર વેત; ક્યાંથી આવ્યો ક્યાં જવું, ચેત ચેત નર
 શુભશીખામણુ સમજતો, દરિ સાથે કર હેત; અતે અવિચળ જોજી, ચેત ચેત નર
 કાળા કેશ મટી ગયા, સર્વે બનિયા સ્વેત; જોખન જોર જતું રહ્યું, ચેત ચેત નર
 તે ઈશ્વર બુદ્ધિ તને, દિલમાં જો નહિ દેત; તું સંક્રિમાં શું કરત, ચેત ચેત નર
 દયાળુએ દીધા વિના, સુખ લવ માત્ર ન લેત; દિલ સગળ દલપત કહે, ચેત ચેત નર
 ને ચેત નહિ પ્રથમ તે, પશુ પક્ષીથી હીણ; ધન પહેલા માળા રચે, પક્ષી જીવો પ્રવીણ

શાર્દૂલચિકીડિત વૃત.

જો યાતા ધડિ એકમાં અદરશા, વર્ષાદ કરા કરા;
 જનણો જોજ રિતે જરૂર જગના, છે ખેલ જોટા ખરા;
 સાચાં ધર્મ અધર્મ દર્મ સધળાં, યાબ્યાં નહિ તે ટળે;
 ચેતી લે દલપત ચિત્ત નહિતો, તે જોટ ખાશે ખજે.

દાહરો.

દરદ લગારદ દેખિને, ચેતે ચતુર સુખાણુ;
 મુરખ મન સમજે નહિ, પડતાં સૂધી પ્રાણુ.

પાણી પહેલી ચણિયે પાળ.

ચોખાઈ.

કરિયે દિવશે એવું કામ, રાતે રદિયે કરી વિરામ;
 સારે નહિ અંતરમાં સાલ, પાણી પહેલી ચણિયે પા
 જોખનમાં રાખીને જોર, કરિયે હવમનો અકાર;
 હેલ ન વદ્યવશે જો હાલ, પાણી પહેલી ચણિયે પા
 કવ દરિરતો છતાં જોગ, એવો કરિ લેએ હવામ;

કર્મ વિષે શુભ ખરું પિયડા, પાણી પહેલી મણિમે પાળ,
 બનાવે કાંઈક એવું, તેવો દુષ્કર્મ દરિયે નેમ;
 સંધિયે શુભમાં મંદામાં, પાણી પહેલી મણિમે પાળ,
 જાણે ભયારે પરમાં દેવાય, મોરે કુલો નહિ બેઠાન;
 સદા પ્રથમ દરિયે સંભાળ, પાણી પહેલી મણિમે પાળ,
 યિમાને પાંચ ને દૂર, પ્રવાહ ખડો ચાલે પૂરા
 તે રાંધે બોલાય ન આજ, પાણી પહેલી મણિમે પાળ,
 શીશને કમનીને અંત, તાર પડે તેનો અલંત;
 તેજ વખત ન વળાવે સાલ, પાણી પહેલી મણિમે પાળ,
 ઉપાજે વનમાં આપડે, પછી પૂરો તારો ત્યાં પડે;
 ત્યાં નમજે છત્રીનો તાલ, પાણી પહેલી મણિમે પાળ,
 આમ દેવાથી ઘણો આમ, એમ વિચારી દરિયે કામ;
 એક તાર ન આવે આજ, પાણી પહેલી મણિમે પાળ,
 અંધારે શયો આવે નહીં, નેજાનાં રાજ મળવાં ફરી;
 ફેરેતે હામે નહિ રાંધ, પાણી પહેલી મણિમે પાળ,
 રમ રમમાં રમીજો રાગ, જાણ નહિ આપડ સંનેમ;
 દરિયે આગળથીજ નિકાલ, પાણી પહેલી મણિમે પાળ,
 પછી યશ કેવો પરિણામ, દિલમાં દેખી દલપતરામ,
 મતિ દરિયે તો નાવે માળ, પાણી પહેલી મણિમે પાળ.

પ્રથમ પોતાનું સંભાળવા વિશે.

હોદરા.

પોતાનું ધર પરજાળે, તે તો ખીડા રાજ; પરની તારે શી પડી, તું તારું સંભાળ.
 ભગ જશે વહિ વાતમાં, કાલ અડપશે કાળ; અટ્ટર હોયતો ચેતિને, તું તારું સંભાળ.
 જાણ લઈ જોઈએ તેટલું, અરણું લઈને માળ; નહી તળાવ ગળાય નહિ, તું તારું સંભાળ.
 પૂજા ધર પર પાણી પડે, પરદાવ ત્યાં પરનાળ; નજ સંધેતું દંડાય નહિ, તું તારું સંભાળ.
 રમે પગરમાં, પહેરિને, તાપ તપે તો ચાલ; મેદન બધી મંદાય નહિ, તું તારું સંભાળ.
 પેખીને તુજ પગ વિશે, ઝાઝી લાગી જાળ; શું બીજને શિર જુએ, તું તારું સંભાળ.
 જળાય પાપ નજગતનું, તારું પાપ પ્રજાળ; બીજને પછી બોધ કર, તું તારું સંભાળ.
 જાણ તુજ ધરથી વહિ જવા, ખાદ પ્રથમથી જાળ; વળતી બીજ વાતકરે, તું તારું સંભાળ.
 પ્રથમ પેખ ધરને પછી, ને આકાશ પતાળ; પાર ન આવે પરતબો, તું તારું સંભાળ.
 કરે તું તારા બાગને, પાણી પહેલી પાળ; ડરશે તો કરશે બિજા, તું તારું સંભાળ.

પેળી ચલગત પારકી, અમથો અંતર ખાળ; કરશે તે કળ પામશે, તું તારે સંગ
પાપ ન પેળિશ પારકું, નિજ ગુણ દોશ નિહાળ; દુનિયામાં દલપત કહે, તું તારે સંગ
સગળુસગળેલાસદા, અણુસમગ્રુને અભોગ્ય; શિક્ષકશીખામણુલખે, બહુનિજગનગ

પ્રભુ મહિમાનો ઉપદેશ.

વિશેષકથંદ.

મેલ મહા અગિમાન પ્રભુ પદ ધ્યાન ધરી, તારણુ તે ભવતીર ઉગારણુ ઝોગ કરી
એનુજ વ્હેર અનંત ખીળે જળવંત નથી; એક સરે નહિ અર્થ ગરે શિદ્ધ અર્થ મળી
જે જુગતી ખનિ ખેડ દિસે લવલેશ કરી; નિશ્ચય તે નિરધાર ખીળે રચનાર નહી
છાનિજ જે કદિ છેક કથા દર્શિ એક કહે, એ પણ અંતરે બળુ જરા ન અગણુ રહે
આ નર તું ગણિ ઝોગ દિસે નહિ કેમ ઉરે, અંત થશે ઇનસાફ ગુના નહિ માફ કરે
આગતણુ સુખ અલ્પ પછી બહુ કલ્પ થવા, ભોગવવા દુખ ભોગ જડે નહી ભોગ જવા
સારિ શિખામાણુ ગાન કરું ગુણ કાન ધરી, તો બજતું ભગવાન ગણી ગુણુ ગાન કરી
પાપમયી ડર આપ પવિત્ર ખનીશ પુરો, સદગુણનાં ધર રાજ ધર્મધિર વીર શુરો
સત્ય કયા સતસંગ અભંગ સમે સજવા, તુચ્છ ગણી તતકાળ કુડા ગુણુ તો લગવા
સેવિષ આ ભવ સુખ સદા પરલોક સુખી, દુષ્ટ ગુણે દિન રાત દિહા જન ભત દુખી
કાલિવિનાશક ક્રમે કદાપિ નહીં કરવું, નિર્લેખ નામ થવાયકિ માન બહુ મરવું
તુચ્છ વિશેષ સુખ ધાર દિસે દિન ચારતણુ, ચિત્ત લગાડિશ તો તું જગાડિશ કામ ધાનું
રંક અને વળિ રાખ ગણાય સકિ સરખા; પાપ તણુ પુન્યવંતની પંકિત વિષે પરખા
કાળ મહા પિકરાળ ભુલે નહિ ભોળપણે, લક્ષ ધરી લવલેશ દિરાખ હમેશ ગણે
રાવણનું પણ રાજ રહ્યું નહિ આજ કમી, આ નર તું પણ ઝોગજર કેમ ન જૈશ કમી
સુધ જશે વધ વીતિ પછિ રિયતિ કેવિ થશે, બાજિ જિતી છતિ નાદક ખેલ ખરાજ જશે
પણિયિ આમળ ખૂબ મહી શકતો અણુજે, લાગિ બાપંદર લાજ પછી ન કુવો ખાણુજે
જેમ અને શુભ કાલ ઉપાયજ આજ કરો, ઉદ્યમ મેલિ અશુદ્ધ શિખામાણુ શુદ્ધ ધરો
જલ્દ ધરી પળ એક રિવેકથી વાવચી, ભાવ ધરી ભજિ બકિત કૃપા નિમિત્તી કરવી
ભવ્યપણું ધરિ મુદ્ધ અભ્યાસ ન કલ્પ્યરવું, દોષ થકી રહિ દૂર સદા દિલમાં ડરવું
ભવરતો ભવ રાખિ બક્ષાં ખગલાં બારિને, નિર્મલથી ભવતીર તતકાળ તો તરિને
સકલ રહે બહુ કામ તમામ કિતાબ દજો, જ્યાં જગદાસનું ધામ કલ્યાણ અનેક મળે
કારણ તે ભવતરણુ બકિત ભવા કરને, અંતર અણિ શિખામાણુ ધીરજથી ધરને
જે નિવરું હુમ કલ્પે કદો ધર્મ રોજ રહે, મેલ થવું કલ્પત કથા દલપત કહે

ઉપદેશી મનહર છંદ.

પેમાયો પક્ષયો પણ પાપયો મુકાયો નહિ,
 ખનનો રખાયો ખરો ખેત ન રખાયો તે;
 હટ વું દેખાયો ચાલી સ્વાદતો ચંખાયો પણ,
 ધર્મમાં ન ધતો ગૂણ પ્રભૂનો ન ગાયો તે;
 રંગથી રંગાયો ને રંગવતાં રંગાયો મૂળે,
 મોક્ષ ને મગાયો માત્ર મોષિક મગાયો તે;
 મૃદસ્થ મણાયો મોટો મહેલ ચણાયો પણ,
 પડે નહિ ખાયો એવો કિસ્સો ન કરાયો તે.
 મોલ ભક્ત માણો ન્યાં મુખી લખાયો દાંણો પાણી,
 દાણો પાણી ખૂટે ન્યાંનું છે તેતો નળોણો;
 તત્તેતજો તાણો વાણો, તૂટશે અમલયો ન્યારે,
 રાખે કાચો રાણો એવું અંતરમાં આણોણો;
 તાકે છે ચિચાણો પંખી નળમા અંકાણો તોય,
 લેખમાં લેવાણો એવી વ્યવસ્થા વખાણોણો;
 કોટે પાંચે પાણો એ ઉખાણો ખરો નળો ખૂંડ,
 કોષિ કાણો રાંત ખાંધી તંત ચીંડ તાણોણો.
 કાયાની શી માયા કાયા વાદળીની છાયા જેવી,
 રેનીના રચાયા પાયા એવી કાચી કાયાણો;
 દહન થતા દેખાયા રોક અને સંજીવનયા,
 માયા મેલી મુએલાં મણાયામાં મણાયાણો;
 ધન માટે ધાયા ને કમાયા ન કમાયા કોઈ,
 બંધને બંધાયા કાળ કાળમાં કમાયાણો;
 લાભથી લેખાયા પણ સ્થીર ન લેખાયા ભાઈ,
 સૌ આર્દા રમયા એવી કંજરની માયાણો.
 કુચલી નકામતીમાં તુપણ દામ ચામનીમાં,
 નરી ફરી નમનીમાં ખૂંડ મેલો મોહને;
 જિજ્ઞાસુ જગાણમાં દાસન દાસદાસમાં,
 જગયા જગાણમાં બેલો ધૂંધ પેદને,
 ખાનારા મરનીયમ દિસો મર્જાનયમાં.

જારનાં જરતિયામાં જુલ્યો જાણી જોઈને;
 કદી કદ કાપવામાં, કે સુ નિતિ સ્થાપવામાં,
 એકે પેસો આપવામાં આવ્યો નહિ કોઈને.
 જાય જાય જોને તાર જીવતર જેવી રીતે,
 જળ વહું જાય સાથે જંતુઓ ખિન્નત જાય;
 ખાય ખાય ખસકને જોતરી ખચીતકાળ,
 નખ ખાખ નેણ ખાય શીરની શિખાય ખાય;
 યાય યાય યાવરને જંગમ જર નાશ,
 દેક ગયા તેની કૃષી કરમકયાય યાય;
 હામ હાય કરી હૈયુ કૂટશે હેતુઓ તારા,
 હયાતી છતાં તું હૈયે ચેલ્યો નહિ હાયહાય.
 બાઈ તે ભલાઈ ન લેવાઈ ને ભુઝાઈ લીધી,
 ભુઝ્યાઈ કગાઈ તોછાઈ ન તમઈ તે;
 ખાઈ મોરખાઈ ચૂરખાઈ તો રખાઈ ખૂખ,
 નીતિ ન રખાઈ નરખાઈ ચતુરાઈ તે;
 કરી સરસાઈ પીતરાઈથી નવાઈ કરી,
 પુંજ વધરાઈ પુણ્યે પાઈ ન અપાઈ તે;
 ધાઈ ધાઈ કરી જે કગાઈ ખાઈમાં સમાઈ,
 પાઈ ન ખવાઈ ન લેવાઈ ન દેવાઈ તે.
 સારી સારી મારી શીખ ધારી લે વિચારી ચિત્ત,
 નથીરે નક્કરી તેતો તારી હીતકારી છે;
 પોકારી પોકારી કહું સ્વિકારી સ્વિકારી લેજે,
 પ્રચારી પ્રચારીને વિચારી મેં ઉચારી છે;
 દુગે છે દુગારી માયા ધારી લે દુતારી ધીર,
 ખારી ખારી લાગે પણ ખરે ખરી ખારી છે;
 તારી તેં તો ધારી પણ તારી તેને યારી નથી,
 અર્થ કહે વારી વારી માયા મારી મારી છે.
 અરે અપરાધી આધી ખોટ તે ઉપાધીસાધી,
 દુગવા લોકોને કામ કીધું જે દુગાઈ તું;
 જર આ વાત તારા જીવમાં તું જાણી લેજે,
 કહે દસપત ક્ષણ દેખીશ કગાઈતું;
 છુપાવી છુપાવી છળ કપટથી કીધું છેક,

સપેદ તે કામ લાંચ ચોરી ને લુચાઈનું;
 નથી મળ્યો પૂછનાર નરવોડમાં તો ખલુ;
 પરસોડમાં તો નથી રાજ પોયા બાધનું.
 કાક કમાયા ને કમાયા તો કશી શકર;
 કોરતી કમાયા તો કમુયા બસી બાલયી;
 પુત્ર ને પ્રમાયા ન પમાયા તો પીગજ બોધી;
 પ્રમુજ પમાયા તો પમાયા પૂરી પાંતથી;
 સેનમાં સમાયા ન સમાયા તોશી સોયનાછે,
 સ્વર્ગમાં સમાયા તો સમાયા સુખ સાંતથી;
 રંગળો રમાયા ન રમાયા દલપતરામ,
 તણ નરમાયા તો રખાયા ખેલ ખાંતથી.

ઉદ્ધવિજય છંદ.

દેહ દિયો નેરનો હરિયે, હરિ મરતિ માય ન મરતિ સાંધી;
 દાયકની ખરિ જોજ કરી નહિ, રોજ રસોઈ જામ્યો રૂડી રાંધી;
 દેવિ રૂપો સુખ પામિ રવતંતર, આંતર આંખવિશે વસિ આંધી;
 મું પસતાય પછી દલપત, ન પાળિથી આગળ પાળજ બાંધી.

દોહરો.

અવયવ મી ઉમિરતણા, આ અનેક અંદાસ;

મુતિ મહા પ્રજ્જાળી, આ આકાશ અખંડ.

ઉદ્ધવિજય છંદ.

રાખ યજ્ઞ રજુમાં બળિને બધિ, કમનના સરખી સુમસાયા;
 બાબુ જરી સુવતી જર જોળન, છે પડિવતરિ વાદળ છાયા;
 મંદિર માલ મલૂમ મનોહર, મેલિ જતી જમમાં બધિ માયા;
 પ્રિય શુભો દલપત કહે, સુખ કામ કરું નર તેજ કમાયા.

અયોગ્ય ન કરવા વિશે.

સોરઠા.

અરિયે હુઆર, આર વધે જેથી પુરે; સુંડાપે બંડાર, બરવાપી મરતું બધું.
 જિન નિજ દેહ લમામ, નામ ન જાપે લાજનું; કુળજાળે તે કામ, કરવાયી મરતું બધું.
 નિર્માકરી વિયામ, દિન નિર્મમિયે તોડણા; દમ જનજાતે કામ, દમ્યાપી મરતું બધું.
 મને જે નાર ખાંદિ, પુરયા તન ને પરમ સુખ, ગુણાના પરમ દિ, નરવાપી મરતું બધું.

છવ જવોતો જંગ, દરિયામાં હુને તરે, તો તે જળમાં તેમ, તરવાથી મરવું
સજ્જનો સજ્જંગ, સદગુણ ગુણો સર્વદા; ધૃતારાના હમ, ધરવાથી મરવું
લાયક નગણે લોક, તો જિવતર તેનું કશું; દેલી થઈને દાહ, ધરવાથી મરવું
જે નારીને નાથ, ગંગ તે ગંગતાં તે જલાં; વાયુ ગંગતા વરસાથ, વરવાથી મરવું
થાય નાશ દેક્ષેગ, ધીરજ ધરિયે ધમગી; હેતુ જનનું હેમ, હરવાથી મરવું
ધણી કુટુંબી ધેર, રિદ્ધિ દેખી રાચનું; ઉલટુ આખિએ, અરવાથી મરવું
આણુ ખનતી ત્યાં આપ, વાસ કરી વસિએ નહીં; સદાહી અતાપ; રગરવાથી મરવું
સજ્જવો નહિ સંગ્રામ, સજ્જવો તો સજ્જા પછી; દિલમાં દલપતરામ, ડરવાથી મરવું

દોહરો.

ગાયે પ્રાણી માનને, મેલેછે પગ મોત;
ભૂતળમાં મરવું મહું, જે સાચાશી મોત.

મોત વિશે.

ભુજંગી છંદ.

તજ મંદિરે માળિયાં ગોળ મેડી, તજ ગાગને ગંગલા પ્રાદ પેદી;
રમશાને સુકા કાષ્ટમાં વાસ લેવો, અરે આવશે એક તો દીન એવો.
ધણા ધેર મેના ધણા હાથિ ઘોડા, ધણા જુડિતવાળા બન્યા ખેલ જોડા;
ધડીમાં થશે સ્વપનો સાજ જેવો, અરે આવશે એકતો દીન એવો.
હશે ગામમાં સીંગમાં કે કૃષીમાં, હશે ખેડમાં કે હશે જો ખુશીમાં;
કહો કાણુ જાણુ હશે કાળ કેવો, અરે આવશે એકતો દીન એવો.
નહીં આગળે કાગળેથી જણાવે, નહીં કોઈ સાથે સંદેશો કહાવે.
અન્નપૂયો અકસ્માત આશ્ચર્ય જેવો, અરે આવશે એકતો દીન એવો.
પુરાં થે શક્યાં તે થશે કાગ પૂરાં, અધૂરાં રહ્યાં તે રહેશે અધૂરાં;
તડાકે તમે તોપનો જંગ દેવો, અરે આવશે એકતો દીન એવો.
નદે જો પછી આપ્ય ઉઘાડવાને, નદે દ્રવ્ય દોટું દેખાડવાને;
નદે જોડવાતે તથા શબ્દ તેવો, અરે આવશે એકતો દીન એવો.
રહ્યા ગિત્ર સંગંધિતે સર્વ રોશે, જરી જોર ચાલે નહીં દ્રષ્ટિ જોશે.
જશે આખરૂં ઉડિ આતો આવેવો*, અરે આવશે એકતો દીન એવો.
હશે આજથી વર્ષ બારે અગ્યારે, કદાપી હશે આજ કે કાલ ક્યારે;
નથી તો નથી શો ગરસો રહેવો, અરે આવશે એકતો દીન એવો.

[illegible]

24534

[illegible]

ਸਾਹਿਬ ਵਿਭੀਫਿਲ.

આના ને યત ખીર આંક ખુલિયી, માતા હરાધી હતા,
માતાના મુખિ લોક મીત શુભનાં, દાતા દયાશુ હતા;
માતાને પિતૃના પવિત્ર કૃત, દેખાતા હતા દીવ્ય;
'તાના અગ્નિ વિશે તજ્જને સ્વતંત્રને, ભક્તા રહ્યા શ્રદ્ધા.

શિખરિણી વૃત્ત.

મુને સુઝે પાસે વિદિત જૂન બ્યાસે વરણબ્યા
 હટા કેવા કેવા, અધિક વણિ એવા નર ચબ્યાઈ
 આરે એવું જાણી, પ્રતિ દિવસ પ્રાણી પ્રજા બળ.
 વૃષા પાણી આણી, તન મરવણું આ તક તલ.

६।६३।

મનુષ્ય દેહ મદિમા ધણો, આરે શ્રવણ જાણે;
તે પામી પર સોહનુ, કરે નિશ્ચય રહેણાણુ.

સુવર્ણા બંદો

જમન પ્રતિપાળને જાણુરે જીવડું, તે વિના હુચ્છછે જ્ઞાન તારું;
અધિક હિપદાર દરતારનો માનજે, માનજે સસ આ વેણુ મારું;
આજી પંખાજી વાગાજી છે આગરે, જમત પ્રતિપાળને જો ન જાણે;

એ યદી અપુષ્પ તે કાણુ આ કાળમાં, વ્યાળના વદનનો વાળ તાણે.
ખરચતાં મૂલ જગમાં ન ખોલ્યું જડે, શોભતું શરિર અણ મૂલ્ય આપું;
આજ જળ વસ ઉપયોગિ વસ્તુ રચી, ઈષ્ટ દેવે મહા કષ્ટ કાપ્યું;
આજ પાણુ તું વસે તેહના રાજમાં, અંત ભગવંતની પાસ જાવું;
ઝોગ વીચાર નહિ કેમ વીચારિયે, સ્યૂળાં તજિ ક્યાં જમ સ્થીર યાવું.

વૈભવ દેખી રીઝાવું નહીં.—ભુજંગી છંદ.

કહે શું થયું જે ધણું તું કમાયો, કહે શું થયું પૂર્ણ પૈસો જમાયો;
અરે આંતકાળે જવું ઉછળીને, રખે રીઝતો રિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને.
ઊંચા વાસ ચોખ્ખા સુનાથી ચણાવ્યા, તણુ સર્વ તે સ્વર્ગ વાટે સિધાવ્યા;
વડા વાસ જેવા ન આવ્યા વળીને, રખે રીઝતો રિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને.
હિરા મોતીના દાર હેયે ધરીને, સદા શોભતા જે ગયા તે મરીને;
બની રાખ તેની ચિતામાં બળીને, રખે રીઝતો રિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને.
જિતી જુદમાં રાજ જેણે જમાવ્યાં, મહા શત્રુનાં શીશ નીચાં નમાવ્યાં;
પડ્યા તે પ્રતાપી ધરામાં ઢળીને, રખે રીઝતો રિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને.
ન રાચીશ તુ પુત્ર પૌત્રાદિ પામી, નરાચીશ સૌની લાધને સલામી;
નરાચીશ કાયા આતી ઉજળીને, રખે રીઝતો રિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને.
કદાપી ન માનીશ જે દેહ મારો, ટકીને રહ્યો જેહમાં જીવ તારો;
નકી જાણુ લાંબી જશે નીકળીને, રખે રીઝતો રિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને.
મહા સિદ્ધિ મુદ્ધાનું બ્રહ્માંડ મોટું, ખરે ખાત જેતાં દિસે સર્વ ખોટું;
ટકેલું બધું તે જવાનું ટળીને, રખે રીઝતો રિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને.
ધણુ વેગવાળી જુઓ કાળ ઘંટી, બધું વિશ્વ તેમાં પડ્યું જેમ ખંટી;
દેખી મારશે દેહ સૌના ઢળીને, રખે રીઝતો રિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને.
મન્યા પ્રાણિયો સૌ રસાસ્વાદ માટે, વડી આશથી વીચરે વાટ માટે;
ખરેણે જુઓ મરત મેળી મળીને, રખે રીઝતો રિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને.
ધણુ મર્મમાં તું ફરે જેમ ઘેલો, દિસે આવણે સાંદ માતો ધગેલો;
છડેલો ફરે શીઘ્ર સૌને છળીને, રખે રીઝતો રિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને.
ધણું દ્રવ્ય જેમું મધું ખારે વાટે, દલે આંધળીને મળી આન આટે;
અરે તોય મૂળે નહીં આંધળીને, રખે રીઝતો રિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને.
અરે જીવ જે તું તને આજ આમે, દિખી દેહના મુદ્ધ દત્તપત્તરાને;
કહે સત્ય સંકાજ આ: સંકળીને, રખે રીઝતો રિદ્ધિ સિદ્ધિ રળીને.

होहोरो:

पश्यो वाडि भगविने, मन्वा दीकरा शक;
मुखा शरीरे महासना, पञ्च कृतिसर्गा इक.

भोतना क्षय विरो.—कुंजजिया.

इदरे हुनिवासर नर, गार्हस नहर अमार;
मंग भदा विकराण छे, भुद तुलने जानार;
भुद तुलने जानार, लखु भाषो के आरो;
नासि सके तो नाथ, पञ्जी पस्तावो धारो;
दामे दक्षपतराम, राम भनि गान् उग्रररे;
भी हरितुं ले सरथु, भरथुपी मनभां इदरे.
आधा पूर्वज पुष्टने, पुं गेलु तेनां नाम;
पिता पितामहना पिता, ते क्या गया तगाम;
ते क्या गया तगाम, जगर यर्ध कोर्ध न लसा;
पुण्यांजने पेठ, हता नदता यर्ध वीसा;
दामे दक्षपतराम, नही रहिया निर्भाषा;
अमे जेम करोड, पुष्ट पूर्वजने आधा.
तारा तारी हेडिना, मित्र गया अछे भरद;
तोपलु पुं तेनुं अछुं दिसमां न धरे इरद;
दिसमां नधरे इरद, गरद यर्ध अमे गुमाने;
भूषि मयो निज भान; विषय रस वारण्यो पाने;
दामे दक्षपतराम, भानि भन मोध अमार;
रनेदि गया संभार, तारि हेडिना तारा.
अछे रान् राखु गया, गया अछि कंगाम;
अछे पूरा पंडित गया, गया भूषे निर्भाष;
गया भूषे निर्भाष, रखा ले नहि रहवाना;
अछे दिवस अक्षुषित, जगत छोडी नववाना;
दामे दक्षपतराम, होय दुर्बल के ताल;
सरजे भाये सर्व, कोलु राखु के रान.
सपमां सदया सर्व दिन, के दुष्टमां दिनरात;

સપનાંતરે સગ સર્વે તે, વિસરી જાશે વાત;
 વિસરી જાશે વાત, વિલા દિન જુઓ વિચારી;
 દિદિ કીધો ઉપવાસ, જમ્યા કદિ સુખડી સારી;
 દાખે દલપતરામ, આજ ન મળે રસ મુખમાં;
 તેમ ગયા તે ગયા, દિવસ દુખમાં કે સુખમાં.
 મુખે ગમેલા સમયનું, તજી અહંપદ આપ;
 દુખે ગમેલા દિવસનો, શો કરવો સંતાપ;
 શો કરવો સંતાપ, પાપકે પુણ્ય પકડશે;
 જેનો જરૂર જવાળ, પૂછતાં દેવો પડશે;
 દાખે દલપતરામ, લેખિ દિન તેમ લખેલા;
 નદિ બીજા નોંધાય, દુખે કે સુખે ગમેલા;
 સરજ્યો રાગ સ્વમમાં, ભોગવિયા ઉપભોગ;
 દાકમ થઈ હકુમત કરી, પામી જર બળ જોગ;
 પામી જર બળ જોગ, મોજ મન ગમતી માણી;
 જ્યાં જાગીતે જુવે, રૂચે થઈ પાગર પ્રાણી;
 દાખે દલપતરામ, આમ સંસાર સમરજો;
 જન જીભારી જોમ, સ્વમમાં રાગ સરજ્યો.
 એક ધરીનું સ્વમજો, જુગ ધરિનું પાણુ જાણુ;
 વડું સ્વમ સો વર્ષનું, તે પણુ તેજ પ્રમાણુ;
 તે પણુ તેજ પ્રમાણુ, જાણુને જે વદિ જાણી;
 સુખ દુખ કીધું સર્વે, જાણુ જોઈને જાણીશે;
 દાખે દલપતરામ, તુલ્ય જાળ કરણુ કરીનું;
 તેમજ સ્વમ તુલ્ય, ધણુ કે એક ધરીનું.
 એ સુખ કરણુ જોઈને, કશો દરખ કે શોક;
 રાત વિષમ રજાની મરી, કાંઈ મારે દોષ;
 કાંઈ મારે દોષ, કોઈનાં અપજાણુ લખને;
 એ જાણીને જાણ, એ જાણે જાણ કરને;
 દાખે દલપતરામ, જાણે નદિ તુ જાણવારણુ;
 કાંઈ કરણુ જાણ, કરે તિલ એ સુખ કરણુ.
 જાણીને જાણે જાણ, જાણીને જાણીને;
 જાણીને જાણે જાણી, જાણીને જાણીને;
 જાણીને જાણે જાણી, જાણીને જાણીને;

સજિ સતોત સદૈવ, નં ડરતું જોખમ-ડરથી;

દાંખે દસપતરામ, કવેશ લગલેશ ત દરવો;

દૈશરપર આપાર ધરી, ઉદમ આદરવો.

છાંદ: વિજય છંદ.

મથે મથા બદ્ધ-સંકે મથા, ને રલા થકિ કાષ્ટ નાપી રહેવાનો;

સારંગમંડ સહોત અખંડ, બુઝોગ મહોતખ ખામિ લવાનો;

મરે મર્યાપમરો મરનામ, વિનાશ સગે નકિ નાશ થવાનો;

મિલ દિસાળ કળી દેવપત, દવાન દિશે પળ રંગ દવાનો.

દોહડોશ.

પૂજા રવમનો, માચો રવમ વિષાધ; ગમતુંલ સંસારમાં, સત્ય પુનતે પામ;

આમ સારહે, સુખનો એવમ જાણાય; અજાની જન વિષ-પી, સાતમળી લગવાય;

આ તંતુનો, સપ્તમે છે સંસાર; સાત તોતળા સંધિયાં, જીવત તૂટે અદર

મુક્તિ છંદ.

મુ કામનજો તાજો મંસાર છે, સંધિયે સાત ત્વે તેમ-તૂટે;

મરિ આગેઅનો પાંચ ત્વે દોષ નહિ, પાંચ ત્વે દોષ બેસાર ખરે;

તેમ બેસાર તો મરેત મંતાન તર, દોષ મંતાન વિપુ લાગ તરે;

તેમ તો સત્ત નહિ દોષ દેવપત દરે, સંધિયે અખંડિ રહિ તૂટે.

દોહડોશ.

આનિ ચિન્તા દરમો કહે, ગુરખ તંદ નિર્મિત,

ખીચ જવાની આમ પનિ, ચિન્તા પસંદ વિષ.

મખુચે પૂરતી કો રંગી અમરજ કોલ અદર,

સોતગળા: કપર દિશે અતલ તો ની અદર,

આ દુનિયામાં અપાત નહીં અદર તરે;

તો મરી ને તૂટતી જ લગતી કો રંગ.

જાગતો આ અસલ કો અદર કો અદર,

કોલ એ લેવા તો અદર કો અદર તરે.

તોલ દુષ કોસલ કો અદર કો અદર તરે,

સોત રંગ કો અદર કો અદર તરે.

ધનાક્ષરી છંદ.

સાગરનું કહે કદી પાણી ગણી જ્યાં જુએ ત્યાં,
 બાસે વળી વિવિધના જે વિમાર આપ ઉર;
 ગણિત કરે તો પત્ર માપી આપે વનનાં, શુ-
 વનમાં વિદ્વાન જ્ઞાની નિશ્ચે સરસ જરૂર;
 “રઘુ રાજ” જશ જેવો પામ્યા પ્રાઢ સેના સજ,
 લેલે જશ ને સારી સજ્જવે સિંધુ પાજપૂર;
 સજે વાણી કે ક્રમાણી પીતા થકી કરે ધણી,
 ભેગી ભક્તિ વના સસ તત્વ તેથી સદા દૂર.
 મળ કરે કરે મોતી માણુક માળાઓ ધરે,
 ગગત માંહી જે રીઝે તો રૂપેઆ આપે ગણી;
 સંસારમાં જે કર્યું તે પાપ પુછાવી લે એવો,
 નોખો નથી જાણે નરનારી રક્ષાકારી ધણિ;
 સારો વાણુ ધર્યો તપે પીગળતાં શેળી રાળી.
 ભૂમિ લણી નાઠો, પામ્યો જે શ્વસનાં શાંકાધણી;
 રક્ષા અગણિત તેનો મેં ન પાર શકાયજ,
 કાણુ ગણતિમાં ગતિ ધરા અભિગાનતણી.
 છેલીવારે ધર છોડી પાપી પોતે જ નરક,
 ધારે પારવિના ધરે કાળ કોટી અંગ દુઃખ;
 નૌકાને મારે પછી ક્ષમા મેલીને જખ મારે,
 લીધાં તદ્દત્ત પૂરાં ઢેશરાં નેં તપી કુખ;
 કાણું જે કાજળ જેવું પાસે વૃષ+ રૂપ પેળી,
 નેણમાં લજ્જદીણુ તું વારી ભરે રટી લુખ;
 હમેશાં અણુધ પામ્યો પીડા અમરમપાર,
 ધારે ચઢી નર તુંતો તજ્યો મન માન્યું મુખ.
 રિદ્ધિને સિદ્ધિમાં મોહો માનનીતું જોષ મુખ,
 ટકી પડ્યે પણુ ખોયું તેજ તન આદિ વળિ;
 નૂતન* રીતે તું આલ્યો પીટાયો સડ પ્યારથિ,
 જેવે પાપે રીઝે મન નીસ દીન બાવે બળિ;

† શ્વસન-પવનની. ‡ તદ્દત્ત-તે રસ્તે જોષએ તેટલાં. + વૃષ-ન
 મરાળનું. * નૂતન-નવી.

દગ સાચું મનુષ્ય નથીજ બાણે એક છેક,
 પછી સાચું વચન પોતે કહી ન શકે સાર;
 મૂઠમાં કસરને અમર જેવો કહેવાય,
 છીત ધરાવે ન તેનો નાખો મનનો કરાર;
 કાન ધરે લાખાડી ઉઘાડી ઘણી વાતો વિશે,
 પકા કરી દગો બરે ભેજો પાપ વાળો ભાર;
 મન તેનું ટુંકું દક્ષપત કહે રહે, ને દ-
 રેલ ખની નાંખે તે સદન નિજ સદા જાર.

હરિ ભજવાનો ઉપદેશ.

દાહરે.

અરે છવ તે જન્મિને, શોધિ ન લીધો સાર;
 બ્રમણમાં ભૂલ્યો ભગી, ભર્યા પાપના ભાર.

ભુજંગી છંદ.

ભર્યા પાપના ભાર સંગાર ગાંધ, કુડા કર્મની ખૂંચ કીધી કમાઈ;
 ગળ્યો ગાલ મેલી જવુંછે ગરીને, હવે છવ હેને બછ લે હરીને.
 બહુ શુક્તિયે હમથી જૂઠું ખોલ્યો, ખરો સત્યનો તે ખજનો ન ખોલ્યો;
 અરે તું ન ચાલ્યો રૂડું આચરીને, હવે છવ હેને બછ લે હરીને.
 દયા છોડિને દૈકને કટ દીધાં, લુચાર્ધ કરી દૈકનાં દ્રવ્ય લીધાં;
 દિલે દૈવથી દોષ દેખા ડરીને, હવે છવ હેને બછ લે હરીને.
 કહે ભાર્ધ કાયા ધરી શું કમાયો, ગયો લાભ તો ઉલટો તું લુટાયો;
 હ્યો કીચમાં રૂઢ સૂંધી કરીને, હવે છવ હેને બછ લે હરીને.
 જનો દૈક બેને ગયા તૂજ બેતા, સગાં ને સખંધી રહ્યાં સર્વ રોતાં;
 ધિખાવી દિધા ધોમ ઝાળે ધરીને, હવે છવ હેને બછ લે હરીને.
 હતી હામ દૈયે થતી હવ જાયા, જંગીમાં સમાયા રૂડા રાણિ બપા;
 ન કાંઈ ખચ્યા ને કપાયો કરીને, હવે છવ હેને બછ લે હરીને.
 અરે તારું આકૃષ્ટનો ઉડિ બચે, સમો આચરે કાલ શા હાલ યાશે;
 અખી લાખ કિંઈ રહ્યો આદરીને, હવે છવ હેને બછ લે હરીને.
 દિશે પુત્ર ને સ્ત્રી દિમે દાસ દારી, તથાપી અરે છવ બે તું તપારી;
 તને મોતખી તારશે તે તરીને, હવે છવ હેને બછ લે હરીને.
 ધણુ ખાધુ પાંધુ ધનુ ખેલ ખેલ્યો, અખોટવો કથો સવાદ એક ન મેલ્યો.

સુ ધર્મનો સ્વાદ સદૈવ સારો, ગણાય મોળો મુખપાન ખરી;
 ગરાપતો નિત્ય મરી મરીને, હરી હરી જોત દરી દરીને.
 જાતાં જુડાં જાપણ મળ મળે, મળી મળી ઇશ્વર પાદ રાખે
 જરૂર જૂને ન જરી જરીને, હરી હરી જોત દરી દરીને.
 કરેલ કાપા પડ જેમ કાળો, મરેલ આયુષ્ય જળ પ્રમાણો;
 જશે ખડું નીર અરી અરીને, હરી હરી જોત દરી દરીને.
 અપાર સંસાર સમુદ્ર આણે, સદાય તે રાંકડની સિમાણે;
 તકાવ તું પાર તરી તરીને, હરી હરી જોત દરી દરીને.
 ધુમાડિનો ધૂસ અનિત્ય એછે, સુ બોધ શીઘ્ર દ્વાપત દેછે;
 મનુષ્ય તો જાય મરી મરીને, હરી હરી જોત દરી દરીને.

ઈશ્વર ભજવાનો ઉપદેશ.

લક્ષ્મીધર છંદ.

ઠીક થૈ જે ઠરેલો બધે કામછે, નામ તે એક તેનાં ધણાં નામછે
 સર્વદા જો તમે કામ સારાં સજો, ભૂપના ભૂપને ભક્ત થૈને ભજો
 જાણજો જ્ઞાન અજ્ઞાનને જુદછે; સેવવા જોગ તો શ્રીહરી શુદ્ધછે;
 ભૂતને પ્રેતને તૂત જાણી તજો, ભૂપના ભૂપને ભક્ત થૈને ભજો.
 કોટિ અઘાંડનો એજ કર્તાર છે, કામ જેનાં જુઓ સર્વ શ્રીકાર
 હે જનો હેતથી હેતુ તેના હજો, ભૂપના ભૂપને ભક્ત થૈને ભજો.
 ઈંડ જેવાં જુઓ બિંબ આકાશમાં, બાળિયે આપણે ઈંદુ આભાર
 સ્થાપનારાતણા આપ મિત્રો થજો, ભૂપના ભૂપને ભક્ત થૈને ભજો
 પાણિને પૃથ્વી પોતેજ પેદા કર્યા, ધ્યાન દે માનવીને રચીને ધર્મ
 સર્જનારો હશે કાણુ તે સોધજો, ભૂપના ભૂપને ભક્ત થૈને ભજો
 આપણે કાજ જે અન પાણી ધરે, કદ કાળે વળી તેજ રક્ષા કે
 માનવી માત્ર જેથી કરેછે મજો, ભૂપના ભૂપને ભક્ત થૈને ભજો.
 સિદ્ધિ જેની મહા શક્તિ દીસે સદા, કોડ કાળે નહીં નાશ જેનો
 વિશ્વના વાસિ સૌ વાત્સવે વંદજો, ભૂપના ભૂપને ભક્ત થૈને ભજો
 આદિ કે અંત જેનો નથી આવતો, ભૂધરો એજ છે ભક્તને બા
 આતુરી તેતણી ચિત્ત વીચારજો, ભૂપના ભૂપને ભક્ત થૈને ભજો.
 રામમાં કોટિ અઘાંડ છે રાજતાં; છેક ઝીણાંજ છિદ્રમાં છાજતાં;
 રે તમે દીનમાં દાખલા રાખજો, ભૂપના ભૂપને ભક્ત થૈને ભજો.

સુ ધર્મનો સ્વાદ સદૈવ સારો, ગણાય એખો ગુણવાન ધારો;
 ચરાયતો નિત્ય ચરી ચરીને, હરી હરી બોલ ફરી ફરીને.
 ભક્તો ભુડાં ભાપણ મૂળ ભાષે, ગણી ગણી ઇશ્વર યાદ રાખે;
 જરૂર જૂલે ન જરી જરીને, હરી હરી બોલ ફરી ફરીને.
 કરેલ કાયા ઘટ જેમ કાણો, ભરેલ આયુષ્ય જળ પ્રમાણો;
 જશે બધું નીર ઝરી ઝરીને, હરી હરી બોલ ફરી ફરીને.
 આપાર સંસાર સમુદ્ર આછે, સદાય તે સંકટની સિમાછે;
 તકાવ તું પાર તરી તરીને, હરી હરી બોલ ફરી ફરીને.
 ધુમાડોનો ધૂત્ર અનિત્ય એછે, સુ બોધ શીક્ષા દલપત દેછે;
 મનુષ્ય તો જાય મરી મરીને, હરી હરી બોલ ફરી ફરીને.

ઈશ્વર ભજવાનો ઉપદેશ.

લક્ષ્મીધર છંદ.

હીક યે જે કરેલો જામે કામછે, નાપ તે એક તેનાં ધણાં નામછે;
 સર્વદા જે તમે કામ સારાં સજો, ભૂપના ભૂપને ભક્ત થૈને બજો.
 જાણજો જ્ઞાન આજ્ઞાને જુદછે; સેવવા જોગ તો શ્રીહરી શુદ્ધછે;
 ભૂતને પ્રેતને તૂત જાણી તજો, ભૂપના ભૂપને ભક્ત થૈને બજો.
 દોષિ બ્રહ્માંડનો એજ કર્તાર છે, કામ જેનાં જુઓ સર્વ શ્રીકાર છે;
 હે જનો હેતથી હેતુ તેના હજો, ભૂપના ભૂપને ભક્ત થૈને બજો.
 હંડ જેવાં જુઓ જિંબ આકાશમાં, બાળિયે આપણે હંદુ આભાસમાં;
 સ્થાપનારાતણા આપ મિત્રો થજો, ભૂપના ભૂપને ભક્ત થૈને બજો.
 પાણિને પૃથ્વી પોતેજ પેદા કર્યા, ધ્યાન દે માનવીને રચીને ધર્યા;
 સર્જનારો હશે કોણ તે સોધજો, ભૂપના ભૂપને ભક્ત થૈને બજો.
 આપજો કાજ જે અન પાણી ધરે, કટ કાજે વળી તેજ રક્ષા કરે;
 માનવી માત્ર જેથી કરેછે મજો, ભૂપના ભૂપને ભક્ત થૈને બજો.
 સિદ્ધિ જેની મદદ ચક્રિ દીસે સદા, કોડ કાજે નહીં નાશ જેનો કદા;
 વિશ્વના વાસિ હૈ વાકપે વંદજો, ભૂપના ભૂપને ભક્ત થૈને બજો.
 આદિ દે અંત જેનો નથી આવનો, જુદરો એજ છે ભક્તને ભાવનો;
 આતુરી તેવણી મિત્ર સીચારજો, ભૂપના ભૂપને ભક્ત થૈને બજો.
 જેમમાં દોષિ બ્રહ્માંડ છે રાગતાં; હંક ઝાણાંજર છિદ્રમાં છાનતાં;
 દે તમે દીકમાં કાજવા રાખજો, ભૂપના ભૂપને ભક્ત થૈને બજો.

મને પુરસ્કારા મારજ મર, ધાર મરણી મર મારન;
 તુરુષાણુની દેવ મરજ વજ, માર ગણે ગમવાન;
 માર માને ગમવાન મરનથી, સજ અંતરમાં મોઢ સત્તવી;
 દલપત કહે સજ મરજ કર, મને પુરસ્કારા સીરજ મર;
 અખિત અખિત દલપત અતે, ડરવાનુ જે દાન;
 ને આટે મહિનાના નિસ દિન, નિસ દિન રહિને નામ;
 નિસ દિન રહિને નામ ન બહી, દેવ કરી દરિને નહિ બહી;
 દલપત મો દલુ સો સતે, અખિત અખિત દલપત અતે;
 સુખર સુખર નર તુ સુખરીને, સુખરે સો સંસાર;
 આગસ વિપ તજિત જગમ રૂપી, મો ન જમે કંસાર;
 કો ન જમે કંસાર સરસ તે, તુખિત મરે સિદ્ધ વારિ વરમો;
 કહે દલપત દિલ દાપ કરીને, સુખર સુખર નર તુ સુખરીને.

ઉપદેશો સિદ્ધાવલોકન સચેયા.

કરવા સુ વિચાર સદા દિવમાં, ગવસાગર ભક્તિ કરી તરવા;
 તરવાર બહાદુર તેજ ખરો, દિલને નહિ દે દુખથી ડરવા;
 ડરવાનું ગણે દિલ દુયંબુથી; હરખાપ પરત્થે પિય દરવા;
 હરવા પરદ્રવ્ય કહે દલપત, મહે નહિ સિત્ત શુર કરવા;
 કરિયે પરમારથ પ્રિત સહીત, અને કૃતિ ઉત્તમ આદરિયે;
 દરિયે દુખને દુખતો જન દેખિ, દયા દિવમાં મરથી ધરિયે;
 ધરિયે રય સક કરે ધરણીપર, તેમ દયા શુભ વાવરિયે;
 વરિયે વર અન્ય નહીં દલપત, પતી જગ કારકને કરિયે.
 ગળશે નહિ જન્મ મનુષ્યતણો, અઘટિત કર્યાં કૃત ઉગળશે;
 બળશે નહિ પાપ પછી સધળાં, તુજ સંકટ કોઈ ન સાંગળશે.
 બળશે દુખ આવિ અનેક બિજાં, ઉભરાનિ પેટે અતિ ઉછળશે;
 છળશે જગ હૂત કહે દલપત, પછી તુજ પાપ પુરાં મળશે.
 ધરથી શુભ ધર્મ વિચાર ધરો, ડરતું ન પડે જમના ડરથી;
 ડરથી તજી ધર્મ ન દોષ કરો, નિપજે નહિ કાંઈ કદી નરથી;
 નરથી નિપજે સુખ કે દુખ તો, પછિ સર્વ પિડાય પરસ્પરથી;
 પરથી ન બને કશુંએ દલપત, અનેજ બધું ધરણી ધરથી.
 ધનમાં મન ધારિ ધમા ધમ કીધ, રહ્યો નહિ નેહ નિરંજનમાં;
 જનમાં ધરિ જન્ય જનાનર જેમ, ન કાદિ ધડી કદી કીર્તનમાં;

મનહર છંદ.

સાર કાગ કરે તેની ખામીઓ ન ખોળી જોવી, સારા સારા શુભ જોઈ રહેવું જે
શાણપણે શાણા જોતો સજે કાગ તોય તેમાં, નક્કી જાણો કશું કહેવાતું રહેતો
ધર્મરતા કામમાં અનેક રીતે ખામી ભાસે, ગણીમાં ગિફત નહિ નિધિ જળ ખાઈ
કહે દલપત કોટિ જાનુનો આ ભાસ છતાં, આશામાંની રંગ આ આકાશમાં અધા
દોહરો.

સૌ વાતે પડદો ભલો, ખુલ્લો દિસે ખિલાડ;
ત્વચા મઢ્યું શોભે શરિર, વસે માંદિ ગંધવાડ.

પોતે પોતાનું કામ કરી લેવા વિશે.

દોહરા.

અંતરમાં ધર્મર ધરી, પ્રેમે કરી પ્રણામ; શુભ ભાસે તે સર્વદા; કરવું તાર
કોઈ વખાણે વિશ્વમાં, કોઈ કરે બદનામ; તેની તો ચિંતા તણ, કરવું તાર
પ્રથમ વિચારિ તપાસિજે, પોતે તું પરિણામ; શુભ કળ દાયક સંભવિત, કરવું તાર
સ્વભાવ જૂદા સર્વના, તે નહિ ગણે તગામ; દાસાઈ નરસુ કહે, કરવું તાર
બહુ ધન ખરચી બાંધિયે, ધરણી ઉપર ધાગ; કોઈ ભંચું નીચું કહે, કરવું તાર
બલા કુવાને પણુ ભલો, ગણે ન સધળું ગામ; કહે કો પહોળો સાંકડો, કરવું તાર
સજ્જનનતણી સલાહ લે, ઠીક કરી ગન દાગ, ભાસે જે તુજને ભલું, કરવું તાર
પ્રારબ્ધ પૂરું કરી, વળતી લે વિશ્રામ; વચમાં વાત ન સાંભળિશ, કરવું તાર
આજસ તણ આહોનિશા, હઈડે રાખી હાગ; સર્વેતું શુભ આહિને, કરવું તાર
કોઈ મુરખી ગાનશે, ગણશે કોઈ ગુલામ; હરખ શોક તેનો તણ, કરવું તાર
જે માટીનાં માનની, તે શું દેશે દાગ; ધર્મરની આશા ધરી, કરવું તાર
સલાહ સારી સર્વદા, દેહે દલપતરામ; નિર્મળ ગન નિશ્ચય કરી, કરવું તાર
તેજ તમાઈ જાણુને, કોઈું જે શુભકામ; પછિ ખીળ પૃથ્વી વિશે, દાટયા રહેશે
પ્રભુની ચલાય પ્રસન્નતા, કરે તેજ શુભ કામ; કાં કોર્તિ જૂખ્યો કરે, નિશ્ચય રહેવા
નિંદા સ્તુતી નવ ગણો, કરો આપ શુભ કામ; કર્યા બનયછે કામનિજ, જેમ મેલે રવિ
સવૈયા.

વાર તમે તલમાર કરો ન, સદાશુભ કામ ધરો કરવા;
વાર કરો ધર્મ દીનજનોનિ, કરો જન કલ્પદી નરવા;
વાર નહી ચર્ચિછે વચમાં, તણયારી યમ ફરવા રમવા;
વારગવાર કહે દલપત, સદા બવતીર તમે તરવા.

ઈચ્છે જેનું અવરનું, એનું આપનું થાય; નહિ માનો તો કરિ જુઓ, જેથી તુરત જણાય.
પરનું બિગડતાં પડે, જોળમ આપ જરૂર; પ્રગળતાં 'શિવપુત્ર' ને, પ્રજ્જ્વલ કોપર.
તદ્દયીરે તરકટ કરી, પરટે તોગત પાંચ; પણ સૌ જાણો સાચને, કદી ન આવે આચ.
જોર વિના સન્મુખ રહી, જો રવિના સન્મુખ; રહિ ઉભો રજ નાંખશે, પડે પડને મૂખ.
કર્તારે કોકિલતણો, રચ્યો ગધુર શુભ રાગ; અદેખાઈ ઉરમાં ધરે, કોકિલ ઉપર કાગ.

કવિત. ચંદ્રમહુલુ નિષે—પૃથ્વીપ્રતિ ઉક્તિ.

જાનું તણી પ્રભા, જૂગિ તુજ પર ચંદ્ર પર, પડતી હતી, હતી રીતી તે કૈક કાળની;
ઈંદુ પ્રભા પામી તને, આપતો ઉજેશ લેશ, તે વિશેષ લોભે ગતિ કોવી ખોટા ખ્યાલની;
તેં જાણ્યું જે વચ્ચે પડી પામું હું જધો પ્રકાશ, ચાલી દલપત ચાલ ચાડિયાની ચાલની,
ઈંદુમાં અંધારું થતાં, તુજમાં અંધારું થયું, એતી લે અચળા ચૂક, તે તારી કુચાલની.

વાદવદવા વિશે તથા પક્ષપાત વિશે.

દોહરા.

સરસ ચિત્ત ચરચાવિષે, સંપ તથા સંતોષ;
દેશ બુદ્ધિ ચરચા વિશે, કલેશ વૈર ને રોષ.
કરિયે ચર્ચા જ્ઞાનની, અતિ ઉગંગ ધરિ ઉર;
પકડે રૂપ લડાઈનું, દેખી ખશિયે દૂર.
માન તજીને માનિયે, ભલે પ્રકારે જૂલ;
તો સીધો રસ્તો જડે, ફાગટ તજિયે કૂલ.
અસત્ય ભાષણ ધરિશા, નિર્દયતા દિલ રોષ;
દુર્વૃક્તતાદિ દુરાચરે, દિસે ધણેશ દોષ.
આપ આપની રિયતિ તરફ, તાણુ ખેચનું તાન;
શિયાળ તાણુ શીખળણિ, વસ્તી સન્મુખ જ્ઞાન.
વાદીથી ડરિ લેગળા. ઉભા રહિયે આપ;
વાદી આગળ હોયછે, કોધી કાળો સાપ.
કદિ કરવો નહિ કોઇએ, વાદીનો વિશ્વાસ;
સંભળાવિને ગધુર સ્વર, પકડે નાંખી પાસ.
જે વાદીના જોડિયા, ઝેરી જાતે હોય;
તે વાદી સાથે સજન, વાદ ન કરશો કોય.
ગાને તેને મુખથકી, દર્ઢએ શુભ ઉપદેશ;
નહિ માને તો તે ત્રિણે, દિલ નહિ ધરિયે દ્વેષ.

મનહરે છંદ.

પેમાને દેમો પુછે છે જ્યાંથીમાં પ્રતિ વસે, મેલ ત્રી માંડેલે ચોમાલે માય ચાર ને;
એક મેલ દરી કે જાર દરી, શુભુઆ તે, પેમા કહે એકજ છે એકજ પ્રકાર ને;
દેમો કહે તારે કહે એકજ મનાય કેમ, જ્યેથીએમે શુભુઆ જતાવેઆલે પાર ને;
કહે પેમા તારી સાથે કરે કાલુ માયા કૃત, ન દેમા તે શુભુઆ છે તુને તારે પાર ને.

વિરોધા ભાસ.

વાદ વાવાપકી વિરોધ કોષ વધી જાય, વાદ વલ્લખાં કમો કાર નથી કહીએ;
વાદ વદી વરો દરી વિત્ત નહિ વાવરીએ, વાદ વદી સામે પૂર પડીએ ન નદીએ;
વાદ વદી જમણુ ન જમીએ જરા વિરોધ, વાદ વદી સડીએ ન ગડા મડીએ;
વાદ વડવામાં દોષિ કહ દલપત કહે, નિર્ધાર નહારાપી નહારો વાદ વદીએ.કુ
કુંદાર કુંદારા કરીએલે જ્યાં નહારા મોલ, જાગીએવાજુંડ લોકખપ પામી ભાગીએ;
દેસ કે દેસનો પ્રવેશ લેશ લેખીએ તો, કરીને નિકાજ તતકાજ તેને સાગીએ;
એક જ્યાં વિવેકવીન ત્યાં થકી તો છૂટાને, લાખ વાર તેને લખી લખી પને સાગીએ;
કહે દલપત, માર મમાવે ને ચાર વાર, માર વાર શું કમર વાર માફ માગીએ.

દુમ્મસા છંદ.

શુભરે નટ શુભ શિખામય ચારિ, કૃપાધિ તને સગળતું કથી;
શિર સાત મહા ધરિ ખાજક જે લખ, દોર ચડી ઉતર્યો દુઃખધી;
કરિ કોડ કળા દલપત કહે, ખુબ જેલ કરીશ મરીશ મથી;
ન મહા કપવા નિરધાર કંઈ, નર તે તુજને જલવાર નથી.

ઉપજાતિ વૃત્ત.

વ્રયાજને વાદ જ્યાજ થાયે, તમાપિ તે મત્ત કરીજ આપે;
ભરી સમાર્માં શત વાર જૂએ, તમાપિ છુએ કલિત કબૂલે.
વાયાજ શું લોડ કહિ ન કીને, જલ્દયરોથી ખજ માંધિ ખીને;
શુજે ન તેના સખ્યા શિરસા, વિચિત્ર તેના છજની વ્યવરમા.

સોરડો.

જેને જેનું જાન, તે સમજે તે વાતમાં;
અવરજ ધરે અવજ, માને નહિ મનાવતાં;

કુ એવા અર્થ વખાણે કે નારા સાથે નારો વાદ વદીએ પણ ખ-
રો અર્થ એકે કે વાદને નારાથી નારો કહીએ.

હાહુરા.

સાકર તજે ન સરસપણું, સોમલ તજે ન ઝેર; સજ્જન તજે ન સદ્નતા, દુરજન તજે ન ધેર.
કહે નપુંસક પુશ્વલી, યુધ ન કરે બગિચાર; ક્ષમા ક્ષમાધર નવ તજે, હાથો કહે હમર.
હાર વિષે શુણુ હોયછે, શીતળ સુવાસદાર; મળતાં શોભા માનવે, હડિલા જનથી હાર.

ઉપજાતિ વૃત્ત.

ખરેખર જે સુખ છે ક્ષમામાં, રહું નથી તે સધણું રમામાં;
રે ઝેર ફરી બગિની રમાછે, સુખમંની પતિન ખરી ક્ષમાછે.
ક્ષમાયિ શત્રૂનિ ફજેતિ થાશે, જે આપણું સલપણું જણાશે;
ક્ષમાયિ થાશે જસકામે કામે, દિવે વિચારું દ્વંષપતરામે.

હાહુરે.

સમયે યે રાખે ક્ષમા, જીવાત છતે કામ;

જોજ અધિક વખણાયછે, દાખે દ્વંષપતરામ.

લક્ષ્મી સંબંધો વિષયો.

મનહર છંદ.

લક્ષ્મીથી થાય મોટા જન તથા રાજ શુરા, રાજ વિદ્યાભ્યાસ વિના લાંચિયા જણાયછે;
જૂલમી જોરાવર ને નિર્બળ દીસેછે કેંક, પેટ ભરવાની ખીડા વાળાએ ધણાયછે;
ચડતી પડતી દયા દુઃખ કે કરજ થાય, કૂલાણુછ તથા કરકસર ગણાય છે;
કંજુસ, ગરજ તથા કિંમત કહેછે જેમાં, લક્ષ્મીના અંગમાં તે સર્વ વખણાયછે.

લક્ષ્મી વિષે રૂપેઆના શુણ.—છરખા.

તું કર પરકપકાર, તુંજ પર પ્રાણુ તમને;
તું ઓલવતો આગ, તુંજ બહુ દેશ દઝાવે;
તુંજ મળાવે માન, તુંજ અપમાન આપાવે;
તું રક્ષણ કરનાર, તુંજ કદિ શીશ કપાવે;
અવગુણ પણુ તુજમાં અતિ ઘણા, ધિર મુલુના પણુ યોગ્ય;
કહું સું તુજને દ્વંષપત કહે, અરે રૂપેઆ રોક્ષા.
તુંજ સમવે સ્નેહ, નેહવણિ તું તોડાવે;
તુંગી થાય સલાહ, દેરવી તું ફોડાવે;
તું ઉપજાવે હરખ, ચોક લખતાં નહિ લેખું;
તુજમાં સુધર્માં સુખ, દુઃખ પણુ તુજમાં દેખું;
બહુ રાજ રિદિ તુજમાં રહે, જડે કરનની મો કમ;

કરું શું તુજને દલપત કહે, અરે રૂપિયા રોકા.
મજી દીસ તુજમાંતે, મહા રસ મીઠા મેસ;
દાખા, મોડા, દેખ, પદારથ તુજમાં તેસ;
પુત્ર, પ્રિય, પરિવાર, રેખતાં તુજમાં દીપ્ત;
ગાન નાન રંગ રામ, પાનનાં તુજમાં પીપ્ત;
તું સિંહ સમો સંસારમાં, ખિન્ન ખિયારા ગોકમ;
કરું શું તુજને દલપત કહે, અરે રૂપિયા રોકા.

ઉદવિજય ૭૬.

જેનિ છતે છત સર્વ દિસે, અછતેજન દીન મણિપ મળનો;
જેનું પદે જન ધ્યાન નિરંતર, છે મન મેહિતકારિ મળનો;
સદિ સજે નદિ તોપણ તે, અધિકાર પદે સુખ દુઃખ સંભવનો;
સસ કહે મળી સર્વ કપીશ્વર, છે પરમેશ્વર એજ પ્રભનો.

દોહર.

એલક્ષ્મી તું આવનિમાં, અલક્ષ્મી દેવી એક; મોટા તુજ મહિમાપદા, તુપણે ખરે અનંક.
અવન જેવી જગતને, તું પ્રિય પ્રાણાધાર; તુજ અર્થે જન તન તજે, પામે કદ અપાર.
તું તોડાવે સંપને, તું જોડાવે સંપ; તુજ કારણ જમતા જામે, અવ ન પામે જંપ.
પુત્ર પ્રિય સાથે લહે, પુત્રી સાથે માત; લક્ષ્મી માટે લદાયા, લહે આજને જાત.
કેક કરે છે કોસલાં, કર્ક કરે વેપાર; ચોરી કરવા ચોર જન, તુજ કારણ તૈયાર.
લાંચ ખાપછે લાંચિયા, સતી તજે છે સંલ; ધર્મ કરે અધર્મ નો, તે સા તાર કલંક.
પડિવ તો પાછળ રહે, મૂરખ પામે માન; વખાણ પામે વિધવિધે, વિથ વિપે ધનવાન.
તુતો તત્ત વિદોક્ષમાં, જખર તાર જોર; સા તુજથી કહેવાય છે, સાહુકાર કે ચોર.
કોઈધરણ ન તુજ મજી, મજે લાખ કે કોઈ; મણી મજે તેજન મજી, માટે દોડાદોડ.
મનસુખા મોટા કરી, સંમદ કરે સદાય; અણચિતો પળ એકમાં, અવ તજીને જાણ.
જનકુ લક્ષ્મી ત્યાં દુઃખ જનકુ, કતિ યાવ કમોલ; જોતાં જોતાં જાણ છે, જોડાણ જોળા સોલ.
જેજે શુભ કારણ કર્યા, લક્ષને તારો લાય; જરૂર તે જીતી મયા, દુનિયાં મહે દાય.
જેજે જરૂર જોડી કરી, કરું ન કરું કામ; અર્થ મયા તે વેતસ, દાખે દલપતરામ.
પેચાનો વડિ પદવિનો, વિષેય સા વિચાર; સંવણ કેરિ રિદિ પંચ, પળમાં પામી નાચ.
અરે મહા શ્રીમંતથી, જગા અધ્ય શ્રીમંત; દલન દેહ દિનકર કરે, સચિ શીતળતાવંત.
આખર દોસત અંગના, જ્યાં જોડિને જાણ; અતિ હાકરિ અટકાવતાં, પડે ખોડા પ્રાણ.
ઉત્તમ સાથી આજ છે, દુનિયાં મહે દામ; જેની મઠિ દામ તે, ગલો દલપતરામ.
સર્વ મજી શ્રીમંત હદિ, કોઈધરો કુબાર; ખર ઉપર અજાડિ શુભ, લોગે નદિ સગાર.

૧ પાનના-પીવાના.

મોટા માણસ વિષે.—ઉપજાતિ વૃત્ત.

મોટાતણાં પેટ સદૈવ મોટાં, છોટાતણાં પેટ સદૈવ છોટાં;
વર્ષાદને ગાળ જનો બજોછે, તથાપિ તે ક્યાં કદિયે ગજોછે.

દોહરો.

વળિમાં જોઈ વિચારિને, ખિન્નો એક ખોસાય;
મોટા મોટે મોભમાં, ધણા ખિન્ના ધોસાય.

ઇંદ્રવિજય છંદ.

મારિકુટી ચક્રચૂર કરી, બભરાવિએ ભૂકિ મરી મરયાની;
મિશ્રિત ખારતણું જળ છાંટિ, પિડા કરી વેલણથી વણ્યાની;
આંતર છેદ કરી ઉચકી, તળિયે વળિ તેલ વિષે તપતાની;
તોપણ પંડ જણાય પ્રશૂલિત, વિશ્વ વિષે જુઓ રીત વડાની.

દોહરો—વ્યાધાત અલંકાર.

દાસી સાકર ખાંડતાં, ક્યો ન ઝીણો જેર; રાયે સાકર ગાંગડા, ચવરાવ્યા પાશેર.
મર્યાદે મોટા રહે, નહાનાનો ન ઠરાવ; સમુદ્ર હદ તોડે નહિ, તોડે નદી તળાવ.

મનહર છંદ.

તાણતાં તણાય નહિ તાણનાર તાણી ગરે, તે તો ધર્મ કુસંધી ધંધામાં કે ધરાજમાં;
ઉત્તમ મધ્યમ સર્વ એકદુર્જ કુટી મારે, એતો ગુણ અધિવેકી પ્રાણી કે પરાજમાં;
ઉત્તમ મધ્યમ મળ્યાં અલગ અલગ કરે, એતો ગુણ મહા મતિગાન કે મરાજમાં;
જિંચી ગતી ચઢે ને ચઢાવે દલપત કહે, એતો ગુણ વડો વડા લોક કે વરાજમાં.

દોહરો.

છોટા જનને આશરે, નભે ન મોટા કાચ; હાથી નાની હોડિયે, તરત ડુબાવે તોપા.
મોટાના અશ્રય વડે, કરી શકે સહ કામ; પથરા પણ પાણી પરે, તર્યા રામને નામ.
મોટાના આશ્રિત જનો, વગર ઉઘમે ખાય; પવન ખાય વણ પંખવે, જે પર્વત પર જાય.
મોટા જન જેની તરફ, ચડતી તેની યાય; સૂર્ય તરફતું ચંદ્રતું, જિંચું શિંગ જણાય.
મોટાને સોમામરૂં, જુઓ જગતનોઆલ; જહાજમોટાં જાયછે, ગણ અગણિત લૈ માત્ર.
તણ પ્રતિજ્ઞા ચક્ર ધરિ, કરિ હરિયે વઢવાડ; કોઈ ગરિય એવું કરે, લોકો કહે લખાડ.
છોટાને લાંછન ચડે, મોટાને ન કાગાર; પાંચ પતી પણ દુપદી, સતી શિરોમણિ સાર.
મોટા ચાહે તે કરે, ન ગણે જગ ઉપહાસ; વર્ષા જગ પાતન કરે, કદી કરે જગ નાશ.

† ગાડાને ધોસરા તરફ ઝાઝો બાર થાય તે ધરાજ, અને પાછળ
ઝાઝો બાર થાય, તેને ઉલાળ કહેછે. † તોય-પાણી.

દાદિર મેઘાતલે, દગ્ગાવાનો વસ્ત, પીપે સિંધુ અમલ પસ, મુલે તેજમાં અસ્ત.
 દે ઉમદા જન મળો, પામે શોભા પ્રેમ; કાલે રોજનતમાં વસી; દીરા મેળી લેમ.
 મુદ્દત્ત સર્વ પ્રમતલ, મોટાને ન જાણ; ક્રિયે કીળી આંખતો, ફર નીજ દેખાવ.
 હાથી હાથ અધિક, ઉપરોમી દેખાવ; અધિક અનાજ કપામના, હાડગકો મૂળ પાપ.
 દાની સંભાળથી, હાથ કરે નિવાસ; દાન સાંતો નવ દોષ તો, વધે ન અંન કપાસ.
 પાનરને નવ ગમે, ઉપરતલો ઉપર; કિસે દિવાકર દીપનો, સન્યાસનર ચણમાર.
 મુરખ લેમદાયકો, જાણ ઉગદા જાત; કારતુક કેરી કીર્તિથી, પથ્થર યવા પ્રખ્યાત.
 રીજ પાસે પર મહુ, સમયથી ધર દૂર; ચંદ્ર સમિષ છે તે બસો, બસો દૂર છે સૂર.
 પામ તોય અધિકાર પર, શોભે પામે માન; વાગ મૂલ્યો જે પાસો, રખડે રાગો રાન.
 રાજા વિષે કોહરા—દ્વિઅર્થી.

રેમે વાત ન+કાર મી, રે નરપતિની પાસ; એગ ન સમજે એકનો, નિભે પાપ વિનાસ.
 ક્રમનો દેહરિતલો, હુકમ પમે જડું દોષ; અડચણની અપશુકનની, તકમાં આવે તોય.
 રીનરપતિઆમિનો, આતિપ્રસંગદુઃખમૂળ; જો રહિયે અગમ્યાતી, માખનદિપિપ્રકૂમ.
 સાપ બસાપર તો કરે, રીકે જો દિલ રામ; દિનદર દત્ત પ્રસાદથી, યસિ રવિ જોડ જણામ.
 દ્વિઅર્થી.

જવનું ખેંચી કરવડે, જગમાંથી જગદેવ; આપે ઉદારતા ધરી, તે છે રીડી દેવ.
 જે શોધણ પોણ તજે, રાજા કરે વિદેવ; તો દુનિયાં દીસે દુઃખી, ત્યાજે સુખ તતખેવ.
 ખેતી પ્રતાપે નિમતા, એ ક્ષિર કૃત ન્યાય; સસિ સીતમને સૂર્યથી, તિમપણું ન તમ્યા.
 કંમદાને સાદાપણું, દેવે ગમે હમેશ; કનક કાષ્ઠદિસને, ધરે બજૂત મહેશ.
 વર્તમાન જેનો અમલ, એ કિતમટપ ખાસ; વર્તમાન મદિનો બજે, દિગ્ગમાસેતમમાસે.
 અભ્યાસે વિદ્યા મળે, ખેતી ધડા આનાજ; આપારે ધન સાંપડે, ખાંડા બજેજ રાજ.
 અમલ કહે છે કહેને, અમલ છરવે કાવ; બૂલે જાન અમલધરી, ફળાર કાસો હોય.

રાજનીતિ જુજંગી છંદ.

મહીપાળ કોઠા શુભો વેણ સાર, કહું પ્રીતથી હીત આંહી તમાર;
 તહું કોય આ બોલ સીખો સુચીતી, સદા રનેહ રાખી શુભો રાજનીતી.
 કોહરા.

પિતાજેમ નિજ પુત્રની, સદા કરે સંભાળ; કરણા કરિ તેમજ કરે, પ્રમતણી જૂપાળ.

+ નકાર અને મી એટલે નમીને મીએ, પોતાના પ્રતિનર સાથે વાત કરવો.
 † જીવન એટલે જળ, કર એટલે કોરણ જગદેવ—સુરજ, ખીજન અ.
 ધમાં લોકોનું જીવન નાણું તે કર એટલે વેશ વડે ખેંચીને જગદેવ એ.
 ‡ રાજ જરૂરને પ્રસંગે રેમતના સુખ વારતે પાણું વાગે છે.

પરોપકે પ્રાઃ પ્રતાપ પામી, ન તત્ત્વતાની ધાતુ માન ખામી;
 પશુ વધીને ન મતલબ યેલા, કૃપાળ બૂપાળ બલા બહેલા.
 પ્રતાપ કે કૌંસ કુખેલ ઠાંડી, પ્રાણ રમત કારખ ફલ નાંદી;
 વેમાન તે ફક્ત તો વળેલા, કૃપાળ બૂપાળ બલા બહેલા.
 મણી બળિયા મનુષી મનુષી, તમાપિ તેના શુચિ ચિત્તમાંથી;
 ગાંધિવાના મરતો મરેલા, કૃપાળ બૂપાળ બલા બહેલા.
 વામ શુરા વાંકડિ મૂળ વાળા, દિશા પરાળા દુઃખથી દુઃખાળા;
 પરાપકારે રણમાં પડેલા, કૃપાળ બૂપાળ બલા બહેલા.
 અછંત સુતુ જનરાજ જેવા, નભાવિ કીધા તુલુ તુલુ તેવા;
 મદા સમુદ્રે બળથી મળેલા, કૃપાળ બૂપાળ બલા બહેલા.
 આશ્રય લક્ષ્મી અરિ હિતિ લીધી, કાંઈ નેવે વગી કીર્તિ કાંપી;
 વિશેષ યેંડી વયમાં વધેલા, કૃપાળ બૂપાળ બલા બહેલા.
 વિદ્વાનને માન વિશેષ દેતા, ગુણી જનોના ગુણ જાણી લેતા;
 જાણીને તેના જસહે લખેલા, કૃપાળ બૂપાળ બલા બહેલા.
 જનશરેની રૂઢિ રીત જાણી, અપાક ઉત્સાહ પ્રવાહ આણી;
 રક્ષણ મયો કવિને રચેલા, કૃપાળ બૂપાળ બલા બહેલા.
 ક્રેસ એવા તપ સર્વ જામે, અરે ન દીક્ષા દલપતરામે;
 શુદ્ધિ પારી વળિ સમરેલા, કૃપાળ બૂપાળ બલા બહેલા,
 વ્યંગ્યાર્થ—મનહરે હંદ.

નેક સને એક ક્ષત્રિ આગળ ધાલવે કશું, અરે આજ અસલના ક્ષત્રિ પાદ આલિયા;
 સમાં ન મના દેતા પરદેસિને પ્રવેશ, નેઓએ સંચામ સજી જસ સંપડાવિયા;
 મરે આ અરતખંડ બુઝિયે એવા બૂપાળ, મુરવીર શીર મુખ્યવળા કપાં ગુમાવિયા;
 દે દલપતરામ શુદ્ધિને ક્ષત્રિયે કશું, અસલના રપિયોના રક્ષણે સિધાવિયા.
 બોજરાજા વિષે.—સુલખા હંદ.

કોઈ મીઠવતો શ્રેષ્ઠ હીરામણી, અધિક સંમદ કરે કીર્તિમળે;
 કેકતો હાપિ હમ સરસ સંમદ કરે, ખાંતથી ખરિદ કરિ મૂલ કામે;
 કંઈક તો આદિને વાપ ચિતા તયા, પાળિને પક્ષિ નિરખી નિગામે;
 પાંચમે પડિતો કુશળ કવિતા તણા, કાવયી રાખિયા બોજરાજે.
 દોહરે.

એક તપે કવિને કશું, ન મને મને વખાણ;
 સુણિ કવિને ઉત્તર કયા, સાંભળ તાપ ગુમખુ.

* રમ-પીડા † મતલબ કે અસલના ધાલવે ગયા, તે ભેગા ક્ષત્રીએ ગયા.

આદ્ય બોધો.

મહાજીએ એ બસા બાજી દુઃખપયાએ, મેનામાં બેસીને રાજ ભને મિદા માગવા;
મોઢા વરા કરી તું જુજુખાજી અને, આદ્ય જીજનાં અભિમાન ધાતું ભાગવા;
કાંઈએમાં તું જાન્ય વેચા વવરાતું અને, દરમના પૂજા તો અનેક રાખું આગવા;
આંખે સમુ ભાગ તેને આપું દુઃ આસીરવાદ, આદ્ય જાજીને તેને જામે પમે સાગવા.

દોહરા.

સાંજને મુણિને કોઈ, મન નિમર મળતુ;
સજીજ ને દોષ તે; રાજ જોમ રજપત.

કારભારો વિષે.

રાજદાજ કરનારનાં, વખાણ નિદા યાપ;
જાનેયા ઝોરવ જમે, તે માગે પશુ ખાપ.

કુરાજ વિષે—દોહરા.

સોને સંદેવ મરકરા, મૂર્ખ પ્રભપતિ પ્રાસ; નિર્જેળ પર્વત પર સદા, દોષ પથેર કેધાસ.
દાંકમ કે શીર્મત જન, જોમ કરે તે યાપ; મરીમ બડખડતો રહે, રાપ કરે તે ન્યાપ.
ન્યાઈ રાજમાં તો ડરે, કાં જાળક કાં ઝોર; સાદુકાર તો ત્યાં ડરે, જદાં જુજ મનુજોર.
શુધે રખામાં રામ તે, સિંદ કંમ કહેવાને; સિંદ પુરપ રવર્ગે મયા, સંમ રેહા સગયાપ.

વસંતતિલકા વૃત્ત.

તિવ પ્રવાપરનો જસ તો ન જમે, રનેડીતખીજ શુભ કીર્તિ પ્રકાશ પ્રમે;
મહિનું તેજ જુગિમાં વપતું ન જામે, દીવાનિ દિસિ પરમાં પ્રસરી પ્રકાસે.

દોહરા.

પુંડ નહીં પણ છે પશુ, નિરપયોગિ તર રપ;
નહિ મજુતરના કામનો, પથર અગપયો જૂપ.
કુરાજમાં જઈ કાન કવિ, લેશ ન માયો માન;
ઉતરવાને નપ મળ્યુ, મકાન કે દુકાન.

મનહર છંદ.

ધ્યાન તો નિધાનના, વિધાનનું પ્રધાનધરે, કાણુ પ્રભુ ધ્યાનના વિધાન મધ્ય ધ્યાનદે;
મહા અભિમાન બધા માનવી સમાન સર્વ, કાણુ મતિમાનને ત્યાં માનવીમા માનદે;
દાનને નાદાન લેવા દાન ને નિદાન દોડે, કાણુ ત્યાં વિદાનને મેદાન પડી દાન દે;
કાનના મકાનમા કાનનું રકાન છે ત્યાં, કાણુ કવિ કાનને મકાન કે દુકાન દે.

‡ નિધાન—અનનો. * વિધાન—મરવાની રીત † કાનના—કોકાર દા.

નાજના દરબારમા ગણુ દાવાનની મજુરીની મેમાનને ખાવાનું મળતું હતું.

દાહરે.

વિપ્ર ખરો તે બાણિયો, જે વિદ્યા ભરપર;

તેમ હોય ક્ષત્રી ખરો, દાનશર રથશર.

શૂરવીર છત્રીશી. કુંડળિયા છંદ.

પ્રજા ઉપર પીડા પડે, ચડે શત્રુ ચોપાસ; શૂરવીર હીમત સજે, તજે મરણનો ત્રાસ;
 તજે મરણનો ત્રાસ, વાસના તજે વપૂની; ગડે ધરિ મરદામિ, રંગડા દોગ રિદ્ધી;
 દાખે દલપતરામ, ધન્ય તે મરદ ધરાપર; તનને સંગજે તુછ, પડે બ્યાં પીડ પ્રજાપર;
 સામા શત્રુ સદસ ને, હોય એકથો આપ; હીમત છાંડે હડે નહીં, છેજેને શિર છાપ;
 છેજેને શિર છાપ, ગિહે નહિ બહુની બિહિરે; મારિ શત્રુને મરે, ફરે નહિ મોઢે શીર;
 દાખે દલપતરામ, કહે નહિ શબ્દ નકામા; ડરે નહીં દિવ્વમાંહિ, શત્રુ બહુ દેખી સામા
 દાલ-હાય હીમતતણી, દાબર તે હથિયાર; તથા નિરાશા તનતણી, અખતર તે બહુસાર;
 અખતર તે બહુસાર, અન્યનહિ અખતરએવાં; જીજાં અખતર બધાં, જીવતીની કાંચિજીવેવા
 દાખે દલપતરામ, મરણુ ખેંચીલે માથે; પકડે રૂડી પેર, કામ હીમતની હાથે
 તન જોરાવર જોધને, નહિ જોરાવર જાંણ; મન જોરાવર જોધને, મડ નર ભડો પ્રમાણ;
 મડ નર ભડો પ્રમાણ, મરણિયો યધને મડે; ભલિ શરિરનુ જાન, ખૂન રિપુ-વળને ખડે;
 દાખે દલપતરામ, જીવે અજવાન જનાવર; વદિયે નહિ શૂરવીર, જોધને તન જોરાવર;
 પ્રજા અર્થ લડતાં પડે, પડમાં જેના પ્રાણ; ધન્ય પિતા માતા અને, જન્મ્યો ધન્ય સુગણ;
 જન્મ્યો ધન્ય સુગણ, વિશ્વજન વિવિધ વખાણે; રિએ જગતનો રાય, ડરે નીર્ભય ઠેકાણે;
 દાખે દલપતરામ, પરમ સુખ પ્રભુ પમાડે; જો જગમાં જન કોઈ, પ્રજા અરથે તન પાડે;
 પ્રજા ઉપર પીડા પડે, જીવે મરદ યર્થ જોડ; મરણુથડી મનમાં ડરે, તુચ્છ બુદ્ધિનો તેડ;
 તુચ્છ બુદ્ધિનો તેડ, મરદ નહિ માલ મણે; નહિ મોઢાપર મૂછ, પુ'છડું એજ પ્રમાણ;
 દાખે દલપતરામ, પુરુષ ધડિયો પશુ ધડતાં; ધરમાં પેસે ધૂડ, પ્રજાપર પીડા પડતાં;
 મરણુ માથે મનુપને, અવસ્ય એકજ વાર; નહિ છોડે તે નાસતાં, કરતાં કોટિ પ્રકાર;
 કરતાં કોટિ પ્રકાર, એક દિન નહિ ઉગરિયે; સનમુખ યર્થ આમાટ, મરદ યધને નહિ મરિયે;
 દાખે દલપતરામ, સુગંધ મેળવિયે સાથે; અવસ્ય એકજ વાર, મરણુ માનવિને માથે;
 મરવાથી મનમાં ડરે, કરે જિવ્યાના દોડ, અર્થ નહીં એકે સરે, ખરેખરી તે ખેડ;
 ખરેખરી તે ખેડ, હોડ કરતાં તે હારે; વિદેશમાં વીચરી, કેમ કરિ કાનં વધારે;
 દાખે દલપતરામ, દુઃખ નહડે દરવાયાં; કશું બને નહિ શમ, ગિહે મનમાં મરવાયાં;
 પમલે પમલે પ્રાણિને, માથે વગચું મોત, સૂતાં ખેડાં સોંડતાં, સદા મરજી બપોળ;
 સદા મરણુ બપોળ, સરપ અગની ધર માંડી; શરિયે તો કિંચિત્ કાંઈ, કેમ મરજી સમિયેમાં કી;
 દાખે દલપતરામ, છવ જ્યોતામાં કન જે; મરજીતલો બપ મહા, પ્રાણિને પમલે પમલે;
 મરમાં એકે મર પડે, વારે રાટે આન; કુવા ઉપર જઈ કન કરિ, મારિયે નીર નિશાન;

રિષે નીર નિધાન, મરણી જો મન કરિયો, ખાતાં જાએ પ્રાણ, જલને કેમ વિચરિયો;
 જે દક્ષપતરામ, જલાણુ જૂડે સામરમાં; કરિ કરી જલિયે કર, પડે પર ભેડે મરમાં.
 ખીને નોં પિંડ નિમ્ન, તમતાં કેવળે ત્રાસ; પુન્યસાગિને પ્રજા સમિત, વચ્ચે છે જલપાસ;
 જો છે જલપાસ, મરણી મન ન જમાડે; માંજરની પપુડી, જાગિ લાં ઘૂંટી વગાડે;
 જે દક્ષપતરામ, સેવુ જર રજ આપીને; તેને જોનો ત્રાસ, ત્રાસ પૂરો પાપીને.
 રે રે જાએ ચડે, ચડે સમને સામ; રિપુજન પર તૂડી પડે, પાછો નધરે પામ;
 પાછો નધરે પામ, પાવ પામે પદમાંથી; ચડે ચોગણું નર, કરે નદિ ગિતાં કાંઠી;
 જાએ દક્ષપતરામ, શરિરમાં પાવ નસાયે; આરકો નધે ઉમંગ, રે જાએ ચડે ચાલે.
 રજામાંનો રવ યુગ્મી, ચડે ચરીરે ચર; સિંધુરામ યુગ્મી ચોગણું, નરતન જપતે નર;
 નરતન જપતે નર, કરે નામરજ નારા; ચરપર મૂળે રજા, મૂળે પછિ તે પોનારા;
 જાએ દક્ષપતરામ, જર તે કહિયે જાનો, હરખ નકપજ્યો હોય, યુગ્મી રવ રજામાંનો.
 તોપવજા લાં તે સમે, જાસા જાસા થાય; મડકડુ ગોળા મડમડે, પજાસ મોઢ પવાય;
 પજાસ મોઢ પવાય, રમિરનાં ચાલે રેસા; જરાખરીનો ખેસ, રચે બળિયા આસબેસા;
 જાએ દક્ષપતરામ, કડપાળી કરે કડાસ; બિડે નહીં જળવાન, તોપના યુગ્મી તડાકા.
 જાસા ચળકે જામકાંડી, ખાણુ રહિ જનિ હોય; કાપાકાળી કપ કરે, ત્રાસનું ઉપજો તોય;
 ત્રાસ નું ઉપજો તોય, દિવસ લેખાનો લેખે; દુઢક ધધ પડે, દેહને તુલવત દેખે;
 જાએ દક્ષપતરામ, મરદ સાચા મતવાધા; હમડે પામે હરખ, જામકતા દેખી જાસા.
 જાયાં રખડે મરદનાં, જાયા પજા જૂમાંદિ; પજા અથ ત્યાં તરફડે, જુલસેન છે જ્યાંદિ;
 જુલસેન છે જ્યાંદિ, બપું કરે જૂમી જાસે; જળવંતા જલાહર, ત્યાપી જરી ન ત્રાસે;
 જાએ દક્ષપતરામ, ખડંગની ધારા ખખડે; અમિગાણુ ઉછળે, મરદનાં માપાં રખડે.
 ખૂંડે ખીજ વાત નદિ, મળું રચે ધમસાન; વેરીકેરો વાવડો, તે લેવાનું તાન;
 તે લેવાનું તાન, જાન તનન તે જૂએ; વેરિ વખાણે પાવ, રેરી પોતે નદિ પૂએ;
 જાએ દક્ષપતરામ, વિનામાયે ધડ રૂએ; ધીંગાણે નં ધરાય, વાત ખીજ નદિ ખૂએ.
 સાચો ચરો તો કરે, સનુતજો ચિતાર; કદી ન કંબે કેડકાં, જન કહેશે જખમાર;
 જન કહેશે જખમાર, ચરપણું તેમાં ચાલ; હણે વેરી કે પાપ, મરદ તો તેને માનડ.
 જાએ દક્ષપતરામ, ગરિજને હણે તમાચો; કહિયે દલકું કામ, કરે નદિ ચરો સાચો.
 સાચા ચરો જુધ સમે, હરખે દર્શન માંદિ; કાપા માપા કામની, પાદ કરે નદિ કાંદિ;
 પાદ કરે નદિ કાંદિ, પુત્ર પરિવાર વિસાર; પૂછે નદિ પરિજ્ઞામ, મરણિયો ધમને મારે;
 જાએ દક્ષપતરામ, કરે દિલ કાપર કાપા; ચડે ચર્ક ઉમત, હોય ને ચરો સાચા.
 ચરો જન સમામમાં, ચડે હરખગર ચિત; રાજ સાજ સુખ સાદેળી, તે ઉપર નદિ પ્રીત;
 તે ઉપર નદિ પ્રીત, મરદ ચાલે પર મેળી; વનુજ તરંગ તળે, તળે ખારી પરજેલી;

દામે દસપતરામ, પરાપર મનના મરણે, કરે બોલકિત કામ, સદન કરિ સંકટ મરણે.
 મગનના સંકટપણી, કરેજીવ તને ન કામ; અંકપણી મધ કરે, તે મુંડામે કામ;
 તે સુ કરી કામ, રામજ પેસે અંકાર; મનના એવે મરણ, નહીં ને કરે સિપહી
 દામે દસપતરામ, પૂરવ ને બહાર પૂરવ; કરતાં પરકિત કામ, મને નહિ સંકટ મરણ.
 કરવું નહિ સિપરમાં, પૂરવાર પ્રમાણ; તે માલીનાં પૂરમાં, કાલ વિનાનાં જાણ;
 કરે વિનાનાં જાણ; કાણ પરિ પમજની પેઠે; આકુર 'ય' કરે, મેર કાને કે મેર;
 કામ દસપતરામ, પીક નર તનુ પરી ને; મરણ માન્યે કેમ, કરવું નહીં ચરીરે.
 કરે કામનાં કામ તે, કરવીર કહેવાય; નર ખરસી જલ મેળવે, કે દુરદેશે જાણ;
 કે દુરદેશે જાણ, દુનર યીમે લીમતથી, પરકિત કાને પ્રાણ, તને વળિ વળ કીમતથી;
 દામે દસપતરામ, પ્રજા જાનિ પાર પડે તે; કરવીર કહેવાય, કામનાં કામ કરે તે.
 કામની કહે છે કંચને, યજુ મરણે પરિ દેખ; મેરે અરજિયા કામથી, પછિ મર ખૂલે પેસ;
 પછિ મર ખૂલે પેસ, પેસ જુદાં વિનિનાનો, નહિ કું છતું જામ, જમાવું જલ જનિતાનો;
 દામે દસપતરામ, કરે મુજ લીમત રહે છે; તું માણ કું મરણ, કંચને કામની કહે છે.
 પ્રથમ યજ્ઞ આગળ પડી, પછિ મનમાં પરતાં; ઉભવ બહુ એનો યજ્ઞ, નર તે બહુ નિંદાવ;
 નર તે બહુ નિંદાવ, વિચારી કારણ કરવું; કંચ પછી શુભ કામ, કરી દિલમાં નહિ કરવું;
 દામે દસપતરામ, પડે પીઠા બહુ ગમયા; તો પછું તનિયે ગ્રાસ, પડી આગળ પરચમયા.
 અધિક વિચારી આપ બળ, કરિયે મોડું કામ; પણ આરાધ પરિ પારકા દિવે ન પરિયે દામ.
 દિવે ન પરિયે દામ, બોલનારા બહુ મળશે; પાવુ જ્યાં સંકટ પડે, ખરી જાણ ખૂબજાણશે;
 દામે દસપતરામ, સિઆગળ શુભને સારી; કરજો મોડું કામ, અધિક બળ આપ વિચારી.

હિંમત વિષે—દોહરો.

હિંમત નરમાં હોયતો, આજે દુઃખનો અંત;
 યાવ પ્રસિદ્ધિ પુણિમાં, વળી યાવ ધનવંત.

મનહર હંદ.

હિંમત ને હોય તો હરેક કામ કરી શકે, હિંમતથી વાણ વ્યાં દાખીને વિદારે છે;
 હિંમતથી નારી પણ દાખિયાર દાખચલી, સદાપન ગાંધી મોઢા મરણે મારે છે;
 હિંમતથી ભૂત પ્રેત તણે ભવ જાગી જાય, હિંમતથી મધીપર દાખગાંધી પારે છે;
 હિંમત ને દેવા માલિ હોય દસપત કહે, જુલતાને બાંધે ચલી તરે અને તારે છે.

દોહરો.

છેક રેક નહિ છેડિયે, આવે કદ અનેક;
 વાળી ગાઠ વિનેકથી, એ સાચવિયે એક.

ઉદ્ગમના વૃત્ત.

પાંચી ભયી જે મન માંડ પામે, તેતો પડેછે કળ જેમ તાળે;
કુંચી વિના મસતક કોઇ ફટે, છોડાવતાં જોરપિ તે ન છૂટે.

ઉપેદ્ય વચ્ચા વૃત્ત.

સુસંગત વાન વિશીષણાને, પદાવવા રામ સખાપણાને;
અર્ધાંશો અઘણ હોયિ આગી, અપાપિ પાપી ન યશે તપાગી.

મનહર છંદ.

પ્રમાદને પ્રવિણ પ્રતાપુરો પારખી, પ્રવિણ પ્રમાણે પોતે પ્રતાપુરી પારખે;
પ્રાસંગે પ્રવિણ છે પદ્યાં પડેગ્યાપાની, પ્રવિણ પ્રમાણે પાચી પોતે પડેગ્યાડે;
પ્રવિણ પ્રવૃત્તિ નરપત્ર પ્રમો પ્રવિણ્યો, સાગર સદૈવ સુખો સ્વરગળ શાગાડે;
પ્રવિણ્યો પ્રવિણ્યે જેનો દયાવા પ્રકે, ફળિયાને દિગંધકી દિગાસો દેખાડે.

દોહડા.

મેલે મેલે હૃદય મહુવિશ્વયો શું કરે જાણ, જે વિર તોગત મહારો, માણિ પિંડે મુખાવ
મણાવિ પદાવન કો, એ જાહેરનું માવ; ક્યાને ક્યારે તથા, વીરે વૃત્ત મણાવ.

માહિતી વૃત્ત.

વારણ શુભી સ્વેદે દેહિ વિસ્તાર પાળી; પદમ દરખા પામે, પુન પાનાદિ બાળી;
વારણ શુભા દેખાઈ મળી એક સમે, રજુ નિમજ્જિ શ્રોત કમ કાઢાય સામે.

દોહડા.

વધે વધારાં વધારી, જામે પ્રયત્ન લગાડ; તેમ પ્રયત્નિ પુરવને, વધતાં સોનીપર.
મનપરે મન મહાદેવ, મહાન કેલમનામ શોક સહિત સંભારિ તોળિમ સંભારેકર;
મન મન તે જાણને, મન રૂપે તે વાર; કાન મનના મનથી, સંભારે સંભાર.

દ્વિવિજય છંદ.

સ્વદે પ્રયત્નો ન ત્યાગિ પુરવ, તે પુર નાદિ ખરખરિ ખાળી;
તે સુરલીજુ રવા નર હવન, જે કામ દીપક પુન ન બાળી;
જે પાંચી મુન કામ નવું નહિ, તે પાંચી તે કહિએક ત્યાગી;
પિંડે પુરવ હવન રૂપે, રૂપે જાણને એ નહિ ભંજરજાળી.

દોહડા.

હૃદય વિષ ન મણી, હૃદયે મન પ્રાપ્ત; હૃદયે મન પ્રાપ્ત, હૃદયે મન પ્રાપ્ત.
તે હૃદય મણી, હૃદયે મન પ્રાપ્ત; હૃદયે મન પ્રાપ્ત, હૃદયે મન પ્રાપ્ત.

લાંચ વિશે—દાહરા.

મલેવ જ્યાં નેદિ શૂપતી, ત્યાં અધિર જલચામ; રાખ પ્રધાન સૌ કરે, લાંચ સર્જને ન્યાય.
કપન પંથુ કહિ કહિ કરે, દિકાકાર પોકાર; તોય લોક જો લાંચિયા, લાંચ ન તજે લગાર.

સુખગી છેવડા.

જોરે લાંચિયા લાંચિયા ચોરે જોવા; અધર્મી યથા આંધળા કેમ એવા;
કહો કાનમાં કેમ કોણ ખરેછે, દિકાકાર પોકાર કેવો કરેછે.
ખરી નોકરી લાંચ ખાઈ ખુએછે, જનો કેદમાં કેડે જાતા જુએછે;
દુરાચારિ દુલો દિલે ક્યાં કરેછે, દિકાકાર પોકાર કેવો કરેછે.
પડે મંડારે તોપના જેમ ગોળા, ખરૂં લખે નીતિના બોલે ખુદોળા;
ધરી કાનમાં ધ્યાનમાં ક્યાં ધરેછે, દિકાકાર પોકાર કેવો કરેછે.
નથી હોડતા સાલ લાંચો વિમાની, પલી વાત છે, તે નથી છેક ડાની;
દુરાચાર તો આવરે આવરે છે, દિકાકાર પોકાર કેવો કરેછે.
નથી જાણતા જો જશે લોક લગન, તપો જાણતા જો યશે મૃત્યુ રાજ્યા;
બલી જાત મંદાર પામે ભરેછે, દિકાકાર પોકાર કેવો કરેછે.
બલે ખૂબ નાજે ખાનગી જગાને, અહિથી જતાં સાય અલ્પે ન આવે;
અરે આદિ મેલી જતું આખરેછે, દિકાકાર પોકાર કેવો કરેછે.
વડાં ઝેરનાં જીજ જો કોઈ પાવે, નહિ કામ કે કાશ્મી, કમિ આવે;
જો ઝેરના હોડા કરેછે, દિકાકાર પોકાર કેવો કરેછે.
ખરે દીસતું તો મનુ ગોળ રાખે, લગારે કદી લાંચનો લાભ ચાખે;
જોરે તે દગારો નકારે કરેછે, દિકાકાર પોકાર કેવો કરેછે.
યોગે કપડી ઈશરે જેમ આપ્યો, અધર્મી ખુઆએ રજામે ન જાણ્યો;
મહા ખાપ મામે મરને મરેછે, દિકાકાર પોકાર કેવો કરેછે.
તણ કીર્તિ વિકાર કોરે ધરેછે, તણને સુખા ઝરને સમરેછે.
તણ કંઈકી નંતરીને વરેછે, દિકાકાર પોકાર કેવો કરેછે.
જુએ ન્યાયની કારણે કે કપેરી, જુએ દેવડી સંમના કાંઈ કરી;
યજ્ઞ લાંચિયા લાંચિયા ત્યાં કરેછે, દિકાકાર પોકાર કેવો કરેછે.
દુમારા પક્ષ માનવી દાન દામે, દિકા કુવિચ મંદર દગલદાને;
અરે અંધે એવી દગામું કરેછે, દિકાકાર પોકાર કેવો કરેછે.

૧ અમલવાદનો દિકાકાર નબળે મન લખતું હતું.

૨ અચરે જ્યારે મરડામલ ને કોઈની ન્યાયરૂ.

મનદરે હું

સિદ્ધને સિદ્ધ કરવા નર નિષ્પ્રાપ્ત, મારે એ અજ આસે પ્રિયને મેતાવવું
જાણે જાણી મારા આજ વિદ્યારથી વેદ જાણ, સ્વર્ગી મારે એની પાસે મરી જાય આજનાં;
કુહારો મારી પ્રિયે અમલે વિદ્યારી નાંખે, શુ મારો મને આંખે મને સમભરણ;
અંતર વિદ્યારી આજ, કહે દલપતસમ, નેસરવને ન રીએ સારથ સિખારથ.

નિર્જળ વિષે.—દોહરા.

નદીના પાણી અમલપણી, આમપણી સુખ સહેવ; નદીનાં ગદુને પાંખળી, કાંકે મોટા મહેલ
પાણી મરિખની મદાપી, જગત સમુદ્રપાણ; રામે રાખીને દલપો, સર્પ પાંદરાં સદાપ.
કુહારો વિધેન સહે, સહે નદી પનવાન; ધણ રાજ સ્વરોગાદ્ય, આજ મારનો કાન.
જાણે સ્વાદહે જૂખમાં, સુખરીમાં નહિ આજ; મૂળે ખર્ષ ખાખરી, રામે રાજી માર.
અધિયાપી સદુકો વિદે, નિર્જળને ન માન; પાવતગો ખામે નહિ, ભોમ બગાળી આજ.
નિર્જળ જન નિંદા કરી, કાંકે મળો રોગ; પામે રાંડીરાંડ પન, આજ હથ સંતોષ.
જે જન જેનો મર્ષ રહે, તેની જાજ મણાવ; કાપ પડે જો લૂમડે, પહેરવર યરમાવ.
કાજ પડાની વાતમાં, સુખે મરીજનો સાર; જૂમજ બેર અગાજમાં, છાં તૂટીનો નાક.
કહે એક સા કામનો, જેથી ન સહે અર્થજાનો મળ નિશિપતિ બસો, જની એક પાણી બંધ.
નખાપીને જાણી સહે, એવા કાંકે ઉપાધ; ખામે સિર ઉદાસ પાણી, કાંકે નદિ કદાપ.
નખાપી સખા સંવે, કરતા દીકા કામ; જગની પીઠ પેટની, તેથી મરણ તગામ.

પેટ ભરવા વિષે.—દોહરા.

શું રાજ સરદાર શું, મોટા માછરદેડ; સડને વળગ્યું સર્વદા, પાપ રૂપ આ પેટ.
પશુ, પક્ષી, સા પ્રાણીને, નર જાતીને નેડ; દુખ કપાળવે રિલ વિષે, પાપ રૂપ આ પેટ.
પાણીવર ને પૈતરા, કરે વિશેષ વેડ; સમજે કારણ સર્વદા, પાપ રૂપ આ પેટ.
વદાણુ ચડિને વીચરે, અમુદ રસ્તે સીકા કુટંગથી અળગો કરે, પાપ રૂપ આ પેટ.
કરે સિદ્ધારી સાંચરી, અરણ્યમાં આ ખેટ; રખાવે છે રાનમાં, પાપ રૂપ આ પેટ.
જ્ઞાના મોટા ખાધનો, વેરી યાવ વચેડ; રોડ તાલવે સર્વે શું, પાપ રૂપ આ પેટ.
મુની જેવાનાં મન વળી, ભોમે કરે લપેટ; નાચ કરે નીતીતણે, પાપ રૂપ આ પેટ.
પાડે મોટા પદાડને, દુગળી પાણી કુડેડ; નો તરણાને શું મળે, પાપ રૂપ આ પેટ.
વપ્પા નીર તરંગથી, બોળા નાંખે ખેડ; તો શું રાજે ટેકરી, પાપ રૂપ આ પેટ.
ચોણિત શોગો ઘરિરુડ, જેમ દિવેડ દિવેડ; લીલાને સડું કરે, પાપ રૂપ આ પેટ.
સંસારી જન શું કરે, મમત ટેરી બેડ; જગજગતી વળગી જસા, પાપ રૂપ આ પેટ.
છરતાં સખી જન કદી, કદી ન બેસે ઠેક; દોડાવે દલપત કહે, પાપ રૂપ આ પેટ.

પેદાશી ભાવે પવિત્ર, વિષાદજી બસાદર, જનમ માયલા નરહો, કમળવતી આપાર,
જેતો જનમાં સર્વોચ્ચ, પ્રાપ્તિપદે પ્રભુ, અભાસવતી આજાર, જિવિત માં રાજા પ્રભુ.

પરતી પરતી રસા વિધિ—પાઠના.

પ્રભાત, મીઠમ, રસિક, મારે દીપ દલિતિ મારિ; મીઠ મેળા, મુલકમાં, આને રસ અપાકિ
તેમજ સુખદુઃખદરખમ, સદાતી પરીતન, સાને કમળવતીમાં, બલાર મીઠમ પાન,
જ્યારે રસે રસે, મારે મારે મારા, મારા મારા, મારા મારા, મારા મારા, મારા મારા,
હોખામણુ મારે નર, જ્યારે રસામણ; મારા મારે મારા મારા, મારા મારા, મારા મારા,
દેખે પામણી વિષમણ, રસામણ પરદાર કમળજીમ મારા મુખ મારા, વિષમણ મારા,
વિષમણ મારે મારે, મારામણ મારા મારા, મારામણ મારા મારા, મારા મારા, મારા મારા,
માયલે મારા મારા, મારા મારા મારા, મારા મારા મારા, મારા મારા, મારા મારા,
માન મારે આપમાન મે, મારા મારા મારા, મારા મારા મારા, મારા મારા, મારા મારા,
મુખ મારા મારે મારા, મારા મારા મારા, મારા મારા મારા, મારા મારા, મારા મારા,
મારે મારા મારા, મારા મારા મારા, મારા મારા મારા, મારા મારા, મારા મારા,
પરદાર મારા મારા, મારા મારા મારા, મારા મારા મારા, મારા મારા, મારા મારા,
વિષમણ મારા મારા, મારા મારા મારા, મારા મારા મારા, મારા મારા, મારા મારા,
માયલે મારા મારા, મારા મારા મારા, મારા મારા મારા, મારા મારા, મારા મારા,

કલિકાળના પરતી—પાપાપા છંદ.

પરમા, પાદ, ગદ, પુતળી, રાખે રાખે સુધિ રાખે,
મુનસી, મિસતર, બખિશ, ગદાદર, સુધિ મારે સતોષ;
કારણ તેને કહેવા કારે, જોશિ બુધે મું જોય;
પરતી પરતી રીત સામતી, દેવવણે નહિ દોષ.

દોહરા.

પરની કુળની દેશની, જ્યારે પરતી હોય; કરે પરસ્પર દેખિને, કરે પતિમ નહિ કોઈ.
જેમ મુસાદર મહમદી, બાદર જનને જોઈ; દરગઢી દિતમાં ઉઠે, કાદર ગાણી કોઈ.
ત્યારે તેને જાદરે, કહ્યું હર ધરી જગમગ; કેમ કરે જો બાઈતું, હું હમણુ તુજ સંગ.

ઈંદ્રવિજય છંદ.

એકલ અંગ થવા બયમંગ, લમગથી હું શુભ સંગ ચહુંહું;
પી શુદ્ધ પાણી મલો જન બાણિ, પ્રમાણિક વૈ પ્રિયવાણિ કહુંહું;
સંગત આશ વરયો કરિવાસ, ઉદાસપણે શિર નાસ સહુંહું;
ખેશ મુસાદર હું નયિ કાદર, મારા નામ મુસાદર હુંહું.

† એક કાચ એવી જાતનો પાપછે કે તેમાં જોવાથી માણસ પોતાનું રૂપ મહા વિદરાજ દેખે.

દોહરા.

આનું નહીં મુસાદરે, કયો નહીં વિશ્વાસ; બીર પેશુ નિજ છંદમાં, તેમી પામ્યો ત્રાસ.
જન જતે જૂઠા પડી, રક્ષા ઉગડમાં રોત; એક વિજીને ઝોળખી, પરતાયા પરગાત.

દુઃખ વિષે—દોહરા.

સુખ દુઃખ સરખાં ઇશ્વરે, દયા મરિને એમ; કડવાં મીઠાં ઝાસડો, પાપ જનેતાં જેમ.
દુઃખ દેવું પશુ દેવનું, દયા બરેલું કામ; મહા દયાયા રાગિને, દેહે વેદો કામ.
છપ્પા.

તપે સુરજનો તાપ, શોધિયે શીતળ છાયા;
તાક પડે અશ્વતોલ, કપડથી મઢિયે કાયા;
પરસે જો વરસાદ, રચી રડું પર રહિયે;
જો દુઃખ દે જન કાઈ, કાઈ આગળ જઈ કદિયે;
કરિયે જો ધાપ ઉપાપ તો, નહિતો સધળું સાંખિયે;
પણ દેવ ઉપર કલપત કહે, રોપ રહે નય રાખિયે.

દોહરા.

પ્રભૂ કરે તે પ્રીતથી, સહેવું મણિને સાર; પ્રભુ સમ કો સારો નથી, દીન દયાળ ઉદાર.
ઝોટી વેઠે આપણ, તેનો જલ ઉચરાય; નળ, પાંડવ, ને રામની, વાતો ખડુ વંચાય.
ચાની કે અચાનિ જન, સુખ દુઃખ રહિતન કોઈ; જાનિ ભોગવે વૈવંધી, મૂખભોગવે રોષ.
મયંમટે સુખઅપસરે, દુઃખઅપસર દરખાય; જોરાખે અક્ષરશખી, આદિન પશુવહિભય.
મરદ દરદમાં મરદ પશુ, મરદ મળે નહિ દરદ; દરદ કહે તે મરદ નહિ, દરદ સહે તે મરદ.
સંકટની સંકા પડે, તેધિ ન કાંઈ કરાય; થીખે તરવા ચીરિતે, જો જળમાં નહિ જાય.
પરતાઈનહિ પોંપણા, પેખિ પાનખર માસ; સદાનહિ રહે આસમય, તનમાં ન પરિચાસ.
સુખ પાછળ દુઃખદેખિયે, દુઃખ પાછળ સુખ દોષ, વિવેક મપેચથી પડે, રાત્રિપછી દિનજોય.
કદ સદન કોંધા વિના, પર કમુન પમાય; પારો તાપ અપિર સહે, કંચો એમ જણાય.
દયાળુ નિજ દુઃખ દેખિને, પરદુઃખ કરે વિચાર, નિર્દય ન્યાય ધયા કહે, પડે કતારી પાર.
દરદગદથી ન હોળવો, શોખવ નહિ સ સાર, કયી ફિકર નહિ દોળવો, ખાધતણિદ પરખાર.
પાકે બાળખને અકલ, પાવક ફિકર યદીજ; પણ આપારજુથી સરસ, નહિતો નાશ નહીજ.
સુખ દુઃખથી દરખે રો, મુઆ પછી પરતાય; સ્વપ્નામાં ફેરે દલે, જાગૃત યદી સરમાય.

દંડવિજય છંદ.

તેજ સુતાં રાગ વર્ષે વિનાં, જમતાં જમતાં રવરને જમણામાં;
પાંચર કેક વિત્યા સુખ મોહિ, બદ્ધ ધનચાન યદી જમણામાં;
કાફાનિ જાંર તણાઈ લડોડે કદિ, જાપડ જાપ પડી જમણામાં;

કેવલે આનરને, એતાં શિવે ભવ, પરિણામે મુજ પ્રતિભા, બેસાજ એ સુખાનંદ.
 દુષ્ટતા જાહેરેદા ન, વિજ્ઞાનનું નવાજ, અકરુણાં અભિજ્ઞા, રમણ સપનાં કામજ.

૬૨૪ વિશે—માયા છંદ.

મિત્ર મિત્ર મરજ, કરજ નહિ કરિયે, પ્રતિ દિન દિન પળ- રિપ અભિ મરિયે,
 રિપે સાચી સમિ, વિષય ન રહ્યું; નહિ અભિ અપિ, કરજ નહિ કર્યું.

કોહરો.

નામ રામનું ધાંમણી, હું પામું પ્રાપ્ત;

નામ રામનું ધાંમણી, હું પામું કર પ્રાપ્ત.

મનહર છંદ.

માનુષ મરણનું રમણ નથી ચાલનું ને, દમનું દારણ રખાં સામે છે સંભારનાં;
 બળીઆનીસરી મયાતે મને વિસરી મયા, બાળતખી બપાનથી પીસરી વિસારતાં;
 આજ પામ્યો સાજ લક્ષ રાગના સમાજ મધ્ય, પીતકની વાત લાગ આવે છે વિમારતાં;
 કહે દસપતરામ સજ્જન તમામ આમ, દીસમાં પરે કરજ કરજ વધારતાં.

ઉદ્ધવિજય છંદ.

દૃઢ પંથું દગિઉ વળતી, અવની તળ ઉમિ અને નધિ ઉભયો;

ન્યાર થકી પિરનાર કને, કસ્યારે દિનારને કારણ દુષ્ઠો;

પીતક વાત વિસારિ વખાણુપિ, ફોમટ શવિ રર નહિ દુષ્ઠો;

દીનપણે દસપત કહે દગિ, ભીખનું ભોગન હું નધિ બુદ્ધો.

કોહરો.

કરજ કરીને જે કપી, ખોટા વરા ખચીત;

ખરેખરા ખોટા વરાઈ. ચરચર બાળે ચિત.

દળ લેખણ ખત ખેત્રને, બ્યાજ એજ વડિવાડ;

વિખ બિજ નાણું વાવિએ, પાપ એરનાં આડ.

સજ ઉચકે તે કાંધિયા, અડતાં જન અભગમ;

બ્યાજ ખોર પણ કાંધિયા, જમણું ત્રગણું ખામ.

ચતુર્થ પદ શુભ.

માત્ર શ્ર મણા તેદનો, નોંધ મિલાપ પવિત્ર;

સાખ્યું હું થાય જાનરમાં, માનો સાચું મિત્ર.

* બ્યાજ ગણવાના આના. † રણ-કરજ. ‡ ખોટાવરા-સાકડાનો સ-
 જાનો અંગાંગે કહેવાય છે તેમ છાણનો પિંખનો ખોટાવરા કહેવાય છે.

કરજ ન કરવા વિષે.—પદ. (વિવેક વલ્લભરાનો રાગ)

માર કલુ તમે માનીને, દિલે ડરજોરે, તક આવે નહારી તોય કરજ નવ કરજોરે;
કરજથી લુડું કશું નથી, દિલે ડરજોરે, હઈડે જો કાંઈ ખુદી હોય, કરજ નવ.
અંગ ઉધારે ઉપાડતાં, દિલે ડરજોરે, લેણદારના થઈએ ગુલામ, કરજ;
સમજાં ક્યેન સાંખવાં પ્રડે, દિલે ડરજોરે, એથી આખર ખોઈએ આમ, કરજ.
ખાણુ જેવું તીખું બોલશે, દિલે ડરજોરે, લોહી ગાળીને લઈ જશે પ્રાણ, કરજ;
ઓશિયાળા થશે એહના, દિલે ડરજોરે, વળી યાશે એના વેચાણ, કરજ.
ગભરાટમાં ગભરાવશે, દિલે ડરજોરે, ગમે તેમ લખાવશે લેખ, કરજ;
પછિ નહિ પોતે પાળી શકે, દિલે ડરજોરે, મોટા કદની મારશે મેખ, કરજ.
કરજથી કંઈક કુચે પડ્યા, દિલે ડરજોરે, અંજે ખાધાં અંખાઈને એર, કરજ;
કંઈકે જોડાવ્યા જગતને, દિલે ડરજોરે, વળિ પ્રાવ્યાં વહાલાગાં વેર, કરજ.
વેરાગી થઈ કંઈક વહિ ગયા, દિલે ડરજોરે, કંઈકે ભોગવી ભુંડી કેદ, કરજ;
માર ખાધા કંઈક માણસે, દિલે ડરજોરે, ખરે ખાતે પામ્યા ખુબ ખેદ, કરજ;
પુત્ર પુત્રી વેચવાં પડ્યાં, દિલે ડરજોરે, પડી વેચનીં પરજોલી નાર, કરજ;
કંઈનાં કુટુંબ અકળાવિયાં, દિલે ડરજોરે, પાંધિ કાઢ્યાં ગદ્યાં ઘર બહાર, કરજ.
દોસ્ત થતાં દેવાદારના, દિલે ડરજોરે, સુખ સર્વે ખોશે તેને સંગ, કરજ;
પત્નીઆની પાસે જો પેશીએ, દિલે ડરજોરે, એથી આપણું ખગડે અંગ, કરજ.
કરજથી અકળાઈને, દિલે ડરજોરે, થાય સત્પતાનો સઘ નાર, કરજ;
વિપતે કરજ ખાતાં સોહલુ, દિલે ડરજોરે, અત્યે અત્યંત ઉપજે ત્રાસ, કરજ.
વિપત કરજ છે વિપ થકી, દિલે ડરજોરે, પુત્ર પૌત્રને પીડા થાય, કરજ;
લાંચ લુચાઈ લપટાણુ, દિલે ડરજોરે, દુષ્ટ કરજમાં ગુણુ દેખાય, કરજ.
કરજદાર કારભારિએ, દિલે ડરજોરે, ન કરાય અદલ ધનસાફ, કરજ;
દેવું કરે તે દેવાળિયો, દિલે ડરજોરે, નહીં દેવું તે સાચો સરાફ, કરજ.
એક રામ ચડતાં થયું, દિલે ડરજોરે, ધુળધાણી રાવણુ ધામ, કરજ;
સોળ રાગ જોને શીર ચડે, દિલે ડરજોરે, દેખે શી ગતિ દલપતરામ, કરજ.

ફૂલણુ વિષે.—ચોપાઈ.

જો આવે વીવા કે વરો, ખૂબ ફૂલાળ્યો ફૂલે ખરો;
દેવું કરિને ખરચે દાગ, તે નરનું ફૂલણુ નામ.

† એક કડવા કણ્ણીએ કરજને લીધે પોતાની રૂપાળી બાઈડીને
વેગીને હેમ છુટકો કર્યો હતો, તે તેના નાતીલાએ લીધી.

કરિ કચેરિ કમુળા સાય; જાળક પરમાં બંદી ખાલ;
 આરણા કામ કરે જે આમ, તે નરનું દૂલણુ નામ.
 સખિ દેખાડે નાખી લાખ, રોકડમાં ચૂલાની રાખ;
 કરે કોડપતીનાં કામ, તે નરનું દૂલણુ નામ.
 હિંદી સંજાના હોય ન હોય, કદિમે પણ જાણ સહે ન કોણ;
 હનર કાચ ચણવે હામ, તે નરનું દૂલણુ નામ.
 ટેલિ લખર દીવાનાં જોર, પરમાં તે અંધાર ઘેર;
 કાઠ રમે વેચીને કામ, તે નરનું દૂલણુ નામ.
 દેડકું દેખા દિશમાં ડરે, સિંહ સાય લડવા સંચરે;
 પ્રથમ પિંગાને નહિ પરિણામ, તે નરનું દૂલણુ નામ.
 એકે અક્ષરની નહિ માદ, વહે વંદા પડિતથી વાદ;
 ગણે મુરખમાં મુખનું મામ, તે નરનું દૂલણુ નામ.
 જીભની ઓથે ખડખડે, વળા વિનય પામે તે વડે;
 તે મંજે નિમં જોર તણામ, તે નરનું દૂલણુ નામ.
 ઓઢે જે ઉનાથે સામ, ચંદ્ર છતાં પ્રિયજન મચાલ;
 કારખ પિના કરે ધુમધામ, તે નરનું દૂલણુ નામ.
 દીવાયા તો ખાસા દેવ, જને વખત ત્યાં ફરિ બેસેલ;
 બકે ખરે પણ દે ન ગદામ, તે નરનું દૂલણુ નામ.
 બોલે મોઢા મોઢા બોલ, લેમાં પેશામાર ન તોલ;
 સમારે મોઢે નહીં લમામ, તે નરનું દૂલણુ નામ.
 આદરિ સંસ્તિયદી ઉપરાંત, ખાસી મોટી રાખે ખાંત;
 વિલપી કહેડે દલપતરામ, તે નરનું દૂલણુ નામ.

છંદિવિનય છંદ.

સાંગર સાવ તરે સહેજે તો, તણવતણી મણની દિશિ તેને;
 દેડણિ દે કમળા દિહિ કુંગર, આકલણું દેવ શું પડિ એને;
 આબનિ સાય બરે ખલુ ખાલ, કટો પડિ નેદ મને દિલ દોને;
 કાટિ દિવ્યાળ કિમે દલપત, જાયા જમની મનની નહિ જોને.

દાહરેદ.

અડખત દાણ ઉડાડે પલ ન મડી વાર;
 પામ રનનડો રહે, ચાકી દલાડ આર.

ફૂલભૂજની ગરબી.

“ તારા તમારી જોઈને રહી છું તારે વાજાજી. ” એ રામની.

ફૂલભૂજ તમે દુવાગા કેમ દૂસારે,	ફૂલભૂજ;
આ ઉપજ ખરમનો આસને કેમ જુલ્યા, મારા	ફૂલભૂજ.
કરમ કરીને તારા જાગા તમે કીમારે,	ફૂલભૂજ;
આ ગરમ પરાગા ખરમોને ગરમ લીધા, મારા	ફૂલભૂજ.
ધર વેસોને પી સાકરતો લીધારે,	ફૂલભૂજ;
આ બગાણુ સરસ સામોવડિયામી કીધાં, મારા	ફૂલભૂજ.
ખીતાંખર પેહરી ખગતમાં ફરિયારે,	ફૂલભૂજ;
આ મનમાં દૂલ કરી મૂઠે કર ધરિયા, મારા	ફૂલભૂજ.
વળતો દિવસ યગો કે ગામે નાજારે,	ફૂલભૂજ;
આ નાણાનાં તો ન મળે ક્યાંઈ ડંકાણાં, મારા	ફૂલભૂજ.
ફૂલભૂજ ઉપર અરજ થઈ ત્યાંથીરે,	ફૂલભૂજ;
આ જપત થઈ મિલકત કાલાડયા ધરમાંથી, મારા	ફૂલભૂજ.
ફૂલભૂજ તમને જોણે દૂલાચીરે,	ફૂલભૂજ;
આ તે તો કોઈ મદદ કરવા નવ આવ્યા, મારા	ફૂલભૂજ.
જુલભૂજ તો કુરો શોધવા ચાલ્યારે,	ફૂલભૂજ;
આ ગરથવિના તે અધિષ્ઠ ન કોઈએ ચાલ્યાં, મારા	ફૂલભૂજ.
જગતી વખત વખાણુ ભક્તો જે કરતારે,	ફૂલભૂજ;
આ એ સહુ હારથ કરે નિંદા આચરતા, મારા	ફૂલભૂજ.
એ આવસર તો અધિક વખાણી ચડાવ્યારે,	ફૂલભૂજ;
પણુ આ આવસર તો જોવકૂદ ઠરાવ્યા, મારા	ફૂલભૂજ.
પેહેવાંને પટકુળ જાંઘ્યા ચંદરવારે,	ફૂલભૂજ;
આ ધર ખાળીને ચાલ્યા તીરથ કરવા, મારા	ફૂલભૂજ.
ફૂલભૂજની રાંડ રૂએ મોં વાળીરે,	ફૂલભૂજ;
આ ફૂલભૂજ સોધાવ્યા ટેકો ટાળી, મારા	ફૂલભૂજ.
ભોળાને નરસી શિખામણુ દેશેરે,	ફૂલભૂજ;
તે નીશાચાવું પાપ ઘણું શિર લેશે, મારા	ફૂલભૂજ.
દિલમાં દલપતની શીખામણુ ધરજોરે,	ફૂલભૂજ;
તો કરમ કરીને નાત વરો નવ કરજો, મારા	ફૂલભૂજ.

કંઠુસર કંઠુસર રિયે.—કોલુરે.

મોજી આમ કરે બધા, એમ કહ્યો કંઠુસર, કંઠુસર ન કરે કંઠુસર, આજ નહિ થાય કંઠુસર.
વિચારે કોલુરે બધા, આજ કંઠુસર રિયે. આજે જાણે એ કંઠુસર, અત્યંતે ખર્ચે એક.

રસમળાઈ છે.

જામણી જર નો જર જરા, તો મરી જ રહ્યા રો વગા.
જામણી જર નો જર જરા, જર નો જર ન રો જરા જરા.

કોલુરે.

હો આરે કર રિયે, ને કર નહિ વગા.

કંઠુસર પડે રિયે, ને કંઠુસર રાખ.

કંઠુસર.

કર આમજિયે કંઠુસર, રિયે આને વાર; કર્યા નેતો કાઢતાં, નવલે આને નીર;
નવલે આને નીર, કંઠુસર તે પર કરતાં, ખમણી ખન કાંપડે, વિચારાને વારતાં;
કાંપડે કંઠુસર, રચી પચિને જે રજિયે; ને તો ખન વગા, કંઠુસર કર આમજિયે.

કોલુરે.

મોજી ખરમ કરનું મજુ, મજુ અધિક નહિ માર; લેખણ મરિય ખનું મજુ, નહિ રીસનાઈ.
નિજ મરનું મરનું વરે, ત્યાં તેવો મન રંગ; કરજી પખણું વેતરે, મોચિ વેતરે તંગ.
કરે જમતમાં કરકસર, જુઓ જમતનો ધણ; પ્રાપ્ત રીય પડી કરે, અંધાર પડિ ત્રીસ.
ધર પખ કરકસરનો, રાખે રડો રિયે; મડો અનોક વચે રચો, રિયો રિયા કર એક.

કંઠુસર રિયે.—આર્યા વૃત્ત.

ઉદારનું કંઠુસર, ખરમ જરાગર જુઓ કરિ તપાસ;
દિન અગારે ઓણું, આંક વરસ તો વધે અધિક માસ.

કોલુરે.

ઉદાર નરનો કૃપણનો, સરખો વરો સદાય; કસર ક્યે કંઠુસર, સાખ રીતે વૃદ્ધાય.
મોટા બાળી મન રિયે, અચળ ન થરિયે આય; સુખનો નકામ સુખીયયો, તાડતો રવિતાસ.
કૃપણ મુખના કર રિયે, રીયા પુસ્તક જાણ; પંખાને પાસે વાળ, એ ઉપયોગિ ન પાળ.
ચિંદમૂલ મણિપરમણી, સતિતન કંઠુસરનાય; ચડે ચાર એ એટલાં, પ્રાણ મએ પરદાય.
લે વડી ધન કૃપણનું, કાં રાગ કાં ચાર; ખબરાએ ખાસડે, બેરડિ કરાં બેર.
કંઠુસર કરે કામગીરી, કાળો પથ્થર કાળ; જુઓ જાળમાં રહે, પથ્થર પિગળીતન હોય.
મધમાળી મધખાપ નહિ, સંઘા કરે સદાય; તો તેનાથી અન્યને, એ મધ કેમ અપાય.

કું આપ-મુઠી.

一、政治

1. The first step is to identify the problem. This involves understanding the situation and the goals that need to be achieved.

[illegible]

1. 凡在本行開辦之各項業務，均應遵守本行所定之規章制度，並應隨時注意業務之改進，以期提高服務品質。

[illegible]

SECRET

અતિ ઉપયોગી સંગ્રહ કરવા લાયક નવીન પુસ્તકો.

હ્યો, હ્યો, ર. ર. પુસ્તક ર. ૧૫ માં જાય છે.
ફક્ત એક જ માહિતીમાં ૧૬૦૦ નકલો ખપી ગઈ બાકીની ૩૦૦
માંથી દર રોજ ખપતી જાય છે.

નિરૂધ્ધમીને ઉઘમ અને નિર્ધનને ધન આપનાર.

હુન્નર સાગર ભાગ ૧ લો.

આ અતિ ઉપયોગી ધણી ચમત્કારી અમુલ્ય ૨૦૦૦ હુન્નરોનું નવીન
પુસ્તક દરેક માણસે સંગ્રહ કરવા લાયક છે. તેથી તેની બોહોળી ખપત
ઉપરથી ખાતરી થાય છે, એટલું જ નહીં પણ તેના માટે મોટા આગરદાર
અદરથી તરફથી ધણા સારા અબીપ્રાય મળેલા છે. હવે તેની ખીજી આવૃ-
ત્તી ઉપાવવાનો વિચાર થયાથી હાલમાં થોડી રહેલી નકલો જલદી કઢાડી
નાંખી તેનો હીસાબ બંધ કરવા માટે તેની કિંમતમાં ર. ૦૫ પડાવી ર. ૧૫
કરવામાં આવ્યો છે. પોસ્ટેજ બે આના. જોઈએ તેમણે વાંચીથી મંગા-
વી મેળું. રોકડેથી તથા વેલ્યુપેશલથી પણ મોકલવામાં આવશે. દસ નકલ
રાખનારને એક મફત.

આ પુસ્તકમાં હુન્નરોના ઇંગ્લેશ ગુજરાતી અને મરાઠી વગેરે ભા-
ષાના પુસ્તકો તથા ચોપાનીયામાંથી ધણા સહેલા અને મોટા ખર્ચમાં
ધણો લાભ આપનારા તથા ધણાખંડા અજમાવી ખાતરી કરી વીણી કઢા-
ડેલા ૨૦૦૦ હુન્નરો નીચે મુજબ ૨૬ પ્રકરણોમાં સમાવેલા છે. તે ટુંકા-
માં જણાવું છું.

પ્રકરણ ૧ હું હુન્નર ૮૩ પરમેશ્વર ઉત્પન્ન કરેલી મીઠો જાનાવવાના
પ્રકરણ ૨ હુન્નર ૧૧૪ જુદી જુદી ધાતુઓ મિશ્ર કરી ગમે તે ધાતુ બ-
નાવવાના. પ્રકરણ ૩ હુન્નર ૩૦ વિજળીની મદદથી ગમે તે ધાતુ ઉપર ગમે
તે ધાતુનો ગીદ (ટોળ) ચડાવવાના. પ્રકરણ ૪ હુન્નર ૪૧ વિજળીની
મદદ શિયાવ ઉપર પ્રમાણે ગીદ (ટોળ) ચડાવવાના. પ્રકરણ ૫ હુન્નર
૪૨ પહી જાનના અત્તર તથા અર્ક કાઢવાના. પ્રકરણ ૬ હુન્નર ૩૭ પ-
હી જાતના એમેન્સ બનાવવાના. પ્રકરણ ૭ હુન્નર ૪૨ પહી જાતના
સમર્થિદાર તેલ, ખુગોઈ તથા
પહી જાતના પોમેરમ બનાવના.

ધણી જાતની શાહી જનાવવાના. પ્રકરણ ૧૦ હુન્નર ૮૯ ધણી જનાવવા
કાચ જનાવવા તથા તેને જુદા જુદા રંગ દેવા તથા તેમાં આકાર બે
વીંગેરે પાડવાના. પ્રકરણ ૧૧ હુન્નર ૪૩ નકશી, ચિત્ર તથા ઢોતરે કાચ
કાચ, ધાતુ લાકડાં હાથીદાંત, પથ્થર વગેરેમાં પાડવાના. પ્રકરણ ૧૨ હુન્નર
૫૦ ધણી જાતના તથા રંગના સુગંધીદાર સાથુ જનાવવાના. પ્રકરણ ૧૩
હુન્નર ૧૦૫ લાકડાં માટે ધણી જાતના રંગ, રોગાન, ફેચ પાલીસ
રનીશ તથા લાકડાં કદી આગમાં બળે નહીં તેવી મેળવણી જનાવવાના.
પ્રકરણ ૧૪ હુન્નર ૬૪ ધણી જાતની તથા રંગની લાખ જનાવવાના.
પ્રકરણ ૧૫ હુન્નર ૬૫ ઉન તથા રેશમના કપડામાંથી તથા ખીજી ધણી
જેમાંથી ભેગ પારખવાના. પ્રકરણ ૧૬ હુન્નર ૯૭ કપડાં, કાગળ, વા
જો વગેરે ઉપરથી ચીકાશ વગેરેના ઝાંઘ તથા ધાગાં સેહેલાઈથી કાઢવાના.
પ્રકરણ ૧૭ હુન્નર ૭૭ ઉંદર, ઉધેર, કસારી, માંકડ, ચાંચડ, મચ્છર વગેરે
તુકશાન કરનારા જંતુઓને સેહેલાઈથી દુર કરવા તથા આવતાં અટકાવ
વાના. પ્રકરણ ૧૮ હુન્નર ૮૭ સાપ વીંછી વગેરે કરડે તેના તથા સોમ
આશીણુ વગેરેના ઝેર ઉતારવાના. પ્રકરણ ૧૯ હુન્નર ૧૯૪ ધણી જાતના
રંગતું તથા રમુજ રમતો કરનાર દારૂખાતુ જનાવવાના. પ્રકરણ ૨૦
હુન્નર ૨૨ દીવાસળીઓ લાકડાની તથા કાગળની ધણી જાતની જનાવવાના.
પ્રકરણ ૨૧ હુન્નર ૭૯ શરીર સુશોભીત કરવાના તથા આમડીની કરચોલી
શીતળાનાં આડાં, છુંદણના ઝાંઘ, ગસા વગેરે કાઢવાના તથા વાળ સા
ખંધી ધણી હુન્નરો. પ્રકરણ ૨૨ હુન્નર ૧૯૦ સુતર, રેશમ અને જીન તથા
તેનાં કપડાં ઉપર ધણી જાતના રંગ ચડાવવા તથા દેશી ચીજોમાંથી
જુદા જુદા રંગ જનાવવાના. પ્રકરણ ૨૩ હુન્નર ૫૮ ચાંમડાંને ધણી જાતના
રંગ દેવા, પાલીસ કરવા, પાણીથી ખગડે નહીં તેવા દરવા વગેરે. પ્રકરણ ૨૪
હુન્નર ૩૨ કાગળ ધણી જાતના જનાવવા તથા તેને રંગવા. પ્રકરણ ૨૫
હુન્નર ૬૫ વિલાયતી ઇંગ્રેજ દવાઓ જનાવવાના. પ્રકરણ ૨૬ હુન્નર ૧૧૨
ઉપરના પ્રકરણોમાં આવી ગયા શિનાયના નવીન ધણી જાતના પ
રચુરણ હુન્નરોનો સંગ્રહ. એ રીતે ૨૦૦૦ હુન્નરો સમાવ્યા છે. જેમાં
અંક હુન્નર દર્જાને રૂપીઆ સેહેજ મેળવી આપે તેવા છે. પુસ્તકના છે
છંગરેજ દવાઓનો ગુજરાતીમાં કોપ તથા તોજના ટાટકો પણ આપેલા
જેથી ગામડાના રહીશોને પણ ધણુ ઉપયોગી થઈ પડશે. પુસ્તકનું ક
ડીમી આઠ પેજ ખીચોખીચ બરેલાં ૩૦૦ પૃષ્ઠનું થયું છે. કાગળ જીંચ
અને મજબુત પુઠાથી બાંધેલું છે.

હુનર સાગર ભાગ ૨ જો.

(૩૦૦૦ હુનરોના સંગ્રહ કીમત ફક્ત બે રૂપીઆ)

આ પુસ્તકના પહેલા ભાગમાં આવી ગયા સિવાયના શુદ્ધ શુદ્ધ નીચેના ૩૦૦૦ હુનરોનું પુસ્તક છપાવ છે તે હવે યોડી મુદતમાં બહાર પડશે, તેના ડીમી આઠ પેજ પૃષ્ઠ ૫૦૦ ના આશરે થશે. તથા હંઆ કામગીરી અને મજબુત પુરાની બાંધણી છતાં તેની પાછળની મહેનત અને ખર્ચ સાથુ નહીં જોતાં કીમત પછી શુદ્ધ ફક્ત રૂ ૨) અગાઉના આદેશ પાસેથી સેવાની છે. પાછળથી રૂ ૩) લેવામાં આવશે. દખાલ તથા વેસ્તુરેજના પાંચ આના વધારે પડશે. હસ નક્ક સામટી રાખનારને એક મહત મળશે. આદક યનારે પોતાનું નામ તથા ચોક્કસ ઠેકાણું નીચેના ધોરનામે લખી મોકલવું.

પ્રખ્યાત કવિચંદ્ર દલપતરામ ડાહ્યાભાઈ ચી. આઈ. ઇ. ફત.

મુખોધ સંગ્રહ ભાગ ૨ જો.

આ મહાન પ્રખ્યાત કવિચંદ્રની રચેલી આ પુસ્તકના પહેલા ભાગમાં આવી ગયા સિવાયની બાકી રહેલી અમતરૂપી મીઠાસ બરેલી અને રેક માથુસે વારંવાર વાંચી પોતાના દીલમાં ચોટાડવા લાયક અતિ ઉપયોગી તથા અસરકારક સુખોધક કવિતાઓથી બરેલું ખીજ ભાગનું પુસ્તક અમે છપાવવા મારેલું છે તે યોગ્ય દીવસમાં બહાર પડશે. આ પુસ્તક દરેક ફૂડે ખર્ચમાં રાખવા તથા તેનું મનન કરવા લાયક છે. એટલું નહીં પણ એકી હુનરના એકી પુરોના ઉપયોગની સાથે પોતાના ઉછરતા બાળકોને સદગુણી બનાવવા સારું યજુન મજબુત સામનર પદ્યપદ્યો. આ પુસ્તક રસવેને સરખું ઉપયોગી હોવાથી તેનો લાભ બધા આપણપુઓથી લઈ સદાય તેવા દરગાથી તેની કીમત ધણીજ કમતી રાખી છે જોકે આ પુસ્તકનું કદ ડીમી આઠપેજ ખીમો ખીમ બરેલા પૃષ્ઠ ૨૫૦ ના આશરે થશે. તથા હંઆ કામગીરી અને મજબુત પુરાની બાંધણી છતાં તેની પાછળની મહેનત અને ખર્ચ સાથુ નહીં જોતાં તેની કીમત ફક્ત રૂ. ૧) અગાઉથી આદક યનાર પાસેથી લેવામાં આવશે. દખાલ ખર્ચના જે આના પડશે, રોકડેથી તથા વેસ્તુરેજથી મોકલવામાં આવશે. હસ નક્ક સામટી રાખનારને એક મહત મળશે. આદક યનારે પોતાનું નામ તથા ચોક્કસ ઠેકાણું નીચેના ધોરનામે મોકલવું.

મુખોધ વચન.

રા. રા. વકીલ વરન્દરાય સાકરલાલના દરેક સંગ્રહમાંથી તેમની પસંદગીથી સારા મુખોધક વચનોનું આ એક નાનું પુસ્તક છપાવવા માંડ્યું છે. આ પુસ્તક દરેક માથુસે નિતિ, જુદી અને વિદ્યામાં વધારા કરવા માટે ન મદ કરવા લાયક છે કીમત ફક્ત ચાર આના પોરડેન અરધા આનો.

આમ આગલી રૂબરૂ રજવાઈ સરકારીયાના રૂબરૂ
રજવાઈ આવી.

श्री आभय संघ.

[Faint, illegible handwritten text]

and after the war.

[illegible]

આ પુસ્તકમાં બુદ્ધી બુદ્ધી રસિક કવિતાઓના રૂપમાં સ્તીખામણો
આપી છે. જેમ કે જાળવરના માટેની પુનાવરયામાં લેવાની ધંધા રાવર-
ગાર અને સંસાર વેદ્યારના કામમાં લેવા લાયક વૃદ્ધાવરયામાં જરૂરની
સ્ત્રીપુરવના સંબંધની સુખદુઃખના વખતે લેવા લાયક મુસાફરીના માટેની
નિતિ, બકિત અને સારા આચરણ માટેની એ વીગેરે ધણી જાતની બુદ્ધી
બુદ્ધી સ્તીખામણો સંગ્રહ કરવામાં આપ્યો છે.

આ પુસ્તકની મેદનત અને ખરચ સામું ન બેતાં અગાઉના આદ-
દા પાસેથી લેવાની કીમત ફક્ત આઠ આનાજ રાખી છે. પાછળથી ખાર-
આના ખડશે. દેશોવરવાળાને ટપાલ ખરચનો એક આનો બદલે ખડશે. આ-
ફક થનારે અગાઉથી કીમત તથા ટપાલ ખરચ મોકલો દેવું.

જો શિક્ષણ નાટકો વીગરે ધણી જનતાનાં પુસ્તકો અમારે અહીંથી
આજની સાંઘે મળશે.

ઝોડાલાલ મોહાલાલ કાપડવાળા.

૩૦ સારંગપર તળીયાની પાળ ઘર નં. ૯૯.

મું અમદાવાદ.

